

Selvityksiä nuorten seuraamus- järjestelmästä ja sen soveltamisesta ikäryhmässä 15–17

Tapio Lappi-Seppälä

Selvityksiä nuorten seuraamusjärjestelmästä ja sen soveltamisesta ikäryhmässä 15–17

Tapio Lappi-Seppälä

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Oikeusministeriö
CC BY-NC-SA 4.0

ISBN pdf: 978-952-400-153-3
ISSN pdf: 2490-0990

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2024

Selvityksiä nuorten seuraamusjärjestelmästä ja sen soveltamisesta ikäryhmässä 15–17

Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2024:24		Teema	Selvityksiä ja ohjeita
Julkaisija	Oikeusministeriö		
Tekijä/t	Tapio Lappi-Seppälä		
Toimittaja/t	Oikeusministeriö		
Yhteisötekijä	Oikeusministeriö		
Kieli	suomi	Sivumäärä	228
Tiivistelmä	<p>Raportissa tarkastellaan kattavasti 15-20 -vuotiaiden nuorten seuraamusjärjestelmää teorian ja tilastojen valossa, paikallistetaan soveltamiskäytäntöön liittyviä ongelmakohtia ja esitetään järjestelmän kehittämisevaihtoehtoja. Raportissa selvitetään erityisesti 15-17-vuotiaana rikoksiin syyllistyneille nuorille suunnatun nuorisorangaistuksen vähäisen käytön syitä. Aihe on ajankohtainen, koska pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelmaan on kirjattu tavoitteeksi nuorisorangaistuksen käytön lisääminen.</p> <p>Raportin keskeinen havainto on nuorisorangaistuksen tavoiteltua vähäisemmäksi jäänyt käyttö. Tätä selittävät muun muassa nuorisorangaistuksen tuomitsemiselle asetetut suhteellisen tarkkaan rajatut kriteerit ja rangaistuslajin pariin valikoitavien nuorten soveltuvuusarviointia ja "karsintaa" suorittavien viranomaistahojen lukuisuus. Raportissa todetaan myös, että nuorisorangaistuksen soveltamiskäytännöissä on merkittävää tuomioistuinkohtaista vaihtelua. Raportin useammassa jaksossa sivutaan toimintavaihtoehtoja nuorisorangaistuksen käytön lisäämiseksi. Raportissa kiinnitetään huomiota myös siihen, että soveltamisalan laajentamisen ohella nuorisorangaistuksen käyttöä on mahdollista lisätä nykyisestä vaikuttamalla soveltamisrutiineihin, lakia muuttamatta.</p> <p>Raportissa viitatu liitetaulukot ovat luettavissa hankenumera OM161:00/2023.</p>		
Asiasanat	rikosoikeus, rikoslaki, seuraamusjärjestelmä, nuorisorangaistus, nuorten seuraamusjärjestelmä, alaikäisten seuraamukset		
ISBN PDF	978-952-400-153-3	ISSN PDF	2490-0990
Asianumero	VN/27263/2023	Hankenumero	OM161:00/2023
Julkaisun osoite	https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-153-3		

Utredningar om påföljdssystemet för unga och tillämpningen av det i åldersgruppen 15–17 år

Justitieministeriets publikationer, Utredningar och anvisningar 2024:24		Tema	Utredningar och anvisningar
Utgivare	Justitieministeriet		
Författare	Tapio Lappi-Seppälä		
Redigerare	Justitieministeriet		
Utarbetad av	Justitieministeriet		
Språk	finska	Sidantal	228
Referat	<p>I rapporten granskas på ett heltäckande sätt påföljdssystemet för unga i åldern 15–20 år i ljuset av teori och statistik. Dessutom innefattar rapporten en lokalisering av de problem som gäller tillämpningspraxis och en presentation av alternativ för utveckling av systemet. I rapporten utreds särskilt orsakerna till den ringa användningen av ungdomsstraff för unga som gjort sig skyldiga till brott i åldern 15–17 år. Frågan är aktuell eftersom ett av målen i regeringsprogrammet för statsminister Petteri Orpos regering är att öka användningen av ungdomsstraff.</p> <p>En central iakttagelse i rapporten är att ungdomsstraff har tillämpats mindre än vad som var målet. Detta förklaras bland annat av de relativt noggrant avgränsade kriterierna för utdömande av ungdomsstraff och av det stora antalet myndighetsaktörer som utför bedömningar och fastställer i fråga om vilka unga det är ändamålsenligt att tillämpa ungdomsstraff. I rapporten konstateras också att praxisen för tillämpning av ungdomsstraff varierar avsevärt från domstol till domstol. I rapporten behandlas olika alternativ för att öka användningen av ungdomsstraff. Uppmärksamhet fåsts också vid att det utöver en utvidgning av tillämpningsområdet också är möjligt att öka användningen av ungdomsstraff genom att ändra tillämpningspraxis. Detta kräver inte heller några lagändringar.</p> <p>De tabellbilagor som det hänvisas till i rapporten kan läsas med projektnummer OM161:00/2023.</p>		
Nyckelord	ungdomsstraff, påföljder, straffrätt, strafflag, påföljdsystem, ungdomsstraff, påföljdsystemet för unga, påföljder för minderåriga,		
ISBN PDF	978-952-400-153-3	ISSN PDF	2490-0990
Ärendenr.	VN/27263/2023	Projektnr.	OM161:00/2023
URN-adress	https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-153-3		

Report on the sanction system for young offenders and its application in the age group 15–17

Publications of the Ministry of Justice, Reports and guidelines 2024:24   **Subject**   Reports and guidelines

Publisher   Ministry of Justice

Author(s)   Tapio Lappi-Seppälä

Editor(s)   Ministry of Justice

Group author   Ministry of Justice

Language   finnish   **Pages**   228

Abstract   The report examines comprehensively the sanction system for young offenders aged 15–20. It reviews theories and statistics, identifies problems with the application practices and presents options for development measures. A particular focus is the reasons for the infrequent use of the juvenile punishment designed for young offenders aged 15–17. It is a topical issue as one of the targets of the Programme of Prime Minister Petteri Orpo's Government is to increase the use of juvenile punishment.

A key observation is that juvenile punishment has been used more infrequently than intended. The report identifies as reasons for this the relatively detailed criteria for sentencing a juvenile punishment and the number of different authorities that assess the suitability of young offenders and select them for the scheme. The report also notes that the practices of courts of justice vary significantly in terms of juvenile punishment. It discusses the options for increasing the use of juvenile punishment in several sections. The report also draws attention to the fact that, in addition to extending the scope of application, it is possible to increase the use of juvenile punishment by addressing the application routines. This would not require any legislative amendments.

The appendix tables referred to in the report can be read under project number OM161:00/2023.

Keywords   juvenile punishment, sanction system, criminal law, criminal code, sanction system, juvenile penal, juvenile sanction system, sanctions for minors

---

ISBN PDF   978-952-400-153-3   **ISSN PDF**   2490-0990

Reference no.   VN/27263/2023   **Project no.**   OM161:00/2023

URN address   <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-153-3>

Sisältö

1	Nuorten rikosseuraamukset: tilastollinen tilannekuva.....	15
1.1	Tilannekuva nuorten ikäryhmien seuraamuksista 2021/2022	16
1.1.1	Rikosprofiilit	16
1.1.2	Seuraamusprofiilit.....	18
1.1.3	Rikoslajit ja prosessimuodon valinta.....	21
1.2	Eri rangaistuslajit nuorten seuraamuksina	22
1.2.1	Sakot ja summaariset seuraamukset	22
1.2.2	Ehdollinen vankeus ja sen yhdistelmät.....	25
1.2.2.1	Ehdollinen vankeus ja oheisseuraamukset.....	25
1.2.2.2	Valvonnan käytöstä ikäryhmässä 15–17	26
1.2.2.3	Muista oheisseuraamuksista ja niiden yhdistelmistä	29
1.2.3	Nuorisorangaistus.....	32
1.2.4	Mittaaminen ja vankeusrangaistusten kesto.....	35
1.2.5	Ehdoton vankeus alaikäisen rangaistuksena	37
1.2.6	Toimenpiteistä luopuminen.....	41
1.3	Aikaisemmat tuomiot ja nuorten seuraamusvalinta	42
1.3.1	Alkuhuomautuksia	42
1.3.1.1	Aikaisempien tuomioiden merkityksestä	42
1.3.1.2	Metodisia huomautuksia	43
1.3.2	Kysymyksiä uusimisen ja seuraamusten välisistä yhteyksistä	43
1.3.3	Eri uusimisryhmille tuomitut rangaistuslajit.....	46
1.3.4	Eri rangaistuslajeihin 2016–2020 tuomittujen nuorten (15–17) rikostausta	48
1.3.4.1	Aikaisempien tuomioiden lukumäärä (Krimodata 2016–2020).....	48
1.3.4.2	Aikaisemmin tuomittujen tuomiotausta eri rangaistuslajeihin mukaan.....	49
1.3.4.3	Eri rikoksista tuomittujen nuorten (15–17) tuomiotausta	54
1.4	Nuorisorangaistuksen käyttöpotentiaalin arviointia aikaisempien tuomioiden lukumäärien perusteella.....	61
1.4.1	Yleistä.....	61

1.4.2	Nuorisorangaistuksen soveltamisalan haarukointia aikaisempien tuomioiden pohjalta	62
1.4.3	Hahmotelmia ja pohdintoja	65
1.4.4	Välipäätelmiä	67
1.5	Pääkohtia	68
1.5.1	Ikäryhmän 15–17 rikos- ja seuraamusprofiilit	68
1.5.2	Eri rangaistuslajien rooli ikäryhmien 15–17 ja 18–20 seuraamuksena	68
1.5.3	Uusimisen vaikutus seuraamusvalintaan ja eri seuraamuksiin tuomittujen uusimistaustat	70
1.5.4	Edeltävän tarkastelun rajoituksia	72

2 Rangaistuskäytännön muutokset ikäryhmittäin 2000-luvulla..... 73

2.1	Rangaistuslajikohtaiset tarkastelut	73
2.1.1	Yleiskuva	73
2.1.2	Yleiskuva 2010 ja 2021: kaikki ikäluokat	75
2.1.3	Sakkorangaistuksen käyttö	77
2.1.3.1	Ikäryhmän 15–17 kaikki sakot	77
2.1.3.2	Tuomioistuinsakot 2005–2021: Ikäryhmävertailut	78
2.1.4	Muut kuin sakot	80
2.1.4.1	Rangaistuslajien osuudet	81
2.1.4.2	Ehdollisen vankeuden oheisseuraamukset	83
2.1.4.3	Ehdollisen vankeuden pituus	84
2.1.4.4	Nuorisorangaistus	85
2.1.4.5	Ehdoton vankeus	85
2.2	Rangaistuskäytännöt keskeisissä rikoksissa 2013–2021	88
2.2.1	Pahoinpitelyrikokset (pahoinpitely ja törkeä pahoinpitely)	89
2.2.2	Varkausrikokset (varkaus ja törkeä varkaus)	91
2.2.3	Rattijuopumus ja törkeä rattijuopumus	94
2.2.4	Ryöstörikokset (ryöstö ja törkeä ryöstö)	96
2.3	Tilastoitu rikollisuus ikäryhmittäin 2020–2023: päähavaintoja	99
2.4	Pääkohtia ja päätelmiä	103
2.4.1	Rangaistuskäytäntöjen kehitys	103
2.4.2	Tilastoitu rikollisuus ikäryhmittäin 2000–2023	104

3	Seuraamuskäytäntö ikäryhmässä 15–17: lyhyt pohjoismainen vertailu	106
3.1	Yleistrendit	107
3.1.1	Yhteistarkastelu.....	107
3.1.2	Ruotsi	108
3.1.3	Norja.....	113
3.1.4	Tanska.....	116
3.2	Seuraamuslajikohtainen vertailu	119
3.2.1	Yleistä.....	119
3.2.2	Kaikki tuomitut	120
3.2.3	Diversio.....	121
3.2.4	Sakkorangaistukset	123
3.2.5	Yhdyskuntaseuraamukset	125
3.2.5.1	Yleiskatsaus.....	125
3.2.5.2	Ruotsi.....	126
3.2.5.3	Norja	129
3.2.6	Laitosrangaistukset.....	136
3.3	Rikoslajikohtaiset vertailut.....	139
3.3.1	Vertailua Norjaan.....	139
3.3.2	Vertailua Ruotsiin	141
3.3.3	Vertailua Tanskaan.....	147
3.4	Huomioita ja pohdintoja.....	150
3.4.1	Muista Pohjoismaisten erityisesti.....	150
3.4.1.1	Huomioita Tanskasta	150
3.4.1.2	Huomioita Ruotsista	152
3.4.1.3	Huomioita Norjasta.....	153
3.4.2	Suomesta erityisesti	154
3.4.2.1	Vertailuja muihin.....	154
3.4.2.2	Sakoista lähemmin.....	156
3.4.2.3	Rangaistusvaroituksesta.....	157
4	Nuorisorangaistuksen käytön yleisyys 1997–2021 ja seuraamuksen käyttöpotentiaali	159
4.1	Lukumäärämuutoksia 1997–2021	160
4.1.1	Tuomiot ja henkilöt 1997–2021	160
4.1.2	Tapausmäärien nousu 1998–2000	161

4.1.3	Tapausmäärien lasku 2000–2004	163
4.1.4	Vakinaistaminen 2005 ja sen jälkeinen kehitys	166
4.1.5	Uusimisehdon muuttunut tulkinta tapausmäärien vähentymisen taustalla?	171
4.2	Nuorisorangaistuksen vähäisen käytön kootut selitykset	173
4.2.1	Miksi niin vähän seuraamusselvityspyyntöjä?	174
4.2.2	Miksi niin vähän myönteisiä arvioita (suosituksia)?	175
4.2.3	Miksi niin vähän tuomittuja rangaistuksia (suosituksista huolimatta)?	176
4.2.4	Väliarvio	177
4.3	Nuorisorangaistuksen käyttöalan haarukointia vuoden 2018 tilastoaineiston pohjalta	179
4.3.1	Rajausperusteena nyt tuomittu rangaistus	179
4.3.2	Rajausperusteena aikaisemmat tuomiot	181
4.3.2.1	Yleiset jakaumat	181
4.3.2.2	Aikaisemmat tuomiot ja nyt tuomitun rangaistuksen lajit	182
4.3.2.3	Rajausperusteena nyt tuomitun rangaistuksen pituus ja rikoslaji	183
4.3.2.4	Syyttäjien näkemykset seuraamusten ankaruuseroista	186
4.3.3	Rajausperusteena rikosaktiivisuus (rikoskierre)	188
4.3.3.1	Syytekohtien lukumäärä	188
4.3.3.2	Syytekohtien lukumäärän ja rangaistuslajin mukaan	190
4.3.3.3	Aikaisemmat tuomiot ja syytekohtien lukumäärä	192
4.4	Kokoavia havaintoja arviointia	193
4.4.1	Vähäisen käytön syyt	193
4.4.2	Nuorisorangaistuksen kohderyhmästä ja sen koosta	194
4.4.3	Toimintavaihtoehtoista ja nuorisoseuraamusten vaikutusanalyseista	195

5 Nuorisorangaistuksen käyttöedellykset ja lajivalinnan perustelminen 199

5.1	Yleistä	199
5.1.1	Nuorisorangaistuksen määräämisen edellytykset	199
5.1.1.1	Moitittavuusarviointi	199

	5.1.1.2	Erytispreventiivinen tarkoituksenmukaisuusarviointi	200
	5.1.1.3	Rikosuran ja aikaisempien rangaistusten merkitys	202
5.1.2		Soveltamisedellytykset päätöserusteluissa: yleisiä huomioita	204
5.2		Nuorisorangaistuksen perustelujen tyypittelyä	207
	5.2.1	Normiperustelut	208
	5.2.1.1	Tyhjä normiperustelu – lain sanamuodon (osittainen) toistaminen	208
	5.2.1.2	NR vastoin seuraamusselvitystä, perusteluna lain sanamuoto	209
5.2.2		Aikaisempi ehdollinen ”ei toiminut”	209
	5.2.2.1	Tehty aikaisemman ehdollisen jälkeen	209
	5.2.2.2	”Ei ole ottanut ojentuakseen”	210
	5.2.2.3	”Syylistynyt uuteen rikokseen koeajalla”	210
	5.2.2.4	Lisänäyttöä ehdollisen riittämättömyydestä	211
5.2.3		Rikoskierre.....	211
	5.2.3.1	Ensikertalaisia	211
	5.2.3.2	Aikaisemmin tuomittuja	211
	5.2.3.3	Selvitystä ei voitu laatia: Ensikertalaisen kuntoutuksen tarve ja rikoskierre	212
	5.2.3.4	Uusimisriski ja ehdollisen erityispreventiivinen ”riittävyys”.....	213
5.2.4		Kuntoutuksen tarve ja (tarveperustainen) erityispreventiivinen harkinta.....	214
	5.2.4.1	Tiiviin ohjauksen ja tuen tarve.....	214
	5.2.4.2	Elämäntilanteen muutos ja myönteisen kehityksen turvaaminen	214
	5.2.4.3	Tuen tarve ja motivaatio (joko ehdollinen+ valvonta tai nuorisorangaistus)	215
	5.2.4.4	Kehittymässä olevan motivaation tukeminen ja uusimisriski (EK)	216
	5.2.4.5	Kuntoutuksen tarve ja alkava/paheneva päihdeongelma	216
	5.2.4.6	Nuorisorangaistuksesta tukea lastensuojelulle?	218
	5.2.4.7	Nuorisorangaistus ilman selvitystä, ilmeinen tukitoimien tarve.....	218
	5.2.4.8	Kuntoutustarve ja riskit.....	219
5.2.5		Tuomittavan rikoksen moitittavuusarviointi.....	219

5.2.6	Rajaus ehdottomaan ja "painavan syyn" arviointia.....	220
5.2.6.1	Aikaisempi rikollisuus ja rikosten "laatu"	220
5.2.6.2	Uusiminen valvonnan aikana ja "kokonaisrikollisuus"	221
5.2.6.3	Uusimisen nopeus ja uuden rikoksen vakavuus	221
5.2.6.4	Uusimisen nopeus ja samankaltaisuus	221
5.2.6.5	Vankeuden välttäminen: Nuorisorangaistus pelastaa uhkaavalta pitkältä ehdottomalta	222
5.2.7	Muita tilanteita	222
5.2.7.1	NR toistuvien lievien rikosten seuraamuksena?	222
5.2.7.2	Systemaattisuuteen pyrkivä kattava perustelu hovioikeudessa	223
5.2.7.3	Poukkoilevaa perustelemista	224
5.3	Pääkohtia ja päätelmiä.....	225

LUKIJALLE

Oikeusministeriössä 29.12.2021 laaditussa toimeksiantosopimuksessa allekirjoittaneen tehtäväksi asetettiin ”arvioida nuorten seuraamusjärjestelmän kokonaisuutta osana KRIMO:ssa meneillään olevaa nuorten seuraamuksia koskevaa tutkimushanketta. Tehtäviin kuuluu nuorten seuraamusjärjestelmän soveltamiskäytäntöjen analyysi, soveltamisessa havaittujen ongelmakohtien paikantaminen sekä järjestelmän kehittämisvaihtoehtojen kartoitus. Kartoituksessa tulee hyödyntää KRIMO:n käynnissä olevaa nuorisorangaistustutkimuksen sekä alan koti- ja pohjoismaisen tutkimuksen tuloksia”.

Toimeksiannon taustalla oli huoli ikäryhmälle 15–17 suunnatun nuorisorangaistuksen vähäiseksi jääneestä käytöstä. Tuo huoli huomioitiin sittemmin myös pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelmassa. Nuorisorangaistus ja ikäryhmän 15–17 seuraamukset ovat siten raportin keskiössä. Tämän ohella tarkasteltavia kysymyksiä ovat rangaistusten määräämiskäytäntö ja sen muutokset 2000-luvulla eri ikäryhmissä sekä pohjoismaisten nuorisoseuraamusjärjestelmien vertailu. Raportti on samalla liitännäishanke Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin tammikuussa 2024 julkaisemalle nuorisorangaistustutkimukselle (Nuorisorangaistus ja valvonnalla tehostettu ehdollinen vankeusrangaistus alaikäisten ja nuorten seuraamustajoina. Halén, Anna; Tuomala, Saira; Tyni, Sasu & Laurila, Tuomas. Katsauksia 56/2023. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto.).

Raportti jakaantuu viiteen nuorten seuraamusjärjestelmän toimintaa ja soveltamiskokemuksia eri kulmilta kartoittavaan osaselvitykseen.

Ensimmäinen osaselvitys antaa tilannekuvan ikäryhmien 15–17 ja 18–20 rikosprofiilista ja rikosten sanktioinnista. Osaselvityksen toisena pääteemana on aikaisempien tuomioiden ja rikosten uusimisen osuus ja seuraamusvalinnan

suhde. Päähuomion kohteena on oikeuspoliittisen suunnittelun kannalta keskeinen tieto eri rangaistuslajeihin tuomittujen uusimistaustasta (miten rangaistukseen tuomitut jakaantuvat taustojensa ja aikaisempien tuomioiden määrillä mitaten, ja mikä on eri rikoksiin syyllistyneiden tuomiotausta). Tuomioistuinnäkökulmasta kiinnostaa vuorostaan, miten uusimien vaikuttaa seuraamusvalintaan (miten rangaistukset jakaantuvat eri uusimiluokissa). Tähän kysymykseen palataan nuorisorangaistuksen osalta laadullisen aineiston viimeisessä osaraportissa. Laajempi seuraamusvalintaa ja rangaistuksen mittaamista koskeva tutkimus edellyttäisi kuitenkin nyt tehtyä laajempaa rikos- ja tuomiokoh- taista analyysia.

Toisessa osaselvityksessä tarkastellaan eri ikäryhmille tuomittujen rangaistus- ten muutoksia 2000-luvulla. Esitys pyrkii vastaamaan kysymykseen, ”ovatko nuorille määrätty rangaistukset koventuneet tai lieventyneet viimeisten vuo- sien aikana”.

Kolmas jakso antaa yleiskuvan eri Pohjoismaissa käytössä olevista nuoriso- seuraamuksista ja niiden käytöstä ikäryhmässä 15–17. Sisällöllisten erojen si- jaan paino on määrällisessä vertailussa. Vertailuja tehdään paitsi eri seura- amusten käyttösuuksien välillä, myös tuomittujen nuorten lukumäärien (ikäryh- män kokoon suhteuttaen) välillä.

Neljännän osaselvityksen teemana on nuorisorangaistukseen valikoituminen. Jaksossa seurataan nuorisorangaistuksen sääntelyyn eri vaiheissa tehtyjä muutoksia sekä nuorisorangaistuksen soveltamiskäytäntöä vuosina 1997– 2021. Päätehtävinä on selvittää seuraamuksen ennakoitua vähäisemmän käy- tön syyt sekä arvioida nuorisorangaistuksen mahdollisen kohderyhmän koko aiempien analyysien pohjalta.

Lopuksi tarkasteluun otetaan nuorisorangaistuksen soveltamisedellytysten tul- kinta tuomioistuimissa. Jakso sisältää laadullisen analyysin nuorisorangaistuk- sen soveltamisperusteista tuomioistuinkäytännössä 2016–2020. Tavoitteena oli selvittää, kuinka tuomioistuimet ovat perustelleet nuorisorangaistuksen käyttöä eri tilanteissa ja miten lakiin kirjattuja perusteita arvioidaan käytän- nössä.

Selvityksessä on viitattu liitetaulukoihin, jotka on saatavilla erikseen.

Selvityksen tehtävänä on palvella oikeuspoliittisen suunnittelun ja lainvalmistelun tarpeita. Esitys on pyritty pitämään tiiviinä. Lukijan oletetaan olevan selvillä nykyisestä rikoslainsäädännöstä ja kriminologian peruskäsitteistä ilman, että niitä sen laajemmin avataan. Samoista syistä keskustelu tutkimuskirjallisuuden kanssa on rajoitettu kysymyksiin ja havaintoihin, joilla on välitön merkitys käsiteltävän aiheen kannalta.

Raportin käsikirjoitus luovutettiin oikeusministeriölle keväällä 2023. Nyt julkaistavan version tietoja on päivitetty kevään 2023 jälkeen ilmestyneellä uudella tilastotiedolla.

Helsingissä marraskuussa 2024

Tapio Lappi-Seppälä

1 Nuorten rikosseuraamukset: tilastollinen tilannekuva

Jaksossa annetaan tilastollinen poikkileikkauskuvaus eri ikäluokille määrättyistä rikosseuraamuksista vuosina 2021 ja 2022. Päälähteinä ovat Tilastokeskuksen tilastot (StatFin) sekä Krimon tuomiotietokannan tiedot (Krimodata 2016–2020). Esitys jakautuu kolmeen päälukuun sekä havainnot kokoavaan loppujaksoon.

Ensimmäisessä luvussa annetaan tilannekuva nuorten (ikäryhmät 15–17 ja 18–20) rikosten sanktioinnista ja rikosprofiilista. Toinen luku syventää kuvaa tarkastelemalla erikseen eri seuraamuslajien käytön erityispiirteitä: miten nuorten erityisasema näyttäytyy sakon, ehdollisen vankeuden eri muotojen, yhdyskuntaseuraamusten sekä ehdottoman vankeuden käytössä. Tarkastelujen paino on ikäryhmässä 15–17 v.

Kolmannessa luvussa soveltamiskäytäntöjä jäsennetään uusimismäkökulmasta: miten aikaisemmat tuomiot vaikuttavat seuraamusvalintaan ja mikä on eri rangaistuksiin tuomittuihin ja eri rikoksiin syyllistyneiden tuomiotausta. Paino on jälkimmäisissä tarkasteluissa. Ne auttavat arvioimaan nuorisorangaistuksen vähäisen käytön syitä, samalla niiden pohjalta on mahdollista arvioida eri soveltamismuutosten vaikutuksia rangaistuksen tosialliseen käyttöalaan.

Milloin havaintojen määrä jää alle viiden (1-4), taulukkojen lukumäärätieto on tietosuojasyistä joko jätetty tyhjäksi tai korvattu pisteellä.

1.1 Tilannekuva nuorten ikäryhmien seuraamuksista 2021/2022

1.1.1 Rikosprofiilit

Kaikki prosessimuodot. Rikoslajien jakaumat eri ikäryhmässä ilmenevät taulukosta 1. Ikäryhmän 15–17 tilannetta on kuvattu myös kuviossa (mukana rikoslajit, joissa vähintään 40 tapausta v. 2021). Tärkeimmät rikoslajit (vähintään 100 tuomiota ikäryhmässä 15–20 yhteensä) on listattu lisäksi käytetyn prosessimuodon mukaan liitetaulukkoon 1.

Taulukko 1. Summaariset ja tuomioistuimissa määrätyt seuraamukset vuonna 2021 rikoslajin ja ikäryhmän mukaan

Summaariset ja tuomioistuimissa määrätyt seuraamukset vuonna 2021 rikoslajin ja ikäryhmän mukaan	15–17 N	18–20 N	15–17 %	18–20 %
KAIKKI RIKOKSET	11 431	19 945	100,0	100,0
23 luku Liikenne rikokset	8 112	14 049	71,0	70,4
28 luku Varkaus, kavallus, luvaton käyttö	1 326	1 549	11,6	7,8
21 luku Henki ja terveys	460	643	4,0	3,2
50 luku Huumausainerikokset	357	1 399	3,1	7,0
16 luku Rikokset viranomaisia vastaan	297	347	2,6	1,7
41 luku. Aserikokset	153	295	1,3	1,5
36 luku Petokset	139	339	1,2	1,7
35 luku Vahingonteot	131	265	1,1	1,3
31 luku Ryöstö ja kiristys	102	138	0,9	0,7
17 luku Rikokset yleistä järjestystä vastaan	64	185	0,6	0,9
20 luku Seksuaalirikokset	53	92	0,5	0,5
25 luku Vapauteen kohdistuvat rikokset	46	64	0,4	0,3
45 luku Sotilasrikokset	0	165	0,0	0,8

* Vähintään 100 tapausta ikäryhmissä 15–20 (yhteensä)

Lähde: StatFin

Liikenne rikokset ovat määrällisesti merkittävin ryhmä kaikilla mittareilla. Molemmissa ikäryhmissä (15–17 ja 18–20) liikenne rikosten osuus kattaa 70 % (vaikka liikennevirhemaksut jäävät tarkastelun ulkopuolelle).

Vain tuomioistuimissa käsitellyt rikokset. Kaikista rikoksista päätty oikeuskäsittelyyn kaikista ikäryhmistä noin 30 %. Ikäryhmässä 15–17 luku on 20 % (edellä taulukko 1). Tuomioistuihin päätyneiden rikosten lukumäärätiedot nuorissa ikäryhmissä ovat taulukossa 2.

Taulukko 2. Ikäryhmille 15–17 ja 18–20 tuomitut rangaistukset kaikissa menettelyissä v.2021

Ikäryhmille 15-17 ja 18-20 tuomitut rangaistukset kaikissa menettelyissä v 2021	15-17	18-20	Yhteensä
KAIKKI RIKOKSET	2 381	6 212	8 593
23 luku liikenne rikoksista	768	2 348	3 116
28 luku varkaus, kavallus, luvaton käyttö	307	863	1 170
21 luku henki ja terveys	436	625	1 061
50 luku huumausainerikoksista	270	720	990
36 luku petoksesta	54	294	348
35 luku vahingonteosta	102	240	342
31 luku ryöstöstä ja kiristyksestä	102	138	240
Rikoslain ulkopuoliset	18	208	226
45 luku sotilasrikoksista	0	165	165
16 luku rikoksista viranomaisia vastaan	78	77	155
20 luku seksuaalirikoksista	51	90	141
25 luku vapautteen kohdistuvista rikoksista	46	64	110
41 luku aserikoksista	24	85	109

*Vähintään 100 tapausta

Lähde: StatFin

Liikenne rikokset kattavat ikäryhmän 15–17 tuomioistuinseuraamuksista kolmanneksen (768/2 381). Ikäryhmässä 18–20 luku on jo lähes 40 % (2 348/6 212).

Muita merkittäviä ryhmiä ovat ikäryhmässä 15–17 väkivaltarikokset (pahoinpitelyt, 436/2 381 = 18 %), varkausrikokset (307), huumausainerikokset (270),

ryöstörikokset ja vahingonteot (102 kumpikin). Yhdessä liikennerikosten kanssa nämä 6 rikosryhmää kattavat 83 % 15–17-vuotiaille tuomioistuimissa langetetuista rangaistuksista. Samat ryhmät dominoivat myös 18–20-vuotiaiden tuomiotilastoa, kuitenkin petosrikoksilla täydennettynä.

1.1.2 Seuraamusprofiilit

Kaikki prosessimuodot. Taulukkoon 3 on kerätty perustiedot kaikista eri ikäryhmille määrättävistä seuraamuksista.

Taulukko 3. Rikosseuraamukset ikäryhmän mukaan 2021 ja 2022

Rikosseuraamukset	2021			2022		
	15–17 N	18–20 N	21-yli N	15–17 N	18–20 N	21-yli N
Kaikki	11 428	19 936	136 218	11 734	18 520	130 186
Summaariset sakot	9 049	13 739	90 603	9 375	12 825	87 075
Oikeudessa tuomitut	2 381	6 203	45 700	2 363	5 696	43 127
Tuomioistui nsakko	1 826	3 930	25 020	1 753	3 611	23 243
Yhdyskuntaseuraamukset ml. EhdL ja YKP, Valra, Nuorisorangaistus, näistä	437	1 630	12 718	491	1 507	11 830
<i>Ehdollinen vankeus, näistä</i>	422	1 538	11 044	478	1 428	10 250
<i>Ehdollinen ja nuorten valvonta</i>	222	499	9	227	453	12
<i>Nuorisorangaistus</i>	12	0	0	7	0	0
<i>Yhdyskuntapalvelu</i>	.	83	1 527	6	65	1 413
<i>Valvontarangaistus</i>	0	9	147	0	14	167
Ehdoton vankeus	30	350	5 398	30	325	5 287
Yhdistelmä rangaistus	0	0	8	0	.	5
Elinkautinen	0	.	14	0	0	6
Tuomitsematta jättäminen	66	28	263	54	21	240

Rikosseuraamukset	2021			2022		
	%	%	%	%	%	%
Kaikki	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Summaariset sakot	79,2	68,9	66,5	79,9	69,2	66,9
Oikeudessa tuomitut	20,8	31,1	33,5	20,1	30,8	33,1
Tuomioistuinsakko	16,0	19,7	18,4	14,9	19,5	17,9
Yhdyskuntaseuraamukset (Ehdl, YKP, Valra, Nuorisorangaistus), näistä	3,8	8,2	9,3	4,2	8,1	9,1
- Ehdollinen vankeus, näistä	3,7	7,7	8,1	4,1	7,7	7,9
- Ehdollinen ja nuorten valvonta	1,9	2,5	0,0	1,9	2,4	0,0
- Nuorisorangaistus	.	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0
- Yhdyskuntapalvelu	0,0	0,4	1,1	0,1	0,4	1,1
- Valvontarangaistus	0,0	0,0	0,1	0,0	0,1	0,1
Ehdoton vankeus	0,3	1,8	4,0	0,3	1,8	4,1
Yhdistelmärangaistus	0,0	0,0	0,0	0,0	.	0,0
Elinkautinen	0,0	.	0,0	0,0	0,0	0,0
Tuomitsematta jättäminen	0,6	0,1	0,2	0,5	0,1	0,2

Lähde: StatFin

Vuosina 2021 ja 2022 ikäryhmälle 15–17 määrättiin runsaat 11 000 rikosseuraamusta. Ikäryhmän 18–20 vastaava luku oli vajaa 20 000. Nuorimman ikäryhmän luvut hieman nousivat ja vanhemman laskivat. Valtaosaltaan kyse on summaarisista massaseuraamuksista. Summaarinen menettely kattaa tässä sakkomääräykset, rangaistusmääräykset sekä rikesakot, mutta ei liikennevirhemaksuja. Summaaristen seuraamusten osuus ikäryhmässä 15–17 oli 79–80 % ja ryhmässä 18–20 69 %. Kaikkiaan noin viidennes alaikäisten ja runsas 30 % nuorten 18–20-vuotiaiden seuraamuksista määrätään tuomioistuimissa.

Tuomioistuimissa määrättyt seuraamukset. Taulukko 4 tarkentaa kuvaa tuomioistuimissa määrättyjen rangaistusten osalta.

Taulukko 4. Tuomioistuimessa määrättyt rangaistukset ikäryhmittäin vuonna 2021

Rangaistukset	15–17 N	18–20 N	21-yli N	Kaikki N	15–17 %	18–20 %	21-yli %	Kaikki %
Tuomitsematta jättäminen	66	28	263	357	2,8	0,5	0,6	0,7
Sakko	1 826	3 930	25 020	30 776	77,4	66,2	57,6	59,5
Ehdollinen vankeus, näistä	422	1 538	11 044	13 004	17,9	25,9	25,4	25,1
<i>pelkkä ehdollinen</i>	182	625	6 991	7 798	7,7	10,5	16,1	15,1
<i>ehdollinen ja oheiss.</i>	35	374	3 823	4 232	1,5	6,3	8,8	8,2
<i>ehdollinen ja valvonta</i>	222	499	..	721	9,4	8,4	..	1,4
<i>ehdollinen ja YKP</i>	14	40	230	284	0,6	0,7	0,5	0,5
Nuorisorangaistus	12	0	0	12	0,5	0	0	0
Valvontarangaistus	0	9	147	156	0	0,2	0,3	0,3
Yhdyskuntapalvelu	.	83	1 527	1 613	.	1,4	3,5	3,1
Ehdoton vankeus	30	350	5 420	5 802	1,3	5,9	12,4	11,2
Yhteensä	2 359	5 940	43 421	51 720	100	100	100	100

Lähde: StatFin. Ikäryhmälle 21 v -yli määrättyt valvonnat (ns. "aikuisvalvonnat") sisältyvät nuorten valvontoihin. Niiden määrät jäävät täytöntöönpanotilaston mukaan 20–30:een.

Kolme neljästä (v. 2021 77 % ja vuonna 2022 74 %) alaikäisestä tuomitaan sakkoon ja viidennes (v. 2021 18 % ja v. 2022 20 %) ehdollisen vankeusrangaistuksen erilaisiin yhdistelmiin. Sakkojen osuus oli siten vuonna 2022 edellisvuotta alempi ja ehdollisten vastaavasti korkeampi. Muutos oli tapahtunut näiden rangaistuslajien sisällä. Ehdottomien vankeusrangaistusten osuus ja lukumäärät olivat säilyneet samoina (30 tuomiota ja 1,3 % kaikista tuomioistuinrangaistuksista) ja nuorisorangaistuksen osuus oli 0,5 prosenttia. Nuoria jätettiin v. 2022 rangaistukseen tuomitsematta kaikkiaan 54, eli 2,3 % kaikista. Lukumäärä on tasaisesti laskenut aikaisemmista vuosista. Seuraamusten käyttösuuksien muutoksia tarkastellaan pidemmällä jäljempänä paperissa 2.

Ero ikäryhmään 18–20 näyttäytyy ennen kaikkea sakon suurempana %-osuutena (74 % vs. 63 %) ja vastaavasti ehdollisen vankeuden pienempänä osuutena (20 % vs. 25 %). Sama koskee ehdotonta vankeutta (1,3 % vs. 5,7 %).

Ehdottoman vankeuden käyttö myös kasvaa (ja sakkojen osuus alenee) siirryttäessä vanhempiin ikäryhmiin. Uutena rangaistuslajina vanhemmissa ikäryhmissä tuli mukaan yhdyskuntapalvelu (3,3 % kaikista tuomioista).

Yhteisenä muutoksena ikäryhmien läpi oli sakon osuuden systemaattinen lasku (75–63–54 %) ja ehdottoman vankeuden osuuden kasvu (1,3–5,7–12,3 %). Ehdollisten osuus sen sijaan oli nuorimmassa ikäryhmässä (sakon laajemman käytön seurauksena) systemaattisesti muita alempi.

1.1.3 Rikoslajit ja prosessimuodon valinta

Taulukosta 5 ilmenee prosessimuodon valinta rikoslajin mukaan ikäryhmissä 15–17 sekä 18–20.

Taulukko 5. Tuomiointuinprosessin ja summaarisen prosessin käyttö eri rikoslajeissa ikäryhmissä 15–17 ja 18–20 vuonna 2022.

Rikoslajit	Ikäryhmä 15–17			Ikäryhmä 18–20		
	Tuomio- istuin	Summaa- rinen	Tuomio- istuin %	Tuomio- istuin	Summaari- nen	Tuomio- istuin %
Kaikki rikokset	2 363	9 371	20,1	5 696	12 824	30,8
Liikenne rikokset (RL 23 ja TLL)	766	6 819	10,1	2 088	9 819	17,5
Varkausrikokset RL 28 L	277	1 262	18,0	815	711	53,4
Väkivaltarikokset RL 21 L	451	27	94,4	620	18	97,2
Huumausainerikokset RL 50 L	228	82	73,5	615	676	47,6
Vahingonteko RL 35 L	79	27	74,5	163	18	90,1
Rikokset vir.om. vastaan RL 16 L	70	234	23,0	108	260	29,3
Petosrikokset RL 36 L	61	96	38,9	315	57	84,7
Ryöstörikokset RL 31 L	143	0	100,0	149	0	100,0
Alkoholirikkomus (1102/2017)	.	305	1,0	0	10	0,0
Seksuaalirikokset RL 20 L	66	.	98,5	75	.	97,4
Aserikokset RL 45 L	20	157	11,3	73	231	24,0
Muut	199	361	35,5	675	1 022	39,8

Lähde: StatFin

Ikäryhmän 15–17 liikenne rikoksista 90 % ratkaistaan summaarisessa prosessissa. Myös varkausrikoksissa – käytännössä myymälänäpistyksissä --summaarisen prosessin osuus on korkea (yli 80 %). Väkivalta-, seksuaali- ja ryöstörikokset päätyvät sen sijaan säännönmukaisesti tuomioistuimiin. Jakaumat ovat samansuuntaiset ikäryhmässä 18–20, sillä erotuksella, että tuomioistuin-käsittelyyn joutuneiden tapausten osuus on johdonmukaisesti hieman ikäryhmän 15–17 arvoja suurempi (huumausainerikoksia lukuun ottamatta).

1.2 Eri rangaistuslajit nuorten seuraamuksina

Jaksossa tarkastellaan eri seuraamuslajien käyttöä, osuutta ja soveltamista nimenomaan nuorten seuraamuksena.

1.2.1 Sakot ja summaariset seuraamukset

Sakkojärjestelmän nimikkeet muuttuivat vuoden 2010 sakkomenettelylain myötä (laki tuli voimaan 2016). Aikaisemmat syyttäjän antamat rangaistusmääräykset korvautuivat poliisin antamilla sakkomääräyksillä, tai, jos kyseessä oli yli 20 päiväsakolla rangaistava rikkomus, syyttäjän antamalla rangaistusmääräyksellä. Summaaristen ja tuomioistuinsakkojen keskinäisiin suhteisiin ei uudistuksella kuitenkaan ollut vaikutusta. Sen sijaan vuonna 2021 käyttöön otettu liikennevirhemaksu siirsi valtaosan aikaisemmista rikesakoista hallinnollisten maksujen piiriin. Virhemaksun käytöstä ei ole julkaistu tarkempia tietoja.

Tilastokeskuksen tiedot eri sakkoseuraamusten käytöstä ilmenevät taulukosta 6.

Taulukko 6. Sakot ja summaariset seuraamukset 2021

Sakkolajit	15–17 N	18–20 N	21-yli N	Kaikki N	15–17 %	18–20 %	21-yli %	Kaikki %
Tuomioistuimessa tuomitut	1 826	3 930	25 020	30 776	16,8	22,2	21,6	21,3
Rangaistusmääräykset	1 232	4 652	27 872	33 756	11,3	26,3	24,1	23,4
Sakkomääräykset	7 379	8 899	61 394	77 672	67,9	50,4	53,1	53,9
Rikesakko	436	182	1 252	1 870	4,0	1,0	1,1	1,3
Rikesakko (oikeudessa tuomitut)	.	6	85	93	0,0	0,0	0,1	0,1
Liikennevirhemaksu	?	?	?	?	-	-	-	-
Yhteensä	10 875	17 669	115 623	144 167	100,0	100,0	100,0	100,0

Lähde: StatFin

Alaikäisille määrätään vuosittain 10 000 sakkoa. Kaikista nuorten seuraamuksista tämä on 95 % (ks. taulukko 1). Tuomioistuinsakkojen osuus sakoista on 17 %. Ikäryhmässä 18–20 vastaavat luvut ovat 89 %, 18 000 ja 22 %, ja ryhmässä 21-yli 85 %, 150 000 ja 22 %. Alaikäisten sakkojen osuus painottuu siis hieman muita ryhmiä enemmän summaarisiiin sakkoihin. Kaikkia sakkomuotoja koskevat keskeiset tunnusluvut on kerätty taulukkoon 7.

Taulukko 7. Sakkorangaistusten tunnuslukuja 2021

Sakkomuodot	Kaikki sakot			Tuomioistuinsakot		
	Kaikki	15–17	18–20	Kaikki	15–17	18–20
Sakkoon tuomitut yhteensä N	142 204	10 437	17 481	30 776	1 826	3 930
Päiväsakkojen lukumäärä ka	22	17	24	42	39	46
Minimipäiväsakkojen (6 euroa) osuus %	46,8	97,2	74,9	62,9	95,9	81,0
Päiväsakon rahamäärä ka, euroa	18	6	9	13	6	8
Sakon kokonaisrahämäärä ka, euroa	342	105	210	519	250	387
Sakon kokonaisrahämäärän mediaani, euroa	216	72	120	300	240	300
Tuomittu maksettavaa, miljoona euroa	48,6	1,1	3,7	16,0	0,5	1,5

Lähde: StatFin

Alaikäisten kaikkien sakkojen päiväsakkolukumäärä on 30 % ikäryhmän 18–20 sakkoja matalampi (17 vs. 24). Sakon kokonaismäärä ryhmässä 15–17 (mediaani 70; keskiarvo 100 euroa) on noin puolet ikäryhmän 18–20 sakoista (120 ja 210 euroa).

Tuomioistuinsakot ovat korkeampia päiväsakoiltaan (39 vs. 46) ja myös loppusummiltaan (keskiarvo 240 vs. 387 euroa), eivät sen sijaan päiväsakon rahamäärän osalta. Alaikäisten tulot ovat luonnollisesti muita ryhmiä alemmat, mikä myös näkyy päiväsakkojen rahamäärissä. Keskimääräinen päiväsakon rahamäärä ikäluokassa 15–17 on 6 euroa – eli minimipäiväsakko – kun se ryhmässä 18–20 on 9 euroa. Kaikkien vuonna 2021 sakotettujen päiväsakon keskimääräinen rahamäärä oli 18 euroa.

Nuoremmissa ikäryhmissä minimipäiväsakkojen osuus kaikista määrätystä sakoista kasvaa. Kun vuonna 2021 minimipäiväsakkojen osuus kaikkien sakotettujen ryhmässä oli 47 % kaikista sakoista ja 63 % tuomioistuinsakoista, määrättiin ikäryhmän 18–20 sakoista minimipäiväsakkoina 75–81 % ja ikäryhmässä 15–17 jo 96–97 %. Tämä myös tarkoittaa, etteivät nuorille määrättyt sakot käytännössä määräydy päiväsakkojärjestelmän perusajatuksen mukaan muutoin kuin siinä mielessä, että kaikki arvioidaan pienituloisiksi.

Tuomittujen sakkojen kokonaisuromäärä vuonna 2021 oli 47 miljoonaa. Summa on laskenut aikaisempien vuosien huippuluvuista (vuonna 2018 109 miljoonaa) liikenne rikkeiden siirryttyä sakkojärjestelmästä liikennevirhemaksun piiriin (ks. Kuusisto Mäkelä et al. 2002 s. 77). Alaikäisille määrätään vuosittain noin miljoonan verran sakkoja maksettaviksi ja ikäryhmälle 18–20 vajaa neljä miljoonaa.

1.2.2 Ehdollinen vankeus ja sen yhdistelmät

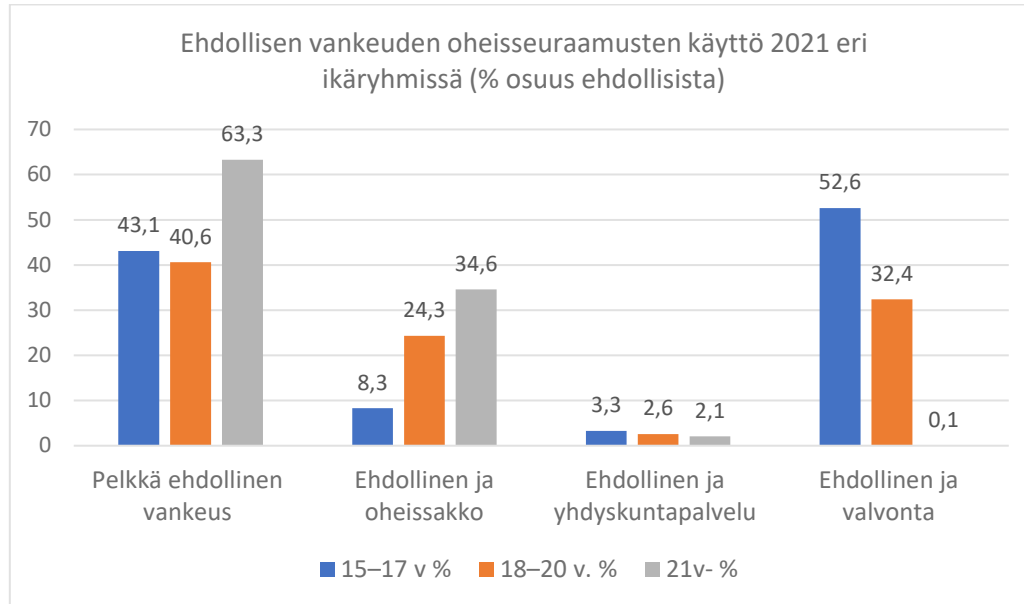
1.2.2.1 Ehdollinen vankeus ja oheisseuraamukset

Ehdollinen vankeusrangaistus eri yhdistelmineen on keskiraskaan rikollisuuden pääasiallinen seuraamus kaikissa ikäryhmissä. Tuomioistuinseuraamuksista ehdollisia oli ikäryhmässä 15–17 18 %, ryhmässä 18–20 26 % ja ryhmässä 21-yli 25 %.

Nykyisellään ehdolliseen vankeusrangaistukseen voidaan liittää tehosteeksi valvonta, oheissakko ja yhdyskuntapalvelu. Oheisseuraamusten myötä ehdollinen vankeusrangaistus on muuttunut seuraamuksena moniulotteiseksi, eikä välttämättä vastaa siihen julkisuudessa liitettyjä mielikuvia. Osasyynä tähän on myös, että nuo oheisseuraamukset jäävät pimentoon, myös tilanteissa, joissa niiden sisältö sekä sanktioulottuvuudeltaan (ankaruudeltaan) että toiminnallisilta velvoitteiltaan ylittää ehdollisen vankeuden ”perussisällön.”

Oheisseuraamusten käyttö myös vaihtelee eri ikäryhmissä. Kuvio 1 kertoo eri yhdistelmien %-osuuden laskettuna ehdollisten vankeusrangaistusten kokonaisuudesta ikäryhmittäin.

Kuvio 1. Ehdollisen vankeuden oheisseuraamusten käyttö nuorissa ikäryhmissä 2021

Lähde: StatFin

Valtaosaan (53 %) alaikäisten (15–17 v) ehdollisista on liitetty oheisseuraamuksena valvonta. Ikäryhmässä 18–20 valvontojen osuus ehdollisista oli 32 %. Toisaalta vanhemmassa ikäryhmässä (18–20) neljännekseen liittyi oheisseuraamuksena oheissakko, mikä on seurausta ennen kaikkea rattijuopumusrikosten osuuden kasvusta ryhmässä. Noin 3 % molempien ikäryhmien ehdollisista oheisseuraamukseksi määrättiin yhdyskuntapalvelu.¹ Yhdyskuntapalvelu onkin nuorten oheisseuraamus siinä missä vanhempienkin ikäryhmien.

1.2.2.2 Valvonnan käytöstä ikäryhmässä 15–17

Valvontaan määrittämiseen yhteydessä olevia tekijöitä tarkasteltiin yksinkertaisella korrelaatioanalyysillä. Tilastollisesti merkittävät yhteydet olivat vahvuusjärjestyksessä: (1) kaikki henkilön esiintymiskerrat tuomioistumissa 2016–

¹ Ikäryhmässä 21v – yli yhdyskuntapalvelun osuus olisi hieman alempi (2 %), mutta oheissakkojen korkeampi (35 %).

2020² (-,275**), (2) kaikki aikaisemmat tuomiot (-,194**), (3) syytekohtien lukumäärä (-,150**), (4) rikosrekisterituomiot (-,116**), (5) vankeusrangaistuksen pituus (-,106**), sekä (6) ikä tekohetkellä (-,053*, ks. lähemmin liitetaulukko 9.

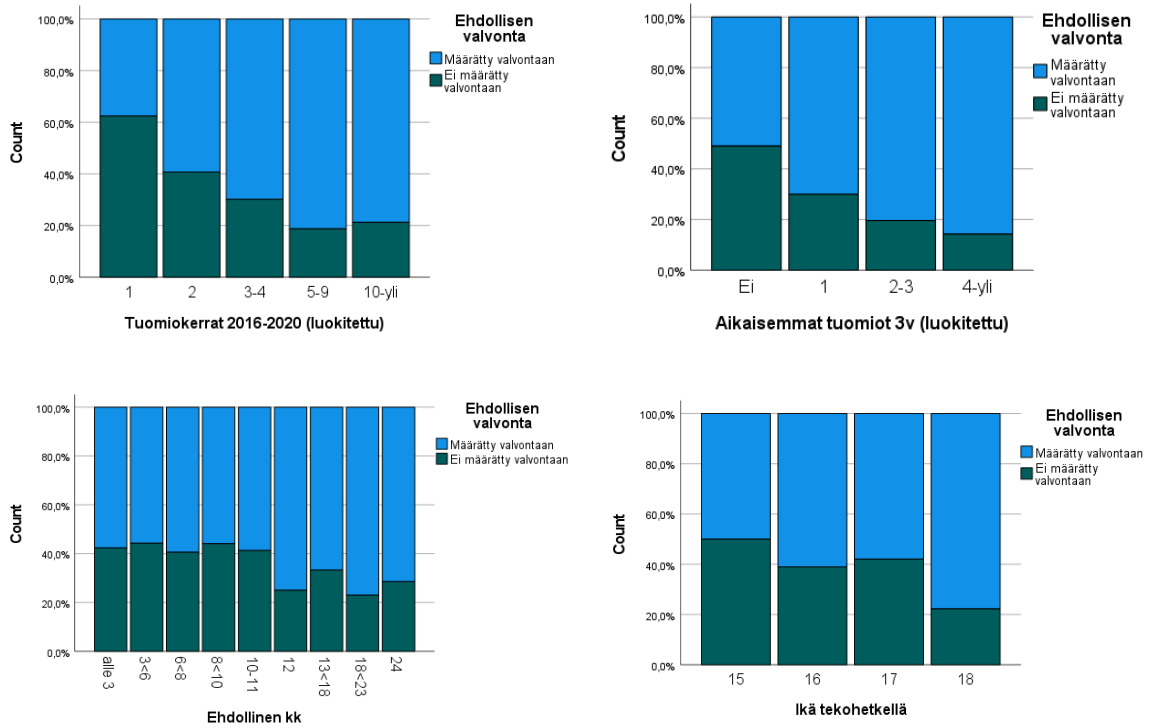
Nuorten vuosina 2016–2020 tilastoitu tuomiokertojen kokonaismäärä nousi vahvimaksi selittäjäksi myös regressioanalyysissä yhdessä ehdollisen vankeuden pituuden sekä syytekohtien lukumäärän kanssa (ks. tarkemmin liitetaulukot).

Kuvio 2 havainnollistaa neljän taustamuuttujien yhteyttä valvonnan käyttöön. Kun takana on vähintään kaksi aikaisempaa tuomiota (ml. sakot), valvonnan osuus ehdollisista nousi 80 %:n tuntumaan. Rangaistuksen pituuden ja tekohetken iän yhteys sitä vastoin on paljon heikompi. Havaintoa selittää osaltaan se, että kaikkein nuorimmassa ikäryhmässä tekijöille ei vielä ole ehtinyt kertyä aiempaa tuomiotaustaa.

---

² Muuttuja mittaa sitä, kuinka monta kertaa kyseinen henkilö on tullut tuomituksi aineiston tarkasteluperiodin kuluessa 2016–2020 nuorena henkilönä. Se kertoo osaltaan tuomioiden keskittymisestä ja on samalla indisio rikoskierrelanteesta.

Kuvio 2. Valvonnan käytön yhteyksiä tekijää koskeviin piirteisiin

Lähde: Krimodata 2016–2020

Myös rikoslaji on yhteydessä valvonnan käyttöön. Valvonnan osuus on matalin liikenne- ja seksuaalirikoksissa. Muissa ryhmissä ei juurikaan ole eroa.

Taulukko 8. Ehdollisen valvonnan käyttö eri rikoslajeissa 2021

Rikoslajit	Ehdolliset kaikki N	Valvonta N	Valvonnan osuus %
23 luku liikenne rikoksista	117	43	36,7
20 luku seksuaalirikoksista	270	156	36,8
36 luku petoksesta ja muusta epärehellisyydestä	158	58	52,4
50 luku huumausainerikoksista	92	54	54,7
21 luku henkeen ja terveyteen kohdistuvista rikoksista	283	178	57,8
28 luku varkaudesta, kavalluksesta jne.	21	11	58,7
31 luku ryöstöstä ja kiristyksestä	86	47	62,9

Lähde: StatFin

1.2.2.3 Muista oheisseuraamuksista ja niiden yhdistelmistä

Tilastokeskus ei tilastoi ehdollisen oheisseuraamusten eri yhdistelmiä. Tätä koskevat tiedot ovat kuitenkin laskettavissa Krimon omista aineistoista. Kaikki ikäryhmät kattavasta vuoden 2018 aineistosta on löydettävissä seuraavat yhdistelmät.

Taulukko 9. Rangaistuslajien yhdistelmät eri ikäryhmissä 2018 (Krimodata 2018)

Rangaistuslajit	15–17	18–20	21–	Yht.
Tuomitsematta jättäminen	68	21	307	396
Sakko	1 683	3961	27 344	32 988
Ehdollinen (pelkkä)	167	569	6 123	6 859
Ehdollinen ja oheissakko	31	313	4 503	4 847
Ehdollinen ja valvonta	169	389	6	564
Ehdollinen, valvonta ja oheissakko	11	89	.	102
Ehdollinen ja YKP	8	16	251	275
Ehdollinen, YKP ja valvonta	8	18	.	27
Nuorisorangaistus	8	0	0	8
Yhdyskuntapalvelu	.	94	1 511	1 606
Valvontarangaistus	0	.	140	144
Ehdoton vankeus	15	322	4 727	5 064
Kaikki	2 169	5 796	44 915	52 880

Lähde: Krimodata 2018

Yhdistelmää valvonta ja oheissakko esiintyy vuositasolla noin 100 kertaa. Näistä valtaosa (n. 90 %) tuomitaan ikäryhmälle 18–20. Sanktiosisällöltään mittavinta yhdistelmää ehdollinen + YKP + valvonta esiintyy vuositasolla noin 30 kertaa, noin kolmannes ikäryhmässä 15–17 ja kaksi kolmannesta ryhmässä 18–20. Sittemmin yhdistelmän käyttö on torjuttu KKO:n ennakkotauksella (KKO 2023:10).

Vuosien 2016–2020 aineisto antaa mahdollisuuden myös tarkastella nuorimalle ikäryhmälle 15–17 tuomittuja yhdyskuntaseuraamuksia ja niiden yhdistelmiä.

Taulukko 10. Ikäryhmälle 15–17 vuosina 2016–2020 tuomitut yhdyskuntaseuraamukset ja näiden yhdistelmät (Krimodata 2016–2020)

Nuorille tuomitut seuraamukset	Yhdistelmät 2016-2020
Tuomitsematta jättäminen	342
Sakko	8428
Ehdollinen (pelkkä)	769
Ehdollinen ja oheissakko	128
Ehdollinen ja valvonta	877
Ehdollinen, valvonta ja oheissakko	55
Ehdollinen ja YKP	29
Ehdollinen, YKP ja valvonta	40
Nuorisorangaistus	37
Yhdyskuntapalvelu	19
Ehdoton vankeus	118
Yhteensä (nuoret 15-17)	10714

Lähde: Krimodata 2016–2020

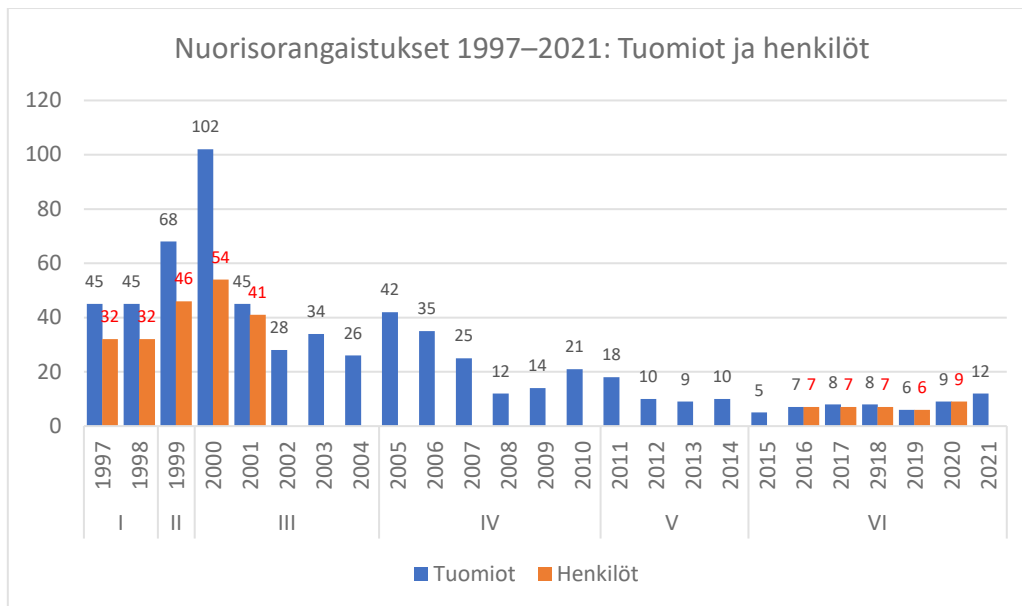
Viiden vuoden yhteistarkastelussa erottuu siis vajaa 200 tapauksen joukko, jossa on käytetty perinteisten ehdollisen muotojen (pelkkä ehdollinen, ehdollinen+OS ja ehdollinen+valvonta) ohella useamman oheisseuraamuksen yhdistelmiä tai muita yhdyskuntaseuraamuksia. Näistä yhdistelmistä käytetyin on valvonnalla ja oheissakolla tehostettu ehdollinen vankeus (noin 10 tapausta vuodessa). Lähes samaa suuruusluokkaa on ehdollisen, yhdyskuntapalvelun ja valvonnan yhdistelmä. Vuositasolla näitä tuomitaan saman verran kuin nuorisorangaistuksia. Yhdyskuntapalvelun ”perusmuotoa” tuomitaan ikäryhmässä 15–17 noin puolet tästä (4–5 tuomiota vuodessa). Ikäryhmässä 18–20 yhdyskuntapalvelun asema on vahvempi, vuositasolla vajaa 100 tapausta. Valvontarangaistusta ei sovelleta ryhmässä 15–17 lainkaan, ja ikäryhmässä 18–20 määrät ovat jääneet alle kymmeneen.

1.2.3 Nuorisorangaistus

Ikäryhmälle 15–17 suunnatun nuorisorangaistuksen perusongelmana on vähäiseksi jäänyt käyttö. Tuomittujen nuorisorangaistusten lukumäärä kohosi aloitusvuosien 1997–1998 45:stä ensin 68:aan vuonna 1999, ja tämän jälkeen sataan vuonna 2000. Tämän jälkeen tapausmäärät laskivat 26:een vuonna 2004 ilman lainmuutoksia. Lyhyen nousun jälkeen vuonna 2005 tapausmäärät kääntyivät laskuun ja saavuttivat 2010-luvun puolivälissä pohjalukemat (5 tuomiota). Kaksi viimeistä vuotta osoittavat vähäistä elpymistä. Vuoden 2021 luku oli 12.³ Käytön yleisyyttä ja siinä tapahtuneita muutoksia tarkastellaan erikseen paperissa 4.

Kuvio 3. Langetetut nuorisorangaistukset ja tuomitut henkilöt 1997–2021

Lähde: Koottu eri lähteistä (Marttunen&Takala 2002, StatFin, Rise)

Nuorisorangaistuksen vähäisen käytön syiden analysointi on erillinen tutkimuskysymys. Nykyisen käytön kannalta on kuitenkin keskeistä tietää seuraamukseen tuomittujen rikosprofiilit ja tuomittujen taustat. Varsinaisiin tapausanalyysihin menemättä (joita niitäkin tarvitaan) käsillä olevan aineiston avulla

³ StatFin tunnistaa vain 5 YKP-tuomiota vuosina 2016–2020 ikäryhmässä 15–17.

on mahdollista mitata ja verrata nuorisorangaistukseen tuomittujen rikostaus-toja ja rikosnimikkeitä. Taulukkoon 11 on tässä tarkoituksessa merkitty vuo-sina 2016–2020 annettujen nuorisorangaistustuomioita ja tuomittuja henkilöitä koskevat perustiedot.

Aikaisempia tuomioita koskevat tiedot kerätään tuomion antamispäivästä uu-den rikoksen tekohetkeen. Ikäryhmässä 15-17 mahdollinen seuranta-aika jää pisimmilläänkin alle kolmen vuoden (ensimmäinen tuomio annettu 15-vuoti-aana ja uusi rikos tehty juuri ennen 18-ikävuotta). Seuranta-ajan pituus vaihte-lee ikäryhmässä 15-17 yksilökohtaisesti tuomitun iän mukaan. Nuoremmilla se on lyhyempi, vanhemmilla pidempi. Seuranta-aika on aina kuitenkin kolmea vuotta lyhyempi.

Taulukko 11. Nuorisorangaistukseen vuosina 2016–2020 tuomitut, rikoslaji ja taustat

Vuosina 2016–2020 käräjäoikeuksissa tuomitut nuorisorangaistukset	Kaikki tuomitut	RL 21	RL 23	RL 28	RL 31	RL 50
Tuomiot kpl	37	5	.	7	14	.
Nuorisorangaistuksen kesto kk	6,0	5,7	6,0	4,7	7,5	5,0
Aikaisemmat rikosrekisterituomiot	Kaikki tuomitut	RL 21	RL 23	RL 28	RL 31	RL 50
Ei	13	.	.	.	7	0
1	11	.	.	.	.	.
2–3	11	.	0	.	.	.
4-yli	.	0	0	.	.	0
Rikosrekisterituomiota ka.	1,2	0,8	0,7	1,9	1,1	1,3
Kaikki aikaisemmat tuomiot ka.	2,1	1,0	1,7	2,4	1,7	3,3
Syytekohtien lkm. ka.	5,0	5,2	6,0	9,6	3,6	2,3

Lähde: Krimodata 2016–2020

Rikokset ja rangaistuksen kesto. Viisivuotiskaudella 2016–2020 annettiin 37 nuorisorangaistustuomiota (keskimäärin 7,5 vuodessa). Rangaistuksista puolet (14/37) oli tuomittu ryöstörikoksista. Seuraavina ryhminä tulivat varkausrikokset (7), pahoinpitelyrikokset (5), huumausainerikokset sekä liikenne rikokset.

Nuorisorangaistuksen keskimääräinen kesto tarkastelujaksolla 2016–2020 (Krimodata) oli 6 kk. Alla vuosien 2017–2021 StatFin tiedot tuomituista nuorisorangaistuksista RL 31 luvun rikokset eroteltuna.

Taulukko 12. Nuorisorangaistukseen vuosina 2016–2020 tuomitut, rikoslaji ja kesto

Vuosi	Lukumäärät		Keskimääräinen rangaistus kk	
	Kaikki	RL 31 luku	Kaikki	RL 31 luku
2017	8	.	7,6	10,5
2018	8	.	4,9	5,7
2019	6	.	6,2	6,5
2020	9	5	7,4	9,2
2021	12	5	9,7	11,8

Lähde: StatFin

Keskipituus on vaihdellut 5–10 kk:n vaiheilla. Vuoden 2021 keskiarvo tarkastelujakson korkein 9,7 kk. Tämä koskee sekä ryöstörikoksia (11,8 kk) että koko aineistoa. Ryöstöjen osalta keskiarvo asettuu jo maksimin tuntumaan, mitä voi osaltaan pitää osoituksena enimmäiskeston tarkistamisen tarpeesta.

Uusimistausta. Tuomittujen uusimistaustaa on kuvattu kolmella mittarilla. Ensimmäiseksi on kerrottu aikaisempien rikosrekisterituomioiden (ja samalla ensikertalaisten) määrä luokitetussa aineistossa. Ensikertalaisten (ei aikaisempia rikosrekisterituomioita) osuus on kolmannes (13/37) tuomituista. Uusijoista puolella oli yksi tuomio ja toisella puolella 2–4 tuomiota. Jos tarkastelu ulotettaisiin myös aikaisempiin sakkorangaistuksiin, ensikertalaisten osuus laskisi 35 %:sta 27 %:iin (ks. liitetaulukko 6).

Aikaisempaa tuomiohistoriaa on kuvattu myös laskemalla aikaisempien rikosrekisterituomioiden sekä kaikkien aikaisempien tuomioiden lukumäärien keskiarvot. Rikosrekisterituomioiden yleinen keskiarvo oli 1,2 ja kaikkien aikaisempien tuomioiden (jossa mukaan lasketaan siis myös sakot) 2,1. Raskain uusimistausta näyttäisi olevan varkausrikoksista tuomituilla (1,9 ja 2,4).

Syytekohtien lukumäärä. Taulukkoon on merkitty myös tuomioon kirjattujen syytekohtien lukumäärä. Syytekohtien lukumäärä kertoo – rikosnimikkeen ohella – tuomittavan tapauksen erityispiirteistä. Nimikkeiden suuri määrä indikoi mm. myös käynnissä olevaa rikoskierrettä, tai antaa joka tapauksessa rikosrekisteriä täydentävää tietoa rikosten lukumäärästä ja sitä kautta myös elämäntilanteesta. Tulosten mukaan nuorisorangaistustuomiot annetaan rikoskonaisuuksista. Syytekohtien keskiluku tuomioissa oli 5,0, suurimmillaan se oli varkausrikoksissa (9,6) ja pienin huumerikoksissa (2,3). Havainnot avaavat jossain määrin tilanteita, joissa tuomioistuin on päättänyt lajivalinnassaan nuorisorangaistukseen. Tarkempi kuva edellyttää kuitenkin tapausanalyyssejä.

Vertailu kokeiluvaiheen käytäntöön osoittaa tilanteen säilyneen sikäli, että myös tuolloin syytekohtien keskiluku oli kuusi. Sen sijaan rikosprofiilit näyttäisi muuttuneen vakavampaan suuntaan. HE 35/1999 selosteen mukaan: ”Tyypillisimpiä nuorisorangaistukseen johtaneita rikoksia ovat varkaudet, joita sisältyi kahteen tuomioon kolmesta. Lähes yhtä yleisiä olivat luvattomat käyttöönotot ja ajo-oikeudetta ajot. Rattijuopumus oli mukana noin 16 prosentissa nuorisorangaistustuomioista. Pahoinpitelyrikoksia oli mukana joka neljännessä ja huumerikoksia joka kymmenennessä tuomiossa.” Nyttemmin pääosaan ovat siis tulleet ryöstöt.

1.2.4 Mittaaminen ja vankeusrangaistusten kesto

Eri ikäryhmille tuomittujen rangaistusten keskipituudet (keskiarvot) ja mediaanit on ilmoitettu taulukoissa 13 ja 14.

Taulukko 13. Keskirangaistukset rangaistuslajeittain 2021

Rangaistusseuraamus	Keskiarvo			Mediaani		
	15–17	18–20	Kaikki	15–17	18–20	Kaikki
Ehdoton vankeus (kk)	42,0	14,0	11,6	29,5	6,0	3,0
Valvontarangaistus (kk)	..	4,8	3,2	..	5,6	3,0
Yhdyskuntapalvelu (tuntia)	170	91	100	150	80	90
Ehdollinen (kaikki) (kk)	6	4,4	4,3	3,5	2,3	2,7
Nuorisorangaistus (kk)	9,7	..	9,7	11,5	..	11,5

Lähde: StatFin

Nuorille ikäryhmille tuomittujen ehdottomien vankeusrangaistusten keskipituu-
det ovat aikuistuomittuja korkeampia. Alaikäisille vuonna 2021 tuomittujen eh-
dottomien keskipituus oli 42 kuukautta ja mediaani 30 kuukautta. Ikäryhmän
18–20 vastaavat luvut olivat 14 ja 6 kuukautta ja tätä vanhemmissa 12 ja 3
kuukautta.

Ikäryhmälle 15–17 langetettujen vankeusrangaistusten pituus selittyy valikoin-
nilla. Kynnys ehdottoman vankeuden käyttöön on nuorissa ikäryhmissä korke-
ampi, jolloin seuraamuksen piiriin valikoituvat keskimääräistä törkeämmät ri-
kokset. Vastaavasti tekijöille kertyy iän myötä enemmän aikaisempia rangaista-
uksia, jotka ohjaavat lajivalintaa ja vaikuttavat siihen, että törkeysasteeltaan
lievemmätkin rikokset voivat johtaa ehdottoman vankeuden käyttöön. Ja tämä
taas ”lyhentää” aikuisten vankeustuomioita muihin ryhmiin verrattuna. Ehdot-
toman vankeuden pituuksissa olevia eroja ei siten voi lukea näyttöä nuorille
tuomittujen rangaistusten keskimääräisestä ankaruudesta.

Havaitaan toisaalta, että alaikäisten ehdolliset vankeudet ovat nekin kolman-
neksen pidempiä kuin ikäryhmässä 18–20 ja puolta pidempiä kuin ryhmässä
21 v-yli. Sama mekanismi selittää myös näitä eroja. Pyrkimys ehdottoman
vankeuden välttämiseen johtaa siihen, että ehdollisella vankeudella rangaista-
viksi jää ikäryhmässä 15–17 keskimääräistä vakavampia rikoksia. Mikä vas-
taavasti näkyy nostavana rangaistusten pituuksissa.

Ehdollisen vankeuden eri muotojen keskipituuksista on Tilastokeskusta saata-
villa vain rajoitetusti tietoa.

Taulukko 14. Ehdollisen rangaistuksen keskirangaistukset oheisseuraamusten mukaan 2021

Rangaistusseuraamus	Keskiarvo			Mediaani		
	15–17	18–20	Kaikki	15–17	18–20	Kaikki
Pelkkä ehdollinen ml. valvonta (kk)	5,8	4,7	5,0	4,0	3,0	3,0
Ehdollinen ja oheissakko (kk)	2,5	2,0	2,3	1,5	1,7	2,0
Ehdollinen ja YKP (kk)	19,1	17,6	16,7	20,0	18,0	18,0
Ehdollinen ja YKP (tuntia)	57,9	59,5	61,9	60,0	60,0	60,0

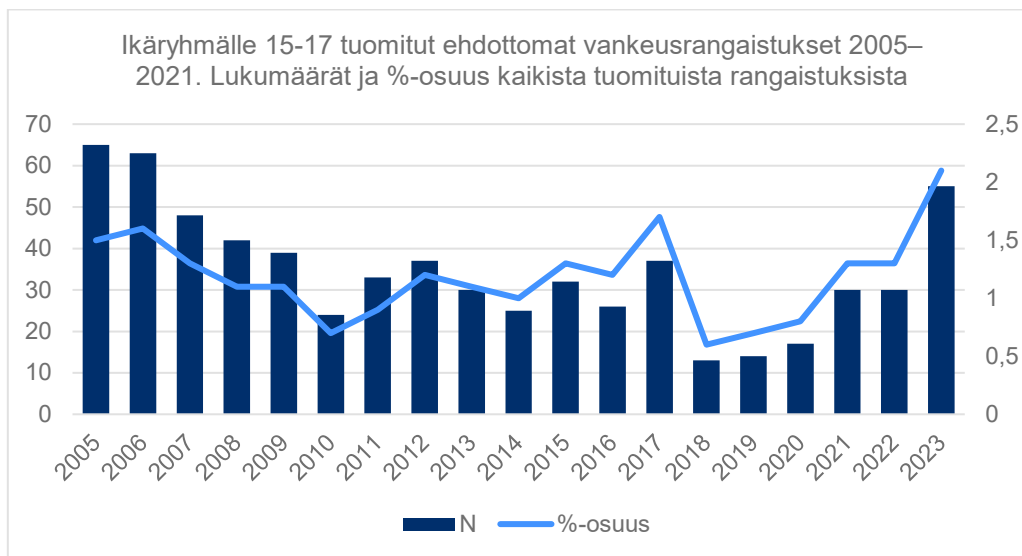
Lähde: StatFin

Eri yhdistelmien välinen ero näkyy siinä, että oheissakolla tehostettujen ehdollisten keskipituudet ovat olennaisesti keskimääräistä pidempiä. Tämä on suora seuraus siitä, että yhdyskuntapalvelu on oheisseuraamuksena käytettävissä vasta vähintään 8 kuukauden mittaisissa rangaistuksissa. Toisaalta puolentoista vuoden vaiheille sijoittuva keskirangaistus viittaa siihen, että oheisseuraamuksen käyttö edelleen rajoittuu vain verraten pitkiin vankeusrangaistuksiin (aiempi lakiin sisältynyt vuoden alaraja lienee edelleen vaikuttamassa käytäntöön).

1.2.5 Ehdoton vankeus alaikäisen rangaistuksena

Pyrkimykset ehdottoman vankeuden käytön vähentämiseksi ovat tuottaneet tulosta siten, että alaikäisille tuomittujen ehdottomien vankeusrangaistusten lukumäärä ja suhteellinen osuus laski vuosina 2005–2010 alle puoleen. Sittemmin tilanne on pysynyt lukumääräisesti jokseenkin tasaisena vaihdellen vuosina 2010–2017 välillä 20–35. Tapausmäärien yleisen laskun seurauksena tämä kuitenkin merkitti suhteellisen osuuden kasvua. Sen jälkeen tapausmäärät laskivat runsaaseen 10:een, mutta nousivat taas vuosina 2021–2022 30:n tuntumaan. Vuoden 2023 ennakkotiedot kertovat merkittävästä lukumääräkasvusta, jonka mukaan ehdottomien vankeusrangaistusten määrä olisi kaksinkertaistunut (55 tuomiota). Samalla vankilarangaistuksen suhteellinen osuus on kasvanut kahteen prosenttiin. Taustalla on ennen kaikkea ryöstörikosten lukumääräkasvu (27 tuomiota 55:stä). Vielä osin täydentyvän Krimodatan luvut on liitetty oheen tilastokeskuksen tietojen jatkoksi.

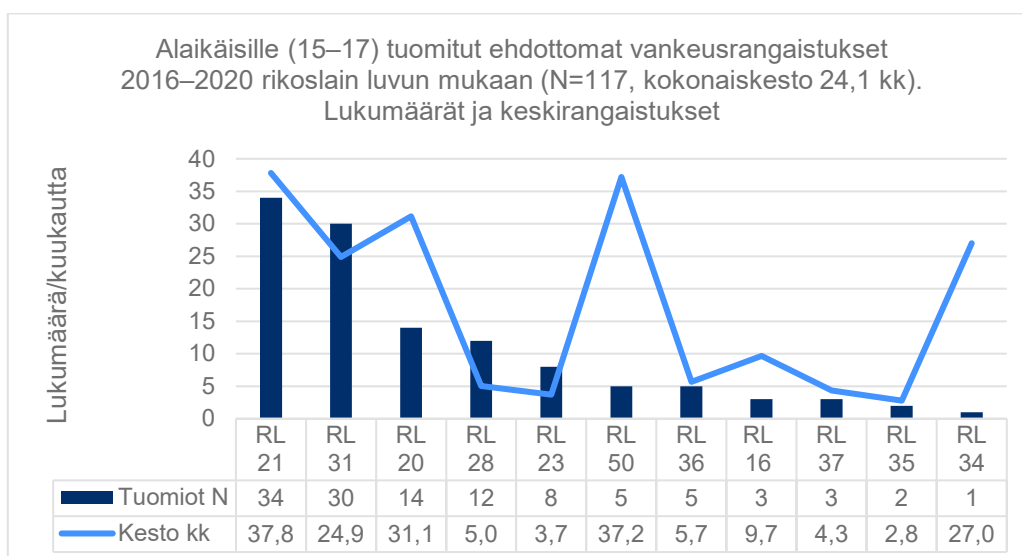
Kuvio 4. Nuorille 15–17 ikäryhmälle tuomitut ehdottomat vankeusrangaistukset 2005–2021

Lähde: StatFin (2005–2022), Krimodata 2023 (2023)

Ehdottoman vankeuden käytön perustana olevat rikokset sekä rangaistuksen keskittyminen vuosina 2016–2020 näkyvät kuviosta 5.

Kuvio 5. Nuorille 15–17 tuomitut ehdottomat vankeusrangaistukset ja rikoslaji 2016–2020

Lähde: StatFin

Viisivuotiskaudella 2016–2020 suurimmat yksittäiset ryhmä ovat rikoslain 21 ja 31 lukujen väkivalta- ja ryöstörikokset. Ne kattoivat yli puolet nuorten ehdottomista vankeusrangaistuksista. Vuoden 2023 ennakkotiedon mukaan ryöstöt kattavat nyttemmin yksin saman osuuden nuorten vankilarangaistuksista. Täytettyjen henkirikosten tuomion keskipituus vaihteli välillä 7,5–10 v, yritysten ja törkeiden pahoinpitelyjen tuomion pituudet olivat 3–3,5 vuoden vaiheilla ja pahoinpitelyjen 4 kuukauden vaiheilla. Ryöstöjen keskirangaistukset liikkuvat 8 kuukauden ja törkeän ryöstön vajaan kolmen vuoden vaiheilla. Seksuaalirikokset ja varkausrikokset vastasivat kukin runsaasta 10 %:sta kaikista tuomioista. Edellisten keskirangaistukset olivat vajaan kolmessa vuodessa (31 kk) ja jälkimmäisten viiden kuukauden vaiheilla. Muut ryhmät näkyvät kuviosta. Tarkempia lisätietoja on saatavilla liitetaulukosta 5.

Taulukkoon 15 on merkitty edellä noudatetun mallin mukaisesti tiedot ehdottomaan vankeuteen tuomittujen aikaisemmista tuomioista sekä syytekohtien lukumäärästä.

Taulukko 15. Ehdottomaan vankeuteen tuomitut alaikäiset 2016–2020 tuomitut, rikoslaji ja taustat (Krimodata, vuodet 2016–2020 yhteen laskien)

Rikoslaji ja taustat	Kaikki	RL 16	RL 20	RL 21	RL 23	RL 28	RL 31	RL 34	RL 35	RL 36	RL 37	RL 50
Tuomiot N	117	.	14	34	8	12	30	.	.	5	.	5
Kesto kk	24,1	9,7	31,1	37,8	3,7	5,0	24,9	27,0	2,8	5,7	4,3	37,2
Rikosrekisterituomiot												
Ei	62	.	13	21	.	.	16	0	0	.	.	.
1	19	0	0	6	.	.	6	.	0	.	0	.
2–3	11	0	.	.	0	0	.	0	0	.	.	0
4-yli	26	.	0	.	.	9	.	0	.	.	0	0
Rikosrekisterituomiot ka.	2,3	4,7	0,2	1,1	4,1	8,1	1,1	1,0	10,5	4,0	1,3	0,2
Kaikki aikaisemmat tuomiot ka.	3,3	7,3	0,5	1,8	6,0	9,9	2,0	3,0	12,5	6,2	3,7	0,6
Syytekohtien lkm. ka.	8,4	5,0	9,2	5,7	14,4	9,3	5,3	22,0	9,0	14,2	9,7	14,2

Lähde: Krimodata 2016–2020

Ehdottomaan vankeuteen tuomituilla oli keskimäärin 2,3 aikaisempaa rikosrekisterituomiota. Kaikkien tuomioiden keskiluku oli 3,3. Rikosrekisterituomioiden (ja samalla siis vakavamman rikollisuuden) mukaan ehdottomaan tuomitujen tausta on raskaampi kuin nuorisorangastusryhmässä. Toisaalta myös ensikertalaisten osuus on ehdottomaan vankeuteen tuomittujen ryhmässä kokonaisuudessa suurempi (53 % rikosrekisterituomioiden mitattuna; nuorisorangastusryhmässä vastaava luku oli 35 %). Ehdottomaan vankeuteen tuomitut alaikäiset jakaantuvatkin varsin selvästi kahteen ryhmään, jossa toisessa ehdottoman käyttö perustuu (voittopuolisesti) aikaisempaan rikollisuuteen, ja toisessa rikoksen sellaiseen vakavuuteen, joka ei nykyisten säännösten nojalla anna mahdollisuutta muuhun kuin ehdottoman käyttöön.

Seksuaalirikoksista ehdottomaan vankeuteen tuomitut olivat ensikertalaisia yhtä lukuun ottamatta. Myös vakavan väkivallan puolella ensikertalaisten

osuus oli suurempi (16 henkirikoksesta tai sen yrityksestä tuomituista ensiker-
talaisia oli 11, eli n. 70 %). Omaisuusrikoksista ehdottomaan vankeuteen tuo-
mitaan lähtökohtaisesti vain mittavan uusimistaustan omaavia.

Ehdottomaan vankeuteen tuomituille luettiin keskimäärin syyksi 8,4 rikosta
(syytekohtaa). Alimmillaan niiden määrä oli RL 21 luvun väkivaltarikoksissa,
ryöstöissä ja RL 16 luvun rikoksissa (n. 5,5). Liikenne-, petos- ja varkausrikok-
sissa syytekohtia oli kaksinkertainen määrä (keskimäärin 10). Ehdottomaan
vankeuteen ja nuorisorangaistukseen tuomittujen taustaprofiilit ovat keskimää-
rin varsin saman tyyppiset, mutta yksittäisten rikosten ja rikosryhmien välillä
näyttäytyy eroja.

1.2.6 Toimenpiteistä luopuminen

Tuomitsematta jättäminen. Tuomitsematta jättämissäännösten soveltaminen
on vähentynyt radikaalisti. 1990-luvun kuluessa ratkaisujen kokonaismäärä
kaikissa ikäryhmissä laski kahdesta tuhannesta tuhanteen. Vuodesta 2005 al-
kaen määrät ovat tasaisesti laskeneet tuhannesta 300:aan.

Syyttämättä jättäminen. Tilastokeskus lopetti ikäryhmäkohtaisten tietojen jul-
kaisemisen syyttämättä jättämisestä syyttäjätaloston lakkauttamisen yhtey-
dessä vuonna 2015. Viimeisimmän saatavilla olevan tiedon mukaan ikäryh-
mässä 15–17 tehtiin 908 syyttämättä jättämiskäytäntöä, näistä kolmannes
(339) nuoruusperusteella (Seuraamusjärjestelmä 2020 s.164). VKSV:n julkai-
semien tietojen mukaan harkinnanvaraisia syyttämättä jättämispäätöksiä teh-
tiin vuonna 2020 kaikkiaan 7 658 (kaikki ikäluokat), joista nuoruusperusteella
163 (Seuraamusjärjestelmä 2020 s.38). Olettaen, ettei nuoruusperusteen ja
muiden perusteiden välisissä soveltamissuhteissa ole tapahtunut olennaisia
muutoksia, tämä vastaisi vuositasolla noin 500 syyttämättä jättämiskäytäntöä
ikäryhmässä 15–17.

Esitutinnan rajoittaminen. Vuonna 1997 käyttöön otettu esitutinnan rajoitta-
minen lienee korvannut osan aikaisemmista syyttämättä jättämiskäytännöistä.
Näin etenkin ETL 3:10,2:n tarkoittamisessa tilanteissa, joissa esitutinnan ra-
joittamisen perusteena on mahdollisuus, että syyttäjä tekisi asiassa syyttämät-
täjättämiskäytännön prosessuaalisella perusteella. Vuonna 2020 näitä ratkai-
suja oli kaikkiaan 4 145 (ja vuonna 2019 4 859, ks. Seuraamusjärjestelmä

2020 s.31). Käytössä ei ole ikäryhmäperusteista tietoa esitutinnan rajoittamisen soveltamisesta.

1.3 Aikaisemmat tuomiot ja nuorten seuraamusvalinta

1.3.1 Alkuhuomautuksia

1.3.1.1 Aikaisempien tuomioiden merkityksestä

Tekijän aikaisempi rikoskäyttäytyminen on merkittävin yksittäisen seuraamusten käyttöön ja soveltamisalaan vaikuttava tekijä. Seuraamusten keskinäiset käyttösuhteet on pitkälti jäsennetty tämän perusteen mukaan jo laissa (esim. YKP tulee käytettäväksi, jolleivät aikaisemmat YKP:t ole sille esteenä). Nuorisorangaistuksen käyttöönotto itsessään oli tämän näkökulman sanelema. Tavoitteenahan oli kehittää seuraamus, joka *rikosten toistuessa*, olisi ehdollista vankeutta ”uskottavampi” ja samalla erityispreventiivisesti vaikuttava. Uusiminen *ankaroittaa* rangaistusta, mutta aikaisemmat rikokset ja rikoskäyttäytymisen akuutti tilanne (”rikoskierre”) myös ohjaa seuraamusvalintaa (ja niiden suunnittelua) myös laadullisesti erityispreventiivisen vaikuttamisen suuntaan.

Painotukset näiden näkökohtien välillä ovat vaihdelleet, ja jossain määrin ehkä myös muuttuneet sitten nuorisorangaistuksen ensimmäisten 1990-luvun alun tavoitemuotoilujen. Mutta ne molemmat ovat edelleen mukana. Samalla on hyvä todeta, etteivät ne välttämättä aina osoita samaan suuntaan. Erityispreventiivinen vaikuttavuusarviointi ja syyllisyysperustainen ”uskottavuusargumentointi” näkevät aikaisempien rikosten roolin eri tavoin ja eri syistä. Syyllisyysargumentoinnissa keskeistä tuomion antamisen jälkeen tehdyt rikokset (tai tuomiot, jotka kertovat siitä, että henkilö on tehnyt rikoksia, *vaikka on tullut jo aiemmin rangaistukseen tuomituksi*). Sen sijaan erityispreventiivisen vaikuttavuusargumentoinnin kannalta tuomioiden merkitys on vähäisempi ja keskeistä on, mitä rikokset kertovat tekijän elämäntilanteesta ja siitä, miten siihen pitäisi vaikuttaa *niin, ettei henkilö enää tekisi rikoksia*. Nämä kaksi näkökulmaa eivät siten aina välttämättä vie samaan suuntaan, vaikka ovatkin molemmat arviossa läsnä.

Suhde aikaisempaan rikollisuuteen ja aikaisempiin tuomioihin on ollut keskiössä myös yrityksissä kohentaa nuorisorangaistukseen kapeaksi jäänyttä soveltamisalaa kokeiluvaiheen kuluessa (ks. Marttunen & Takala 2002). On ilmeistä, että myös tulevat yritykset tähän suuntaan joutuvat ottamaan kantaa siihen, missä määrin ja miten seuraamuksen käyttö sidotaan tekijän aikaisempaan rikollisuuteen/tuomioihin. Näiden pohdintojen taustoittamiseksi seuraavassa tarkastellaan uusimisen ja nykyisten seuraamusten käytön välistä suhdetta tilastollisten aineistojen kautta. Saatua kuvaa täydennetään myöhemmin tuomioperustelujen analyysin tuomalla tiedolla.

1.3.1.2 Metodisia huomautuksia

Tekstissä operoidaan samaa tarkoittaen termeillä ”uusiminen”, ”uusimistausta” ja ”aikaisemmat tuomiot”. Kyse on kaikissa tapauksissa taaksepäin katsovista mittauksista, joissa uusimisella tarkoitetaan eri tavoin rajattuja aikaisempia tuomioita. Tässä ei tehdä arvioita tulevasta uusimisesta.

Rikostaustaa mitataan aikaisempien tuomioiden lukumäärillä. Mukaan on otettu ainoastaan tuomioistuinratkaisut. Aikaisemmat summaariset sakot eivät siten konstituoi uusimista. Muu ratkaisu johtaisi siihen, että aikaisemmat liikennerikkeet dominoisivat uusimiskuvaa. Tuomionäkökulmasta voi kysyä, onko tuomioistuinsakkojen sisällyttäminen laskentaan sekään perusteltua. Sakkoja kun ei merkitä rikosrekisteriin, eikä tuomioistuimella pääsääntöisesti liene niistä (ainakaan täyttä) kuvaa. Sakot ovat kuitenkin mitä ilmeisimmin yleensä sosiaaliviranomaisten tiedossa, ja ne kertovat osaltaan nuoren elämäntilanteesta, jonka vuoksi nekin on syytä pitää laskennassa mukana. Mutta tämän ohella aikaisempaa rikollisuutta kuvataan myös pelkkien rikosrekisterituomioiden lukumäärin.

1.3.2 Kysymyksiä uusimisen ja seuraamusten välisistä yhteyksistä

Aikaisempien tuomioiden sekä käytetyn seuraamuksen suhdetta voidaan jäsentää joko etenemällä uusimisesta rangaistuksiin, tai rangaistuksista uusimiseen.

1. Tavanomaisin lähestymiskulma on kysyä, *miten uusiminen vaikuttaa rangaistuksen lajiin ja määrään?* Asiaa voi yksinkertaisimmillaan tarkastella korrelaatioin ja ristiintaulukoimalla rangaistuslajeja ja uusimista mittaavat tiedot. Tarkempi analyysi edellyttäisi muiden lajivalintaan vaikuttavien tekijöiden osuuden kontrollointia (esim. regressioanalyysin keinoin).
2. Asetelma voidaan kääntää myös ”päälaelleen” ja kysyä, *millainen on eri seuraamuksiin tuomittujen nuorten uusimistausta?* Nyt ei etsitä vastausta siihen *mihin seuraamuksiin* nuoret tuomitaan, vaan *millaisia nuoria* on kunkin seuraamuksen ”alla”. Voidaan edetä myös *rikoslähtöisesti* ja kysyä, *mikä on eri rikoksista tuomittujen uusimistausta?* Näkökulmat on mahdollista myös yhdistää kysymällä, *mikä on eri rikoksista eri rangaistuksiin tuomittujen uusimistausta.*
3. Kysymyksen 1 kausaalisuhde voidaan myös kääntää ja kysyä *tuomion vaikutuksesta uusien rikosten tekemiseen* (lisääkö tai vähentääkö jokin rangaistusmuoto uusien rikosten tekemisen riskiä).⁴

Kysymys 1 on tuomioistuimen ja rangaistuksen määräämistä koskevan tutkimuksen näkökulma. Silloin pohdittavana on, miten esillä oleva tapaus tulisi ratkaista ja mikä vaikutus jollakin teon/tekijän piirteellä on (tai pitäisi olla). Kysymys 2 on relevantti etenkin lainsäätäjälle, kun se pohtii mihin kohderyhmiin seuraamusta suunnitellaan ja miten seuraamuksia tosiasiallisesti käytetään. Näkökulma on ollut esillä myös nuorisorangaistuskeskustelussa, kun on pohdittu, pitäisikö nuorisorangaistus suunnata vain aikaisemmin ehdolliseen vankeuteen tuomitulle (ja mitä siitä seuraisi seuraamuksen käyttöalan kannalta). Kysymys 3 on kriminologisen vaikuttavuustutkimuksen peruskysymyksiä, kun pohditaan järjestelmän toimivuutta ja vastaako se sille asetettuihin tavoitteisiin. Aihe ei kuulu tämän tarkastelun piiriin, mutta asian merkityksellisyyden vuoksi saatavilla olevaa tutkimustietoa esitellään lyhyesti kolmannen jakson lopussa.

---

⁴ Huomattakoon, että termiä ”uusiminen” voidaan käyttää tässä yhteydessä kahdessa merkityksessä. Sekä viittaamalla tekijän aikaisempiin, että myöhempisiin (tuleviin) rikoksiin. Jollei muuta ilmene, termiä käytetään taaksepäin katsovassa merkityksessä.

Muitakin näkökulmia on. Tarkasteltavaksi voidaan myös asettaa *tuomioi-*
den/rangaistusten kasautuminen, esimerkiksi selvittämällä, kuinka monta ker-
taa henkilö tuomitaan tietyn aikavälin kuluessa rangaistukseen, tai kuinka
monta kertaa henkilölle tuomitaan tietynlajin rangaistus uudestaan. Kysymystä
on meillä erikseen tarkasteltu nimenomaan ehdollisen vankeuden kasautumi-
nen ja käyttökertojen kautta.⁵

Seuraavassa keskitytään kysymyksiin 1 ja 2. Painon kuitenkin ollessa jälkim-
mäisessä (tämä näkökulmahan oli jo lyhyesti esillä nuorisorangaistuksen ja
ehdottoman vankeuden käytön yhteydessä). Aikaisemman tuomiotaustan mit-
tareina ovat nuorille langetetut kaikki aikaisemmat tuomiot sekä aikaisemmat
rikosrekisterituomiot. Jälkimmäisessä mittauksessa tuomiotaustasta on las-
kettu pois aikaisemmat sakkorangaistukset. Näistä jälkimmäinen on tuomiois-
tuintoiminnan kannalta ensisijainen, koska oikeudella on käytössään syytetyn
rikosrekisteri, mutta ei aikaisempia sakkotuomioita (jollei niitä erikseen esitellä
syyttäjän toimesta tai seuraamusselvityksen yhteydessä). Toisaalta sakkotuo-
miot mukaan lukeva mittaustapa antaa täydellisemmän kuvan tekijän uusimis-
taustasta. Tuo tieto on lähtökohtaisesti myös seuraamusselvitystä laativien vi-
ranomaisten tiedossa (tai pitäisi olla), ja on siten perusteltua olettaa, että sillä
on ollut vaikutusta itse seuraamussuosituksia laadittaessa. Seuraavassa käy-
tetään molempia mittareita.

Aineistona on vuosien 2016–2020 nuoria henkilöitä koskeva Krimodata. Las-
kelmat perustuvat siten 5-vuoden yhteenlaskettuihin tapauksiin. Tämän ohella
käytetään vuoden 2018 Krimodataa, joka sisältää tiedot myös muista ikäryh-
mistä.

---

⁵ Ja samoin tuloksin. Ks. Lappi-Seppälä T. (1999). Ehdollisen rangaistuksen käyttökert-
rat ja -kasautumat. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 1999 sekä Marttunen M. (2008).
Nuorisorikosoikeus. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2008.

1.3.3 Eri uusimisryhmille tuomitut rangaistuslajit

Taulukoihin 16 ja 17 on kerätty tiedot ikäryhmälle 15–17 tuomituista rangaistuslajeista eri uusimislukissa. Taulukko 16 kuvaa kaikkia aikaisempia tuomioita ja taulukko 17 sakkoa ankarampia seuraamuksia (ns. ”rikosrekisterituomioita”).

Taulukko 16. Rangaistuslajit uusimisryhmän mukaan (kaikki tuomiot)

Rangaistuslaji	Kaikki tuomiot <3v (luokitettu)				Yht.
	Ei	1	2–3	yli 4	
Tuomitsematta j.	3,5 %	1,8 %	1,5 %	0,4 %	3,1 %
Sakko	79,4 %	72,2 %	65,0 %	55,6 %	77,3 %
Ehdollinen (pelkkä)	7,3 %	6,0 %	6,4 %	3,4 %	7,1 %
Ehdollinen ja oheissakko	1,2 %	1,5 %	0,5 %	..	1,2 %
Ehdollinen ja valvonta	7,3 %	15,3 %	20,5 %	14,7 %	9,1 %
Ehdollinen ja YKP	0,6 %	0,8 %	1,1 %	0,9 %	0,6 %
Nuorisorangaistus	0,1 %	0,7 %	1,6 %	3,9 %	0,3 %
Yhdyskuntapalvelu	0,0 %	0,1 %	0,7 %	4,7 %	0,2 %
Ehdoton vankeus	0,5 %	1,6 %	2,8 %	16,4 %	1,1 %
Yhteensä	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %
N	8 887	1 167	611	232	10 897

Taulukko 17. Rangaistuslajit uusimisryhmien mukaan ikäryhmässä 15–17 (rikosrekisterituomiot)

Rangaistuslaji	Rikosrekisterituomiot <3v (luokitettu)				Yht.
	Ei	1	2–3	yli 4	
Tuomitsematta j.	3,3 %	1,3 %	0,6 %	..	3,1 %
Sakko	78,5 %	59,2 %	57,7 %	29,8 %	77,3 %
Ehdollinen (pelkkä)	7,1 %	8,2 %	6,0 %	..	7,1 %
Ehdollinen ja oheissakko	1,2 %	1,1 %	0,6 %	..	1,2 %
Ehdollinen ja valvonta	8,6 %	19,9 %	16,7 %	4,3 %	9,1 %
Ehdollinen ja YKP	0,6 %	1,3 %	0,6 %	2,1 %	0,6 %
Nuorisorangaistus	0,1 %	2,9 %	6,5 %	4,3 %	0,3 %
Yhdyskuntapalvelu	0,0 %	1,1 %	4,8 %	4,3 %	0,2 %
Ehdoton vankeus	0,6 %	5,0 %	6,5 %	55,3 %	1,1 %
Yhteensä	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %
N	10 305	377	168	47	10 897

Lähde: Krimodata 2016–2020

Sakon osuus vähenee aiempien tuomioiden myötä. Tämä pätee molempiin uusimismittareihin. Tästä huolimatta sakko säilyy valtarangaistuksen raskainta uusimislukkaa lukuun ottamatta. (vähintään neljä rikosrekisterituomiota, luokkaan kuului 5-vuotiskaudella 47 nuorta, eli 0,5 % nuorista). Valtaosa nuorten rikoksista on pienirikollisuutta, jossa sakkoa ankarammat rangaistukset eivät käytännössä tule juuri kyseeseen uusimistausta riippumatta. Uusimisen vaikutus lajivalintaan näkyy ennen kaikkea ehdolliseen vankeuteen liitettyjen oheis-seuraamusten (valvonta ja YKP) käytön lisääntymisen sekä siirtymänä kohden nuorisorangaistusta ja ehdotonta vankeutta. Tarkempi uusimisanalyysi edellyttäisi rikoslajikohtaista sisältöanalyysia ja muiden vaikuttavien mittaamisperusteiden vaikutuksen eliminoimista. Siihen ei tässä yhteydessä ole mahdollisuuksia. Kysymykseen palataan kuitenkin nuorisorangaistuksen osalta laadullisin aineistoin jaksossa 5.

1.3.4 Eri rangaistuslajeihin 2016–2020 tuomittujen nuorten (15–17) rikostausta

1.3.4.1 Aikaisempien tuomioiden lukumäärä (Krimodata 2016–2020)

Taulukkoon on merkitty nuorille henkilöille vuosina 2016–2020 langetetut rangaistuslajit (riveillä) sekä aikaisempien tuomioiden lukumäärä (sarakkeet ryhmän A = kaikki tuomiot, B = rikosrekisterituomiot ja C = vain ehdolliset). Tiedot perustuvat liitetaulukon 12 tietoihin (vuositasoa koskeviksi muutettuina).

Taulukko 18. Nuorena henkilönä vuosina 2016–2020 tuomittujen aikaisempien tuomioiden laji ja määrä. Vuosikeskiarvo (Krimodata)

Aikaisempien tuomioiden lukumäärä	Aikaisempien tuomioiden rangaistuslajit					
	A Kaikki tuomiot		B Rikosrekisterituomiot		C Ehdolliset vankeudet	
	N	%	N	%	N	%
Ei (ensikertalainen)	1 788	81,5	2 073	94,5	2 075	94,5
Kyllä (uusija), näistä tuomioita...	405	18,5	122	5,5	120	5,5
1	235	10,7	78	3,5	79	3,6
2-3	123	5,6	34	1,6	36	1,7
4- tai yli	48	2,2	10	0,5	5	0,2
Yhteensä	2 195	100,0	2 195	100,0	2 195	100,0
Aikaisempia tuomioita keskimäärin (keskiarvo)	0,36	..	0,10	..	0,08	..

Lähde: Krimodata 2016–2020

Ensikertalaisia on 81,5 %, eli vajaa viidennes nuorista oli aikaisemmin tuomittu johonkin rangaistukseen (A). Näistä puolet oli saanut yhden tuomion. Selvä valtaosa aikaisemmista tuomioista on sakkoja. Tämä ilmenee, kun las-

kelmaan otetaan ainoastaan rikosrekisteriin merkittävät tuomiot (B). Uusijoiden määrä putosi lähes kolme neljännestä (2032->609) ja heitä oli enää 5,5 % tuomituista.

Jos aikaisempia tuomioita oli, niitä oli käytännössä yksi tai kaksi. Kullakin rangaistukseen tuomitulla nuorella oli aikaisempia tuomioita keskimäärin 0,36 (kaikki tuomiot mukaan laskien) ja rikosrekisterituomioita 0,1.

Yksittäispoikkeamia lukuun ottamatta aikaisemmat rikosrekisterituomiot koostuivat ehdollisista vankeusrangaistuksista (C). Näitä oli niin ikään 5,5 %:lla tuomituista. 1,3 %:lla nuorista oli aikaisempia ehdollisia kaksi, 0,4 % kolme ja 0,2 %:lla 4–5. Vuositasolla tämä tarkoittaa viittä nuorta, jolla on takanaan neljä ehdollista vankeusrangaistusta (tai enemmän).

1.3.4.2 Aikaisemmin tuomittujen tuomiotausta eri rangaistuslajeihin mukaan

1.3.4.2.1 Krimodatan 2016–2020 ja Tilastokeskuksen (StatFin) vertailu

Myös Tilastokeskuksen StaFin tietokanta sisältää tietoja siitä, kuinka suuri osa eri rangaistuslajeihin tuomituista on ennen tuomiota tullut aikaisemmin tuomioistuimessa tuomituksi (siis pl. sakko- ja rangaistusmääräykset) rangaistukseen. Aikaväli molemmissa on kolme vuotta tuomiohetkestä teko hetkeen. Taulukko 19 kertoo näin määriteltyjen uusijoiden osuuden eri rangaistuslajeihin vuosina 2016–2020 tuomituista nuorista molemmissa aineistoissa.

Taulukko 19. Aikaisemmin tuomittujen osuus nuorena henkilönä vuosina 2016–2020 eri rangaistuslajeihin tuomituista (tekohetken ikä) (Krimodata ja StatFin)

15–17 v	Krimodata 2016–2020	StatFin 2016–2020
	%	%
Kaikki	18	14
Ehdoton	62	56
YKP	84	100
Nuorisorangaistus	73	ei saatavilla
Ehdollinen kaikki (ei OS)	26	22
Ehdollinen + valv.	34	ei saatavilla
Ehdollinen pelkkä	15	ei saatavilla
Sakko	16	12
Tuomitsematta jättäminen	9	ei saatavilla

Lähde: Krimodata 2016–2020 ja StatFin

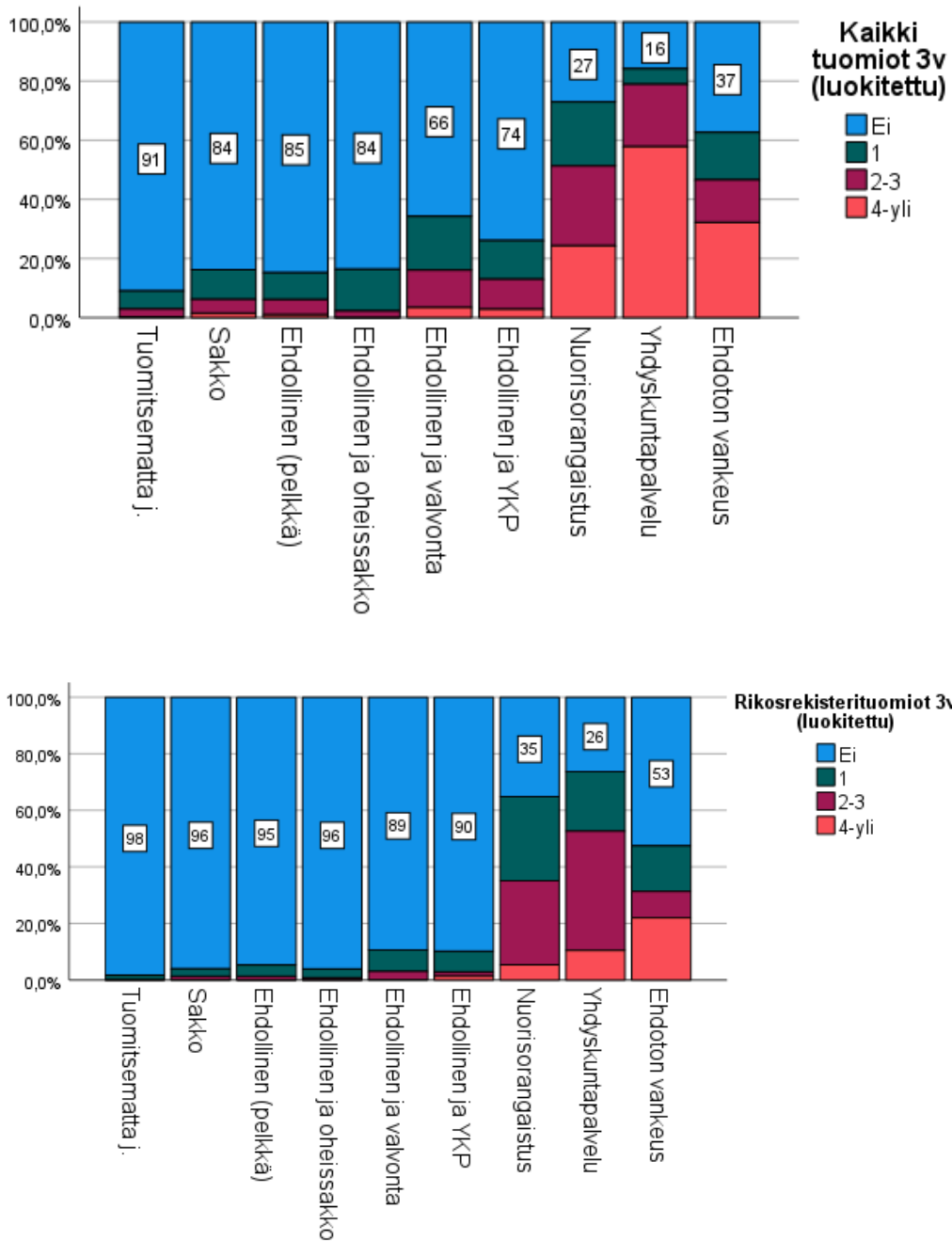
Luvuissa on pientä vaihtelua, mutta pääsuunta on sama. StaFinin antaa aikaisemmin tuomittujen nuorten uusijoiden osuudesta hieman Krimodataa pienempiä arvioita (Yhdyskuntapalvelua lukuun ottamatta).⁶ Krimodatan pohjalta muodostettu kuva uusijoiden määrästä ei ainakaan aliarvioi aikaisemmin tuomittujen uusijoiden osuutta. Seuraavassa eri rangaistuslajeihin tuomittujen uusimistaustaa tarkastellaan Krimodatan pohjalta suhteellisina osuuksina sekä lukumääräisesti.

1.3.4.2.2 Eri rangaistuslajeihin tuomittujen uusimistaustaa – suhteellinen tarkastelu

Kuvioista näkyy eri uusimisryhmien suhteellinen osuus rangaistuslajeittain molemmissa uusimisryhmissä.

⁶ Mahdollinen selitys on, että osassa Krimodatan mittauksia aikaisempiin tuomioihin saattaa sisältyä myös syytteen hylkyratkaisut sekä virkamiesten ja sotilaiden erillisuusraamukset.

Kuvio 6. Eri rangaistuslajeihin tuomitut nuoret 2016–2020 aikaisempien tuomioiden mukaan

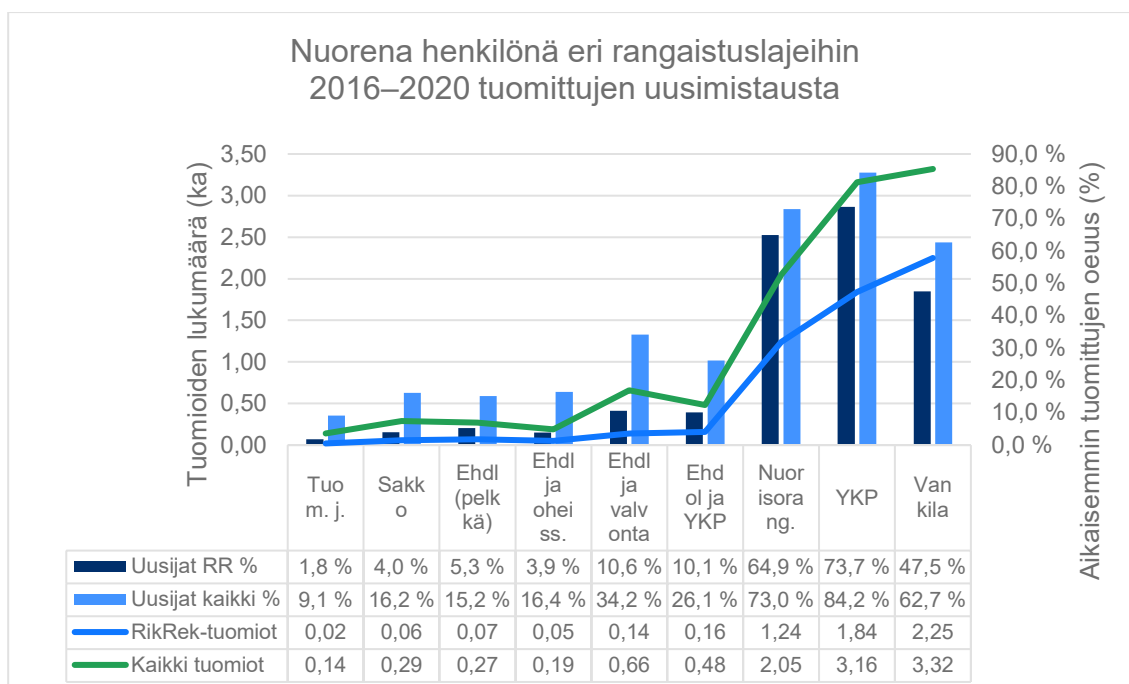
Lähde: Krimodata 2016–2020

Ensikertalaisten osuus säilyy tasolla 90–85 % myös kaikki aikaisemmat tuomiot huomioonottavassa mittauksessa, kunnes siirrytään valvonnalla tehostettuun ehdolliseen vankeuteen, jolloin kolmanneksella nuorista on takanaan jokin tuomio. Nuorisorangaistusryhmässä aikaisemmin rangaistujen osuus oli 77 % ja yhdyskuntapalveluryhmässä 84 %.

Jos mukaan lasketaan vain aikaisemmat rikosrekisterituomiot, ensikertalaisten osuus kasvaa enimmillään 96 %:iin mm. lukumääräisesti merkittävässä sakko-ryhmässä. Nuorisorangaistukseen tuomituista ensikertalaisten osuus laski 35 %:iin (eli 65 %:lla on takanaan aikaisempi ehdollinen vankeus). YKP-ryhmässä osuus on vielä suurempi, mutta vankilaryhmässä taas pienempi (kysymystä käsiteltiin jo edellä jaksossa).

Kuvio 7 havainnollistaa tilannetta laskemalla mukaan ainoastaan uusijat (jokin tuomio tai rikosrekisterituomio) ja laskemalla lisäksi aikaisempien tuomioiden keskiluvun.

Kuvio 7. Uusijoiden osuus eri rangaistuslajeihin tuomitut nuorista sekä aikaisempien tuomioiden keskiluku (2016–2020 yhteen laskien)

Lähde: Krimodata 2016–2020

Siirryttäessä nuorisorangaistuksen ja sitä ankarampien seuraamusten puolelle, jokaisella nuorella oli keskimäärin takanaan vähintään yksi aikaisempi tuomio. Uusijoiden prosenttiosuudet tulivat kuvatuiksi jo edellisessä kuviossa.

1.3.4.2.3 Lukumääräinen tarkastelu

Taulukko 20 muuntaa luvut lukumäärätiedoiksi. Niiden pohjalta on alustavasti mahdollista arvioida, kuinka suurista tapausmääristä on kyse, jos seuraamuksia tahdotaan kohdistaa eri uusimistausta omaaville nuorille.

Taulukko 20. Nuorille henkilöille vuosina 2016–2020 langetetut rangaistuslajit ja aikaisempien tuomioiden lukumäärä. Vuosittainen keskiluku.

A. Taustalla mikä hyvänsä tuomio	Kaikki tuomiot <3 v				Kaikki
	Ei	1	2–3	4-yli	
Tuomitsematta jättäminen	62,2	.	.	.	68,4
Sakko	1 412,0	168,4	79,4	25,8	1 685,6
Ehdollinen ei valvontaa (ehkä OS)	151,8	17,6	8,4	.	153,8
Ehdollinen ja valvonta	129,8	35,8	25,0	6,8	197,4
Ehdollinen ja YKP	10,2	.	.	.	13,8
Nuorisorangaistus	.	.	.	.	7,4
Yhdyskuntapalvelu	.	.	.	.	3,8
Ehdoton vankeus	8,8	.	.	7,6	23,6
Kaikki	1 777,4	233,4	122,2	46,4	2 179,4

B. Taustalla rikosrekisterituomio	Rikosrekisterituomiot <3 v				Kaikki
	Ei	1	2–3	4-yli	
Tuomitsematta jättäminen	67,2	.	.	0,0	68,4
Sakko	1 618,8	44,6	19,4	2,8	1 685,6
Ehdollinen ei valvontaa (ehkä OS)	170,2	7,0	.	0,0	179,4
Ehdollinen ja valvonta	176,4	15,0	5,6	.	197,4
Ehdollinen ja YKP	12,4	.	.	.	13,8
Nuorisorangaistus	.	.	.	.	7,4
Yhdyskuntapalvelu	.	.	.	.	3,8
Ehdoton vankeus	12,4	.	.	5,2	23,6
Kaikki	2 061,0	75,4	33,6	9,4	2 179,4

Lähde: Krimodata 2016–2020

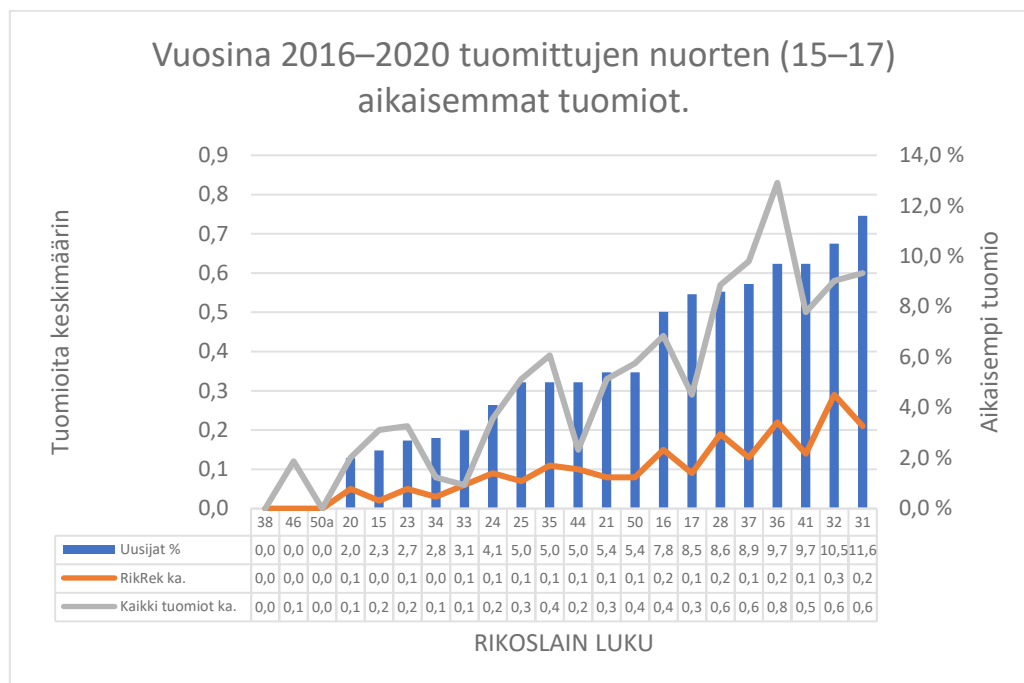
Vuosina 2016–2020 tuomioistuimet langettivat keskimäärin 2179 tuomiota ikäryhmälle 15–17. Aikaisemmin johonkin rangaistukseen (yleensä sakkoon) oli näistä tuomittu n. 400 (rivi A. Kaikki 233+122+46) ja sakkoa ankarampaan rangaistukseen 120 (rivi B. Kaikki 75+34+9). Useampia rangaistuksia (edelleen yleensä sakkoja) oli saanut 170 nuorta (122+46) ja useampia rikosrekisterituomioita runsas 40 (33+9) nuorta. Taulukon lukuihin palataan tarkemmin uudestaan jäljempänä. Sitä ennen käydään läpi uusijoiden jakauman vaihtelut rikosryhmittäin.

1.3.4.3 Eri rikoksista tuomittujen nuorten (15–17) tuomiotausta

Samat analyysit on mahdollista toteuttaa myös rikoslähtöisesti, eli tarkastelemalla eri rikoslajeista tuomittujen tuomiotaustaa. Analyysit voidaan myös yhdistää tarkastelemalla eri rikoslajeista eli rangaistuksiin tuomittujen uusimistaustaa.

1.3.4.3.1 Suhteellinen tarkastelu

Kuvioon 8 on merkitty edellisen mallin mukaiset tiedot eri rikoksista tuomittujen uusimistaustoista. Rikokset on luokiteltu tapausmäärien vähäisyyden vuoksi rikoslain lukutasolla.

Kuvio 8. Eri rikoslajeista tuomittujen aikaisemmat tuomiot

Lähde: Krimodata 2016–2020

Aiemmin rangaistukseen tuomittujen osuus vaihtelee rikosryhmittäin välillä 0–11 %. Eniten aikaisempaa tuomiotustaa oli ryöstöistä tuomituilla ja vähiten seksuaali- ja liikenne rikoksista tuomituilla. Käytetyt mittarit antoivat kaikki samsuuntaisen tuloksen.

1.3.4.3.2 Lukumääräinen tarkastelu

Seuraamusjärjestelmän suunnittelun kannalta on vähintään yhtä tärkeä tietää rikoskohtaisten uusijaryhmien tosiasiallinen koko ja volyyymi. Liitetaulukoihin 12 ja 13 on kerätty tätä koskeva ristiintaulukointi.

Laskenta on suoritettu erikseen kaikkien vuosina 2016–2020 osalta, sekä vain niiden, jotka on tuomittu (siis nyt uutena rikoksena) sakkoa ankarampaan rangaistukseen. Jälkimmäisen ryhmän erottelu perustuu ajatukseen, että mitä törkeämmästä rikoksesta on kyse, sitä suurempi kriminaalipoliittinen mielenkiinto suuntautuu rikoksista tuomittujen uusimishistoriaan (näin mm. sen vuoksi, että uusimihistoriaa myös käytännössä luetaan indisiona uusien rikosten riskistä).

Aikaisempien tuomioiden lukumäärä ilmaistaan sekin edelleen erikseen kaikkien tuomioiden sekä vain rikosrekisterituomioiden osalta.

Näin saadaan neljä ”uusimisluokkaa”. Yhdistelmistä laveinta ja samalla matalinta uusimistasoa mittaa asetelma, jossa tarkastelussa ovat kaikki uudet tuomiot sakkoja myöten, ja myös aikaisemmista tuomioista on luettu sakot mukaan. Raskainta päätä taas edustavat tapaukset, joissa tekijä on aikaisemmin tuomittu rikosrekisteriin merkittävään seuraamukseen (vähintään ehdollinen vankeus), ja myös uusi rikos on laadultaan sellainen, ettei sakko katsottu enää riittäväksi seuraamukseksi. Liitetaulukoihin 12-14 on laskettu sekä vuosina 2016–2020 tuomittujen tapausten kokonaismäärä (A-sarake), että niiden vuosittainen keskimäärä (B-sarake).

Taulukkoon 21 on liitetty malliksi vuosikeskiarvojen mukaiset tulokset sakkoa ankarampaan rangaistukseen tuomittujen aikaisempien rikosrekisterituomioiden määrästä.

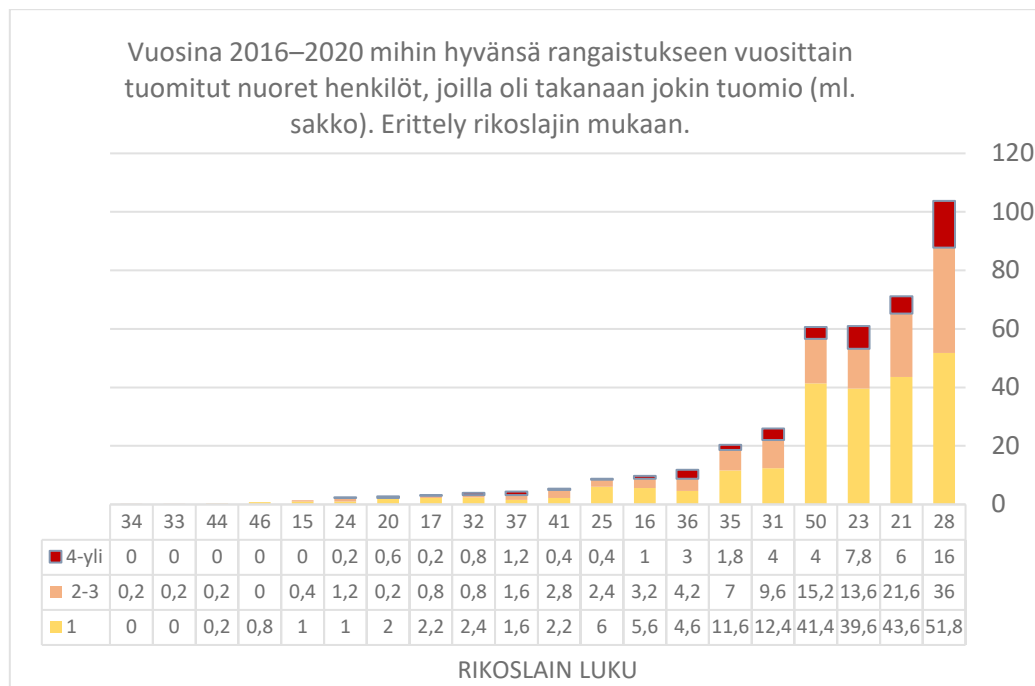
Taulukko 21. Sakkoa ankarampaan rangaistukseen 2016–2020 tuomitut nuoret henkilöt aikaisempien rikoslajin ja rikosrekisterituomioiden mukaan.

Sakkoa ankarampaan rangaistukseen tuomitut RL luku	Aikaisemmat rikosrekisterituomiot <3 v (lkm/v)				
	Ei	1	2–3	4-yli	Kaikki
15	.	.	.	.	2,2
16	16,6	.	.	.	18,6
17	.	.	.	.	0,6
20	32,6	.	.	.	33,4
21	92,6	7,0	.	.	102,4
23	47,0	.	.	.	53,8
24	.	.	.	.	1,6
25	5,2	.	.	.	6,2
28	45,6	.	.	.	56,6
31	77,0	5,8	.	.	87,2
32	.	.	.	.	1,0
34	.	.	.	.	2,0
35	7,0	.	.	.	8,0
36	6,8	.	.	.	9,0
37	.	.	.	.	4,2
38	.	.	.	.	0,8
41	.	.	.	.	1,0
44	.	.	.	.	0,2
46	.	.	.	.	0,4
50	23,8	.	.	.	25,8
Kaikki	375,0	29,8	14,0	6,6	425,4

Lähde: Krimodata 2016–2020. Tyhjissä ruuduissa havaintoja < 5.

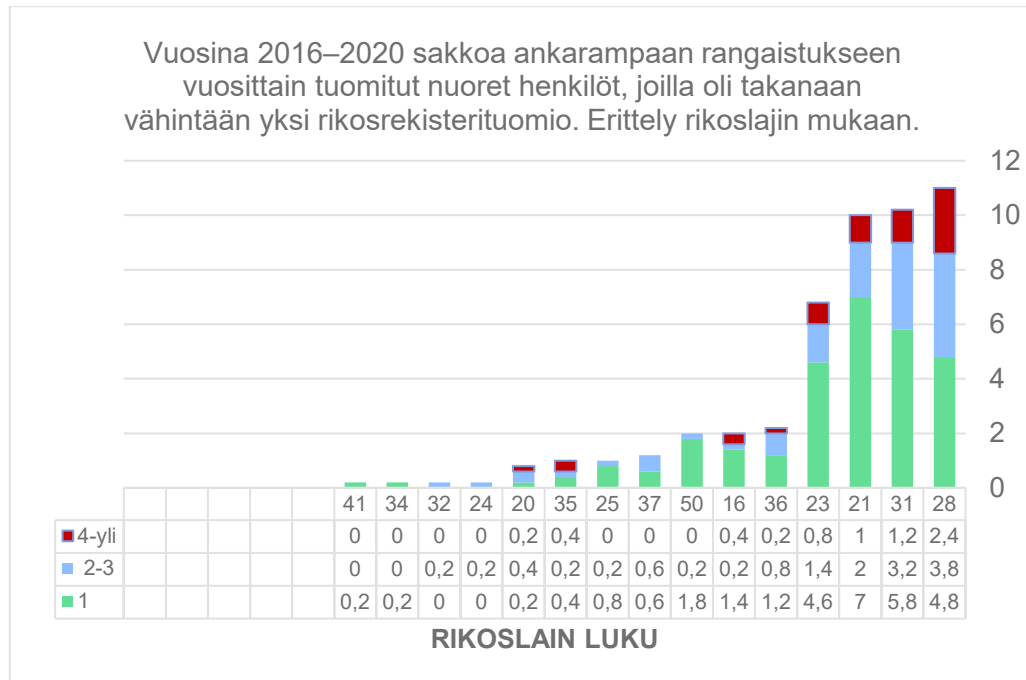
Kuviot alla tiivistävät samat tiedot sekä sakkoa ankarampaan rangaistukseen (kuvio 9) sekä kaikkiin rangaistuksiin (kuvio 10) tuomittujen osalta.

Kuvio 9. Vuosina 2016–2020 sakkoa ankarampaan rangaistukseen tuomitut nuoret (15–17) rikoslajin ja aikaisempien rangaistusten (mk. sakot) mukaan. Vuosikeskiarvot.

Lähde: Krimodata 2016–2020

Kuvio 10. Vuosina 2016–2020 sakkoa ankarampaan rangaistukseen tuomitut nuoret (15–17) rikoslajin ja aikaisempien rangaistusten (ml. sakot) mukaan. Vuosikeskiarvot.

Lähde: Krimodata 2016–2020

Kun aikaisemmista rangaistuksista pudotetaan pois sakot, ja myös uuden rangaistuksen edellytetään olevan sakkoa ankarampi, uusijoiksi luettavien tuomitujen määrä putoaa joissain rikoksissa (varkausrikokset, huumausainerikokset) kymmenosaan aiemmasta. Toisissa taas muutos on vähäisempi (ryöstöt).

Tapausmäärien lasku siirryttäessä tiukempaan uusimismäärittelyyn näkyy viiden keskeisen rikosryhmän osalta taulukossa.

Taulukko 22. Vuosina 2016–2020 tuomittujen nuorten lukumäärä uuden (tuomitun) rangaistuksen aikaisempien rangaistusten ja rikoslajin mukaan. Vuosikeskiarvo.

RL-luku	Mihin hyvänsä rangaistukseen tuomitut		Vain sakkoa ankarampaan rangaistukseen tuomitut	
	Kaikki aikaisemmat tuomiot	Rikosrekisterituomiot	Kaikki aikaisemmat tuomiot	Rikosrekisterituomiot
28	104	36	21	11
21	71	20	27	10
23	61	16	19	7
50	61	14	7	.
31	26	10	26	10

Lähde: Krimodata 2016–2020

Varkausrikoksista (RL 28) tuomitaan vuosittain noin 100 sellaista nuorta henkilöä (yleensä sakkoon), jolla on jokin aikaisempi tuomio (yleensä sakko). Näiden joukossa on vain kymmenkunta sellaista nuorta, jolla on aikaisempi rikosrekisterituomio ja jonka rangaistus on sakkoa ankarampi. Ryöstöjen (RL 31) osalta muutos on paljon pienempi, ja tapausmäärien lasku tapahtuu jo siinä vaiheessa, kun aikaisemmista tuomioista jätetään pois pelkät sakot (26->10). Näin siksi, että ryöstöstä nuorelle henkilöllekin tuomitaan rangaistukseksi vähintään ehdollista vankeutta.

Vuosina 2016–2020 tuomioistuimet langettivat vuositasolla kaiken kaikkiaan keskimäärin 2179 tuomiota ikäryhmälle 15–17. Aikaisemmin johonkin rangaistukseen (yleensä sakkoon) oli nuorista tuomittu 400, ja sakkoa ankarampaan rangaistukseen 120. Useampia rangaistuksia (edelleen yleensä sakkoja) oli saanut 170 nuorta ja useampia rikosrekisterituomioita runsas 40 nuorta. Nämä lukumäärät muodostavat pohjan myöhemmille arvioille nuorisorangaistuksen potentiaalista kohderyhmästä.

1.4 Nuorisorangaistuksen käyttöpotentiaalin arviointia aikaisempien tuomioiden lukumäärien perusteella

Edellisen tarkastelut tulokset antavat välineitä arvioida nuorisorangaistuksen (ja muiden seuraamusten) mahdollisia käyttöalueita ”uusimisnäkökulmasta”. Toisin sanoen, on mahdollista tehdä lukumääräarvioita siitä, kuinka monta tapusta kertyy sellaisten seuraamusten sovellutuspiiriin, joiden soveltamisen edellytyksiin kirjataan (tai halutaan kirjata) tekijän taustaan ja rikoksen vakavuuteen liittyviä ehtoja. Seuraavassa arvioidaan nuorisorangaistuksen nykyistä käyttöalaa ja sen laajentamisen potentiaalia näistä tilastollisista lähtökohdista. Tähän kysymykseen palataan tarkemmin vielä paperissa 4.

1.4.1 Yleistä

Nuorisorangaistuksen osalta edellytyksenä on, että rikos ei enää ole ”sakolla sovitettava” ja että seuraamus on tarpeen sosiaalisen selviytymisen tukemiseksi tai uusien rikosten estämiseksi. Etenkin jälkimmäisessä arviossa keskeiseksi asettuu tekijän aikaisempi rikollisuus ja aikaisemmat rangaistukset. Nuorisorangaistuksen käyttöönottovaiheessa ehdoksi asetettiin, että tekijällä tulisi olla takanaan ainakin yksi ehdollinen vankeusrangaistus. Myöhemmässä vaiheessa tätä edellytystä löyhennettiin ja seuraamusta ohjeistettiin käytettäväksi myös tilanteissa, joissa se nähtiin tarpeelliseksi ”rikoskierteen” katkaisemiseksi.

Kun seuraamuksen soveltaminen on jäänyt määrällisesti vain murto-osaan tavoitellusta, on luonteva olettaa, että sen soveltamisen ulkopuolelle jää huomattavakin määrä soveltamisen ehdot täyttäviä tapauksia, jotka eivät kuitenkaan syystä tai toisesta ”tartu haaviin”.

Nuorisorangaistuksen (nykyisten edellytysten vallitessa arvioidun) alikäytön syyt voivat liittyä siihen, että syyttäjät jättävät näissä nuorisorangaistusselvityksen pyytämättä, vaikka edellytyksen seuraamukselle olisivat käsillä; tai, että Rise jättää vastaavissa tilanteissa seuraamusta suosittamatta; tai, että tuomioistuimien tuomitsee nuorisorangaistussuosituksista huolimatta tekijän johonkin toiseen rangaistukseen.

Näiden mekanismien tarkastelu ja niiden mahdollinen selitysvaima ei kuulu tämän jakson tehtäviin (osaa niistä voidaan kyllä valaista tilastollisesti, osa vaatii muita menetelmiä). Sen sijaan tässä jaksossa on mahdollista esittää arvio siitä, paljonko tuomioistuimissa vuosittain tuomitaan eri rangaistuksiin sellaisia nuoria, jotka rikoksensa ja uusimistaustansa puolesta näyttäisivät vastaavan lainsäätäjän – eri vaiheissa hieman eri tavoin hahmottamaa – käsitystä nuorisorangaistuksen potentiaalista kohdejoukosta. Edeltävät taulukot ovat jo oikeastaan tähän vastanneet. Seuraavassa lähinnä kootaan nuo laskelmat yhteen.

1.4.2 Nuorisorangaistuksen soveltamisalan haarukointia aikaisempien tuomioiden pohjalta

Tämän arvion kannalta keskeiset tiedot on koottu taulukkoon. Tietopohjana on liitetaulukko 11 kuitenkin niin, että siinä olevat 5 vuoden kokonaistiedot on muunnettu vuositason tiedoiksi.

Laskelmassa on pidetty kiinni ehdosta, jonka mukaan nuorisorangaistus ei tule sovellettavaksi tilanteissa, joissa sakko katsotaan nykyisellään riittäväksi seuraamukseksi. Tämän mukaan tarkastelusta on rajattu sakkoon tuomitut. Esityksen teknisen hallittavuuden vuoksi taulukossa ovat mukana vain ehdollisen eri yhdistelmät. Haluttaessa tarkastelu voidaan laajentaa myös nuorille tuomittuihin YKP -tuomioihin ja ehdottomiin vankeusrangaistuksiin.

Aikaisempien tuomioiden osalta taulukko jakaantuu kahteen lohkoksi: A kaikki aikaisemmat tuomiot ja B vain rikosrekisterituomiot. Jos nuorisorangaistuksen soveltamiseksi asetetaan, että tekijä on aikaisemmin tuomittu vähintään kertaalleen ehdolliseen rangaistukseen, soveltamispotentiaalia voidaan alustavasti etsiä siitä nuorten ryhmästä, jolla on takanaan vähintään yksi rikosrekisterituomio (taulukossa lohko B). Jos taas riittää, että takana on jokin tuomio, voidaan kohderyhmää rajata ”kaikki tuomiot” -taustamuuttujan avulla (lohko A).

Ehdollisen rangaistuksen lukumääräistä käyttöpotentiaalia on mahdollista arvioida erikseen kunkin ehdollisyhdistelmän osalta. Toisaalta rangaistuslajit itsessään kertovat jotain tuomittujen taustoista (ja oheissakon osalta myös hei-

dän rikoksistaan). Pelkkään ehdolliseen (ilman valvontaa) tuomittujen elämäntilanteeseen tuskin liittyy sellaisia ongelmia, joiden ratkaisemiseen nuorisorangaistus on suunnattu.

Tämä pätee myös yhdistelmiin ehdollinen+oheissakko. Kyse on käytännössä rattijuopumusrikoksista. Rikoksiin liittyy tosin toimia vaativa päihdeongelma. Rangaistukset taas jäävät pituudeltaan yleensä nuorisorangaistuksen rajan (4 kk, ks. tästä alla) alapuolelle.

Nuorisorangaistuksen ”ominta aluetta” lienevät siten nykyiset valvonnalla tehostetut ehdolliset, joissa tekijällä on aikaisempaa tuomiotaustaa. Tuo alue on molemmissa lohkoissa varjostettu. Havainnollisuuden vuoksi nuorisorangaistusta koskevat tiedot on vielä kehystetty. Niitä voi käyttää vertailupohjana muihin rangaistuslajeihin.

Summa summarum: asetelman pohjalta on mahdollista tehdä silmämääräisiä arvioita siitä, kuinka paljon tuomioistuimissa määrätään ehdollisia rangaistuksia nuorille, joiden tuomiotausta vastaa nuorisorangaistukseen tuomittujen taustaa.

Taulukko 23. Nuorisorangaistukseen ja ehdolliseen rangaistuksen eri muotoihin tuomittujen taustojen vertailu. Nuoret henkilöt 15–17, vuositason tiedot 2016–2020 keskimäärin. (Krimodata).

A. Kaikki aikaisemmat tuomiot (myös sakot) Nyt tuomittu rangaistus	Aikaisemmat tuomiot (lkm)				
	Ei	1	2–3	4-yli	Kaikki
1. Ehdollinen (pelkkä)	130,4	14	7,8	.	153,8
2. Ehdollinen ja oheiss.	21,4	.	.	.	25,6
3. Ehdollinen ja valv.	129,8	35,8	25	6,8	197,4
4. Ehdollinen ja YKP	10,2	.	.	.	13,8
5. Kaikki ehdolliset	291,8	55,2	34,8	8,8	390,6
6. Nuorisorangaistus	.	.	.	.	7,4

B. Rikosrekisterituomiot (käytännössä aikaisemmat ehdolliset)	Aikaisemmat tuomiot (lkm)				
	Ei	1	2–3	4– yli	Kaikki
1. Ehdollinen (pelkkä)	145,6	6,2	.	.	153,8
2. Ehdollinen ja oheiss.	24,6	.	.	.	25,6
3. Ehdollinen ja valv.	176,4	15	5,6	.	197,4
4. Ehdollinen ja YKP	12,4	.	.	.	13,8
5. Kaikki ehdolliset	359	23	8	.	390,6
6. Nuorisorangaistus	.	.	.	.	7,4
Nuorisorangaistus %-osuudet	35,1	29,7	29,7	5,4	100,0

Lähde: Krimodata 2016–2020. Tyhjissä ruuduissa havaintoja < 5.

Jo aiemmin on käynyt selväksi, että vain pienellä ryhmällä nuoria on ehtinyt kertyä mittavampaa tuomiohistoriaa. Yhdistelmään ehdollinen vankeus ja valvonta tuomittiin vuosina 2016–2020 vuosittain keskimäärin 200 nuorta (197,4). Jos taustaa tarkastellaan kaikkien tuomioiden valossa, näistä oli rikoksenteikijänä ensikertalaisia 130, ja noin 70:llä oli jokin tuomio, pääsääntöisesti yksi tai kaksi aikaisempaa sakkoa. Kaikkiaan 30–35:llä on takanaan vähintään kaksi sakkoa.

Jos tarkasteluun otetaan vain aikaisemmat rikosrekisterituomiot (käytännössä ehdolliset), aiemmin rangaistusten lukumäärä laskee vuositasolla noin 20:een. Näistä valtaosalla (15) on takanaan yksi aikaisempi ehdollinen.

Laveimmalla tulkinnalla (taustalle riittää yksikin sakkotuomio) nuorisorangaistuksen mahdolliseksi (lisä)kohderyhmäksi valikoitui noin 70 nykyisin ehdolliseen vankeuteen ja valvontaan tuomittua. Jos vaatimukseksi asetetaan vähintään kaksi sakkoa, määrä puolittuu. Jos edellytetään aikaisempaa ehdollista vankeutta, luku putoaa 20:n pintaan.

1.4.3 Hahmotelmia ja pohdintoja

Taulukon tietojen pohjalta on mahdollista laatia erilaisia skenaarioita: jos ajatellaan, että nuorisorangaistuksen puolelle siirrettäisiin puolet nykyisistä sellaisista ehdollisen ja valvonnan yhdistelmistä, joissa tekijällä on takanaan vähintään yksi aikaisempi ehdollinen rangaistus, toisi se vajaa kymmenkunta uutta tuomiota. Ja jos uusimisen kynnys alennettaisiin koskemaan kaikkia tuomioita, mutta mukaan otettaisiin vain vähintään kaksi aikaisemman rangaistuksen saanutta, tulisi uusia nuorisorangaistuksia noin 15. Laskelmaan tulee kuitenkin liittää joukko tarkennuksia.

1-tarkennus ("ensikertalaisläisy"). Nuorisorangaistukseen tuomitaan jo nykyisellään nuoria, jotka ovat taulukon mielessä "ensikertalaisia". Kolmannekselta puuttuu rikosrekisterituomio ja runsaalta neljännekseltä mikä hyvänsä aikaisempi tuomio (ks. liitetaulukko 6). Käytännössä nuorilla on kuitenkin jo (mahdollisesti) useampiakin rikosjuttuja vireillä. Toisin sanoen, myös yllä esitettyihin laskelmiin pitäisi liittää myös "ensikertalaisläisy". Jos nuorisorangaistuksen soveltaminen laajenisi (tavalla tai toisella) nykyisen ehdollisen ja valvonnan alueelle, ei ole mitään syytä otaksua, että se sittenkään rajautuisi ainoastaan kuvattuihin uusimisryhmiin. Jos siis jo nyt kolmannes nuorisorangaistukseen tuomituista on ensikertalaisia, olisi hyvin ajateltavissa, että myös yllä lisättävien uusien rekrytointien päälle voitaisiin laskea samanmoinen kolmannes.

2-tarkennus ("pituusvähennys"). Laskelmiin on tehtävä myös toinen lisätarkennus. Nuorisorangaistuksen kesto alkaa neljästä kuukaudesta, eikä sitä ole ollut tarkoitus käyttää kaikkein lievimpien rikosten yhteydessä. Eli uuden potentiaa-

lin etsintää ei pitäisi kohdistaa kaikkiaan nyt tuomittaviin ehdollisiin, vaan ainoastaan niihin, jotka sijoittuvat nuorisorangaistuksen mitta-alueelle. Nykyisen mitta-alueen 4 kk–12 kk, sijasta on ajateltavissa, että intensiteetiltään ehdollista tiukempi nuorisorangaistus voisi hyvinkin ulottua aina puolentoista vuoden mittaisiin ehdollisiin saakka. Paljonko näitä sitten on?

Taulukossa 24 on tarkastelu vuoden 2018 aineiston perusteella, kuinka suuri osa nuorille henkilöille (15–17 tuomituista ehdollisista rangaistuksista) sijoittuu alueelle 4 kk 18 kk, ja kuinka monta tämänmittaista rangaistusta on määrätty aikaisemmin rangaistukseen tuomituille.

Taulukko 24. Nuorille henkilöille v. 2018 tuomitut ehdolliset vankeusrangaistukset

Nuorille henkilöille v. 2018 tuomitut ehdolliset vankeusrangaistukset	Kaikki ehdolliset N	Nuorisorangaistuksen pituusalue 4–18 kk N	Pituusalueen 4–18 kk osuus %
Kaikki tuomitut	385	190	49,3
valvonnalla	183	95	51,9
Jokin aikaisempi tuomio	94	44	46,8
valvonnalla	55	21	38,2
Aikaisempi ehdollinen	19	8	42,1
valvonnalla	13	6	46,1

Lähde: Krimodata 2018

Noin puolet nuorille nykyisin tuomittavista ehdollisista vankeusrangaistuksista sijoittuu näin määritellylle nuorisorangaistuksen kohdealueelle. Näistä 44 tuomittiin nuorelle, jolla oli jokin aikaisempi tuomio. Ja näistä 21 tuomittiin ehdollisen ohella valvontaan. Jos tarkasteluun otetaan vain nuoret, joilla oli aikaisempia ehdollisia vankeustuomioita, tuomittujen lukumäärä putosi kahdeksaan ja näistä 6 määrättiin ehdollisen ohella valvontaan.

Lopputuloksena on, että pituustarkennus puolittaisi yllä hahmotellut nuorisorangaistuksen ”lisäpotentiaalin.”

1.4.4 Välipäätelmiä

Molemmat laskelmat (2016–2020 ja 2018) johtavat samansuuntaisiin loppupäätelmiin (joskin vuoden 2018 lukemat ovat alempia kuin jakson 2016–2020 vuosikeskiarvo). Niiden nuorien määrä, jotka on tuomittu aikaisemmin (ehdollisiin) rangaistuksiin ja joiden rikos sijoittuu nuorisorangaistuksen vakavuusalueelle, on verraten pieni ja lasketaan joka tapauksissa vuositasolle pikemminkin kymmenissä (taulukossa yllä n. 30) nuorissa. Jos seuraamus määrättäisiin joka toiselle nykyisiin ehdolliseen ja valvontaan tuomitulle nuorelle, jolla on takanaan vähintään yksi aikaisempi rangaistus, ja lisäksi sen soveltamineen ulotettaisiin niihin nykyisin ehdolliseen ja valvontaan päätyvissä rikoskierretapauksissa samoin suhdeluvuin kuin nyt, tapausmäärät kasvaisivat ehkä n. 20:llä.

Laskelmaan sisältyy myös huomioon otettavia epävarmuustekijöitä.

Ryöstöririkollisuuden kasvu on oletettavasti lisäämässä seuraamukseen tuomitujen lukumääriä ilman mitään soveltamisalan muutoksia. Ryöstöt kattavat jo nykyisellään puolet nuorisorangaistuksen käyttöalasta.

On myös mahdollista, että nykyiset soveltamissuosituksot jo sellaisinaan sallisivat seuraamuksen laajemman käytön rikoskierretapauksissa, mikäli toimijoilla olisi tarkempi kuva nuoren tilanteesta. Hypoteesin tasolla voidaankin esittää, että sosiaaliviranomaisten, Risen ja syyttäjien yhteistoiminnan tiivistäminen lisäisi (ensikertalaisten) rikoskierretapausten nykyistä osuutta. Paperissa 4 tarkastellaan erikseen mahdollisuuksia arvioida rikoskierretapausten määrää muilla indikaattoreilla.

Joka tapauksessa on ilmeistä, että syyttäjät ovat nykyisen sääntelyn vallitessa muodollisessa avainasemassa. Se, onko näin käytännössä, riippuu paljolti siitä, keneltä ja missä muodossa syyttäjä saa sen informaation, jonka pohjalta hän päättää pyytää tai olla pyytämättä seuraamusselvitystä.

1.5 Pääkohtia

1.5.1 Ikäryhmän 15–17 rikos- ja seuraamusprofiilit

Valtaosa nuorten rikoksista on sakolla rangaistavia pienrikoksia. Liikenne-rikokset kattavat 70 % kaikista ikäryhmän 15–17 rikosjutuista (mukaan lukien summaariset sakot) ja kolmanneksen tuomioistuimissa määrättyistä rangaistuksista. Muita tuomioistuinkäsittelyssä ratkaistuja merkittäviä ryhmiä ovat väkivaltarikokset 18 %, varkausrikokset 13 %, huumausainerikokset 11 %, ryöstörikokset ja vahingonteot 4 % kumpikin. Yhdessä liikennerikosten kanssa nämä 6 rikosryhmää kattavat 83 % 15–17-vuotiaille tuomioistuimissa langetetuista rangaistuksista. Samat ryhmät dominoivat myös 18–20-vuotiaiden tuomiotilastoa kuitenkin petosrikoksilla täydennettynä.

Rikosprofiilit heijastuvat sanktioihin. Niinpä neljä viidestä ikäryhmän 15–17 rikoksista johtaa summaarisessa menettelyssä määrättyyn sakkoon. Tuomioistuinkäsittelyyn joutuneista rikoksista sakkojen osuus on sekin 75 %. Lukumäärin mitaten erimuotoisia sakkoja langetetaan ikäryhmälle 15–17 vuosittain runsaat 10 000. Ehdollisia vankeusrangaistuksia vajaa 500, joista yli puolet valvonnalla. Ehdottomia vankeusrangaistuksia on vuosina 2021–2022 tuomittu 30 kunakin, mutta vuonna 2023 jo 55.

Ehdottomien vankeusrangaistusten osuus kaikista 15–17 vuotiaiden tuomioistuinrangaistuksista on vuoden 2023 ennakkotiedon mukaan 2 %, ehdollisten vankeusrangaistusten runsaat 20 % ja tuomitsematta jättämisen vajaa 2 %. Yhdyskuntapalvelun käyttö on jäänyt hajatapausten varaan. Sen sijaan ehdollisen tehosteena seuraamusta on vuonna 2023 käytetty kymmenkunta kertaa.

1.5.2 Eri rangaistuslajien rooli ikäryhmien 15–17 ja 18–20 seuraamuksena

Sakkojen rooli. Sakot kattavat 95 % ikäryhmälle 15–17 rikosseuraamuksista. Vuonna 2021 päiväsakkojen keskiarvo oli ryhmässä 17 (ryhmässä 18–20 24 ps), kokonaissakon mediaani 70 ja keskiarvo 100 euroa (ryhmässä 18–20 120 ja 210 euroa). Tuomioistuin sakkojen keskiluku oli 39 ps (18–20 v. 46 ps) ja

loppusummiltaan keskiarvo 240 (18–20 v. 387 euroa). Minimipäiväsakkojen osuus ikäryhmässä 15–17 oli 96 % (kaikkien sakotettujen ryhmässä 47 %). Tämä tarkoittaa, etteivät nuorille määrätyt sakot käytännössä määräydy päiväsakkojärjestelmän perusajatuksen mukaan muutoin kuin siinä mielessä, että kaikki arvioidaan pienituloisiksi.

Ehdollinen ja ehdollisen oheisseuraamukset. Ehdollisen vankeusrangaistuksen osuus tuomioistuinseuraamuksista oli vuonna 2021 18 % (ryhmässä 18–20 26 %). Oheisseuraamusten käyttö vaihtelee eri ikäryhmissä. Valtaosaan (53 %) alaikäisten (15–17 v) ehdollisista on liitetty oheisseuraamuksena valvontaa. Ikäryhmässä 18–20 valvontojen osuus ehdollisista oli 32 %. Toisaalta vanhemmassa ikäryhmässä neljännekseen liittyi oheisseuraamuksena oheissakko, mikä on seurausta ennen kaikkea rattijuopumusrikosten osuuden kasvusta ryhmässä. Noin 3 % molempien ikäryhmien ehdollisista oheisseuraamukseksi määrättiin yhdyskuntapalvelu. Yhdyskuntapalvelu onkin oheisseuraamuksena ikäryhmässä vähintään yhtä käytetty kuin vanhemmissa ikäryhmissä.

Valvonnan käyttöön ehdollisen tehosteena vaikuttaa ennen kaikkea tekijän aikaisempi rikollisuus. Kun takana on vähintään kaksi aikaisempaa tuomiota (ml. sakot), valvonnan osuus ehdollisista nousi ikäryhmässä 15–17 80 %:n tuntumaan. Yhdistelmää valvontaa + oheissakko esiintyy vuositasolla noin 100 kertaa (yhteensä kaikissa ikäryhmissä). Näistä valtaosa (n. 90 %) tuomitaan ikäryhmälle 18–20. Sanktiosisällöltään mittavinta yhdistelmää ehdollinen + YKP + valvontaa esiintyy vuositasolla noin 30 kertaa. Näistä noin kolmannes ikäryhmässä 15–17 ja kaksi kolmannesta ryhmässä 18–20. Sittemmin yhdistelmä on poistettu käytöstä (ilman sen tarkempaa perustelua) vuonna 2019 tehdyn lainmuutoksen ja korkeimman oikeuden ennakkoratkaisun myötä (ks. RL 6:10,4 sekä KKO 2023:10).

Nuorisorangaistus. Viisivuotiskaudella 2016–2020 annettiin 37 nuorisorangaistustuomiota (keskimäärin 7,5 vuodessa). Rangaistuksista puolet (14/37) oli tuomittu ryöstörikoksista. Seuraavina ryhminä tulivat varkausrikokset (7), pahoinpitelyrikokset (5), huumausainerikokset sekä liikennerikokset. Keskipituus on vaihdellut 5–10 kk:n vaiheilla. Vuoden 2021 keskiarvo tarkastelujakson korkein (9,7 kk). Ryöstörikoksissa keskiarvo (11,8 kk) asettui jo maksimin tuntu-

maan, mitä voi osaltaan pitää osoituksena enimmäiskeston tarkistamisen tarpeesta. Nuorisorangaistusten lukumäärämuutoksia tarkastellaan lähemmin paperissa 4.

Ehdoton vankeus ikäryhmässä 15–17. Pyrkimykset ehdottoman vankeuden käytön vähentämiseksi ovat tuottaneet tulosta siten, että alaikäisille tuomittujen ehdottomien vankeusrangaistusten lukumäärä ja suhteellinen osuus laskivat vuosina 2005–2010 alle puoleen. Tilanne on pysynyt lukumääräisesti jokseenkin tasaisena vaihdellen vuosina 2010–2017. Vuosina 2018–2019 tapausmäärät laskivat kymmenen pintaan, mutta ovat sittemmin kohonneen enenin 30:n tasolle ja ennakkotiedon mukaan vajaan 60:een (vuonna 2023). Taustalla on ennen kaikkea ryöstörikosten lukumääräkasvu. Nykyiselleen ryöstöt kattavat myös noin puolet nuorille tuomittavista ehdottomista vankeusrangaistuksista.

Toimenpiteistä luopuminen ikäryhmässä 15–17. Tuomitsematta jättämissääntösten soveltaminen on vähentynyt radikaalisti. 1990-luvun kuluessa ratkaisujen kokonaismäärä kaikissa ikäryhmissä laski kahdesta tuhannesta tuhanteen. Vuodesta 2005 alkaen määrät ovat tasaisesti laskeneet tuhannesta 50:een (v. 2022).

Tilastokeskus lopetti ikäryhmäkohtaisten tietojen julkaisemisen syyttämättä jättämisestä syyttäjätaloston lakkauttamisen yhteydessä vuonna 2015. Muiden lähteiden pohjalta on arvioitu, että ikäryhmässä 15–17 tehdään vuositasolla noin 500 syyttämättä jättämiskorjausta. Vuonna 1997 käyttöön otettu esitutkinna rajoittaminen lienee korvannut osan aikaisemmista syyttämättä jättämiskorjauksista. Käytössä ei kuitenkaan ole ikäryhmäperusteista tietoa esitutkinna rajoittamisen soveltamisesta.

1.5.3 Uusimisen vaikutus seuraamusvalintaan ja eri seuraamuksiin tuomittujen uusimistaustat

Aikaisempien tuomioiden vaikutus näkyy nuorilla sekä sakon käyttösuuden alentumisesta sekä ennen kaikkea ehdolliseen vankeuteen liitettävien valvonnan lisääntyneenä käyttöä. Sakko säilyy kuitenkin nuorten valtarangaistuksena. Yhtäältä sen vuoksi, että valtaosa nuorten rikoksista ja lajiltaan lieviä ja senkin vuoksi, että vain pieni osa nuorista on rikoksen uusijoita.

Kaikista ikäryhmän 15–17 tuomituista oli ensikertalaisia – sellaisia, joilla ei ole minkäänlaista aikaisempaa tuomioistuimessa langetettua rangaistusta – on 81,6 %. Eli viidennes nuorista 15–17 oli aikaisemmin tuomittu johonkin rangaistukseen. Näistä puolet oli saanut yhden tuomion. Selvä valtaosa aikaisemmista tuomioista on sakkoja. Kun laskelmaan otetaan ainoastaan rikosrekisteriin merkittävät tuomiot, uusijoiden määrä putosi lähes kolme neljännestä (2032->609) ja heitä oli enää 5,4 % tuomituista.

Jos aikaisempia ehdollisia tuomioita oli, niitä oli käytännössä yksi tai kaksi. Pitkät rikosrekisterit ovat ikäryhmässä 15–17 harvinaisia (mihin osaltaan vaikuttaa myös ”käytössä oleva” verraten lyhyt kolmen vuoden aika ennen ikävuotta 18. Vain 1,3 %:lla nuorista oli aikaisempia ehdollisia kaksi, 0,4 % kolme ja 0,2 %:lla 4–5. Vuositasolla tämä tarkoittaa viittä nuorta, jolla on takanaan neljä ehdollista vankeusrangaistusta (tai enemmän).

Ensikertalaisten osuus kapenee, kun siirrytään kohden ankarampia rangaistuslajeja. Se säilyy kuinkin tasolla 90–85 % myös kaikki aikaisemmat tuomiot huomioonottavassa mittauksessa aina siihen pisteeseen saakka, kunnes siirrytään valvonnalla tehostettuun ehdolliseen vankeuteen. Tällöin jo kolmanneksella nuorista on takanaan jokin tuomio. Nuorisorangaistusryhmässä aikaisemmin rangaistujen osuus oli jo 74 % ja yhdyskuntapalveluryhmässä 84 %. Raskain uusimistausta näyttäisi olevan varkausrikoksista tuomituilla (1,9 ja 2,4 tuomiota). Nuorisorangaistustuomiot annetaan käytännössä rikoskokonaisuuksista. Syytekohtia oli nuorisorangaistustuomioissa keskimäärin 5,0, suurimmillaan se oli varkausrikoksissa (9,6) ja pienin huumausainerikoksissa (2,3).

Ehdottomaan vankeuteen tuomituista aikaisempia tuomioita oli 63 %:lla (ja rikosrekisterituomioita 48 %:lla). Ehdottomaan vankeuteen tuomituilla oli keskimäärin 2,3 aikaisempaa rikosrekisterituomiota. Kaikkien tuomioiden keskiluku oli 3,3. Rikosrekisterituomioon mitaten ehdottomaan tuomittujen tausta on raskaampi kuin nuorisorangaistusryhmässä. Toisaalta myös ensikertalaisten osuus on ehdottomaan vankeuteen tuomittujen ryhmässä kokonaisuudessa suurempi (52 % rikosrekisterituomioon mitattuna; nuorisorangaistusryhmässä vastaava luku oli 36 %). Ehdottomaan vankeuteen tuomituille luettiin keskimäärin syyksi 8,4 rikosta (syytekohtaa). Ehdottomaan vankeuteen ja nuorisorangaistukseen tuomittujen taustaprofiilit ovat keskimäärin samaa tasoa, mutta yksittäisten rikosten ja rikosryhmien välillä näyttäytyy eroja.

1.5.4 Edeltävän tarkastelun rajoituksia

Tarkastelujen yhteisenä rajoituksena on keskittyminen tuomioistuimen näkökulmaan ja tilastollisiin aineistoihin. Tarkempi kuva seuraamusten käytön perusteista edellyttäisi tapauskohtaista tuomioperustelujen analyysia. Tätä koskevat tarkastelut nuorisorangaistuksen osalta ovat paperissa 5. Tähän raporttiin ei sisälly muiden rangaistuslajien käyttöä valottavia laadullisia (ratkaisukohtaisia) tarkasteluja.

Toinen rajoite on, että tuomioistuin on vain yksi seuraamusprosessin toimijoista. Erityisesti siltä osin, kuin seuraamusten soveltaminen on sidottu edeltäviin selvityksiin, niiden käyttöön vaikuttavien tekijöiden analyysi edellyttää tarkastelujen ulottamista koko prosessiin ja muiden toimijoiden rooliin siinä. Tämä on olennainen kysymys esimerkiksi nuorisorangaistuksen käytön yleisyyden arvioinnissa. Kysymystä tarkastellaan lähemmin paperissa 4.

Seuraamusten sisällöllinen analyysi ja niiden ominaispiirteiden vertailu taas edellyttävät täytöntöönpanotietojen läpikäyntiä. Näitä kysymyksiä on erikseen tarkasteltu Krimon nuorirangaistustutkimuksessa (Halén et al 2023).

Suomen järjestelmän mahdollisten erityispiirteiden hahmottaminen on viime kädessä mahdollista vain vertailevalta pohjalta. Tästä on erillinen paperi 3.

2 Rangaistuskäytännön muutokset ikäryhmittäin 2000-luvulla

Toisessa osaselvityksessä tarkastellaan eri ikäryhmille tuomittujen rangaistusten muutoksia 2000-luvulla. Tarkastelut on eriytetty ikäryhmittäin 15–17, 18–20 ja 21-yli, mutta paino on ikäryhmässä 15–17. Esitys on jäsennetty rangaistuslajikohtaiseen (I-luku) ja rikoslajikohtaiseen (II-luku) tarkasteluun. Loppuun (luku III) on vielä liitetty yleisinformaationa tiedot tilastoidun rikollisuuden muutoksista ikäryhmittäin valikoiduissa rikoksissa. Tämän osaselvityksen keskeiset tiedot on koottu liitetaulukoihin, joiden sisältöä alla olevat kuviot pyrkivät havainnollistamaan. Liitetaulukot 16-22 jäsentävät kehityksen rangaistuslajeittain. Liitetaulukot 23-27 jäsentävät kehityksen rikoslajeittain.

2.1 Rangaistuslajikohtaiset tarkastelut

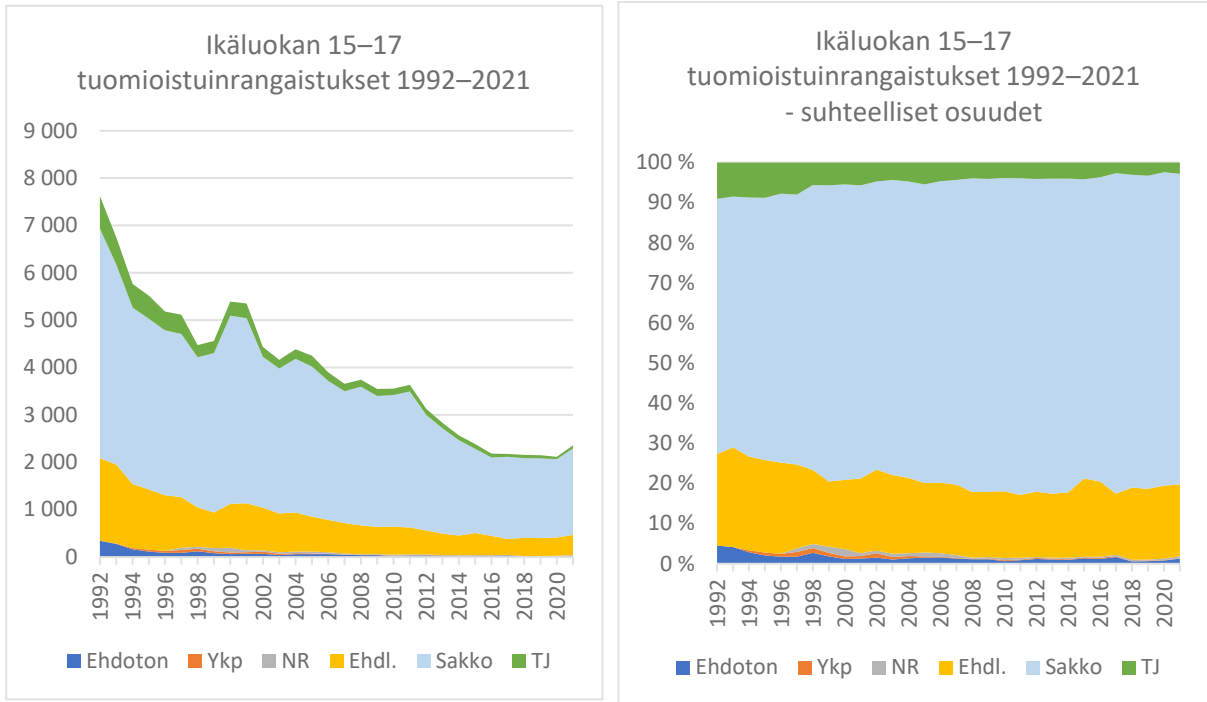
2.1.1 Yleiskuva

Kuviosta 11 näkyy ikäryhmälle 15–17 tuomittujen rangaistusten kehitys vuosina 1992–2021. Taulukko 25 kertoo vertailutiedot kaikissa ikäryhmissä 2010 ja 2021.⁷

---

⁷ Luvun tietoja ei ole päivitetty vuoden 2023 ennakkotiedoilla, jotka ovat tuoneet muutoksia etenkin ehdottoman vankeuden osuuteen ja lukumääriin (ks. tästä edellä).

Kuvio 11. Ikäryhmälle 15–17 tuomitut rangaistuslajit 1992–2021

Lähde: StatFin

2.1.2 Yleiskuva 2010 ja 2021: kaikki ikäluokat

Taulukko 25. Rangaistuslajit ja keskirangaistukset 2010 ja 2021

Rangaistuslajit	15–17				18–20				21–yli*			
	2010		2021		2010		2021		2010		2021	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Tuomitsematta jät.	137	3,9	66	2,8	43	0,6	28	0,5	477	1,0	263	0,6
Sakko	2 778	78,1	1 826	77,4	4 989	65,8	3 930	66,2	28 353	57,0	25 020	57,6
Ehdollinen	590	16,6	422	17,9	1 967	26,0	1 538	25,9	12 541	25,2	11 044	25,4
Nuorisorangaistus	20	0,6	12	0,5	0	0,0	0	0,0	-	0,0	-	0,0
Yhdyskuntapalvelu	8	0,2	.	.	226	3,0	83	1,4	2442	4,9	1 527	3,5
Valvontarangaistus	-	-	-	0,0	9	-	9	0,2	-	-	147	0,3
Ehdoton vankeus	24	0,7	30	1,3	352	4,6	353	5,9	5 920	11,9	5 420	12,5
Yhteensä	3 557	-	2 359	-	7 578	-	5 940	-	49 733	-	43 421	-
KESKI-RANGAISTUKSET	KK	PS	KK	PS	KK	PS	KK	PS	KK	PS	KK	PS
Ehdoton vankeus ka.	10,7	-	38,8	-	6,5	-	11,8	-	7,8	-	9,7	-
mediaani	6,5	-	27,0	-	3,0	-	4,0	-	3,0	-	3,0	-
Ehdollinen vankeus ka.	4,2	-	6,0	-	3,6	-	4,4	-	3,7	-	4,3	-
mediaani	3,0	-	3,5	-	2,0	-	2,3	-	2,3	-	2,7	-
Päiväsakot ka	-	33,4	-	38,6	-	39,9	-	46,1	-	37,7	-	41,9
mediaani	-	30,0	-	40,0	-	40,0	-	50,0	-	38,0	-	40,0

*Keskirangaistustiedot laskettu kaikista tuomituista (ikäryhmät yhteensä)

Lähde: StatFin

Tuomittujen lukumäärä on laskenut kaikissa ikäryhmissä, mutta lasku on suurin nuorten keskuudessa. Ikäryhmässä 15–17 lukumäärä aleni 3500 tasosta 2400 tasoon (vähennystä 34 %); ryhmässä 18–20 laskua oli 7 500 tasosta 6 000 pintaan (-22 %) ja 21 vuotta täyttäneiden ryhmässä 50 000 tasosta 43 000:n pintaan (laskua 13 %, ks. liitetaulukko 17).

Alaikäisten rangaistuksissa merkittävin muutos koskee keskirangaistuksia. Tavallisimman rangaistuksen (tuomioistuinsakon) keskiarvo on kohonnut viidellä päiväsakolla, mikä vastaa 15 %:n sanktiotason nousua. Mediaanein mitaten nousu on vielä jyrkempi. Vuoden 2010 mediaan oli 30. Vuonna 2021 luku 40. Ehdollisten vankeusrangaistusten keskiarvo on kohonnut 1,8 kuukautta, mikä vastaa 43 %:n nousua.

Ehdottomien vankeusrangaistusten keskipituudet ovat nousseet tätäkin merkittävämmiin, noin vuoden tasosta yli kolmeen vuoteen. Koska yksittäisillä rangaistuksilla on pienissä aineistoissa merkittävä vaikutus, kaipaa tämä muutos tarkempaa analyysia. Mediaanein mitaten nousu tosin näyttää täkin jyrkemältä (6,5 kk -> 27 kk), eikä siis liene selitettävissä yksinomaan muutamalla poikkeustapauksella.

Ikäryhmän 18–20 muutokset ovat samansuuntaiset, joskin hieman loivemmat. Myös tässä ryhmässä ehdottomien vankeusrangaistusten pituus on kasvanut. Keskiarvoin mitaten nousua on 6,5 kuukaudesta 11,8 kuukauteen (nousua 82 %) ja mediaanein kolmesta neljään kuukauteen. Ehdollisen rangaistusten puolella vastaavat luvut ovat 3,6 ja 4,4 kk (+ 22 %) ja mediaanein 2,0 ja 2,3 kk. Myös päiväsakkojen keskiluku on noussut kuudella päiväsakolla ja mediaanit vuorostaan kymmenellä päiväsakolla (40-> 50 ps).

Ikäryhmän 21 v–yli muutokset heijastelevat nekin samaa nousevaa trendiä, mutta edelleen loivemmin. Ehdottoman vankeuden keskipituus on noussut kahdella kuukaudella (+24 %), mutta mediaani on pysynyt edelleen kolmessa kuukaudessa. Ehdollisen vankeuden muutokset ovat samaa suuruusluokkaa.

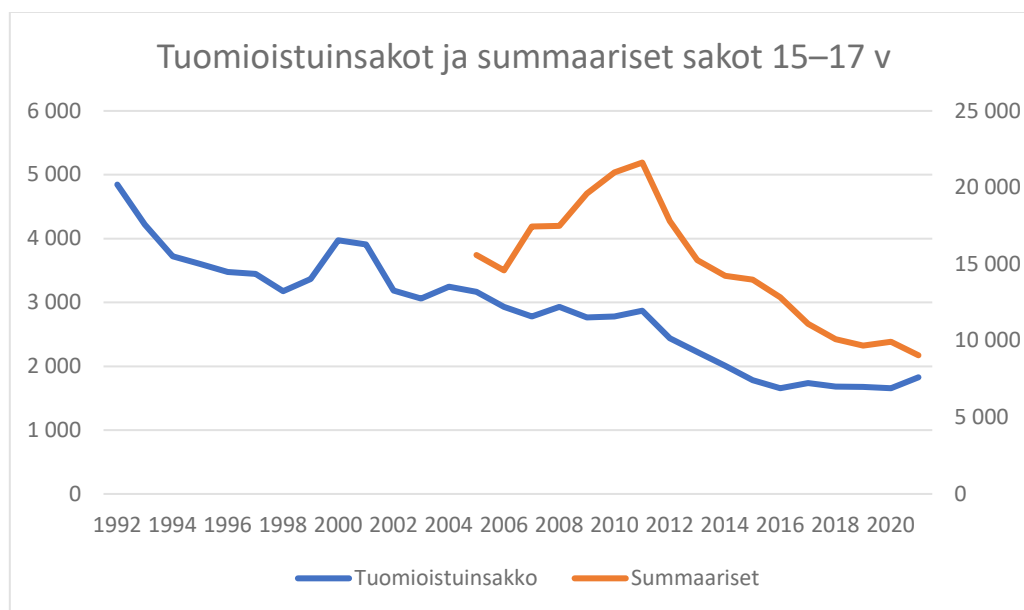
Rangaistuslajien suhteellisten osuuksien muutokset ovat edellisiä pienemmät. Niiden tarkempi kuvaaminen edellyttää myös aikasarjojen kokonaistarkastelua.

2.1.3 Sakkorangaistuksen käyttö

2.1.3.1 Ikäryhmän 15–17 kaikki sakot

2.1.3.1.1 Pitkä trendi 1992–2021

Kuvio 12. Ikäryhmälle 15–17 tuomitut sakot 1992–2021

Lähde: StatFin

2.1.3.1.2 Muutokset 2010-luvulla

Sakkorangaistusten muodot on uudelleenorganisoitu vuoden sakkomenettelyuudistuksessa. Tämä vaikeuttaa etenkin summaarisen sakkojen seurantaa. Välittömästi ennen sakkouudistuksen voimaantuloa (2015) nuorille (15–17) määrättiin vajaa 9 000 rangaistusmääräyssakkoa ja 5 000 rikesakkoa. Summaarisia sakkoja määrättiin siten yhteensä vajaa 14 000. Tuomionsakkoja taas määrättiin vajaa 1 800 (taulukko 26 alla).

Sakkomenettelylain voimaan tultua (2018) summaaristen sakkojen (rangaistusmääräykset, sakkomääräykset, rikesakot) määrä oli pudonnut 10 000:een ja tuomioinsakkojen 1 700:aan. Sittemmin sakkomääräysten lukumäärät ovat kasvaneet kahdella tuhannella (5 500 -> 7 500). Vastaavan suuruinen (ja hie-

man isompikin) pudotus on nähtävissä rikesakkojen puolella. Aikaisemmat rikesakot näkyvät siten siirtyneen sakkomääräysten puolelle. Siitä, missä määrin ne ovat korvautuneet liikennevirhemaksuilla, ei ole saatavilla selvitystä.

Yhtä kaikki lopputuloksena on, että alaikäisille määrätään yhteensä runsaat 10 000 sakkorangaistusta. Näistä vajaa 20 % tuomitaan tuomioistuimissa. Näiden päälle tulevat liikennevalvontaviranomaisten määräämät liikennevirhemaksut.

Tarkastelu osoittaa nuorille määrättyjen seuraamusten kokonaismäärän puolittuneen 25 000 vaiheilta (v.2010) 12 000:aan. Kokonaismuutosta hallitsivat rangaistusmääräys- ja rikesakkojen lukumäärien puolittuminen 2010–2018 (tässä ei ole mukana liikennevirhemaksun tuomaa muutosta). Toisaalta lähes samansuuruinen muutos (40 %:n lasku) on nähtävissä myös tuomioistuinpuolella, joskin vuoden 2021 luvut osoittavat pienoista nousua.

Taulukko 26. Nuorille 15–17 tuomitut seuraamukset tuomioistuimissa ja summaarisessa menettelyssä

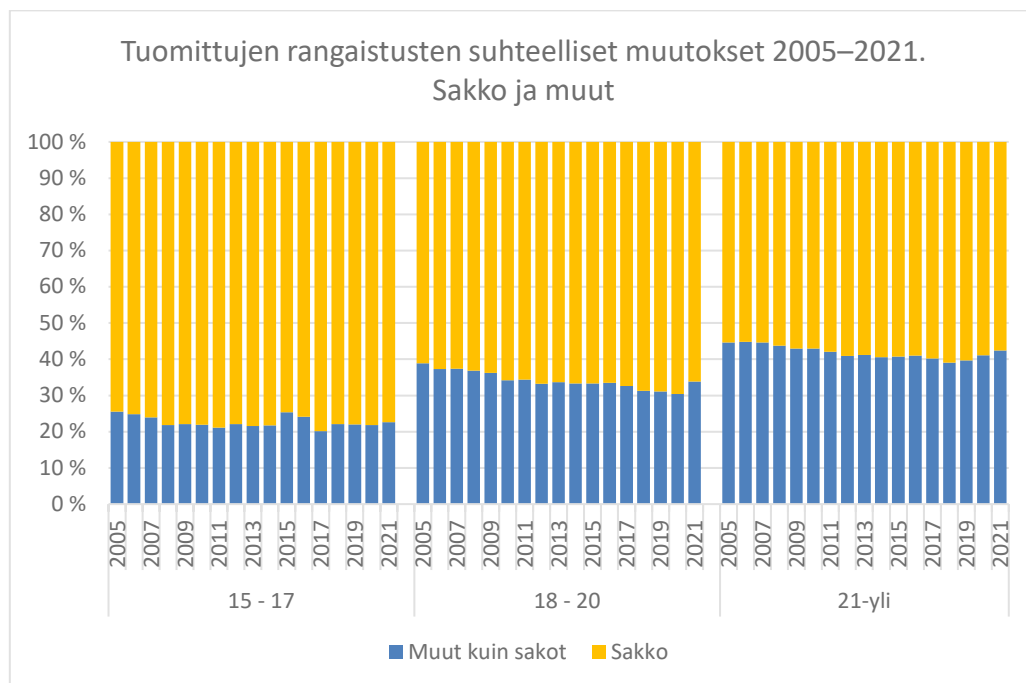
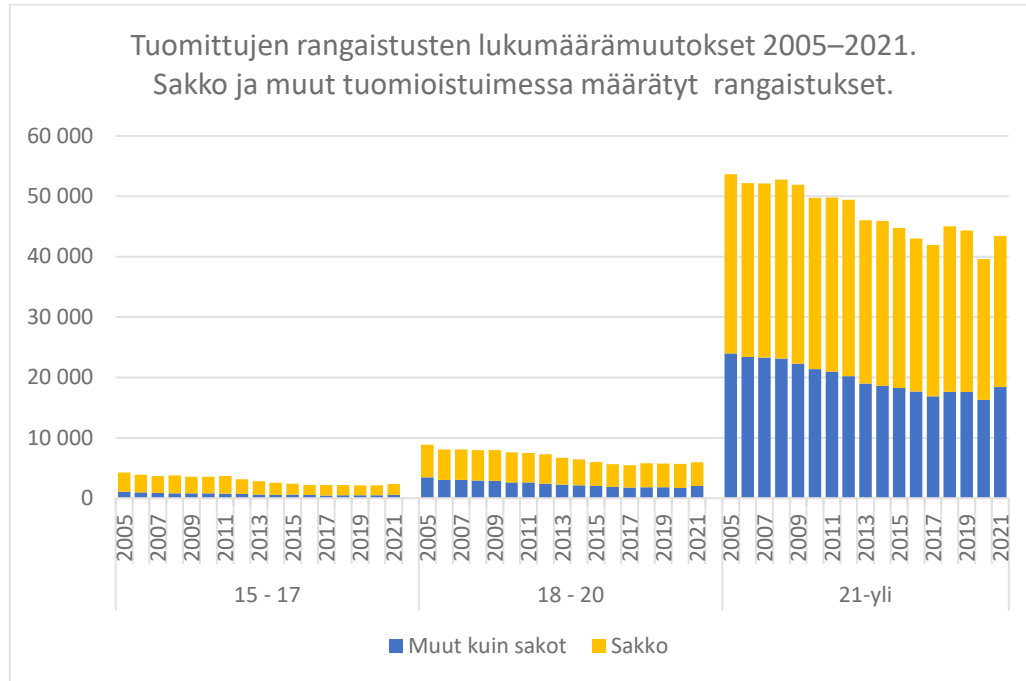
Vuosi	Tuomioistuin			Summaariset				Kaikki
	Muu kuin sakko	Sakko	Yht.	Rangaistusmääräys	Sakko-määräys	Rikesakko	Summaariset sakot yhteensä	
2010	779	2 778	3 557	12 696	..	8 292	20 988	24 545
2015	605	1 780	2 385	8 995	..	4 984	13 979	16 364
2018	476	1 681	2 157	1 003	5 471	3 611	10 085	12 242
2019	474	1 679	2 153	1 138	5 308	3 240	9 686	11 839
2020	463	1 656	2 119	1 197	7 004	1 719	9 920	12 039
2021	533	1 826	2 359	1 323	7 379	436	9 138	11 497

Lähde: StatFin

2.1.3.2 Tuomioistuin sakot 2005–2021: Ikäryhmävertailut

Kuvioon 13 on merkitty eri ikäryhmille määrättyjen tuomioistuin sakkojen lukumäärätiedot ja prosentuaaliset osuudet 2005–2021. Kuvioista ilmenee vastavasti tuomittujen päivsakkojen keskiluku (keskiarvo).

Kuvio 13. Ikäryhmille 15–17, 18–20 ja 21– yli tuomitut rangaistuslajit 2005–2021

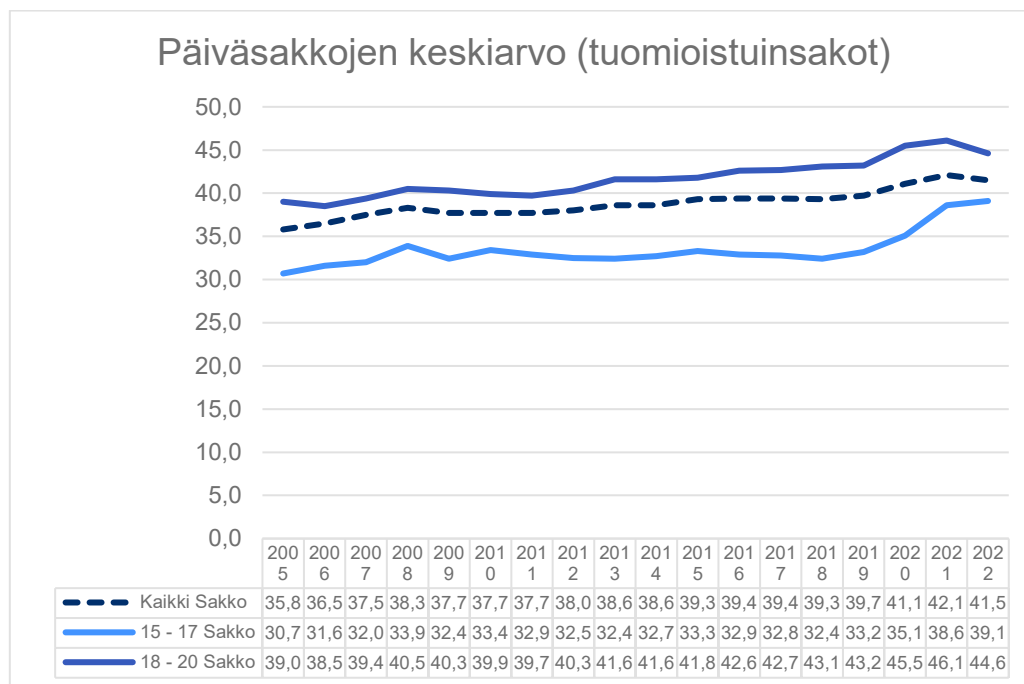

Lähde: StatFin

Sakkojen osuus lisääntyi ikäryhmässä 15–17 vuosina 2005–2008, mutta on pysynyt sen jälkeen tasaisena (vuosille 2015–2016 sijoittuvaa nuorten sakkojen osuuden kaventumista selittää tuomioistuinsakkojen lukumäärälasku ja vastaava siirtymä summaaristen sakkojen puolelle). Ryhmässä 18–20 sakon osuus tasaisesti kasvanut.

Kuvio 14. Tuomioistuimessa tuomittujen päiväsakkojen keskiarvo ikäryhmittäin 2005–2022

Lähde: StatFin

Päiväsakkojen keskiluku tasaisessa nousussa ikäryhmässä 18–20 vuosina 2010–2021. Ikäryhmässä ryhmässä 15–17 vuorostaan nopea nousu vuosina 2018–2022.

2.1.4 Muut kuin sakot

Sakkojen tilastollisen dominoinnin vuoksi muiden seuraamusten käyttöosuuksia tarkastellaan sakoista puhdistetussa aineistossa.

2.1.4.1 Rangaistuslajien osuudet

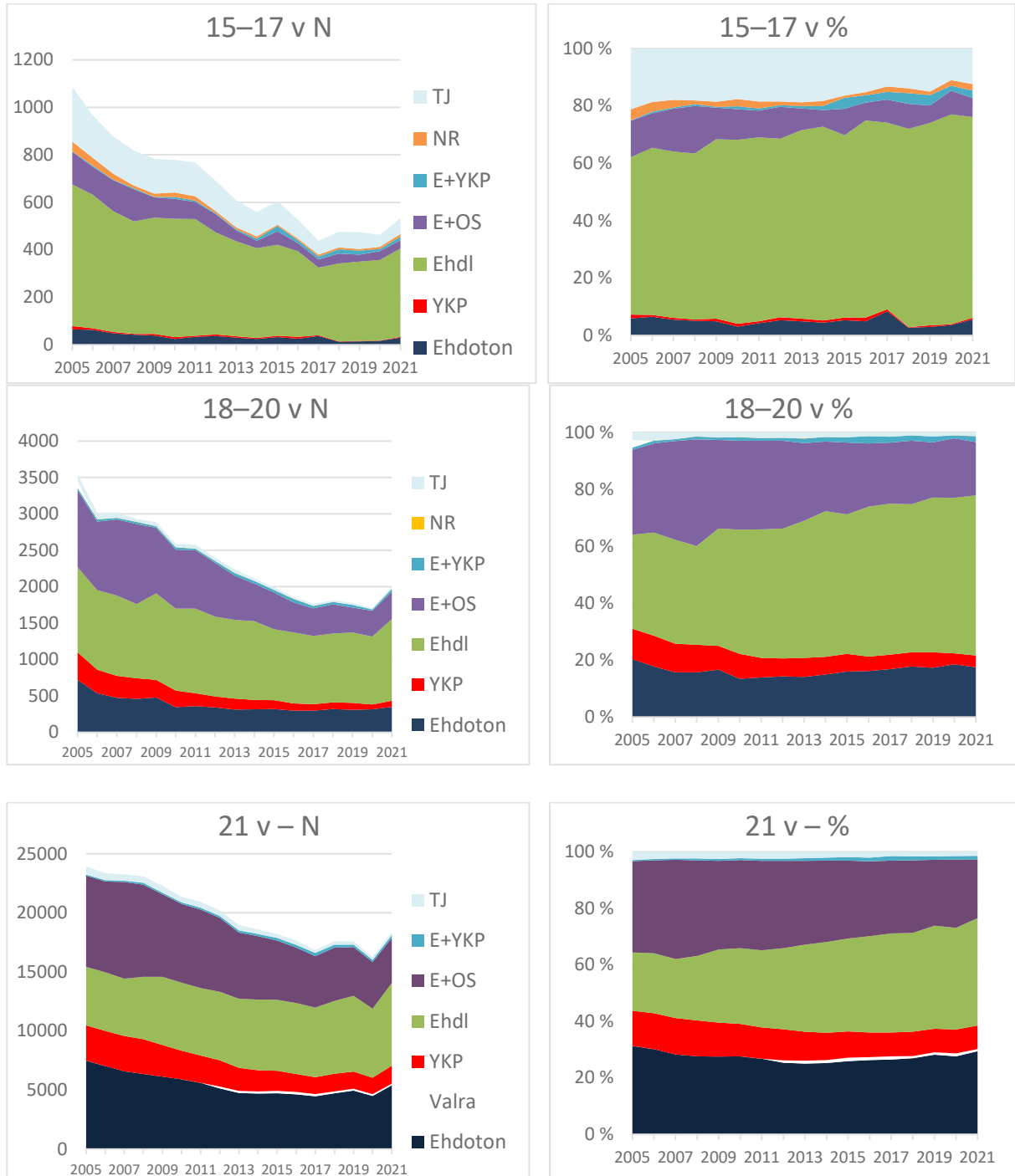
Kuvioon on merkitty ikäryhmälle 15–17 tuomitut rangaistukset rangaistuslajien käyttöosuuksina (absoluuttiluvut ja suhteelliset osuudet).

Ikäryhmässä 15-17 päähavaintona on rangaistuisten lukumääräinen puolittuminen 2005–2017. Sen jälkeen tapausmäärät kääntyivät nousuun. Suhteellisissa osuuksissa (oikea puoli) näkyy ilman oheissakkoa tuomitun ehdollisen käytön laajentuminen (lähinnä tuomitsematta jättämisen ja oheissakkoehdollisen kustannuksella – jälkimmäinen muutos on yhteydessä rattijuopumusten vähenemiseen).

Ikäryhmässä 18–20 on sama muutosprofiili. Oheissakkoehdollisen sekä ykp:n soveltamisalueiden kaventuminen on sekin mitä ilmeisimmin yhteydessä rattijuopumusten vähenemiseen. Ehdottoman vankeuden osuus oli hienoisessa nousussa vuosina 2010–2020.

Ikäryhmässä 21-yli lukumäärämuutokset ovat vähäisempiä. Muutokset suhteellisissa osuuksissa noudattavat samaa rakennetta.

Kuvio 15. Ikäryhmille 15–17, 18–20 ja 21– yli tuomitut rangaistuslajit 2005–2021

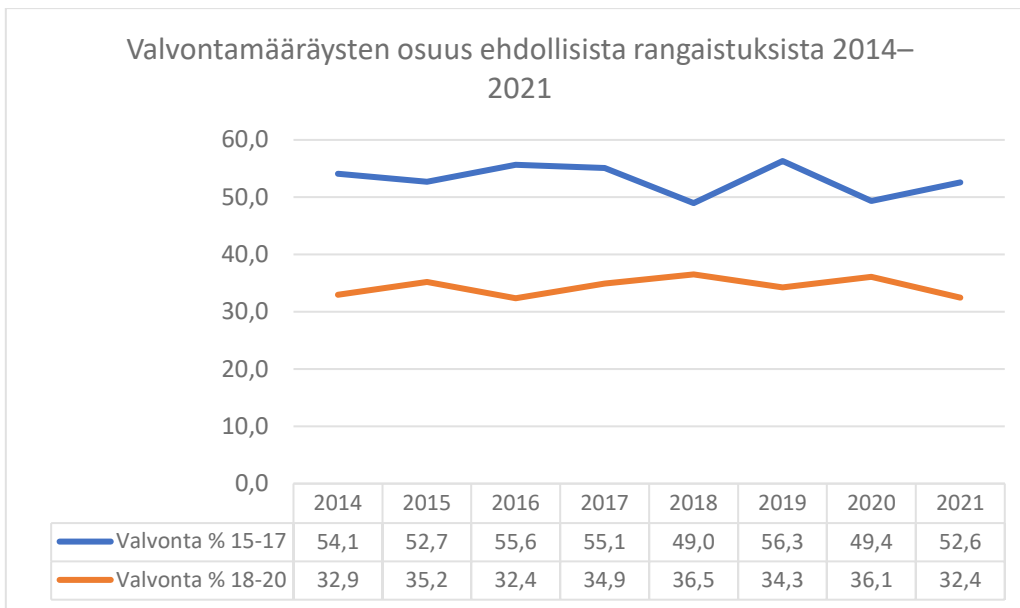

Lähde: StatFin

2.1.4.2 Ehdollisen vankeuden oheisseuraamukset

Valvonnan käytössä ei havaittavissa muutoksia vuosina 2014–2021.

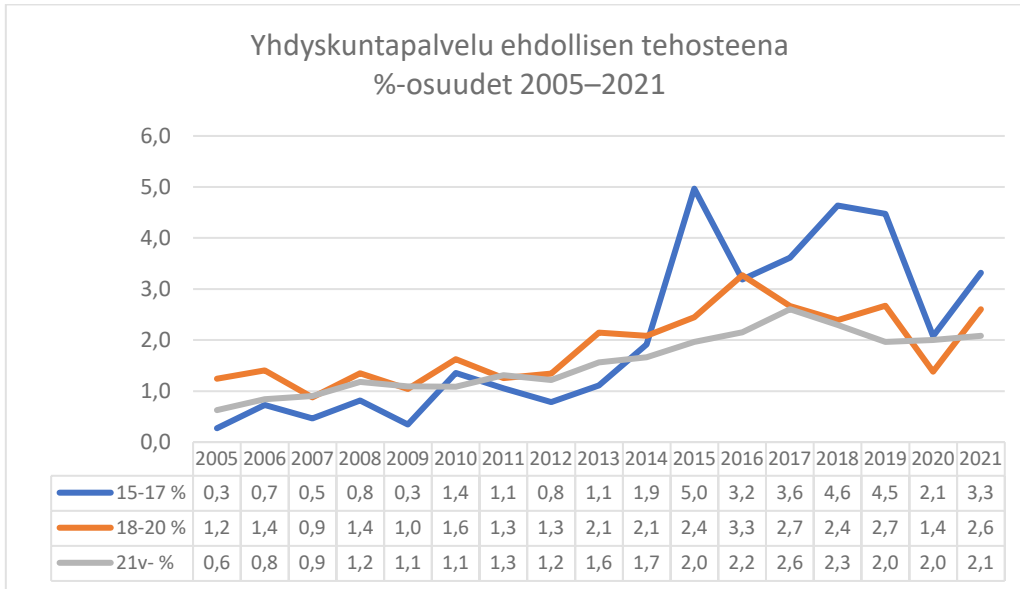
Kuvio 16. Valvonnan osuus ehdollisista rangaistuksista ikäryhmissä 15–17 ja 18–20

Lähde: StatFin

Yhdyskuntapalvelun käyttö ehdollisen oheisseuraamuksena lisääntynyt kaikissa ikäryhmissä.

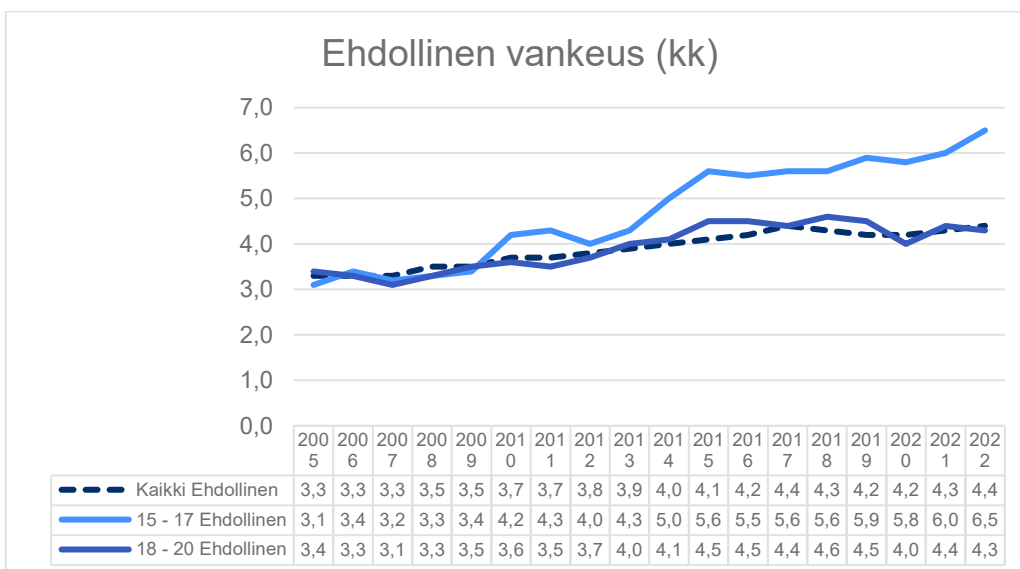
Kuvio 17. Yhdyskuntapalvelu ehdollisin tehosteena ikäryhmissä 15–17, 18–20 ja 21– yli

Lähde: StatFin

2.1.4.3 Ehdollisen vankeuden pituus

Kuvio 18. Ehdollisen vankeuden ikäryhmittäin 2005–2022

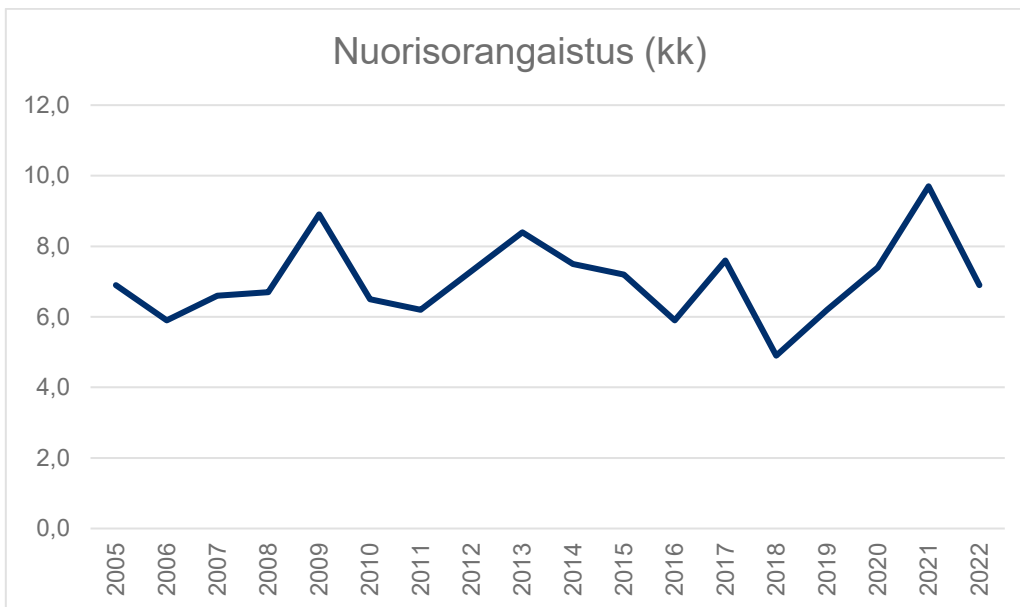

Lähde: StatFin

Nuorimmalle ikäryhmälle tuomitut vankeusrangaistukset ovat kestoaltaan kak-sinkertaistuneet. Nousua on havaittavissa myös muissa ikäryhmissä, mutta vähäisempänä. Edellä havaittiin, että myös oheisyhdyskuntapalvelun käyttö on lisääntynyt kaksin-kolminkertaiseksi. Tämä itsessään lisää myös ehdollisen rangaistuksen nimikkeen alle sijoittuvien seuraamusta ankaruutta.

2.1.4.4 Nuorisorangaistus

Kuvio 19. Nuorisorangaistuksen pituus 2005–2022

Lähde: StatFin

Nuorisorangaistuksen keskimääräinen kesto on vaihdellut 6–10 kk:n vaiheilla. Seuraamusta tarkastellaan lähemmin erillisessä paperissa 4.

2.1.4.5 Ehdoton vankeus

Taulukossa 27 on ikäryhmittäiset tiedot tuomittujen vankeusrangaistusten lukumääristä, prosentuaalisista osuuksista (kaikista tuomituista rangaistuksista)

sekä vankeusrangaistuksen keskipituus.⁸ Viimeisille sarakkeille on laskettu vielä tiedot prosentuaalisista muutoksista vuosina 2005–2021 sekä 2010–2021.

Taulukko 27. Ehdottoman vankeuden käyttö 2005–2021

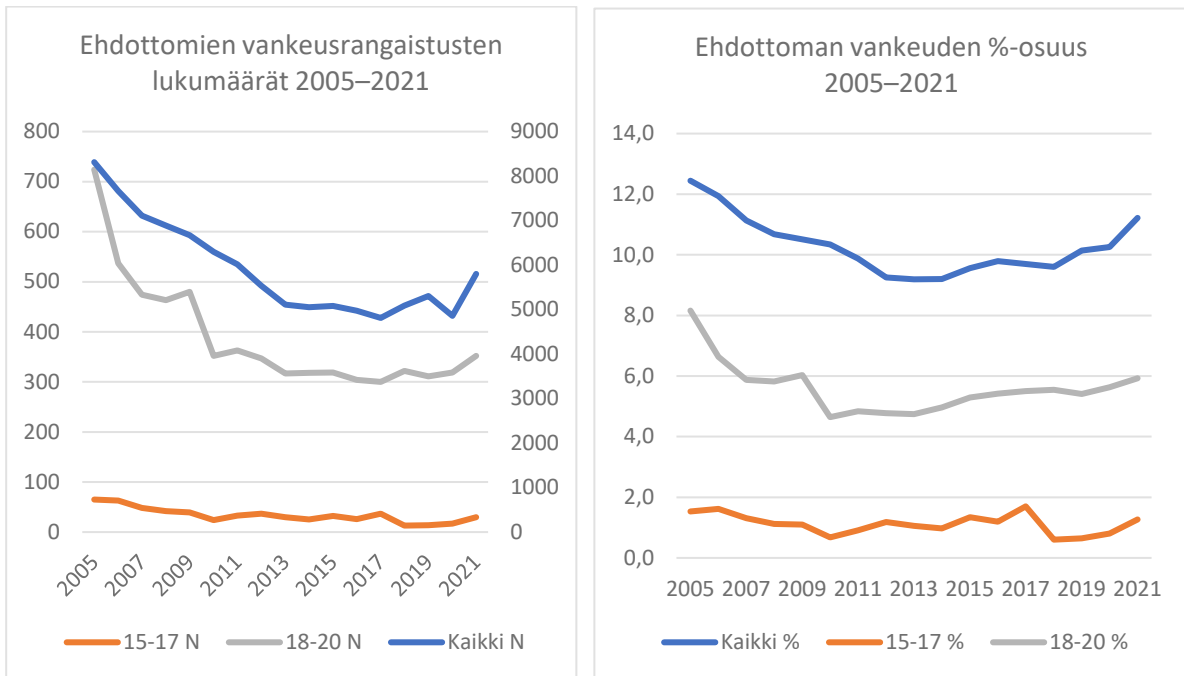
Kaikki	2005	2010	2021	Muutos 2005–2021 %	Muutos 2010–2021 %
N	8 313	6 271	5 802	-30	-8
kk	7,2	7,8	9,7	-10	9
%	12,4	10,3	11,2	-35	24
Bruttovuodet	4 988	4 092	4 690	-6	15
15–17	2005	2010	2021	2005–2021 %	2010–2021 %
N	65	24	30	-54	25
%	1,5	0,7	1,3	-17	89
kk	10,4	10,7	38,8	273	263
Bruttovuodet	56	21	97	72	353
18–20	2005	2010	2021	2005–2021 %	2010–2021 %
N	724	352	352	-51	0
%	8,2	4,6	5,9	-27	28
kk	6,8	6,5	11,8	74	82
Bruttovuodet	410	191	346	-16	82

Lähde: StatFin

⁸ Ehdottomiksi vankeusrangaistuksia on lukumäärätaulukossa laskettu ns. muunattamatta jääneet ”vankilarangaistukset”. Sen sijaan keskipituus on otettu kaikista ehdottomina tuomituista vankeusrangaistuksista, jolloin mukana ovat myös yhdyskuntapalveluksi (ja Valraksi) muunnetut. Näin siksi, että yleinen keskipituus heijastaa mahdollisia muutoksia tuomioistuinten ankaruusarvostelussa. Lisäksi osa nykyisistä yhdyskuntaseuraamuksista mitataan vankeuden kautta. Kas. myös alav. 2.

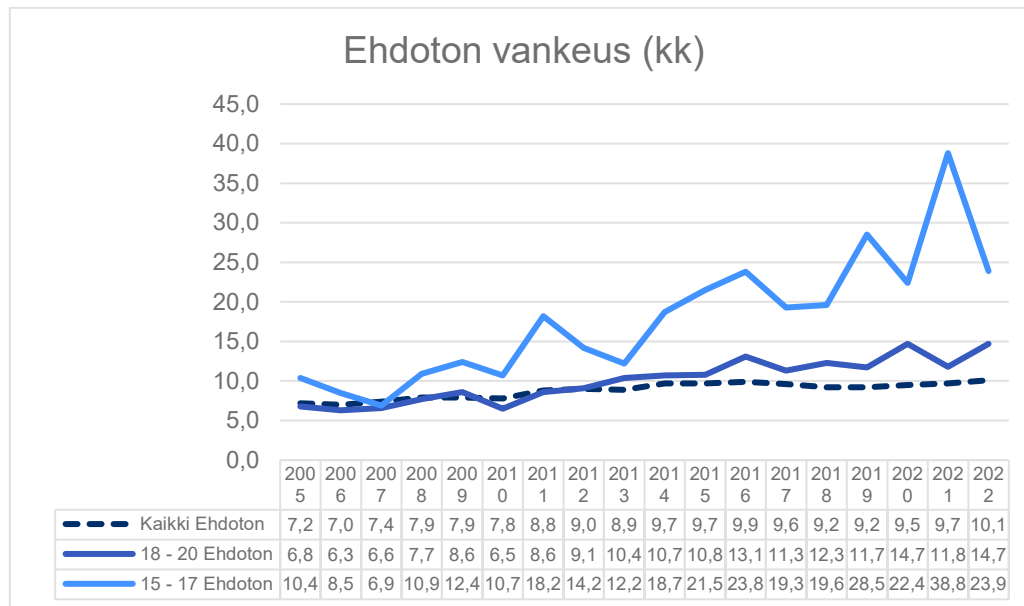
Ehdottomien vankeusrangaistusten lukumäärät ja %-osuudet laskivat kahdessa vanhimmassa ikäryhmässä 2005–2015, jonka jälkeen molemmat kääntyivät nousuun. Myös keskipituudet ovat olleet hienoisessa nousussa. Erityisen selvää tämä on ryhmässä 15–17, mutta muutosta tulee tarkastella yhteydessä tuomittujen rikosten lajiin (sama pätee myös muihin ryhmiin, ks. jakso II). Sama kehitys on vielä tiivistetty oheisiin kuvioihin.

Kuvio 20. Ehdottoman vankeuden käyttö ikäryhmittäin 2005–2021

Lähde: StatFin

Kuvio 21. Ehdottoman vankeuden pituus ikäryhmittäin 2005–2022

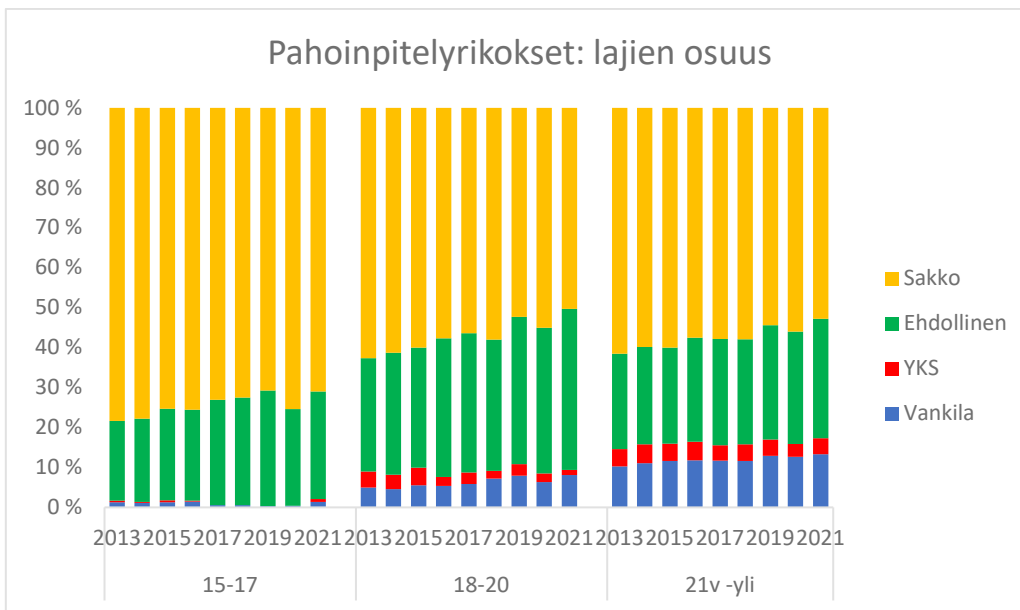
Lähde: StatFin

2.2 Rangaistuskäytännöt keskeisissä rikoksissa 2013–2021

Tulokset esitetään kuviomuodossa. Tarkat tiedot löytyvät liitetaulukoista 23–26. Tarkastelu on rikosryhmittäinen, jossa rikosten perusmuodon ja törkeän tekemuodon rangaistukset on laskettu yhteen. Kustakin rikoksesta kuvataan rangaistuslajien käyttöosuuksien muutos ikäryhmittäin 2013–2021 sekä ehdottomien ja ehdollisten vankeusrangaistusten keskipituuksien kehitys samana ajanjaksona. Rangaistuslajit on luokiteltu neljään ryhmään. Sakon, ehdollisen vankeuden ja ehdottoman vankeuden ohella neljänneksi ryhmäksi on erotettu yhdyskuntapalvelun, valvontarangaistuksen ja nuorisorangaistuksen muodostama kokonaisuus, josta tässä yhteydessä käytetään teknistä termiä yhdyskuntaseuraamukset (YKS).

2.2.1 Pahoinpitelyrikokset (pahoinpitely ja törkeä pahoinpitely)

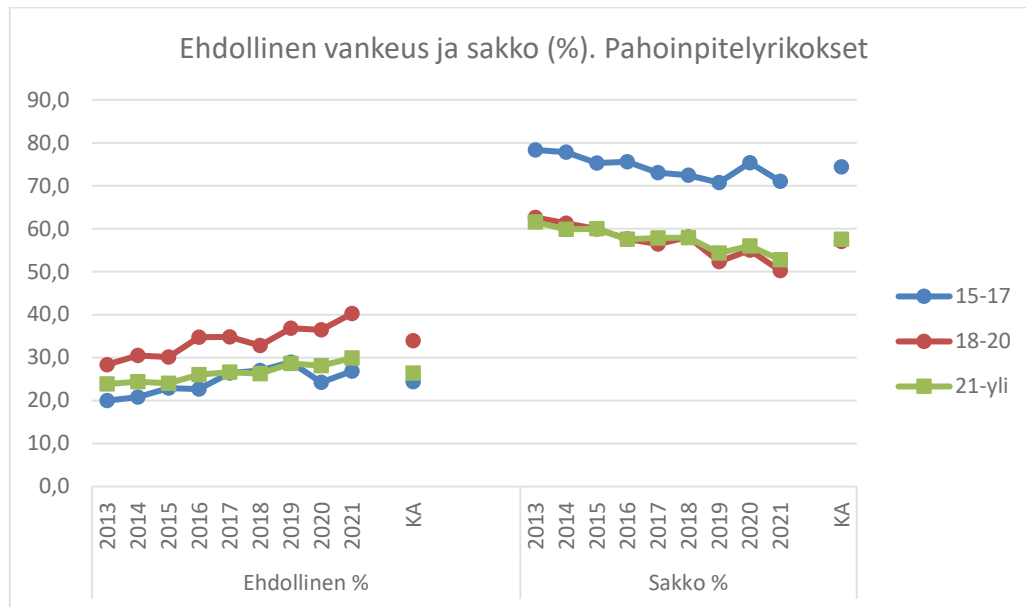
Kuvio 22. Pahoinpitelystä ikäryhmille 15–17, 18–20 ja 21– yli tuomitut rangaistuslajit 2013–2021

Lähde: StatFin

Sakon käyttöosuus on laskenut kaikissa ikäryhmissä. Vastaavasti ikäryhmissä 18–20 sekä 21-yli on nähtävissä ehdottomien vankeusrangaistusten käyttöosuuden kasvu. Ehdottoman vankeuden ohella myös yhdyskuntaseuraamukset ovat lisänneet käyttöosuuttaan sakon kustannuksella. Muutos näkyy, kun ehdollisten osuuksien ja yhdyskuntaseuraamusten osuuksien kehitys asetetaan rinnakkain.

Kuvio 23. Pahoinpitelystä ikäryhmille 15–17, 18–20 ja 21– yli tuomitut ehdolliset ja sakot 2013–2021

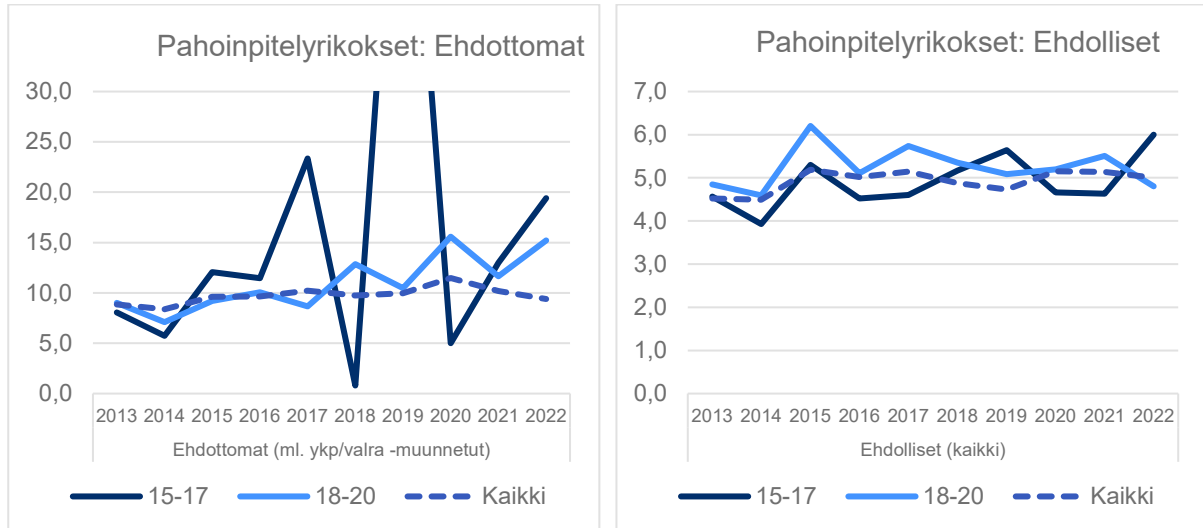

Lähde: StatFin

Sama tiukentuva trendi näkyy myös ehdottomien vankeusrangaistusten keskipituuksissa, olkoonkin, että tilastoissa esiintyy vahvaa vuositason vaihtelua (kuvio 24). Alaikäisten rangaistusten voimakas vaihtelu selittyy vähäisillä tapausmäärillä. Asteikon ulkopuolelle jää yksi alaikäiselle tuomittu 5 vuoden 6 kuukauden rangaistus törkeästä pahoinpitelystä.

Myös ehdollisen vankeuden keskipituudet ovat olleet hienoisessa nousussa, joskin trendi on loivempi.

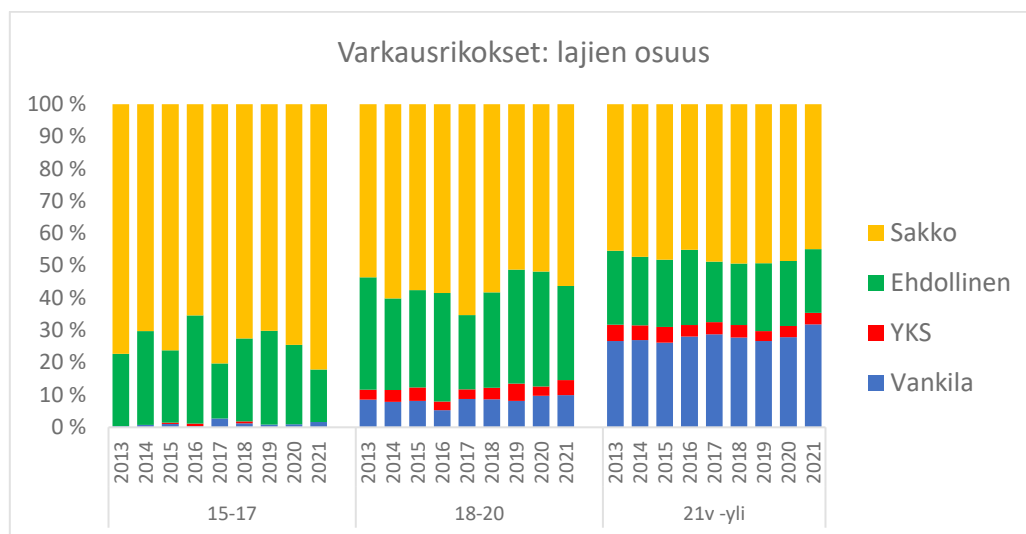
Kuvio 24. Pahoinpitelystä ikäryhmille tuomitut keskirangaistukset ikäryhmittäin 2013–2021

Lähde: StatFin

2.2.2 Varkausrikokset (varkaus ja törkeä varkaus)

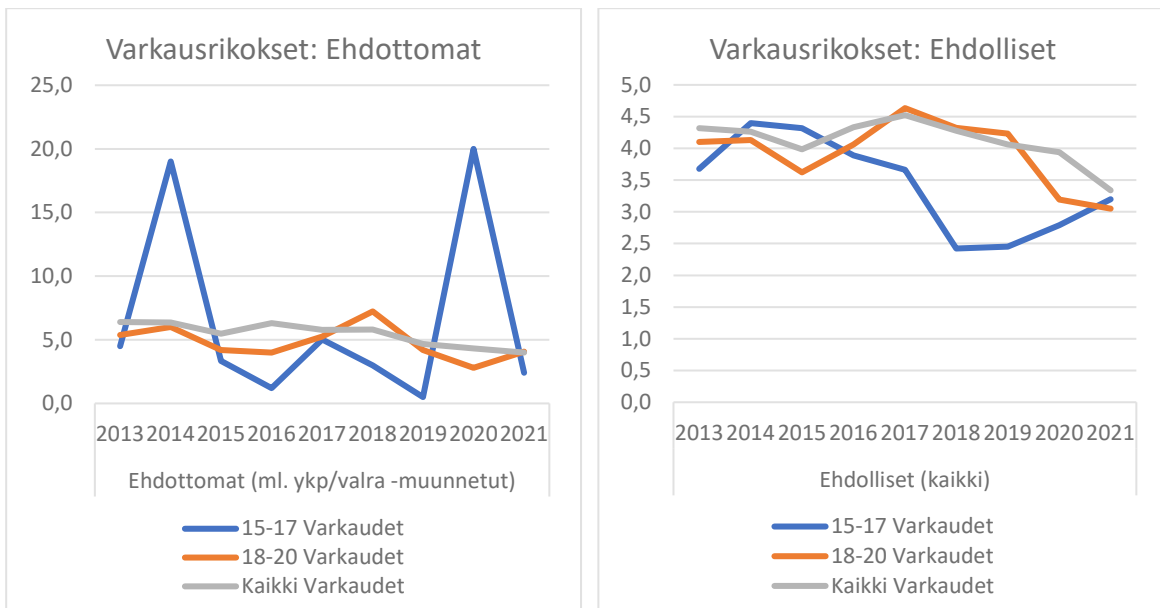
Kuvio 25. Varkausrikoksista ikäryhmille 15–17, 18–20 ja 21– yli tuomitut rangaistuslajit 2013–2021

Lähde: StatFin

Kehitys on ollut epätasainen, ilman kovin selvää trendiä. Viimeisinä vuosina vanhemmissa ikäryhmissä nähtävissä ehdottoman vankeuden käytön vähäistä kasvua.

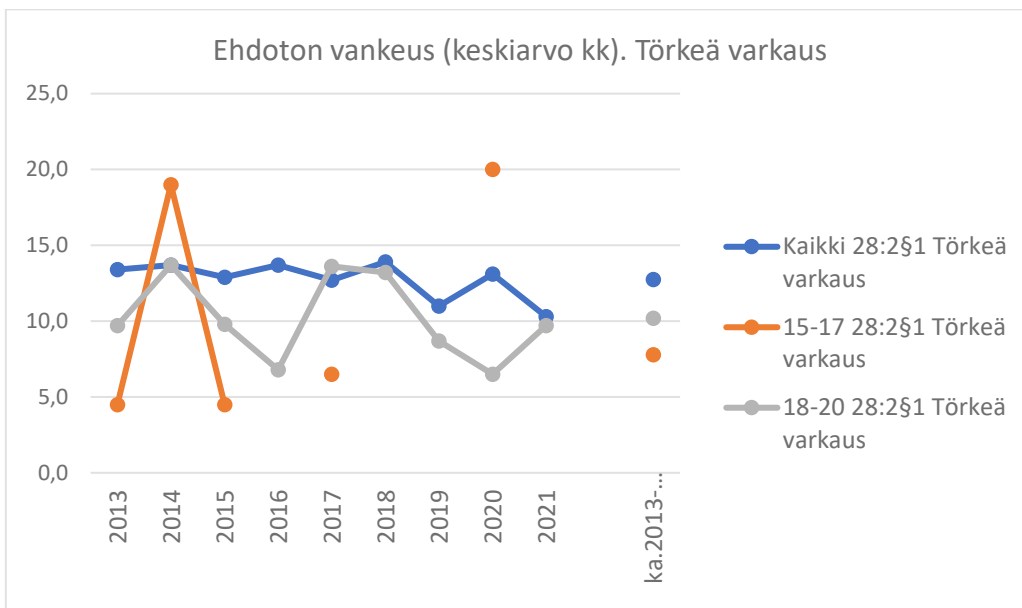
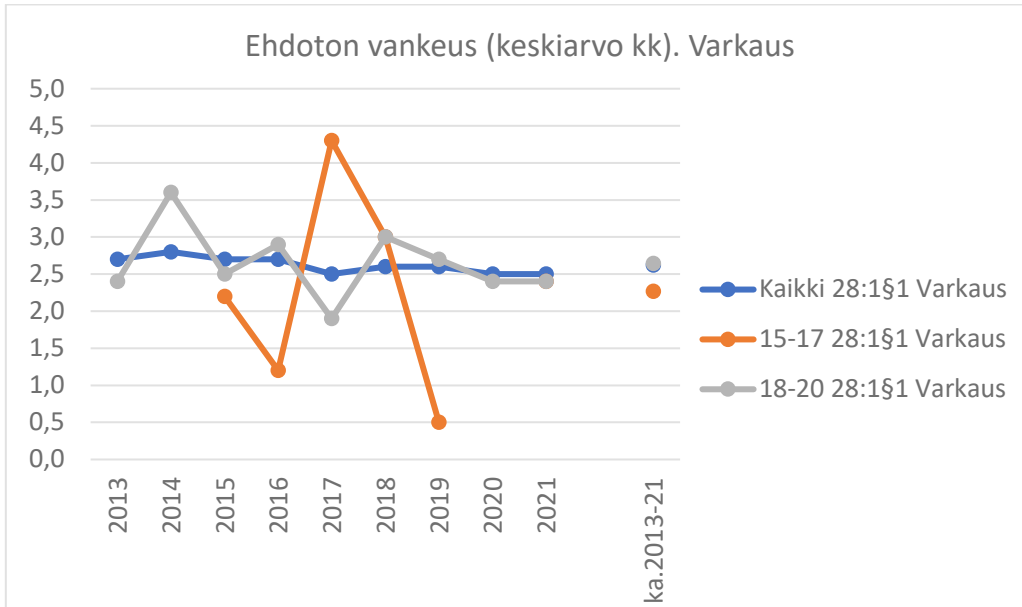
Kuvio 26. Varkausrikoksista tuomitut keskirangaistukset ikäryhmittäin 2013–2021

Lähde: StatFin

Keskirangaistukset osoittavat pikemminkin alenevaa trendiä. Olkoonkin, että kuva hämärtää kaksi alaikäiselle tuomittua kahden vuoden pintaan sijoittavaa rangaistusta törkeästä varkaudesta. Yksi kuva säilyy samana, jos tarkastelun eriyttää tunnusmerkistöittäin (kuvio 27).

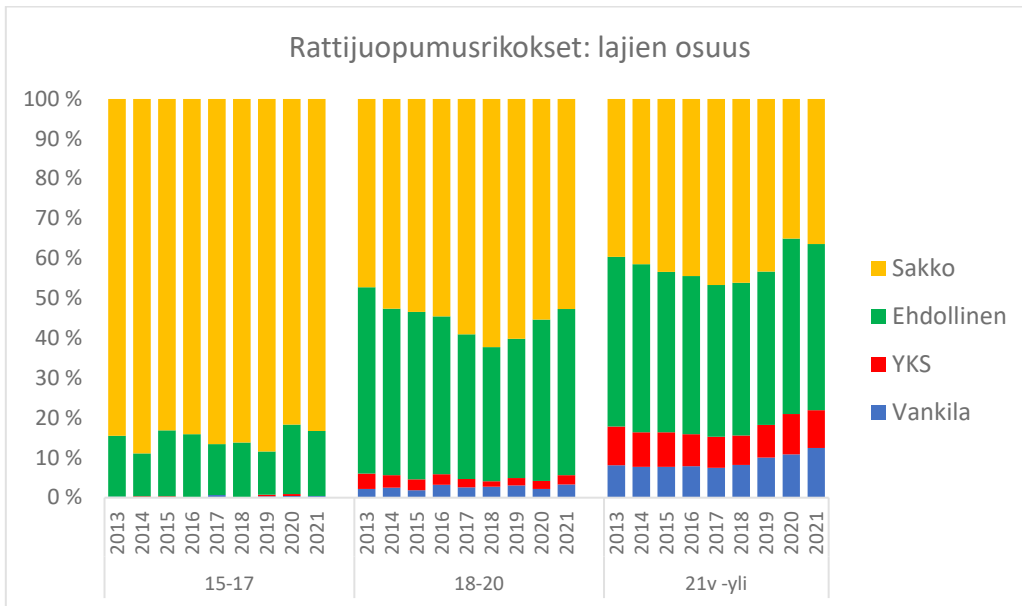
Kuvio 27. Varkaudesta ja törkeästä tuomitut keskirangaistukset ikäryhmittäin 2013–2021

Lähde: StatFin

2.2.3 Rattijuopumus ja törkeä rattijuopumus

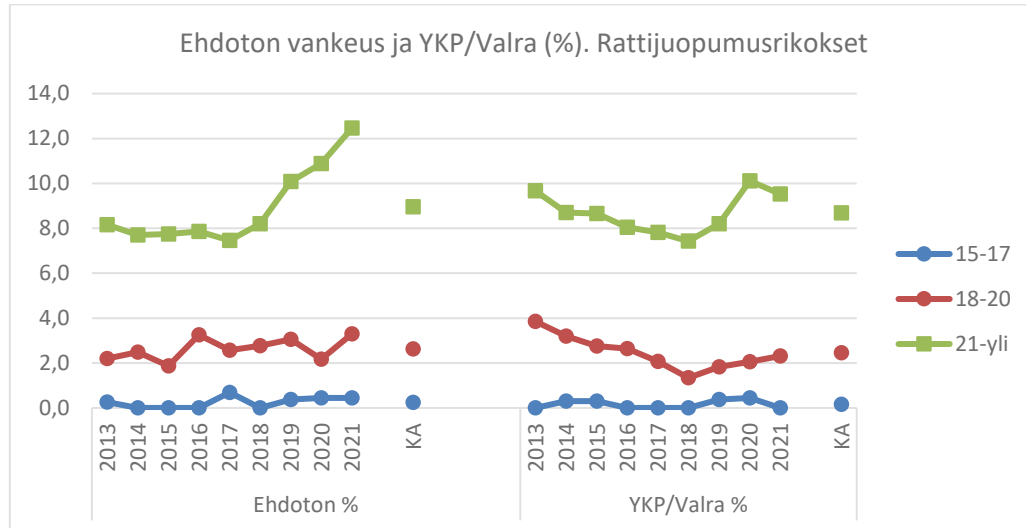
Kuvio 28. Rattijuopumusrikoksista ikäryhmille 15–17, 18–20 ja 21– yli tuomitut rangaistuslajit

Lähde: StatFin

Ikäryhmän 15–17 rangaistusprofiilissa ei ole tapahtunut muutoksia. Muissa ikäryhmissä näkyy samanaikainen sakon osuuden kasvu, joka kääntyi vuoden 2018 jälkeen laskuun samalla kun ehdottomien vankeusrangaistusten osuus kääntyi nousuun ikäryhmässä 21v -yli. Muutos näkyy selvemmin seuraamuslajit rinnastavassa tarkastelussa.

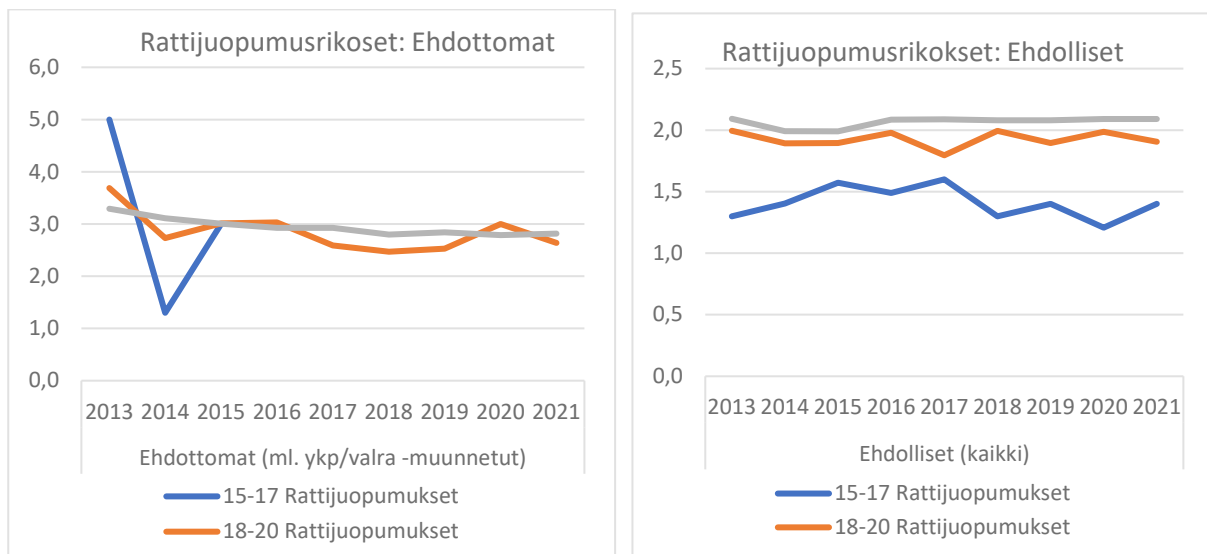
Kuvio 29. Rattijuopumusrikoksista ikäryhmille 15–17, 18–20 ja 21– yli tuomitut vankila- ja ykp rangaistukset

Lähde: StatFin

Rattijuopumusrikosten keskirangaistuksissa ei sen sijaan ole tapahtunut muutoksia sen enempää ehdottomien kuin ehdollistenkaan puolella.

Kuvio 30. Rattijuopumusrikoksista tuomitut keskirangaistukset ikäryhmittäin 2013–2021

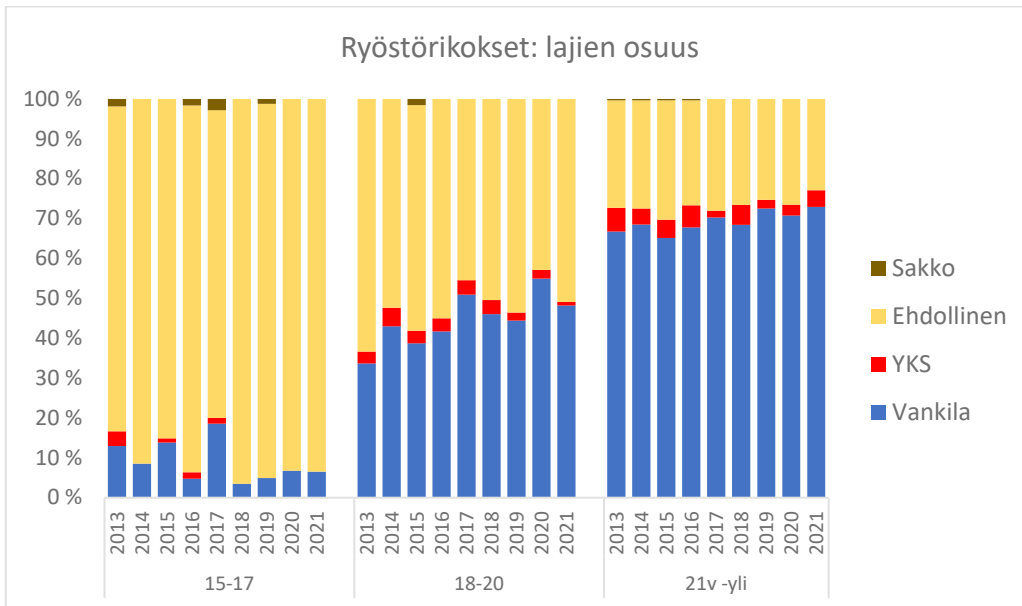

Lähde: StatFin

2.2.4 Ryöstörikokset (ryöstö ja törkeä ryöstö)

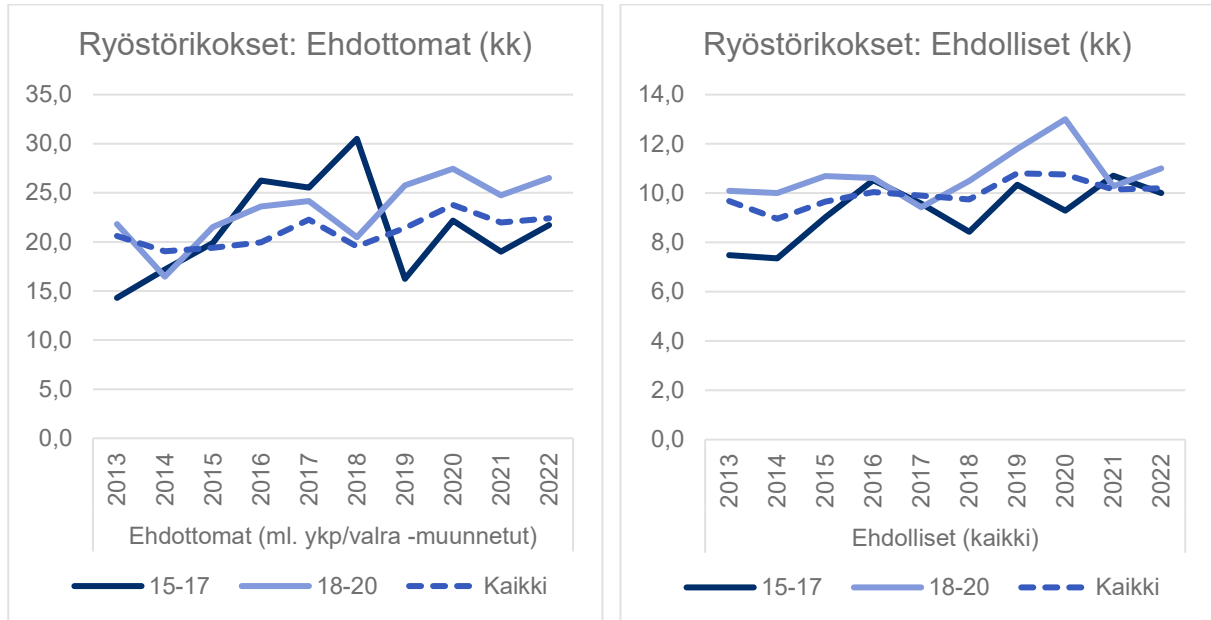
Kuvio 31. Ryöstörikoksista ikäryhmille 15–17, 18–20 ja 21– yli tuomitut rangaistuslajit 2013–2021

Lähde: StatFin

Ehdottoman vankeuden käyttöosuus on kasvanut ikäryhmässä 18–20 noin kolmanneksen. Sama trendi on nähtävissä myös 21 vuotta täyttäneiden ryhmässä. Alaikäisten rangaistuksissa ei nähtävissä selvää trendiä. Keskirangaistukset ovat sen sijaan kohonneet kaikissa ikäryhmissä sekä ehdottoman että ehdollisen puolella (joskin ikäryhmän 15–17 luvuissa jälleen suurta yksittäistapauksellista vaihtelua).

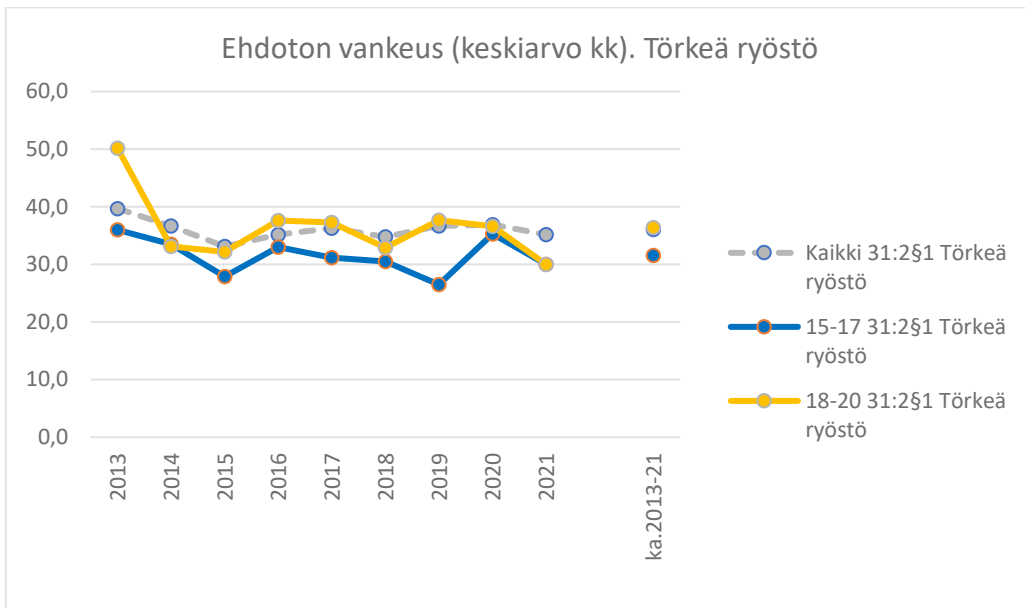
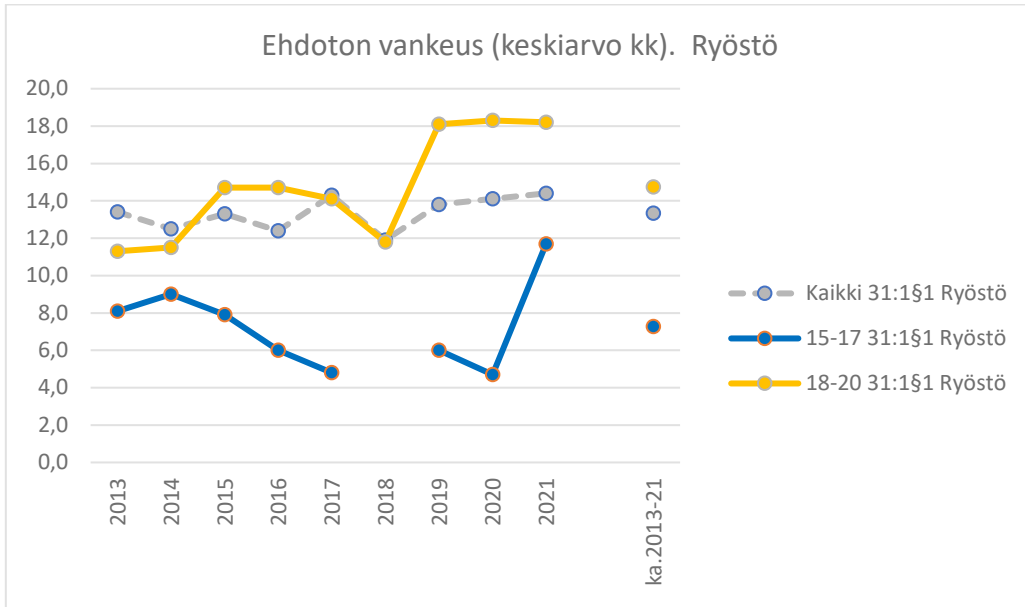
Kuvio 32. Ryöstörikoksista tuomitut keskirangaistukset ikäryhmittäin 2013–2021

Lähde: StatFin

Kuva täsmentyy, kun tulokset lasketaan erikseen ryöstön perusmuodon ja törkeän ryöstön osalta. Nyt näyttää siltä, että perusmuodosta tuomitut rangaistukset ovat pysyneet aikuisten ryhmässä jokseenkin ennallaan, mutta kohonneet selvästi ikäryhmässä 18–20. Törkeän tekemuodon rangaistukset ovat sen sijaan liikkuneet vastakkaiseen suuntaan.

Kuvio 33. Ryöstöstä ja törkeästä ryöstöstä tuomitut keskirangaistukset ikäryhmittäin 2013–2021

Lähde: StatFin

2.3 Tilastoitu rikollisuus ikäryhmittäin 2020–2023: päähavainnot

Huoli nuorisoriikollisuuden ja erityisesti väkivallan kasvusta on johtanut vuodesta 2022 alkaen lukuisiin viranomais selvityksiin.⁹ Vuoden 2024 puolella on julkaistu myös rikoksen teonpiirteitä valottavia analyyseja¹⁰ sekä rikoksen torjuntanäkökulmaan keskittyviä katsauksia.¹¹ Tarkastelut ovat nojanneet tilastoituihin rikollisuuteen, ja kaipaavat tuekseen kokonaisrikollisuuden tasoa kartoittavaa piirikollisuustietoa. Tätä puolta valottavat vuosittain tehtävät koulu-terveyskyselyt sekä etenkin peruskoulun 9-luokkalaisille neljän vuoden välein suunnatut kyselyt. Viimeisin saatavilla oleva tieto kertoo kehityksen vuoteen 2020 saakka.¹² Seuraava kierros toteutetaan vuoden 2024 kuluessa. Tätä ennen arviot on perustettava tilastoitua rikollisuutta koskevien tietojen tulkintaan.

Oheen on koottu ikäluokan kokoon suhteutetut tiedot rikosepäiltyjen määristä varkaus- pahoinpitely ja ryöstörikoksissa vuosina 2000–2023. Ikäryhminä erotetaan (1) 15 vuotta nuoremmat (suhteutus ikäryhmiin 10–14 v), (2) 15–17

⁹ Danielsson, Petri (2022). Nuorten väkivaltariikollisuuden määrä ja piirteet poliisin tietoon tulleen rikollisuuden valossa. Keskusrikospoliisi. Tiedusteluosasto, strateginen analyysi. <https://poliisi.fi/documents/25235045/0/raportti-nuorten-vakivaltariikollisuus-poliisi.pdf/5707ff63-fce5-b1a3-83ed-6ae62808adfa/raportti-nuorten-vakivaltariikollisuus-poliisi.pdf/raportti-nuorten-vakivaltariikollisuus-poliisi.pdf?t=1646715994222>. Rikander, H., Sutela M., Rikander, S. (2023) *Alaikäisten rikollisuudesta ja katujengeistä (EDILEX)*. Haapakangas & Kaakinen (2023). Mitä tuoreimmat tilastot kertovat nuorten väkivaltariikollisuudesta? Stat.Fi tietotrendi. <https://stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2023/mita-tuoreimmat-tilastot-kertovat-nuorten-vakivaltariikollisuudesta/>

¹⁰ Heiskanen, Laura (2024) Nuorten ryöstörikosten piirteet – Poliisin tietoon tullut ryöstörikollisuus vuosina 2015–2023. [Nuorten ryöstörikosten piirteet \(poliisi.fi\)](https://poliisi.fi)

¹¹ Järvinen, Saija; Alanko, Markus; Piispa, Minna (2024) Toimenpideohjelma nuorisoriikollisuuden ehkäisemiseksi ja torjumiseksi vuosille 2024–2027. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 2024:13. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-847-1>. Villman, Emma; Kaakinen, Markus (2024) Nuorten vakavan rikollisuuden ja jengiväkivallan ehkäisy Ruotsissa ja Tanskassa : Katsaus arviointitutkimuksista. Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 2024:9. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-863-1>.

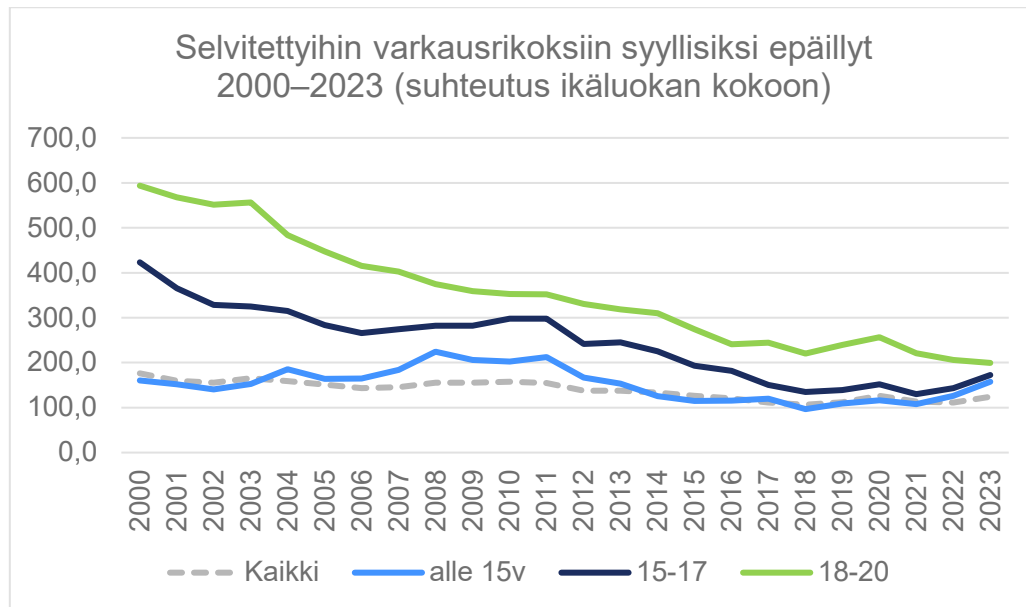
Sutela Mika (2024) Nuorisoriikollisuus. Taktinen teema-analyysi – määritelmät, tilannekuva ja toimintamallit. Poliisihallitus. <https://poliisi.fi/documents/25235045/31329635/32433045-Nuorisoriikollisuus-teema-analyysi-web.pdf/2c2c3b8a-9487-22a0-cb89-6a9c466869b0/32433045-Nuorisoriikollisuus-teema-analyysi-web.pdf?t=1712736269753>

¹² Kaakinen, Markus & Matti Näsi (2021). Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2020. Katsauksia 47/2021. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-0684-1>.

vuotiaat, (3) 18–20 vuotiaat sekä (4) kaikki ikäryhmät (suhteutus ikäryhmiin 10–75 v).¹³

Varkausrikokset. Tietoon tullut omaisuusrikollisuus on ollut yleisessä laskussa aina vuoteen 2018/2019 saakka. Voimakkainta lasku on ollut nuorissa ikäryhmissä.

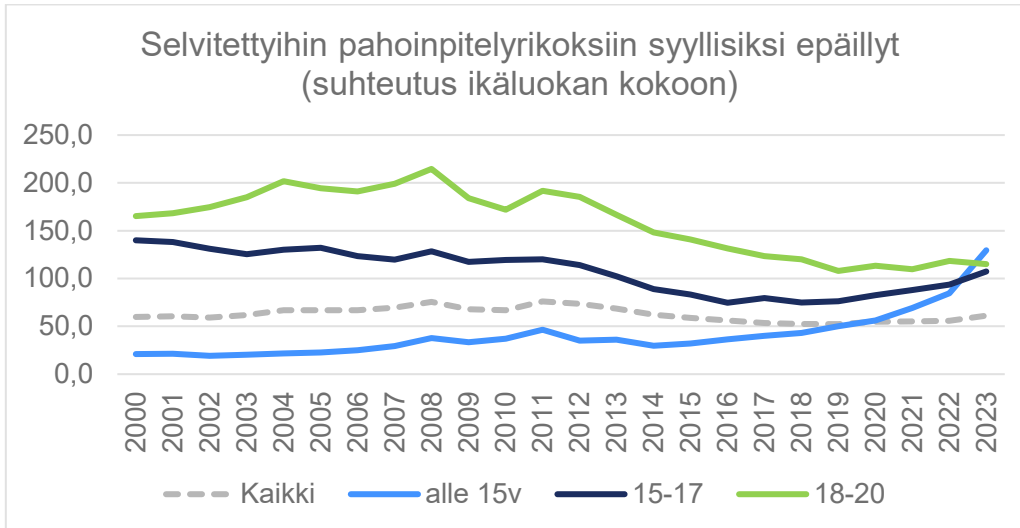
Kuvio 34. Varkausrikoksista (näpistys, varkaus, törkeä varkaus) epäillyt ikäryhmittäin 2000–2023 (/10 000 ikäryhmässä)

Pahoinpitelyt. Myös tietoon tullut pahoinpitelyrikollisuus on ollut laskussa vuosiin 2018/2019 saakka. Poikkeuksena kuitenkin nuorin ikäryhmä (alle 15 v), jossa on ollut havaittavissa vähittäistä nousua vuodesta 2014 alkaen. Törkeän pahoinpitelyn luvuissa on aivan viimeisinä vuosina nousua nuorimmassa ja varttuneemmissa ikäryhmissä.

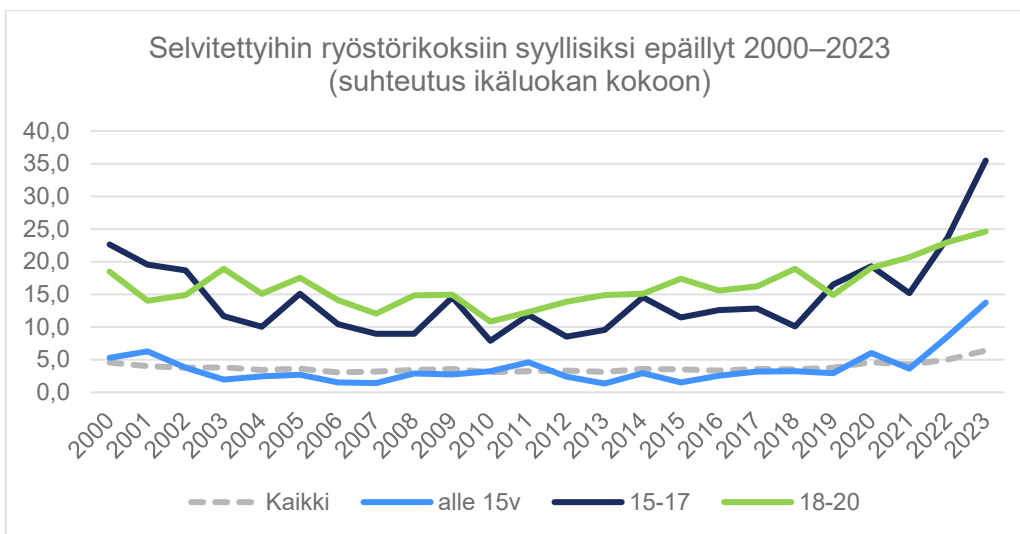
¹³ Käytetyt suhteutusperusteet poikkeavat jonkin verran aikaisempien katsausten vastaavista, joissa mukaan on laskettu myös alle 10-vuotiaat. Etenkin nuorimman ikäluokan (alle 15v) osalta tulos on harhainen, koska rikoskäyttäytyminen alkaa käytännössä vasta 10-ikävuotta lähestyessä.

Kuvio 35. Pahoinpitelyrikoksista (lievä, tavallinen ja törkeä pahoinpity) epäillyt ikäryhmittäin 2000–2023 (/10 000 ikäryhmässä)

Ryöstöt. Tilastoitujen ryöstöjen kehityksestä ei ole löydettävissä punaista lan-
kaa. Vuositason vaihtelut ovat suuria ja lukemat pysytelleet samalla tasolla.
Viimeisten vuosien erityispiirteenä kuitenkin, että kaikkien ikäryhmien lukemat
osoittavat ylöspäin.

Kuvio 36. Ryöstörikoksista (ryöstö ja törkeä ryöstö) epäillyt ikäryhmittäin 2000–2023 (/10 000 ikäryhmässä)

Kaksi muutosta nousee ylitse muiden: Ikäryhmän alle 15 v pahoinpitelyrikollisuuden kolminkertaistuminen sekä ryöstörikosten kaksinkertaistuminen sekä ikäryhmissä alle 15 v että 15–17 v 2020-luvulla. Rikollisuuskehitystä kommentoineet viranomais selvitykset (ks. edellä) ovat yksimielisiä siitä, että osa havaitusta noususta selittyy kirjaamis- ja ilmoittamiskäytännön muutoksin. Yhtä mieltä näytetään olevan myös siitä, etteivät nämä muutokset selitä koko kehitystä. Siihen, kuinka suuri osa muutoksesta on luettavissa eri tekijöiden piiriin, eivät analyysit anna vastausta tai edes tarkempaa arvioitakaan.

Yleisenä lähtökohtana arvioissa on niin muodoin, että vakavammissa rikollisuudessa päätelmiä rikoskehityksestä on voitava perustaa myös tietoon tulleen rikollisuuden tietoihin. Piiloluku on näissä tekemuodoissa pienempi, eivätkä koululaiskyselyt toisaalta tavoita koulusta ja yhteiskunnasta laajemmin syrjäytyneitä väestönosaa. Toisaalta nuorimpien ikäluokkien rikokset ovat suurelta osan lajiltaan lieviä, mikä korostaa kyselytutkimusten roolia kokonaisrikollisuuden selvittämisessä. Tämä koskee myös sinänsä vakaviksi luettavia rikosnimikkeitä, kuten ryöstöjä.

Lastensuojelulain muutosten myötä kouluilla on velvollisuus ilmoittaa koulun piirissä tapahtuneet rikokset, joiden enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Määrittely lukee sisäänsä pahoinpitelyn perusmuodon, mutta kenttätietojen mukaan ilmoituksia tehdään myös perusmuotoisia pahoinpitelyjä lievemmistä rikoksista.¹⁴

Lukumääräkehityksen lisäksi tutkimus joutuu arvioimaan rikollisuuden laadussa mahdollisesti tapahtuneita muutoksia. Piilorikollisuuden ohella myös tätä koskevat tiedot ovat tällä hetkellä vajavaisia. Tilanneympäristön muutoksista kertovat sähkö tupakan ilmaantuminen markkinoille (ja tupakointivälineisiin kohdistuneet rikokset) sekä merkkivaatteiden ryöstäminen. Tekotapojen muutoksesta kertoo nöyryyttämiseen liittyvien piirteiden sekä rikoksen kuvaamisen mukaantulo (molempien osuus oli 5 % luokkaa rikioksista, Heiskanen 2024). Ryöstörikosten teonpiirteiden muutoksia vuosina 2015–2023 kartoittanut analyysi kertoi myös aseella tehtyjen rikosten osuuksien vähentyneen (ampuma-aseella tehtyjen osuus laski, 3,5 %, teräaseella tehtyjen 4,6 % ja as-

¹⁴ Esim. <https://yle.fi/a/74-20015479>. ”Koulut ilmoittavat entistä herkemmin oppilaiden rikosepäilyistä, ja siksi poliisi voi saada ilmoituksia vaikka kuminpalojen heittelystä”.

taloilla tehtyjen 2,4). Lisäksi vuonna 2023 uutena tekotyypinä kirjattiin ryöstöinä tapauksia, joissa väkivallalla ei oltu varsinaisesti uhkailtu, mutta uhri koki tilanteen uhkaavaksi (Heiskanen 2024 s. 12–13). Liikeryöstöjen osuuden väheneminen ja vastaavasti koulussa tapahtuvien rikosten lisääntyminen, kertovat osaltaan myös ilmoituskäytäntöjen muutoksesta. Nämä tiedot eivät tue päätelmää ryöstörikosten raaistumisesta.

Samaan suuntaan viittaavat viimeiset, lokakuun lopussa 2024 julkaistut nuorisorikollisuuseurannan tiedot. Niiden mukaan sekä varastaminen uhkaamalla, pahoinpitely, tappelussa mukana oleminen sekä aseiden mukana pito ovat pysyneet samalla tasolla vuosina 2020–2024, ja vähentyneet koko seuranta-ajan 2012–2024 aikana. Sen sijaan nuorten uhrikokemuksissa on havaittavissa vähäistä kasvua (Suonpää, Raeste ja Saartenoja, Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2024. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Katsauksia 64/2024 s. 12 ja 18 ss).

2.4 Pääkohtia ja päätelmiä

2.4.1 Rangaistuskäytäntöjen kehitys

Käytännöt osoittautuivat periodilla 2005–2021 varsin vakaiksi. Kuitenkin siten, että keskirangaistukset ovat vähitellen kohonneet samalla kuin sakon käyttöosuus ja tuomitsematta jättäminen on laskenut.

Ikäryhmässä 15–17 tuomioistuinsakon keskiarvo on vuosina 2005–2022 kohonnut kahdeksalla päiväsakolla, mikä vastaa 25 %:n sanktiotason nousua. Ehdollisten vankeusrangaistusten keskiarvo on kohonnut 2,9 kuukautta, eli käytännössä kaksinkertaistuneet. Ehdollisen valvonnan käytössä ei ole havaittavissa muutoksia vuosina 2014–2021. Yhdyskuntapalvelun käyttö ehdollisen oheisseuraamuksena on sen sijaan lisääntynyt kaikissa ikäryhmissä.

Ehdottomien vankeusrangaistusten keskipituudet ovat nekin nousseet ikäryhmässä 15–17 merkittävästi, noin vuoden tasosta yli kolmeen vuoteen. Muiden ikäryhmien muutokset ovat samansuuntaiset, joskin hieman loivemmat. Koska

tapausmäärät ovat pieniä etenkin ikäluokassa 15–17, tuloksiin vaikuttaa merkittävästi myös rikosjakauksissa mahdollisesti tapahtuneet muutokset.

Rikoslajikohtaiset tarkastelut tasoittavatkin hieman havaittua rangaistusten kiristymistä, mutta peruslinja säilyy. Näkyvin muutos pahoinpitelyissä on sakon käyttöosuuden kaventuminen. Varkausrikoksissa kehitys on ollut epätasainen, ilman selvää trendiä. Keskirangaistuksissa kuitenkin nähtävissä vähäistä laskua. Ikäryhmän 15–17 rattijuopumusrangaistuksissa ei ole tapahtunut muutoksia. Ryöstöissä ehdottoman vankeuden käyttöosuus on kasvanut ikäryhmässä 18–20 noin kolmanneksen. Sama trendi on nähtävissä myös 21 vuotta täyttäneiden ryhmässä. Keskirangaistukset ovat kohonneet kaikissa ikäryhmissä sekä ehdottoman että ehdollisen puolella (joskin ikäryhmässä 15–17 on jälleen suurta yksittäistapauksellista vaihtelua). Vuoden 2023 mahdollisesti tuomia lähempiä muutoksia ryöstörikosten sanktiointiin ei ole analysoitu tässä raportissa.

2.4.2 Tilastoitu rikollisuus ikäryhmittäin 2000–2023

Rikollisuustilanteen tarkempi analyysi ei itsessään kuulu muistion perustehtäviin. Analyysien taustoittamiseksi tarkasteluihin on kuitenkin liitetty lyhyt kuvaus rikollisuuden muutoksista eri ikäluokissa sekä absoluuttiluvuin sekä ikäluokan kokoon suhteutettuna vuosina 2020–2023.

Tietoon tullut omaisuusrikollisuus on ollut yleisessä laskussa aina vuoteen 2018/2019 saakka. Voimakkainta lasku on ollut nuorissa ikäryhmissä. Myös tietoon tullut pahoinpitelyrikollisuus on ollut laskussa vuosiin 2018/2019 saakka, mutta kääntyi sen jälkeen nousuun. Nuorimmassa ikäryhmässä (alle 15 v), oli ollut havaittavissa vähittäistä nousua jo vuodesta 2014 alkaen (koska ryhmä on rikosvastuun ulkopuolella, kirjaamiskäytännöissä voi olla eroja vanhempiin ikäryhmiin verrattuna). Tilastoitujen ryöstöjen pitkän linjan kehityksessä ei ole löydettävissä punaista lankaa. Vuositason vaihtelut ovat suuria ja lukemat ovat pysytelleet pitkällä aikavälillä samalla tasolla. Viimeisten vuosien erityispiirteenä kuitenkin näkyy erityisesti nuorimpien ikäryhmien rikostason kasvu lähelle 2000-luvun alun lukemia.

Rangaistuskäytäntöjen ja rikollisuussarjojen samanaikaistarkastelu kertoo, että tilastoitu omaisuusrikollisuus kulki alaspäin aikana, jolloin myös sanktiot

tekivät niin (joskin muutokset olivat pieniä). Pahoinpitelyissä oli havaittavissa ensin tilastoidun rikollisuuden lasku pidemmällä aikavälillä, lasku, mutta sanktioissa taas lievää nousua. Ryöstöissä lukumäärät ovat heilahdelleet samojen arvojen ympärillä, mutta kääntyneet sittemmin nousuun. Ja näin näkyivät myös tehneen rangaistukset.

Epäjohdonmukaisuudessaan saatu kuva on hyvinkin johdonmukainen: se vastaa laajemmissa kansainvälisissä vertailuissa saatua tulosta, jonka mukaan rikosten ja rangaistusten välisellä kehityksellä ei välttämättä ole kovinkaan paljoa tekemistä toistensa kanssa.¹⁵

Vaikkei näiden tietojen perusteella voida esittää kausaliiteettipäätelmää siitä mikä on vaikuttanut rikosten määriin, voidaan niiden perusteella kertoa mitä luvut eivät todista. Mikään käsillä oleva näyttö ei osoita, että viimeaikainen ryöstörikollisuuden kasvu olisi seurausta ryöstöjen rangaistusten lieventymisestä. Jos ryöstöjen rangaistukset ovat johonkin suuntaan liikkuneet, niin tuo suunta on ollut ylöspäin.

---

¹⁵ Ks. Suomen ja Ruotsin rangaistuskäytäntöjen ja rikollisuuden historiallisista vertailuista von Hofer, H., & Lappi-Seppälä, T. (2014). The development of crime in light of Finnish and Swedish criminal justice statistics, circa 1750–2010. *European Journal of Criminology*, 11(2), 169–194. <https://doi.org/10.1177/1477370813494976>. Meta-analyyseista ks. esim. Nagin D. (2013). Deterrence in the Twenty-First Century. *Crime & Justice* Volume 42. sekä kirjallisuusviittauksia Deterrence-tutkimuksesta esim. Damm et al 2017.

3 Seuraamuskäytäntö ikäryhmässä 15–17: lyhyt pohjoismainen vertailu

Kolmannessa osaselvityksessä etsitään vastausta kysymykseen, kuinka Pohjoismaat eroavat ikäryhmän 15–17 seuraamusten käytössä.

Eri maiden seuraamuskäytäntöjen vertailu edellyttää esitietoa seuraamusten lajeista ja eroista. Vertailut voidaan vuorostaan tehdä sekä lukumääräperusteisesti, ikäluokan kokoon suhteuttaen sekä laskemalla eri seuraamusten suhteellisia osuuksia. Voidaan tyytyä lyhyeen poikkileikkaustietoon, tai tarkastella kehitystä ajassa. Seuraavassa käytetään näitä kaikkia menetelmiä.

Ensimmäisessä jaksossa luodaan katsaus nuorten seuraamustilanteisiin sekä ikäryhmälle 15–17 määrättyjen seuraamusten sisältöön sekä lukumääräisiin että seuraamusten suhteellisten osuuksien muutoksiin 1990-luvulta alkaen Ruotsissa, Tanskassa ja Norjassa.

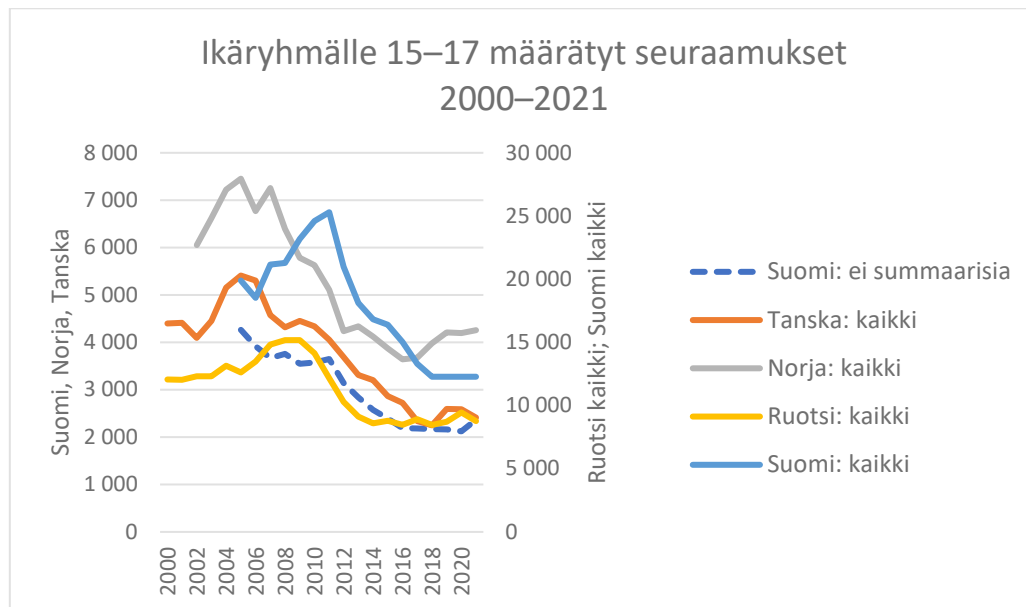
Toisessa jaksossa keskitytään Suomen ja muiden Pohjoismaiden rangaistuskäytäntöjen tarkempaan lajikohtaiseen vertailuun vuoden 2021 sanktiotietojen pohjalta. Kolmannessa jaksossa tarkastelut eriytetään rikoslajikohtaisiksi. Neljäs jakso on varattu pohdinnoille ja päätelmille.

3.1 Yleistrendit

3.1.1 Yhteistarkastelu

Kuvioon 37 on merkitty ikäryhmälle 15–17 v määrätty seuraamukset Pohjoismaissa 2000–2021. Suomen osalta luvut on laskettu erikseen tuomioistuinrangaistusten (pl. summaariset) ja kaikkien nuorille määrättyjen seuraamusten osalta. Muiden Pohjoismaiden luvut kertovat tuomioistuin- ja summaaristen seuraamusten yhteismäärän.¹⁶

Kuvio 37. Ikäryhmälle 15–17 määrätty seuraamukset pohjoismaissa 2000–2021

Lähde: Koottu kansallisista tilastoista

¹⁶ Laajempi myös historiallisen kehityksen kattava pohjoismainen vertailu löytyy kirjoituksesta Lappi-Seppälä, T (2012) Nordic Youth Justice Teoksessa Tony M. & Lappi-Seppälä T (ed). Crime and Justice in Scandinavia. Crime & Justice. A Review of Research vol 40. Chicago.

Yleistrendi on ollut laskeva sama kaikissa Pohjoismaissa vuodesta 2005 alkaen ja seuraa tässä yleisiä rikollisuusmuutoksia. Myös tasoittuminen näyttää tapahtuneen samoihin aikoihin 2017–2018 vaiheilla.

Suomen tapausmäärät eroavat muista Pohjoismaista. Kaikki seuraamukset lukevassa tilastossa (oikea akseli) Suomi ylittää jopa väkimäärältään kaksinkertaisen Ruotsin (lukuja ei ole suhteutettu väestöön).

3.1.2 Ruotsi

Järjestelmämuutokset. Ruotsin nuorisoseuraamuksia on leimannut (erityispreveniivisen tradition mukainen) lastensuojelutoimien vahva osuus sekä lievempien rikosten osalta syyttämättä jättämisen laajamittainen käyttöön. Syyttämättä jättäminen voi perustua joko nuorista rikosentekijöistä annettuun lakiin (LUL 17 §) tai oikeudenkäymiskaareen. Ensin mainitusta vaihtoehdosta laki käyttää termiä ”Straffvarning”. Säännös tulee sovellettavaksi ensisijaisena nuoren syyttämättäjättämisen perusteena.¹⁷ Sakon osuus sen sijaan on ollut Suomeen verrattuna vähäinen ja uudistuksia on leimannut pitkään jatkunut pyrkimys välttää sakon käyttöä nuorten seuraamuksena.

Ruotsin nuorisoseuraamuksia on myös uudistettu useaan otteeseen. Pyrkimys ehdottomien vankeusrangaistusten käytön vähentämiseen (kansainvälisten suositusten mukaisesti) johti vuonna 1999 uuden laitoseuraamuksen käyttöönottoon (suljettu nuorisohoito, ”Sluten undomsvård”). Merkittävimmät muutokset tehtiin vuonna 2007 kun nuorten seuraamusjärjestelmän aiempi perus-

---

¹⁷ Soveltamisohjeet on annettu valtakunnansyyttäjän kirjeessä (Riksåklagarens riktlinjer RÅR 2006 :3). Säännöksen sisältö on kuvattu seuraavasti: LUL ger stora möjligheter till straffvarning för ungdomar som begått brott innan de fyllt 18 år. 1 Det finns en presumtion mot åtal i dessa fall. Av 17 § LUL följer att straffvarning kan ske i två huvudfall; när den unge blir föremål för vård/annan stödåtgärd eller när gärningen uppenbarligen skett av okynne eller förhastande. Skuldfrågan måste vara klarlagd och utredningen slutförd. Den unges vilja att gottgöra målsäganden eller att delta i medling ska särskilt beaktas. En förutsättning för straffvarning är att något väsentligt allmänt eller enskilt intresse inte åsidosätts. Riksåklagarens riktlinjer (aklagare.se) <https://www.aklagare.se/globalassets/dokument/ovriga-dokument/rar/rar-20063-konsoliderad-juli-2021.pdf>

seuraamus ”siirto sosiaalihuoltoon” (”Överlämnande till vård inom socialtjänsten”) korvattiin kahdella uudella nuorisoseuraamuksella, nuorisopalvelulla ja nuorisohoidolla (”Ungdomstjänst”¹⁸ ja ”Undomsvård”).

Uudistuksella oli kaksi perustavoitetta: (1) vähentää sakkojen käyttöä nuorimassa ikäryhmässä, sekä (2) vapauttaa sosiaalitoimi sellaisista asiakkaista, joilla ei ollut aitoa ”hoidon tarvetta”. Jälkimmäinen ongelma syntyi tilanteesta, jossa tuomioistuin siirsi sosiaalitoimen hoidettaviksi myös nuoria, joilla ei ollut sen suurempia pulmia. Uudessa järjestelmässä ideana oli, että nuorisohoito tuli niille nuorille, joilla ongelmia oli, nuorisopalvelu niille, joilla pulmia ei ollut, mutta, joiden rikos edellytti sakkoa ankarampaa rangaistusta. Loppupeleissä näiden seuraamusten valintajärjestystä sitten organisoitiin eriateisin rangaistusarvion ja hoidon tarpeen varsin mutkikkailta luokituksilla (tavalla, joka ei ulkopuolista tarkkailijaa aivan kaikilta osin vakuuta, ks. Borgeke & Månsson 2007 ja laajemmin Lappi-Seppälä 2012).

Uudistuksen käyttöönottoa arvioinut Brå oli pääosin tyytyväinen saatuihin tuloksiin. Aiemman nuorisohoidon (Överlämnande till särskild vård) käyttö väheni noin tuhannella tapauksella. Myös sakkojen käyttö väheni. Tilalle tulivat nuorisopalveluun tuomitut (liitetaulukko 30).

Vuonna 2007 tehtyjen uudistusten jälkeenkin nuorten seuraamusjärjestelmässä nähtiin korjausta kaipaavia aukkoja. Alaikäisille tuomittujen sakkojen määrää pidettiin edelleen tarpeettoman suurena. Toisaalta niiden korvaamista toimenpiteistä luopumisen muodoille (syyttämättä jättämisellä) ei pidetty mahdollisena yleisestävistä syistä (”väärä viesti”). Ratkaisuksi vuoden 2021 seuraamussuunnitelmassa tarjottiin rangaistusvaroituksen käyttöönottoa. Seuraamus olisi niin syyttäjän kuin tuomioistuimen käytössä, ja se olisi suunnattu ensikertalaisten sakolla rangaistaviin tekoihin ilman muita tekoon liittyviä erityisehtoja (ks. SOU 2012). Tähän ehdotukseen ei ainakaan tois- taiseksi ole tartuttu. Sen sijaan käyttöön otettiin uusi aiempaa intensiivisempi nuorisovalvonta (”Ungdomsövervakning”). Sittemmin katuväkivallan herättämän huolen myötä myös nuorten seuraamusjärjestelmään ollaan kaavaile- massa mittavia muutoksia (ks. jäljempänä).

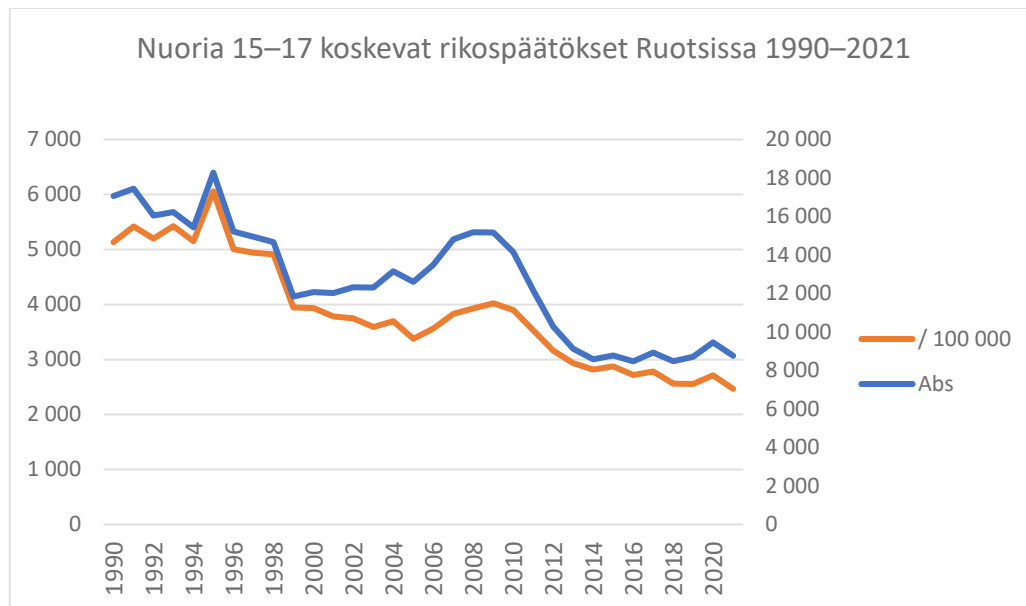
---

¹⁸ Nuorisopalvelu oli tuotu seuraamusjärjestelmään jo vuonna 1999, mutta sai vuoden 2005/7 uudistuksessa uuden muodon j aseman.

Soveltamiskäytäntö. Ruotsin tilaston pohjalta voidaan piirtää kuva kaikista ikäryhmää koskevista rikospäätöksistä vuodesta 1990 alkaen (käytännössä kyse on jostakin tuomitusta seuraamuksesta). Nämä tiedot ovat saatavilla absoluuttilukuina ja ikäryhmän kokoon suhteutettuina.

Absoluuttiluvut ja väestöön suhteutetut luvut antavat hieman eri kuvaa. Yhteistä on pitkään jatkunut lasku 1990 alusta alkaen. Mutta siinä, missä absoluuttiluvut osoittivat tapausten kasvaneen 1998–2010, väestöön suhteutetut luvut kertoivat tapausmäärien pysyneen jotakuinkin ennallaan. Yhteistä on jälleen lukumäärien voimakas lasku vuosina 2010–2014.

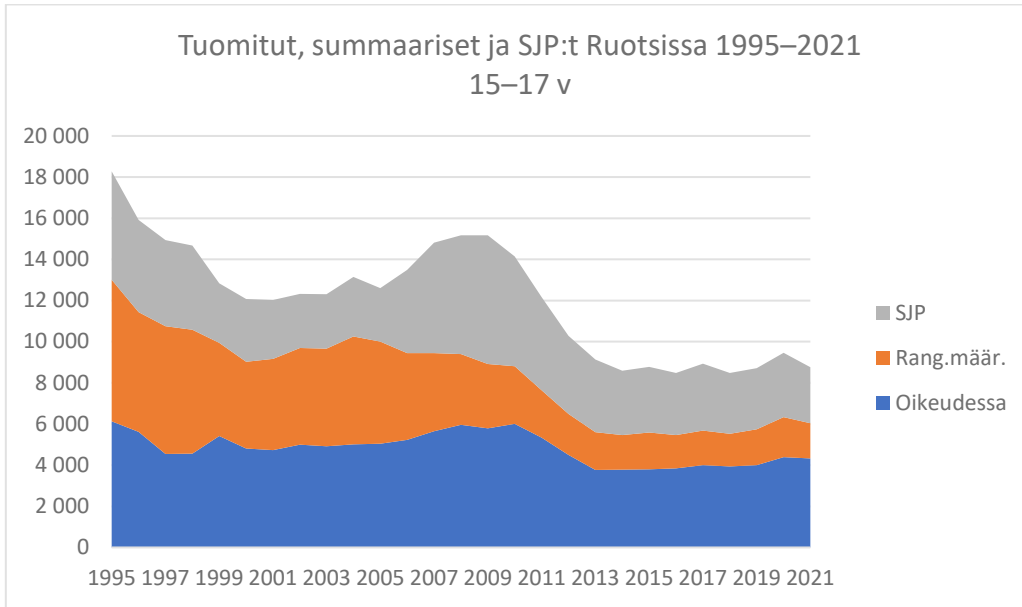
Kuvio 38. Ikäryhmää 15–17 koskevat rikospäätökset Ruotsissa 1990–2021

Lähde: Koottu kansallisista tilastoista

Eri ratkaisutyyppien tarkastelu osoittaa vuosien 2005–2009 lukumääräisen nousun koskeneen ainoastaan syyttämättä jättämistä, jossa tapausmäärät siten vähenivät nopeasti vuosien 2009–2011 välillä.

Kuvio 39. Ikäryhmälle 15–17 määrätyt seuraamukset Ruotsissa 1995–2021

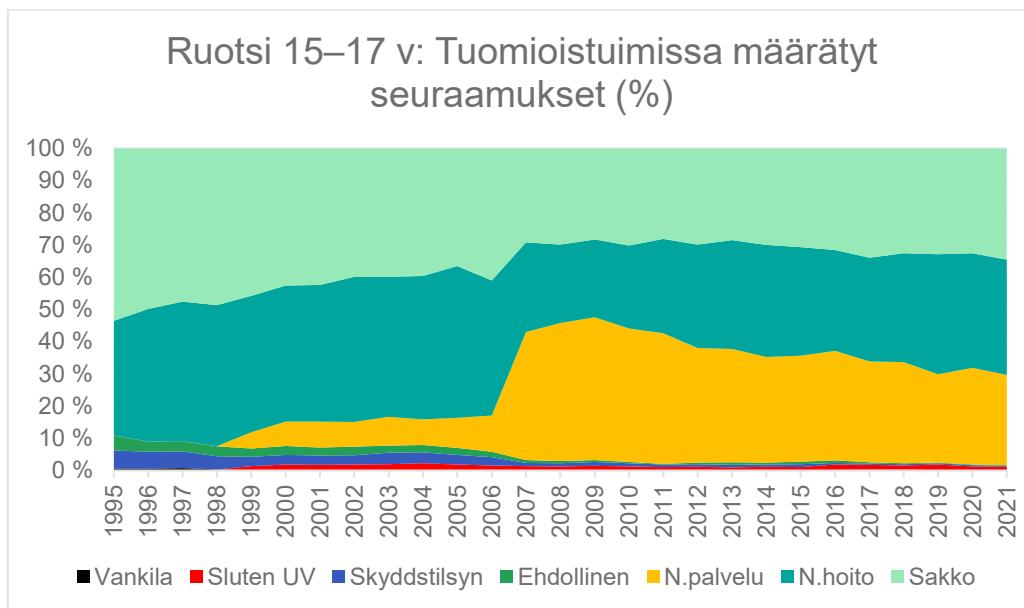
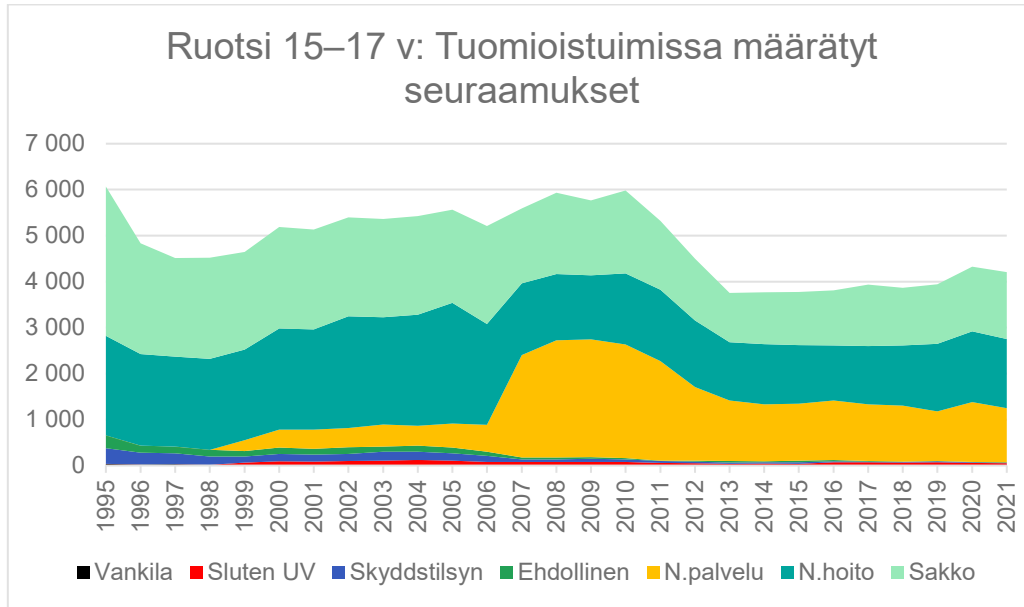

Lähde: Koottu kansallisista tilastoista

Tuomioistuimissa määrättyjen rangaistusten kehitys vuosina 1995–2021 näkyy kuvioista 40.

Kuvio 40. Ikäryhmälle 15–17 määrätyt seuraamukset Ruotsissa 1995–2021

Lähde: Koottu kansallisista tilastoista

Yhdyskuntaseuraamusten uudelleenjärjestely vuonna 2007 näkyy lisänsä jossain määrin ”erityisten nuorisoseuraamusten” käyttöä, samalla kun sakkojen käyttöala hieman kapeni. Merkittävin muutos on kuitenkin nuorisopalvelun

käytön lisääntyminen ja hoidollisemman nuorisoseuraamuksen aseman heikkeneminen. Samalla kaikille ikäryhmille sovellettujen ”yleisten” seuraamusten käyttö on kaventunut häviävän pieneksi. ”Siirto sosiaalitoimen alaisuuteen” on asetelmassa ennen vuotta 2007 merkitty nuorisohoidon riville. Asetelmasta puuttuu vuonna 2021 ensi kertaa käytetty nuorisovalvonta. Vuonna 2021 näitä tapauksia oli 37.

3.1.3 Norja

Järjestelmämuutokset. Norjan järjestelmää on muutettu Ruotsiin ja Tanskaan verrattuna olennaisesti verkkaisempaan tahtiin. 2000-lukua edeltävinä muutoksina maininnan arvoisia ovat yhdyskuntapalvelun varhainen käyttöönotto sekä sovittelun sisällyttäminen osaksi rikosten seuraamusjärjestelmää jo 1980-luvulla. Molemmilla muutoksilla oli vaikutuksensa myös nuorten rangaistuksiin. Seuraava merkittävämpi lainuudistus tehtiin vuonna 2002 kun yhdyskuntapalvelu nimettiin yhdyskuntarangaistukseksi. Uudistuksella pyrittiin lisäämään suosiotaan menettäneen seuraamuksen käyttöä ja myös vahvistamaan sen ”imagoa” uuden nimen myötä. Samalla seuraamukseen kuitenkin lisättiin muita toiminnallisia velvoitteita ja ohjelmia tavoitteena suunnata sitä nimenomaan myös nuorten suuntaan. Tältä osin keskeisenä samanaikaisena muutoksena oli nuorille tuomittavaan ehdolliseen vankeuteen liitetyn valvonnan lakkauttaminen. Uuden yhdyskuntarangaistuksen tehtävänä olikin toimia aikaisemman ehdollisen ja valvonnan yhdistelmän korvaajana nuorissa ikäryhmissä.

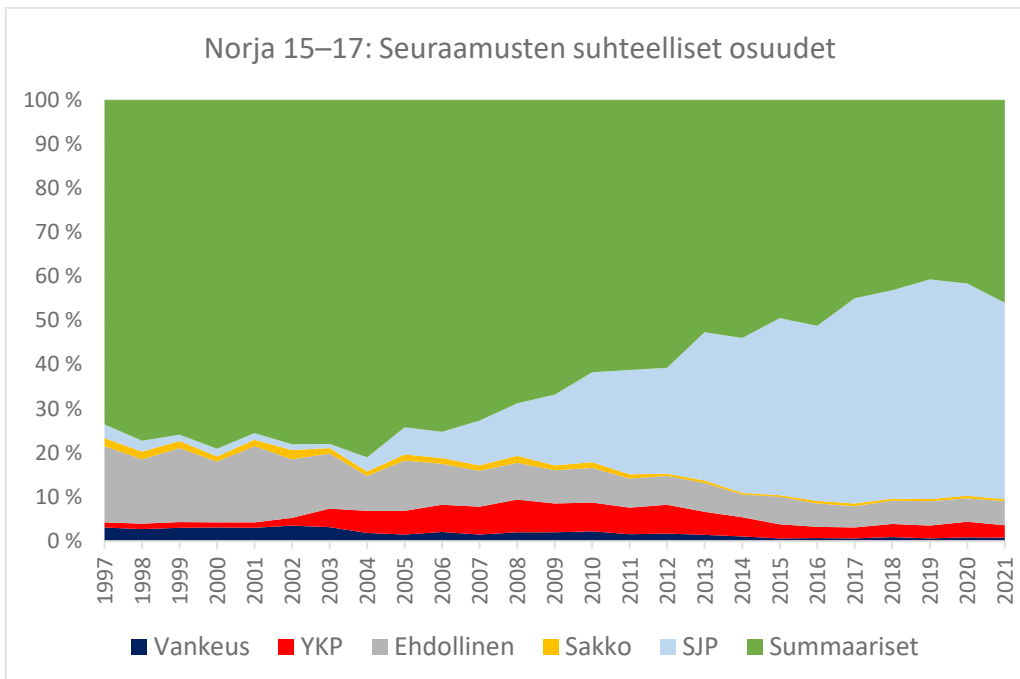
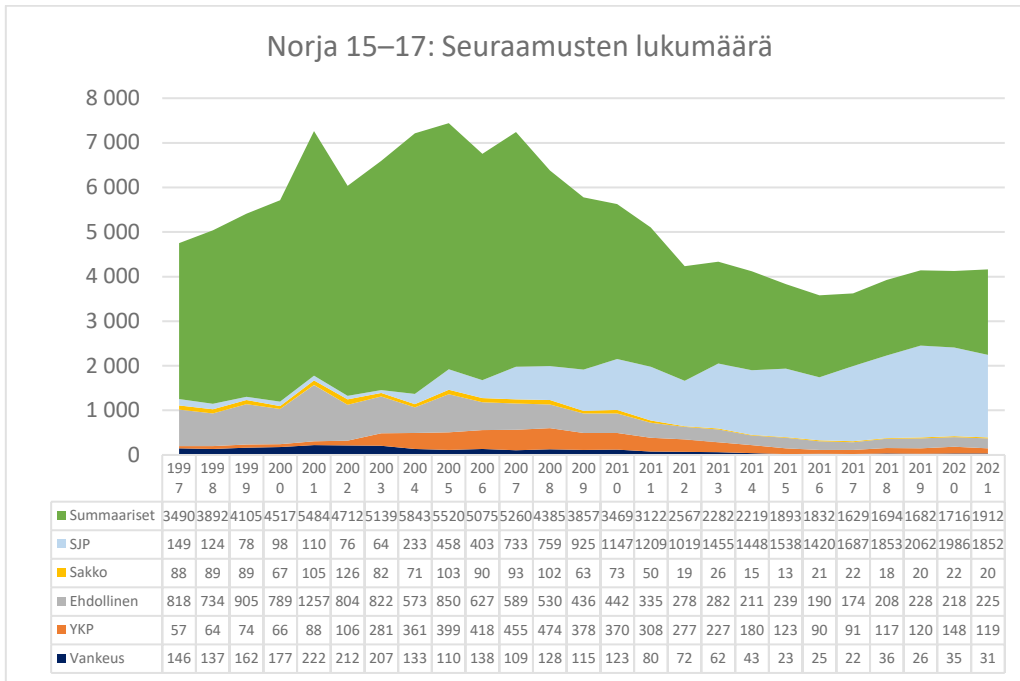
Vuonna 2014 otettiin käyttöön nuorille suunnatut uudet erityisseuraamukset nuorisorangaistus (ungdomsstraff) ja nuorisoseuranta (ungdomsoppfølging). Uusien seuraamusten käyttöönottoa oli valmisteltu 2000-luvun puolivälissä alkaneet sovittelujärjestelmän ympärille rakennetuissa kokeiluissa. Tavoitteena oli vaihtoehdon tarjoaminen ehdottomalle vankeudelle sekä joissakin tapauksissa (ankarammille) yhdyskuntaseuraamuksille (NOU 2008:15 s.148).¹⁹ Jälkimmäistä tavoitetta palveli uusi nuorisorangaistus. Nuorisoseuranta vuoros-

¹⁹ Ks. lähemmin Prop.135 L (2010–2011) Endringer i straffeloven, straffeprosessloven, straffegjennomføringsloven, konfliktrådsloven, m.fl. (barn og straff). Historiikkia on tarkasteltu esim. opinnäytetöissä. https://bora.uib.no/boramlui/bitstream/handle/1956/20095/152_JUS399_V19.pdf?sequence=1&isAllowed=y

taan paikkasi osaltaan sitä aukkoa, jonka ehdolliseen vankeuteen liitetyn valvonnan vuonna 2002 toteutettu lakkauttaminen oli tuonut mukanaan (joskaan tätä ei välttämättä tuotu esille perusteluissa). Organisatorisesti ne kytkettiin sovittelulautakuntiin, jotka vastasivat seuraamusten toimeenpanosta. Seuraamukset esitellään lähemmin rangaistuslajikohtaisessa vertailussa.

Soveltamiskäytäntö. Norjan tiedot ovat saatavilla vuodesta 1997. Tuomittujen rangaistusten kokonaismäärä puolittui v. 2005–2016, sen jälkeen on havaittavissa hienoinen nousu. Myös eri ratkaisutyyppien suhteellisissa osuuksissa on nähtävissä dramaattinen muutos (kuvio 41).

Kuvio 41. Ikäryhmälle 15–17 määrätyt seuraamukset Norjassa 1997–2021

Lähde: Koottu kansallisista tilastoista

Ehdollinen syyttämättä jättäminen on kasvattanut soveltamisosuuttaan vuoden 2002 parista prosentista 50 %:n tuntumaan. Soveltamisalaansa ovat menettäneet ennen kaikkea sakko sekä ehdollinen vankeus. Myös ehdottoman vankeuden käyttö on vähentynyt murto-osaan aikaisemmasta.

3.1.4 Tanska

Järjestelmämuutokset. Tanskan nuorisorikosoikeusjärjestelmään on tehty useampiakin muutoksia, osa näkyy tuomiotilastossa, osa ei. 1990-luvun alkupuolella otettiin käyttöön toimenpiteistä luopumista korvaava nuorisosopimus. Seuraamusta käytettiin enimmillään 20 kertaa ja sen soveltaminen loppui kolmessa vuodessa. Vuonna 2010 Tanska alensi rangaistusvastuun alaikärajaa (Tanskan kansanpuolueen vaatimuksesta) 14 vuoteen. Jälkikäiteanalyysissä muutoksella ei ollut vaikutuksia nuorten rikoskäyttäytymiseen ja ikäraja palautettiin 15 vuoteen vuonna 2012. Seuraava muutos oli erityisen laitusrangaistuksen ja yhdyskuntaseuraamuksen elementit yhdistäneen nuorisorangaistuksen käyttöönotto vuonna 2007. Voimaantulovuonna rangaistus tuomittiin 101 nuorelle, mutta sittemmin sen soveltaminen on laskenut alle 20:een. Seuraamusta käsitellään lähemmin laitusrangaistusten yhteydessä.

Viimeisin muutos on erityisten nuorisopaneelien (Ungdomskriminalitetsnævnet) perustaminen 2019. Uudistus oli osa hallituspuolueiden laajempaa ohjelmaa nuorisorikollisuuden vastustamiseksi ”kaikilla teoilla on seurauksensa”.²⁰ Ehdotus sai vastaansa jokseenkin yksimielisen kritiikin sosiaalitoimen ja rikosoikeuden edustajien taholta.²¹ Asiallisesti kyse oli eräänlaisen rajoitetuin valtuuksin toimivan nuorisotuomioistuimen perustamisesta ikäryhmälle 10–17, jolla myös poliisin roolia laajennettiin alle 15-vuotiaiden tekemien rikosten kä-

²⁰ Aftale mellem Regeringen (Venstre, Liberal Alliance og Det Konservative Folkeparti), Socialdemokratiet og Dansk Folkeparti. Aftale om en reform af indsatsen mod ungdomskriminalitet – Alle handlinger har konsekvenser. <https://www.regeringen.dk/aktuelt/publikationer-og-aftaletekster/aftale-om-en-reform-af-indsatsen-mod-ungdomskriminalitet/>

²¹ Kritikistä ks. Massiv kritik af regeringsforslag: Stop, det er en dårlig idé at sætte børn i »voksenfængsler« <https://www.berlingske.dk/samfund/massiv-kritik-af-regeringsforslag-stop-det-er-en-daarlig-ide-at-saette>.

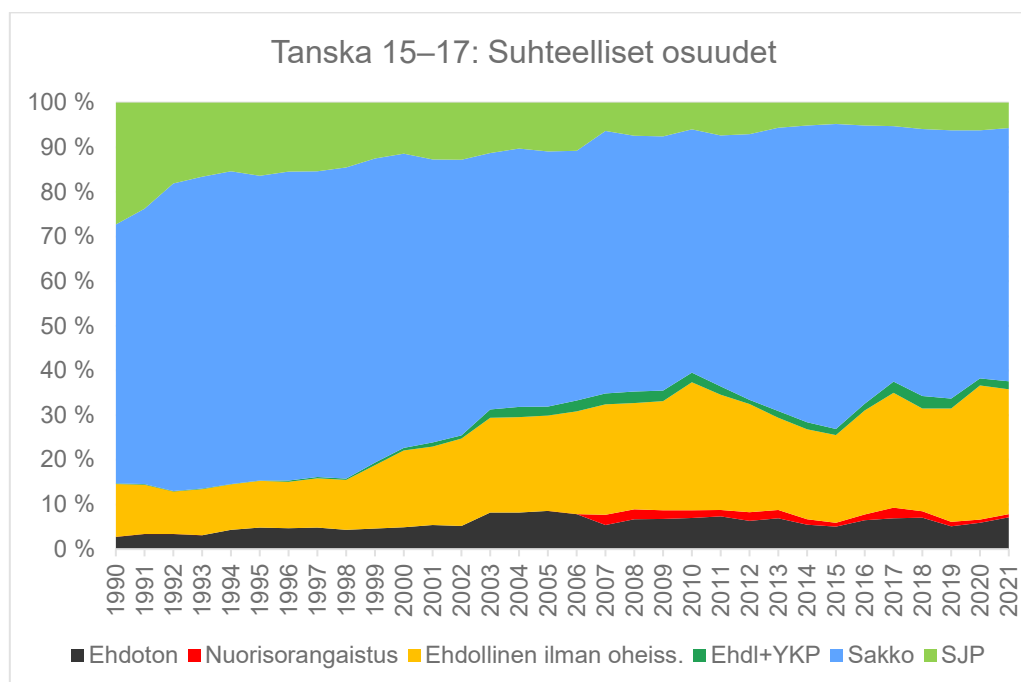
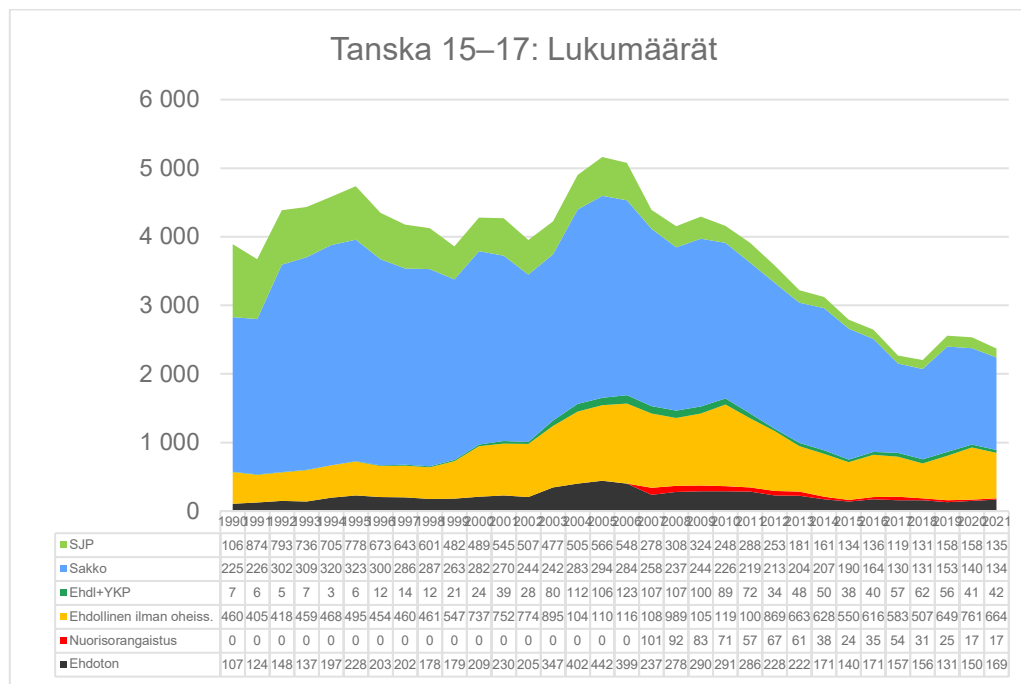
sittelyssä. Tuomarin johtama lautakunta voi määrätä nuorille myös työvelvoitteellisia ”pikareaktioita” (Strakssanksjon). Lautakunnat aloittivat toimintansa vuonna 2019.²²

Soveltamiskäytäntö. Tanskan tiedot on saatavilla vuodesta 1990. Trenditarkastelut kertovat nuorten rikosjuttujen laskeneen alle puoleen aiemmasta vuosina 2006–2018, jonka jälkeen tilanne on tasaantunut. Rangaistuslajien lukumäärätiedot ja jakaumat ilmenevät kuviosta 42.

---

²² Kokemuksia on analysoitu Tanskan oikeusministeriön seurantaraportissa <https://www.justitsministeriet.dk/wp-content/uploads/2021/05/Naevnsmoedet-En-dele-valuering-af-Ungdomskriminalitetsnaevnet.pdf>

Kuvio 42. Ikäryhmälle 15–17 määrätyt seuraamukset Tanskassa 1990–2021.

Lähde: Koottu kansallisista tilastoista

Syyttämättä jättämisen osuus on kaventunut tasaisesti 10 %:n tasolle sakon osuuden pysyessä jokseenkin ennallaan. Vuoden 2000 jälkeen ehdollisen vankeuden osuus on kasvanut. Muutoksella mahdollisesti yhteys arestirangaistuksesta luopumiseen. Uuden nuorisorangaistuksen käyttö jäi vähäiseksi ja on kaventunut lähes olemattomiin. Ehdottoman (lastensuojelulaitoksissa täytäntöön pantavan) vankeuden osuus on pysynyt 2000-luvulla ennallaan (täältä osin lähemmin alla).

3.2 Seuraamuslajikohtainen vertailu

3.2.1 Yleistä

Eri maiden seuraamuskäytäntöjä on mahdollista verrata laskemalla tuomioiden (ja erilaisten rangaistusten) lukumäärät suhteessa väestöön (ikäluokan kokoon). Vaihtoehtoisesti tuomiolukumäärät voidaan suhteuttaa rikosepäilyihin. Olisi niin ikään mahdollista suhteuttaa tuomiot arvioituun todelliseen rikollisuustasoon. Yksinkertaiselta vaikuttava kysymys pohjoismaiden välisestä vertailusta muuttuu nopeasti varsin mutkikkaaksi laskelmaksi.

Liitetaulukoon 28 on kerätty tiedot ikäryhmälle 15–17 langetetuista seuraamuksista vuonna 2021 eri pohjoismaissa. Rangaistuksia koskevat tiedot perustuvat pohjoismaisiin tuomiotilastoihin. Absoluuttilukujen ohella määrät on (keskeisten tietojen osalta) suhteutettu ikäryhmän 15–17 kokoon (/1 000 pop).

Nuorille tuomitut seuraamukset olisi yhtä lailla mahdollista suhteuttaa ikäryhmän koon sijaan tietoon tulleeseen rikollisuuteen. Tämän antaisi välineistä esimerkiksi järjestelmien ”intensiteettierojen” kartoitukseen (kuinka suuri osa rikoksista tai rikosepäilyistä on johtanut erilaisiin seuraamuksiin). Vertailua hankaloittaa, etteivät maat rekisteröi ikäryhmäkohtaisia rikos- ja tuomiotietoja vertailukelpoisella tavalla.

Suomen osalta käytössä ovat syylliseksi epäiltyä koskevat ikäryhmätiedot, sekä kaikkia vuoden rikosepäilyt kattavana, että epäilty vuoden törkeimmän rikoksen mukaan. Ruotsin osalta käytössä ovat henkilöä koskevat rikosepäily-

tiedot sekä kaikkia vuoden aikana tutkittuja rikosepäilyjä koskevat tilastotiedot.²³ Ruotsin henkilöperustaisen tiedon voi katsoa vastaavan Suomen törkeintä rikosepäilyä koskevaa tietoa. Tanskasta on saatavilla oikeusministeriön tutkimusyksikön poliisilta kerättyihin tietoihin pohjaava rikospäilyjä koskeva tilasto. Tilaston luokitukset ja rajaukset rajoittavat kuitenkin vertailtavuutta.²⁴ Norjasta on saatavilla ainoastaan nostettuja syytteitä koskeva tilasto.

Näistä syistä mukaan on seuraavassa liitetty vain kaikkia rangaistuslajeja koskeva rikosperustainen (epäilyperustainen) suhteutus Ruotsiin. Seuraamukset on ryhmitelty neljään pääryhmään: (1) diversio, (2) sakkoseuraamukset, (3) yhdyskuntaseuraamukset sekä (4) laitosseuraamukset. Seuraavassa tarkastellaan kutakin ryhmää erikseen. Kokonaiskuva on luettavissa liitetaulukosta. Taulukkoon on merkitty absoluuttilukumäärien ohella ikäryhmän kokoon suhteutetut tiedot sekä kunkin seuraamusryhmän prosentuaalinen osuus kaikista ikäryhmän seuraamuksista.

3.2.2 Kaikki tuomitut

Taulukon 28 ensimmäiselle riville on kerätty kaikki seuraamukset kattava yhteistilasto. Lievimpien liikennesakkojen käsittely tuottaa pulmia järjestelmäerojen vuoksi. Niiden ratkaisu on selostettu alla sakkoa koskevan esityksen yhteydessä.

---

²³

<https://bra.se/statistik/brottmalsprocessen/handlaggningsresultat.html#Skaligabrottsmisstankariutgaendebalansforungdomarochvuxnaperbrottskategori>

²⁴ https://www.justitsministeriet.dk/wp-content/uploads/2022/06/Udvikling-i-boerne-og-ungdomskriminalitet-2012-2021_web.pdf

Taulukko 28. Kaikki ikäryhmän 15–17 tuomitut pohjoismaissa (2021).

Ikäryhmä 15–17 (v. 2021)	Suomi	Ruotsi	Norja	Tanska
Kaikki	11 428 + 438	8 762 + 3 460	5 347	6 025
kaikki tuomitut/pop 1 000	62,7	24,7	28,0	29,4
kaikki tuomitut/rikosepäilyt	0,52	0,22	..	..

Lähde: koottu useista lähteistä

Ikäryhmän 15–17 nuoria tuomitaan Suomessa erilaisiin rangaistuksiin ikäluokan kokoon suhteutettuna kaksinkertainen määrä muihin Pohjoismaihin verrattuna. Sama tulos saadaan Suomen ja Ruotsin välisessä vertailussa, kun suhteutusperusteena käytetään rikosepäilyjen määrää.

Seuraavassa vertaillaan vuorollaan kunkin seuraamustyyppin käyttöä käyttöosuuksia eri pohjoismaissa. Taulukkoihin on merkitty sekä absoluuttiset ja ikäryhmän kokoon suhteutetut tiedot. Lisäksi on laskettu eri seuraamusten osuus edellä taulukon 28 kaikkien määrättyjen seuraamusten kokonaismäärästä. Taulukoiden perustiedot on myös koottu yhteen liitetaulukossa 28.

3.2.3 Diversio

Diversio kattaa syyttämättä jättämisen eri muodot. Norjan osalta mukana on myös rangaistuksen korvaava sovittelu. Suomen osalta mukana on myös tuomitsematta jättäminen, jolle ei löydy vertailukohtaa muista Pohjoismaista. Kaikissa maissa käytössä oleva esitutinnan rajoittamismahdollisuus on jätetty tarkastelun ulkopuolelle.

Taulukko 29. Diversiomuodot pohjoismaissa (2021).**I. Diversio**

Ikäryhmä 15–17	Suomi	Ruotsi	Norja	Tanska
N	n. 600	2 721	2 967	153
%	5 %	31 %	56 %	2,6 %
/pop	3,3	7,7	15,5	0,7
Sisältö	Sjp n.500 Tjuom.j 66	Sjp	Sjp 433 SjpEhdl. 1 852 Sovittelu 682	Sjp? (1 200)

Diversio suhteellinen ja lukumääräinen osuus (15,5/pop ja 56 %) on suurin Norjassa. Järjestelmä sisältää useampia diversio muotoja. Sovitteluun siirtäminen korvaa Norjassa asian käsittelyn ”perinteisessä” prosessissa. Näitä tapauksia Norjassa on vajaa 700, eli n. 13 % kaikista nuorten jutuista. Tämän ohella runsaat 400 jätetään syyttämättä ilman ehtoja ja vajaa 2000 ehtojen kera. Syyttämättä jättämisen osuus on runsaat 40 % kaikista nuorten jutuista. Suomeen verrannollisia diversioratkaisuja Norjassa ovat lähinnä ehdottomat syyttämättä jättämiset, joita siellä tehdään arviolta yhtä paljon kuin Suomessa (asiaa ei enää tilastoida Suomessa). Norjan ehdollinen syyttämättä jättäminen saattaa ehdoista riippuen olla verrannollinen myös Suomen ehdolliseen vankeusrangaistukseen.

Ruotsissa pääasiallinen diversio muoto on syyttämättä jättäminen. Sen soveltaminen on viime vuosina lisääntynyt. Suomeen verraten tapauksia on 2–3-kertainen määrä ikäryhmässä 15–17. Tanskassa syyttämättä jättäminen on jopa harvinaisempaan kuin Suomessa. Toisaalta järjestelmä sisältää myös suuren joukon vaikeasti tulkittavia muita syytteen nostamatta jättämiskäytännöksiä (1 200).

3.2.4 Sakkorangaistukset

Ikäryhmälle 15–17 määrätään Suomessa noin viisinkertainen määrä sakkoja Ruotsiin ja Norjaan verrattuna (ja yli kaksinkertainen määrä Tanskaan verrattaessa). Suomessa yhdeksän kymmenestä alaikäisen rangaistuksesta on sakko, Ruotsissa ja Norjassa vain kolmannes. Myös Tanskassa sakkojen suhteellinen osuus on suuri (81 %), mutta lukumäärä puolet Suomen vastaavasta.

Taulukko 30. Sakkoihin tuomitut pohjoismaissa (2021).

II. Sakot

Ikäryhmä 15–17	Suomi	Ruotsi	Norja	Tanska
N	10 437(+ 438)	3 168 (+ 3 460)	1 932	5 013
%	91 %	36 % (54 %)	36 %	81 %
/pop	57,3	8,9	10,1	24,4
Tuomioistuin	1 826	1 450	20 dom	2 023
Summaariset	7 379+1 232	1 718 s.förel.	1 178 forelegg	2 990
Rikesakko	438	3 460 o-bot	734 forenkelt forel.	
Ei sisällä	liikennevirhem.	..	..	Alle 330 e liik.sakot

Mikä on vertailtavuus? Lievimpien liikennesakkojen käsittely tuottaa pulmia järjestelmäerojen vuoksi. Suomen liikennevirhemaksut eivät sisälly tilastoon. Tämä alentaa Suomen sakkolukuja aikaisempiin vuosiin verrattuna. Mutta lähes kaikilla mailla on liikennesakkojen osalta omat toisistaan poikkeavat erillisjärjestelynsä, jotka eivät välttämättä näy yleisessä tuomiotilastossa.

Ruotsissa on käytössä meikäläistä vastaava päiväsakoin mitattu tuomioistuinsakko sekä kiinteämääräinen 100–2500 kruunun rangaistusmääräyssakko (Strafföreläggande). Näiden ohella käytössä on järjestyssakko (Ordningsbot), jota sovelletaan 99 %:sti tieliikenteessä. Sakkoa ei ole liitetty viralliseen seuraamustilastoon (siitä on kuitenkin saatavilla erillistaulu Brå:n sivuilta). Näin

Suomen nykyinen järjestelmä ja Ruotsin sakkotilasto ilman järjestyssakkoa vastaavat jotakuinkin toisiaan.

Norjassa on käytössä erittäin harvoin käytetty tuomioistuinsakko sekä kaksi summaarisen sakon muotoa. Näistä jälkimmäinen – yksinkertaistettu sakko-määräys (Forenkelte forelegg) on käytössä lähes (97 %) yksinomaisesti tielikenteessä. Näitä sakkoja määrättiin v. 2021 ikäryhmässä 15–17 kaikkiaan 734. Summaarisia liikennesakkoja määrättiin ikäryhmälle 15–17 Suomessa taas noin 6 000. Norjan luku jää siis Suomeen nähden erittäin alhaiseksi, vaikei Suomen luvuissa ole mukana liikennevirhemaksua.

Tanskan sakkoluokitus eroaa muista nimikkeittensä ja tilastointinsa puolesta. Tanskan oikeustilasto sisältää 15 sakkoluokkaa, joista suuri osa liittyy liikenne-rikkeiden yhteydessä määrättäviin ajoseuraamuksiin. Varsinaisen tuomioistuinsakon erottaminen erilaisista summaarisista sakoista on käsitteellisten erojen vuoksi hankalaa. Valtaosa sakoista hoituu menettelyllä, jossa syyttäjä lähettää epäillylle ehdotuksen teosta seuraavaksi sakkorangaistukseksi, jonka maksamalla vältytään oikeuskäsittelyltä.²⁵ Sakkojen kokonaismäärän tilastoinnin kannalta merkittävien ero on, ettei Tanskan oikeustilasto kirjaa alle 2500 DK:n liikennesakkoja (=330 euroa). Myös valtaosa alle 1 000 kruunun rikoslain ulkopuolisista sakoista jää kirjausten ulkopuolelle. Lopputulos vastaa osittain Suomen nykyistä tilannetta, jossa rikesakon korvanneet liikennevirhemaksut jäävät nekin tilastoimatta. Sen sijaan yli 330 euron suuruiset liikennesakot tulevat Tanskassa mukaan. Ikäluokan 15–17 pienimmät liikenne-rikkeet tulevat lisäksi suureksi osaksi kirjatuksi Tanskan tilaston erillisluokituksen kautta, joka kirjaa ajomääräyksiin liittyvät liikennesakot mukaan tilastoon omine yhdistelmineen. Pelkästään mopedeihin liittyviä sakko- ja ajomääräyksiä oli ikäryhmässä 15–17 vuonna 2021 noin tuhat (Udenretlig vedtagelse af bøde/frakendelse af retten til at føre lille knallert). On ilmeistä, että teknisistä eroista huolimatta Tanskan ja Suomen sakkotilastot vastaavat nuorten osalta varsin hyvin toisiaan.

Päätelmä. Sakotusjärjestelmien tekniset erot eivät ilmeisestikään selitä havaittua suurta eroa Suomen ja muiden maiden sakotuskäytännöissä. Sen selvittämiseen, missä rikoksissa tai rikosryhmissä tämä ero muodostuu ei toistaiseksi

²⁵ Ajantasainen esitys Tanskan sakkojärjestelmästä (päiväsakon osalta) ks. Elmholm 2021 [Day Fines in Denmark \(Chapter 5\) – Day Fines in Europe \(cambridge.org\)](#)

ole löytynyt yksinkertaista keinoa, koska vain Suomen julkaistut tiedot antavat mahdollisuuden ikäryhmittäisen, rikoslajikohtaisen ja seuraamuskohtaisten tarkastelujen yhdistämiseen. Tähän palataan toisessa pääjaksossa.

3.2.5 Yhdyskuntaseuraamukset

3.2.5.1 Yleiskatsaus

Suomessa, Norjassa ja Tanskassa määrätään ikäryhmälle 15–17 jokseenkin yhtä monta yhdyskuntaseuraamusta (1,7–2,4 /1 000 pop), mutta Ruotsissa noin kaksinkertainen määrä (7,7). Seuraamusten kirjo sen sijaan vaihtelee kaikissa maissa (ainakin nimikkeiden tasolla).

Taulukko 31. Yhdyskuntaseuraamuksiin tuomitut pohjoismaissa (2021).

Ikäryhmä 15–17	Suomi	Ruotsi	Norja	Tanska
N	434	2742	440	813
%	3,8 %	31,3 %	8,2 %	13,2 %
/pop	2,4	7,7	1,7	4,0
A. Yleiset	422	20	345	796
	182 ehdl. ei v.	7 villkorlig d.	175 ehdl.	711 Ehdl
	35 ehdl. + os	1 v.dom+ykp	51 ehdl.+sakko	38 +sakko
	222 ehdl.+valv.	12 skyddstils.	119 samfunns.	42 +ykp
	14 ehdl.+ykp		(7 med bot)	5 +s+ykp
B. Erityiset	12	2 722	95	17
	Nuoriso- rangaistus	1 507 U.vård 1 178 U.tjänst 37 U.övervak.	Ungdomstraff	Youth sanction

YK-seuraamukset on taulukossa eroteltu yleiseen (kaikille ikäryhmille lähtökohtaisesti sovellettaviin) sekä erityisiin (vain nuorille suunnattuihin). (Suomen ehdollisen vankeuden valvonta olisi tosin sijoitettavissa myös erityisiin vain nuorille suunnattuihin, mutta itse perusseuraamus on luonteeltaan yleinen). Taulukon mielenkiintoisimmat havainnot liittyvät Ruotsiin ja Norjaan.

3.2.5.2 Ruotsi

Merkittävin ero on, että Ruotsi on eriyttänyt nuorten seuraamukset tyystin omaksi ryhmäkseen. Yleisiä YK-seuraamuksia käytetään ikäryhmässä 15–17 vain satunnaisesti. (Tilanne on näiden osalta toinen ikäryhmässä 18–20, jossa niillä on edelleen merkittävä sija.)

Ruotsissa nuorten perusrangaistuksia ovat nuorisohoito ja nuorisopalvelu. Seuraamukset tulivat käyttöön vuonna 2007 ja niillä korvattiin aikaisemmat sosiaalihuollolliset seuraamukset. Niiden käyttöedellytykset on nykyisin säädelty kriteeristöllä, joka yrittää yhteensovittaa moitittavuusedellytykset ja hoidolliset (tarve-) edellytykset johdonmukaiseksi porrastetuksi kokonaisuudeksi (onnistumisesta voidaan olla eri mieltä). Sisällön kannalta olennaista on, että seuraamusten täytäntöönpanon ja sisällön määrittävät sosiaaliviranomaiset. Myös niiden tuomitseminen edellyttää sosiaalilautakunnan suositusta (lausuntoa). Nuorisohoidon toimeenpanosta ei kuitenkaan ole laissa sen kummempia määräyksiä. Nuorisopalvelusta säädetään taas SoL 5 luvussa. Seuraamuksen toimeenpano on lailla asetettu sosiaalilautakunnan pakolliseksi tehtäväksi. Lautakunta myös määrittää seuraamuksen sisällön ja työsuunnitelman (ks. seloste SOU 2012:34 s.309). Tästä lähtökohdasta (sosiaalilautakunnan keskeisestä roolista) pidettiin kiinni vuoden 2012 ”suuressa seuraamussuunnitelmassa”: ” Enligt vår bedömning bör därtill den sedan länge uttalade ambitionen att hålla unga lagöverträdare utanför Kriminalvården få fortsatt genomslag. Att det finns tillräckliga påföljdsalternativ utanför Kriminalvården – och då främst inom socialtjänsten – har därför ett stort egenvärde.” (SOU 2012:34 s.362).

Undomsövervakning 2021. Vuoden 2012 suunnitelman pohjalta otettiin Ruotsissa 2021 käyttöön 15 vuotta täyttäneille nuorille tarkoitettu uusi seuraamus nimeltään ungdomsövervakning (nuorisovalvonta).²⁶ Sen täytäntöönpanosta ja sisällöstä vastaa Kriminalvården (yllä kirjatusta lähtökohdasta huolimatta!). Seuraamuksen pituus on 6–12 kuukautta, ja siihen sisältyy sähköinen val-

²⁶ Lisäksi on toteutettu muita kovennuksia. Uudistuksella poistettiin ikäryhmää 18–20 koskevat rangaistusten lievennykset (2021/22:JuU5, <https://data.riksdagen.se/fil/F18D2A24-C226-42FC-8D91-3DBD77ED26C4> Lisäksi äskettäin on valmistunut myös esitys, joka käytännössä mahdollistaa jengirikollisuuden rangaistusten kovennukset (SOU 2023:1).

vonta, säännöllinen yhteydenpito yhdyskuntaseuraamustoimistoon, päih-teidenkäyttökielto sekä liikkumisrajoituksia. Liikkumisrajoitukset tarkoittavat käytännössä sähköisesti valvottua viikonloppuarestia lauantaista klo 18.00 alkaen maanantaiaamuun klo 7.00. Sosiaalihuolto on tiiviisti mukana seuraamuksen suunnittelussa ja toimeenpanossa. Sosiaalihuollon vastuulla on nuoren sosiaalisesta tilanteesta, kuten asumisesta ja hoitosuunnitelmista, huolehtiminen. Seuraamuksen käyttöalaksi arvioitiin (tähdättiin) vuositason 250 tapusta. Vuonna 2021 tuomioita oli 69, mutta vuonna 2022 elokuuhun mennessä jo 115²⁷, mikä viittaa n. 200 vuositason saavuttamiseen.

Nuorisovalvonta asetettiin seuraamusportaikolle nuorisohoidon ja nuorisopalvelun yläpuolelle. ”Ungdomsövervakning får bara dömas ut om varken ungdomsvård eller ungdomstjänst är tillräckligt ingripande påföljder. De sistnämnda påföljderna har alltså företräde framför ungdomsövervakning. Vid bedömningen av vilken påföljd som ska väljas ska domstolen särskilt titta på brottslighetens straffvärde (allvar) och art (typen av brott) samt den unges tidigare brottslighet. Tanken är att ungdomsövervakning ska kunna väljas som påföljd när det är fråga om brott med ett straffmättningsvärde mellan sex månader och ett år. Den ska också kunna väljas i allvarliga återfallssituationer.”

Perusteluissa nuorisovalvonnalle on kirjattu selvästi kontrolloiva rooli. Oikeuskansleri totesi myös lausunnossaan, että velvoite kantaa jalkapantaa ajankohdanta, jolloin tuomitulle ei ole liikkumisrajoituksia on luonteeltaan stigmatisoivaa. Hallitus perusteli ratkaisua yleisesti seuraamuksen ”uskottavuudella”. (gov.prop. s. 774–75 hallitus kirjoitti: ”För påföljdens trovärdighet är det därför viktigt att det finns goda möjligheter att kontrollera att den följs. Det är varken rimligt eller lämpligt att förlita sig på den kontroll som koordinatören eller andra personer i den unges omgivning kan stå för.... En effektiv kontrollåtgärd för att säkra att rörelseinskränkningarna följs kan minska riskerna för att den unge återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt. Åtgärden får mot den bakgrunden anses tjäna ett syfte som är godtagbart i ett demokratiskt samhälle.”²⁸ Seuraamus on kaiken kaikkiaan nähtävissä osana Ruotsin kiristynyttä

²⁷ Fler unga har dömts till ungdomsövervakning – använts i två uppmärksammade fall i Västerbotten. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/vasterbotten/ungdomsovervakning-sa-funkar-nya-pa-foljden-med-fotboja-for-unga>

²⁸ Prop. 2019/20:118. Ungdomsövervakning. <https://lagen.nu/prop/2019/20:118>

kriminaalipolitiikan ilmapiiriä ja sen fokus on riskiryhmiksi koettujen nuorten kontrollin ja seurannan tiivistämisessä.

Nuorisovalvonnan käyttöalaksi näyttävät asettuvan vakava rikollisuus: törkeät pahoinpitelyt, seksuaalirikokset ja ryöstöt. Profiili kattaa samoja rikoksia kuin suljettu nuorisohoito, kuitenkin niin, että törkeimmät rikokset (ml. henkirikokset) jäävät seuraamuksen ulkopuolelle.

Taulukko 32. Nuorisovalvontaan ja suljettuun nuorisohoitoon vuonna 2021 tuomitut (lähtökohtaisesti 15–17 v).

Ruotsi 2021	Sluten ungdomsvård	Ungdomsövervakning
Kaikki	69	55
Mord	12	-
Misshandel (5 §)	1	-
Grov misshandel (6 §)	8	12
Synnerligen grov misshandel (6 §)	2	-
Människorov (1 §)	6	-
Olaga frihetsberövande (2 §)	3	-
Våldtäkt (1 §)	2	6
Våldtäkt mot barn (4 §)	5	4
Grov våldtäkt mot barn (4 §)	1	-
Rån (5 §)	7	15
Grovt rån (6 §)	6	3
Allmänfarlig ödeläggelse (13:3 §)	6	1
Grovt vapenbrott (1a §)	4	7
Grovt narkotikabrott (3 §)	1	3

Lähde: Brå statistik

Ruotsi 2021	Suljettu nuorisohuolto	Nuorisovalvonta
Kaikki	69	55
Murha	12	-
Pahoinpitely (5 §)	1	-
Törkeä pahoinpitely (6 §)	8	12
Erittäin törkeä pahoinpitely (6 §)	2	-
Ihmisryöstö (1 §)	6	-
Laiton vapaudenriisto (2 §)	3	-
Raiskaus (1 §)	2	6
Lapsiin kohdistuva raiskaus (4 §)	5	4
Törkeä lapsiin kohdistuva raiskaus (4 §)	1	-
Ryöstö (5 §)	7	15
Törkeä ryöstö (6 §)	6	3
Yleisvaarallinen hävitys (13:3 §)	6	1
Törkeä aserikos (1a §)	4	7
Törkeä huumerikos (3 §)	1	3

Lähde: Brå statistik

3.2.5.3 Norja

Norjassa nuoriin sovelletaan kolmea yhdyskuntaseuraamusta. Ehdollisen vankeuden käyttö kattaa noin puolet Suomen vastaavasta. Sisällöllisenä erona on, ettei Norjan ehdolliseen vankeuteen liity valvontaa. Sen on korvannut aiemmasta yhdyskuntapalvelusta 2000-luvun alussa tehty muunnos Samfunnsstraff. Yhdyskuntapalvelua koskevaa säännöstä uudistettaessa vuonna 2002 tavoitteena oli lisätä (merkitykseltään heikenneen) yhdyskuntapalvelun käyttöä myös nuorissa ikäryhmissä sekä korvamaan osaa aikaisemmista ehdollista rangaistuksista. Muutokset lisäsivät (uudistuksessa uudelleen nimeyty) yhteiskuntarangaistuksen käyttöä, mutta sen korvausvaikutukset ehdottoman vankeuden vaihtoehtona jäivät muita pohjoismaita pienemmiksi (ks. Lappi-Seppälä 2019).

Norjan ja Suomen vertailussa samoilla nimikkeillä on erilainen rooli. On ilmeistä, että Suomen ehdollinen+valvonta kattaa osan Norjan yhdyskuntaseuraamuksista (Samfunnsstraff). Vastaavasti on ajateltavissa, että osa Suomen ehdollisista ilman valvontaa taas sijoittuisi Norjan ehdollisen syyttämättä jättämisen puolelle.

Merkittävimmät erot löytyvät kuitenkin erityisten nuorisoseuraamusten puolelta.

Norjan nuorisoseuraamukset. Vuonna 2014 otettiin käyttöön nuorille suunnatut uudet erityisseuraamukset nuorisorangeistus (ungdomsstraff) ja nuorisoseuranta (ungdomsoppfølging). Tavoitteena vaihtoehdon tarjoaminen ehdottomalle vankeudelle sekä joissakin tapauksissa (ankarammille) yhdyskuntaseuraamuksille (NOU 2008:15 s.148). Uudistusten perusteluissa korostuvat restoratiivisen oikeuden periaatteet ja niissä hyödynnetyttiin myös aikaisempia nuorisopimuskokeiluista saatuja kokemuksia. Organisatorisesti ne kytkettiin sovittelevuokantuntiin, jotka vastasivat seuraamusten toimeenpanosta.

Nuorisoseurannan käyttönotosta voivat päättää sekä syyttäjä että tuomioistuim. *Nuorisorangeistuksen* voi määrätä ainoastaan tuomioistuim. (Taulukon tieto kertoo nuorisorangeistusten määrän, nuorisoseurannan käytöstä on loppussa erikseen tietoja). Nuorisoseurannan kesto voi olla korkeintaan 12 kuukautta. Se voidaan kytkeä joko ehdollisen rangeistuksen tai ehdollisen syyttämättä jättämisen ehdoksi.

Nuorisorangeistus määrätään itsenäisenä seuraamuksena rikoslain 52a §:n ehtojen mukaisesti. Tekijän tulee olla tekohetkellä alle 18 v, hänellä tulee olla asuinpaikka/asunto Norjassa ja hän suostuu seuraamukseen. Käyttöedellytyksiin yhtäältä kuuluu, että tekijä on syyllistynyt vakavana pidettävään rikokseen tai kyseessä on rikoksen uusiminen ("lovbryteren har begått gjentatt eller alvorlig kriminalitet" 52a (b)). Esitöiden mukaan rikosta voidaan pitää vakavana laissa tarkoitettussa mielessä, jos siitä voi seurata yli 3 vuoden vankeusrangeistus (prop 135 L (2020–2011) s.164. Edellytetään myös, etteivät "rangeistuksen tarkoitukseen liittyvät syyt vakavasti puhu vapaudessa täytäntöönpantavaa seuraamusta vastaan" ("hensynet til straffens formål ikke med tyngde taler mot en reaksjon i frihet" 52a (d)). Seuraamuksen käyttöalaa rajataan näin ennen kaikkea suhteessa ehdottomaan vankeuteen. Kirjallisuudessa nuoriso-

rangaistus onkin asetettu seuraamusportaikossa yhdyskuntapalvelun yläpuolelle.²⁹ Tuomioistuimen on myös seuraamusta käyttäessään vahvistettava nuorisorangaistuksen korvaama toissijainen vankeusrangaistus.

Nuorisoseuraamusten täytäntöönpanovastuu osoitettiin Konfliktrådetille, joka myös valtiollistettiin uuden nuorisorangaistuksen käyttöönoton yhteydessä vuonna 2014. Seuraamuksen määräämisprosessista ja sisällöstä myös säädetään tarkemmin Konfliktråd-laissa (luku IV).

Seuraamukset ”koostuvat *nuorisotapaamisesta*, yksilöllisen *nuorisosuunnitelman* laatimisesta sekä suunnitelman *seurannasta*”.³⁰ Nuorisorangaistuksen kesto on 6 kk – 2 v, mutta jos sillä korvattu vankeusrangaistus olisi ollut kahta vuotta pidempi, maksimikesto on 3 vuotta.

Nuorisotapaamisen järjestäminen on Konfliktrådetin vastuulla. Tapaamisessa päätetään asiallisesti seuraamuksen sisältö. Mukaan kutsutaan edustajia poliisista, kriminaalihuollosta sekä tuomitun huoltaja ja hänen läheisensä. Tekijän osallistuminen kokoukseen on pakollista ja hän saa tarvittaessa tuoda siihen avustajan. Poliisi ja kriminaalihuolto ovat säännönmukaisesti läsnä vakavammissa rikoksissa, usein muutoinkin. Tapaamisen tehtävänä on valmistella nuorisosuunnitelma, joka sisältää tekijälle osoitetut erilaiset veloitteet (korvaukset uhrille, koulunkäynti ja muut tehtävät, mahdollinen sijoittaminen lastensuojelulaitokseen, tapaamiset kriminaalihuollon kanssa jne.).

Suunnitelman seurannasta vastaa nuorisokoordinaattorin johtama seurantar ryhmä (”Oppfølgingsteam”). Tuomitun tehtävänä on toteuttaa osaltaan suunnitelma, olla syyllistymättä uusiin rikoksiin. Myös matkustaminen Norjan ulkopuolelle vaatii nuorisokoordinaattorin luvan. Koordinaattorilla on myös velvollisuus raportoida lastensuojeluun vakavammista nuoren käyttäytymishäiriöistä.

²⁹ Holmboe 2017 s. 5 https://phs.brage.unit.no/phs-xmlui/bitstream/handle/11250/2462772/norwegian_youth_punishment.pdf?sequence=1)

³⁰ 22. Reaksjonenes innhold. Reaksjonene ungdomsstraff og ungdomsoppfølging består av gjennomføring av et ungdomsstormøte, utarbeidelse av en individuelt tilpasset ungdomsplan og oppfølging av planen. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2014-06-20-49/kapiv#kapiv>

Ongelmia ja uudistussuunnitelmia. Tutkimusarvioissa seuraamukseen on suhtauduttu pääosin myönteisesti. Tässä varmasti on vaikuttanut myös lähtökohdaisesti myönteinen kanta sekä restoratiivisen oikeuden lähtökohtiin, että seuraamuksen käyttöönoton taustalla ollut pyrkimys vähentää ehdottoman vankeuden käyttöä tässä ikäryhmässä.

Itse toteuttamistapaan ja sääntelyn yksityiskohtiin on toisaalta suunnattu kriittikiä. Restoratiivisen oikeuden lähtökohdista on epäilty, vastaako itse prosessi restoratiivisen oikeuden ideaalia. Päätösprosessissa nuoren edellytetään ”tunnistavan faktat” ja häneltä edellytetään restoratiiviselle oikeudelle vieraana pidettävää ”pakotettua anteeksipyyntöä”.³¹ Seuraamuksen määrääminen edellyttää ”todellista ja informoitua suostumusta”, mutta nuorelle on vaikea saada selvitettyä suostumuksen tosiallinen merkitys (Holmboe 2016).³² Lite innsyn i hva den konkrete reaksjonen blir (Fornes, 2016). Det kan diskuteres om ikke den reelle straffutmålingen skjer i ungdomsstormøtet, ikke i retten (Holmboe, 2016d; Iversen, 2013a, b). Konfliktrådsloven § 25 første og annet ledd gir hjemmel for å ta inn en rekke inngripende tiltak i ungdomsplanen.xii Det reiser spørsmål om rettssikkerheten for lovbrøyteren, og om konfliktrådene som straffegjennomføringsetat nå er blitt noe annet enn de var tenkt å være (Christie, 2015; Paus, 2018).³³ Adgangen til å bygge institusjonsplassering på lovbrøyterens samtykke, reiser viktige spørsmål om hjelp og tvang (Skippervik, 2019).³⁴ stormöte

Menettelyyn on liittynyt myös oikeusturvaongelmia. Nuori ei voi riitauttaa kohutuuttomana pitämäänsä sopimusta (tästä päätöksestä ei ole muutoksenhaku-oikeutta). Sopimuksesta kieltäytyminen vie asian tuomioistuimeen, jossa suurella todennäköisyydellä seuraa pitkäkö ehdoton vankeus. Ehtojen rikkomustapauksissa oikeudella ei asiallisesti ole muuta mahdollisuutta, kuin tuomita

³¹ Esim., Ann Kristin Eide Therese Andrews, Gjenopprettende prosess i ungdomsstraff og ungdomsoppfølging: En analyse av teoretisk og ideologisk bakteppe. Tidsrift for strafferett 2020 pp 290–313. 6 November 2020 <https://doi.org/10.18261/issn.0809-9537-2020-03-03>

³² Holmboe, M. (2016c). Reelt og informert samtykke til ungdomsstraff og ungdomsoppfølging. Tidsskrift for strafferett, 16(3), 215–237.

³³ Paus, K. K. (2018). The National Mediation Service – A Top-down Grassroots Movement? Federal Sentencing Reporter, 31(1), 37- 47. <https://doi.org/10.1525/fsr.2018.31.1.37>

³⁴ Skippervik, L. J. B. (2019). Barnevernstiltak i straffegjennomføring – eit ukomplisert samspel? Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål, 17(4), 323–344. <https://doi.org/10.18261/issn.0809-9553-2019-04-0>

ehdoton vankeus, mitä itsessään pidetään turhan kankeana ja kohtuuttomana. Sääntely on seuraamuksen valinnan ohjauksen kannalta ollut aukollista, mikä on johtanut epäyhtenäiseen käytäntöön.

Oikeusministeriön toimesta laadittu ja vuonna 2019 julkaistu laaja arviointiraportti listasi joukon korjausta vaatia ongelmakohtia.³⁵ Raportin havaintojen pohjalta Norjan oikeusministeriö käynnisti lainvalmistelun, jonka pohjalta järjestettiin kuulemistilaisuus joulukuussa 2020.³⁶ Myös ylin syyttäväviranomainen julkaisi vuonna 2019 analyysinsä vuoden 2019 (1.1.-30.6.) ratkaisukäytännöstä ja saaduista kokemuksista.³⁷

Arviointiraportissa keskeisinä ongelmakohtina nähtiin prosessin hitaus ja kesto. Keskimääräinen aika rikoksesta seuraamukseen määrittämiseen (vaiheeseen, jossa seuraamus on valmiina täytäntöönpanoa) oli 3,5 kuukautta. Laissa säädetyistä määräajoista ei käytännössä ole pidetty kiinni. Konfliktirätin puolesta on tuotu esille, ettei suunnitelman tarvitsemia tukitoimia ole käytännössä saatavilla. Konfliktirätillä ei ole omia resursseja, sillä on vain koordinoiva rooli. Istuntoja ei ole kyetty riittävästi valmistelemaan (tarpeellisten taustatietojen hankkimisessa on pulmia). Poliisin ja syyttäjien puolelta on koettu huolta tarpeellisten pakkokeinojen puutteesta.

Raportissa listataan lukuisia ehdotuksia prosessin nopeuttamiseksi: Tekijää tulisi motivoida aktiivisuuteen ja vapaaehtoisuuteen lupaamalla myötävaikutuksesta lyhennystä seuraamuksen keston. Suostumusvaatimus ehdotetaan korvattavaksi soveltuvuusperiaatteella. Soveltuvuuden arvioisi nuorisokoordinaat-

³⁵ Therese Andrews Ann Kristin Eide: Mellom hjelp og straff – fungerer nye straffereaksjoner for ungdommer etter intensjonen? Rapport fra Nordlandsforskning, 2019. <https://nforsk.brage.unit.no/nforsk-xmlui/bitstream/handle/11250/2611062/NF-rapport%2b2-2019.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

³⁶ Ehdotus sisältyy oikeusministeriön dokumenttiin ”Høringsnotat – forslag til endringer i Konfliktrådsloven, straffeloven, straffeprosessloven mv. – Strafferettslige reaksjoner og tvangsmidler for ungdom” (1.9.2020) <https://www.regjeringen.no/contentassets/709eba10167d4b4fb4f0e8f9b83533e6/horingsnotat--forslag-til-endringer-i-konflikt-radsloven-straffeloven-straffeprosessloven-mv.pdf>

³⁷ Konfliktrådet, og Riksadvokaten. (2020). Ungdomsstraff og ungdomsoppfølging – egnede saker og overføringsgrunnlag. <https://konflikttraadet.no/wp-content/uploads/2021/04/Rapport-om-egnede-saker-og-overforingsgrunnlag.pdf>

tori, joka toimittaisi arviointinsa syyttäjälle (ja tämä tuomioistuimelle). Ehdotuksen mukaan näin taattaisiin paremmin myös eri asemassa olevin nuorten samanlainen kohtelu. Samalla tuomitulle myönnettäisiin muutoksenhakuoikeus.

Konfliktrådetille osoitettaisiin velvollisuus aktiiviseen yhteistyöhön muiden tahojen kanssa. Myös ehtojen rikkomisen seurauksista säädettäisiin tarkemmin ja tuomioistuimen valinnanvapautta lisättäisiin. Luotaisiin mahdollisuus nuorisorangaistuksen ja ehdottoman vankeuden yhdistämiseen. Pakkokeinojen käyttöä esitetään myös lisättäväksi. Nuorisorangaistuksen toimeenpanossa esitettäisiin käyttöön otettavaksi myös sähköisen valvonnan mahdollisuus.³⁸ Edelleen luotaisiin mahdollisuus tuomita rikoksensa osaksi 18 v täyttänyt yhteiseen nuorisorangaistukseen.

Kaiken kaikkiaan harkittavana olevat muutokset merkitsisivät tiukennoksia sääntelyyn ja seuraamuksen sisältöön. Samalla otettaisiin yhä enemmän etäisyyttä taustalla olleisiin restoratiivisen oikeuden lähtökohtiin. Ehdotuksen kuulemistilaisuuden saatekirjelmässä oikeusministeriö esittelikin muutospaketin osana jengirikollisuuden vastustamistyötä (s. 12).

”Utviklingen av kriminalitetsbildet underbygger et behov for endringer i de strafferettslige reaksjonene for ungdom samt adgang til bruk av strengere virkemidler overfor en mindre gruppe. Med endringene som foreslås i dette høringsnotatet ønsker regjeringen å møte ovennevnte utfordringer. Formålet er å innføre mer effektive virkemidler for å

³⁸ Konfliktrådet -lain 25 §:n lista nuorisosuunnitelman sisällöstä ja velvollisuuksista näyttäisi seuraavalta:

- a) yte ikke-økonomisk kompensasjon til den som er påført en skade, et tap, eller en annen krenkelse
- b) delta i kriminalitetsforebyggende programmer eller andre tilsvarende tiltak, eller gjennomgå behandling
- c) overholde bestemmelser om arbeid eller opplæring, eller utføresamfunnsnyttige oppgaver
- d) møte for politiet eller kriminalomsorgen
- e) avstå fra å bruke alkohol eller andre berusende eller bedøvende midler
- f) overholde bestemmelser om innetid
- g) overholde bestemmelser om oppholdssted
- h) unngå kontakt med bestemte personer
- i) gjennomføre andre hensiktsmessige tiltak som er egnet til å ivareta ungdommens behov og motvirke ny kriminalitet

forebygge ny kriminalitet. Forslagene må også ses i sammenheng med regjeringens pågående arbeid mot gjengkriminalitet.”

Nuorisorangaistuksen alkuperäiseen esitykseen (I Prop. 135 L (2010–2011) punkt 10.5.3.1 s. 114) sisältyi ajatus kokeilla seuraamuksen laajentamisesta myöhemmässä vaiheessa ikäryhmään 18–23. Oikeusministeriön mielestä laajennukseen on syytä palata kuitenkin vasta nyt esitettyjen muutosten jälkeen.

Lukumääräinen käyttö. Vuositasolla nuorisorangaistuksia lähetetään Konfliktirådetille noin 60–90 ja nuorisoseurantoja noin 450. Vuoteen 2017 mennessä Norjan korkein oikeus oli antanut kolme nuorisorangaistustuomiota, jotka kaikki koskivat seksuaalirikoksia. Vuoden 2019 alkupuoliskolla tuomioita annettiin käräjäoikeuksissa kaikkiaan 40. Rikoksina olivat ryöstö ja törkeä ryöstö (14), seksuaalirikokset (raiskaus 11) sekä pahoinpitelyt (10) (Riksadvokaten 2020).

Taulukko 33. Norjassa nuorisorangaistukseen tuomitut 2019–2021

Norjassa nuorisorangaistukseen tuomitut	2019	2020	2021
Pahoinpitely/törkeä pahoinpitely	41	43	63
Ryöstö/törkeä ryöstö	22	28	30
Seksuaalirikokset	24	24	24
Kaikki	72	65	95

Lähde: <https://www.ssb.no/statbank/table/13579/tableViewLayout1/>

Nuorisoseurannan rikosjakaumassa korostuvat niin ikään väkivaltarikokset (lähinnä pahoinpitelyt (n. 40 %), huumausainerikokset (n. 20 %) sekä omaisuus- ja liikenne rikokset (n. 10 % kumpikin).

Tutkimusarvioiden mukaan ehdottoman vankeuden kynnys on korkealla nuorisorangaistusta sovellettaessa, mutta tilanne oli sama jo ennen seuraamuksen

käyttöä. Vuonna 2017 julkaistun arvion mukaan sen mukaantulon ei ole arvioitu vaikuttaneen olennaisesti oikeuskäytäntöön (Holmboe 2017 s. 49).³⁹

3.2.6 Laitosrangaistukset

Kaikissa Pohjoismaissa on eri keinoin pyritty rajoittamaan ehdottoman vankeuden käyttöä nuorissa ikäryhmissä.

Ruotsissa otettiin käyttöön v. 1999 suljettu nuorisohoito (Sluten unngdomsvård). Perustavoitteena oli vähentää ehdottomien vankeusrangaistusten käyttöä (prop. 1997/97:96 s.80) luomalla korvaava ja nuorelle vähemmän haitallinen, mutta edelleen vapautta rajoittava seuraamus. Suljetun nuorisohoidon täytäntöönpano osoitettiin suljettujen lastensuojelulaitosten toiminnasta vastaavan erillisviranomaisen (SiS) tehtäväksi. Näin laitosseuraamusten täytäntöönpano saatiin siirrettyä osastoille, joka täytti artikla 37a:n velvoitteet. Järjestelyn myötä tosin samassa laitoksessa tuli täytäntöönpantavaksi sekä rangaistuksia että hallinnollisia sijoituksia. Sittenkin ongelma on (osittain) saanut ratkaisunsa sillä, että SiS-laitokset on jaettu kahteen ryhmään, joista toisessa pannaan täytäntöön suljettu nuorisohoito. Nykyisellään näitä laitoksia on 6 ja paikkoja yhteensä 68.

Tanska oli jo vuonna 1973 ottanut käyttöön ”vaihtoehtoisen täytäntöönpanon” mahdollisuuden. Siinä vankeusrangaistus voidaan panna täytäntöön esimerkiksi sairaalassa tai hoitolaitoksessa. Malli tuli laajemmin käyttöön lapsen oikeuksien sopimuksen ratifioinnin myötä ja vuodesta 2001 kaikki nuorille (alle 18 v) tuomitut vankeusrangaistukset pantiin täytäntöön joko suljetuissa lastensuojelulaitoksissa (dögninstitution) tai tuetuissa asumisyksiköissä (”pensions”). Poikkeuksen muodostavat vakaviin rikoksiin syyllistyneet poikkeuksellisen vaarallisiksi arvioidut nuoret (Kvysgaard 2004 s.372). Täytäntöönpanojärjestelyjen vuoksi Tanskan tuomioistuintilasto ja täytäntöönpanotilasto näyttivät hyvin erilaisilta. Nyttemmin oikeustilasto sisältää vuositasolla noin 200 tuomiota, mutta täytäntöönpanotilastosta ei juuri nuoria vankeja löydy. Selityk-

³⁹ Nuorisorangaistuksen ja ehdottoman vankeuden rajankäyntiä on sittemmin analysoitu esim. opinnäytetöissä. Grensen mellom ungdomsstraff og ubetinget fengsel Drap og voldslovbrudd begått av barn https://bora.uib.no/bora-xmlui/bitstream/handle/1956/20095/152_JUS399_V19.pdf?sequence=1&isAllowed=y

senä on, paisti vankilan ulkopuolinen sijoitus, myös se, että merkittävä osa ehdottomista vankeusrangaistuksista pannaan täytäntöön sähköisenä valvontana.

Seuraava muutos Tanskan lainsäädäntöön tehtiin vuonna 2001, jolloin otettiin käyttöön uusi nuorisorangaistus ("Ungdomstraffe"). Rangaistuksen käyttöönoton taustalla olivat suurta julkisuutta saaneet nuorten tekemät väkivalta- ja seksuaalirikokset (ks. Kyvsgaard 2005 s. 373). Seuraamus oli suunnattu rikoksen uusijoille. Se oli perusteiltaan erityispreventiivinen ("sosiaalipedagogiseen koulutukseen ja kasvatukseen") nojaava, sekä laitos- että avohoidon elementtejä sisältävä kokonaisuus. Seuraamus tulee käytettäväksi tapauksissa, joissa tekijälle olisi teosta seurannut (enimmillään 4 vuoden mittainen) vankeusrangaistus. Rangaistuksen toimeenpanosta huolehtivat sosiaaliviranomaiset. Sanktio koostui kolmesta vaiheesta ja sen yhteiskesto oli kaksi vuotta. Ensimmäinen vuosi pannaan täytäntöön suljetussa lastensuojelulaitoksessa, seuraavat 6 kuukautta "avoimessa" laitoksessa ja loput kuusi kuukautta vapaudessa (RL 74§a (2) §). Nuorisorangaistus on saanut säätämisestään lähtien osakseen laajaa arvostelua (ks. esim. Storgaard 2009). Pääasiallisena kohteena oikeusturvan loukkaukset, lukuisat sääntelyyn liittyvät epäselvyydet ja päällekkäisyydet muiden sanktioiden käytön kanssa. Sittenmin seuraamuksen käyttö on vähentynyt noin viidennekseen alkuperäisestä tasosta (vuonna 2021 17 tuomiota). Oikeustilastossa seuraamus luokitetaan ehdottomiin vankeusrangaistuksiin, mutta siinä on myös yhdyskuntaseuraamuksen elementtejä. Tutkimuskirjallisuudessa se on lähinnä kritiikin kohde.

Norjan ja Suomen asetelmat ovat vastanneet melko pitkälle toisiaan. Molemissa maissa nuorille tuomittujen ehdottomien vankeusrangaistusten lukumäärät ovat viimeisen 10–20 vuoden aikana laskeneet merkittävästi ja vastaavat nykyisellään jokseenkin toisiaan. Erottavana tekijänä Suomeen verrattuna nyttemmin on kahden alaikäisille tarkoitetun nuorisovankilan perustaminen, joskin käytännössä kyse lienee pikemminkin osastoista. Näitä on kaksi, ja kumpaankin voidaan sijoittaa neljä vankia tai tutkintavankia. Alaikäinen voi omasta tai huoltajansa hakemuksesta vaihtoehtoisesti suorittaa vankeusrangaistuksensa myös nuorisokodissa tai hoitolaitoksessa, jos rikosseuraamusviranomainen antaa tähän suostumuksensa.

Tuomioistuintilaston ehdotonta vankeutta koskeviin tietoihin tulee sanotusta johtuen liittää merkittäviä varauksia. Taulukosta 34 alla näkyvät vankeusrangaistukset eivät ole sitä miltä ne näyttävät.

Taulukko 34. Laitosrangaistuksiin tuomitut pohjoismaissa (2021).

Ikäryhmä 15–17	Suomi	Ruotsi	Norja	Tanska
N	30	49	31	199 (-17)
%	0,3	0,6	0,6	3,2
/pop	0,16	0,14	0,16	0,97
Vankila	30	2 vankila	30	94 vankila
Spesifit rangaistukset	-	47 Sluten uv.	8 vankila 21 vank+ehdl. 2 muu	76 vank.+ehdl 6 vank.+ykp 4 vank+sakko (17 nuoriso rang.)
Lastensuojelulaitokset	..	..	..	..

Tätäkin suurempi pulma on se, että näistä tilastoista jää puuttumaan lastensuojelun piirissä tehty työ, ja myös tämän työn osana nuoriin kohdistettu sosiaalinen kontrolli. Kotimaisessa tutkimuksessa on muutamaan otteeseen herätetty kysymys lastensuojelun kontrollin laajuudesta ja siitä, kuinka monta nuorta on sijoitettuna ”suljettuihin” lastensuojelulaitoksiin heidän rikoskäyttämisenä perusteella. Kovin pitkälle näissä pyrkimyksissä ei ole päästy puuttuvan tilastoinnin ja seurannan sekä käsitteistön epämääräisyyden vuoksi. Äskettäinen yhteispohjoismainen tutkijaryhmä etsi vastausta samaisiin kysymyksiin, mutta Suomen osalta kuva jäi edelleen jotakuinkin avoimeksi.⁴⁰

Lastensuojelun ja rikosoikeuden rajapinnat määritellään eri pohjoismaissa eri tavoin. Ruotsissa ja Tanskassa lastensuojelulaitoksilla on jopa muodollinen rooli rangaistusten täytäntöönpanossa. Suomessa ja Norjassa järjestelmät toimivat erillään, joskin jonkinlaista yhteistoimintaa näiden välille ilmeisesti on

⁴⁰ Koottu artikkelista: Sofia Enell, Maria Andersson Vogel, Ann-Karina Eske Henriksen, Tarja Pösö, Päivi Honkatukia, Bård Mellin-Olsen & Ida Marie Hyde (2022) Confinement and restrictive measures against young people in the Nordic countries – a comparative analysis of Denmark, Finland, Norway, and Sweden, *Nordic Journal of Criminology*, 23:2, 174–191, DOI: [10.1080/2578983X.2022.2054536](https://doi.org/10.1080/2578983X.2022.2054536)

syntymässä myös laitostäytäntöpanon puolella. Pontimena tässä Suomen osalta ilmeisesti Suomeen kohdistettu KV-kritiikki siitä, ettei maassamme ole ollut yhtään alaikäisille vankeusvangeille tarkoitettua osastoa. Risen piirissä valmistuneessa selvityksessä ehdotetaan, että haettaessa ratkaisua alaikäisten vankeusvankien sijoittelua koskevaan ongelmaan ”ensisijaisena tulee kuitenkin aina neuvotella lastensuojelun kanssa alaikäisen sijoittamisesta mahdollisuuksien mukaan vankilan ulkopuoliseen laitokseen rangaistuksen ajaksi” (Muurinen 2021 s. 73).

Niin tai näin, tämä kysymys kaippaa erillistarkastelun jo pelkästään sen selvittämiseksi, kuinka monta alaikäistä on sijoitettuna laitoksiin, joissa heille voidaan asettaa ja on asetettu liikkumisrajoituksia.

3.3 Rikoslajikohtaiset vertailut

Erot eri seuraamusten käytössä voivat selittyä myös rikosjakaumien välisillä eroilla. Rikoslajikohtaiset vertailut ovat edellistäkin mutkikkaampia. Seuraavassa tarkastellaan sanktiointikäytäntöjä rikoslajeittain, siltä osin kuin julkaistut tilastot antavat siihen mahdollisuuden.

3.3.1 Vertailua Norjaan

Vertailu kaikkien tuomittujen, ”omaisuusvarkauksien” sekä ”väkivallan ja pahoinpitelyn” (”Eiendomstyveri” ja ”Vold og mishandling”) on koottu taulukkoon. Vertailuryhminä Suomen osalta ovat RL 28 ja 21 luvun rikokset. Lukumäärätietoja ei ole suhteutettu ikäluokan kokoon, mutta ikäluokkien koko vastaa näissä maissa jotakuinkin toisiaan (Suomi 182 000 ja Norja 191 000).

Taulukko 35. Ikäryhmän 15–17 seuraamukset Norjassa ja Suomessa eri rikosryhmissä v. 2021

Absoluuttiluvut	Kaikki		Omaisuus		Väkivalta		Liikenne	
	Suomi	Norja	Suomi	Norja	Suomi	Norja	Suomi	Norja
Kaikki	11 428	5 374	1 326	1 081	460	905	6 829	1 654
Diversio, siitä...	500	2 967	-	1 058	-	524	-	245
Sovittelussa	?	682	?	234	?	153	?	18
SJP ilman ehtoja	500	433	?	231	?	32	?	45
Ehdollinen SJP	..	1 852	..	593	..	339	..	182
Sakot, niistä...	10 437	1 935	1 294	53	313	98	6 754	1 376
Summaariset sakot	8 611	1 912	1 018	53	24	93	6 057	1 365
Tuomioistuinsakko	1 826	23	276	0	289	5	697	11
Yhdyskuntaseraamukset	437	439	24	8	113	257	60	33
Yhdyskuntapalvelu	.	119	0	0	.	80	0	9
Nuorisorangaistus	12	95	.	0	.	63	0	0
Ehdollinen vankeus	422	225	23	8	107	114	60	24
Ehdoton vankeus	33	33	.	0	16	23	.	0

Lähde: Koottu kansallisista tilastoista

Omaisuusrikoksista (varkausrikoksista) määrätään Suomessa nuorille runsaat 1 300 seuraamusta, joista neljä viidestä summaarisessa menettelyssä määrättyjä näpistyssakkoja. Norjassa seuraamuksia määrätään noin tuhat, joista sovittelessa hoidetaan runsaat 200, saman verran jätetään syyttämättä ja noin 60 % hoidetaan ehdollisella syyttämättä jättämisellä. Suomen syyttämättä jättämiskäytännöstä ei ole tilastoa, mutta kokonaissummasta (noin 500) osa joka tapauksessa sijoittuu myös varkausrikosten alaisuuteen.

Väkivaltarikoksissa kiinnittyy huomio Norjan suurempiin kokonaislukuihin. Osaselitys saattaa liittyä ryöstöjen luokittamiseen, mutta niiden lisääminen Suomen lukuihin nostaisi Suomen tapausmääriä vain noin sadalla. Yhtä kaikki lopputuloksena on, että sakkojen sijaan Norjassa on käytössä tässäkin rikosryhmässä sovittelu ja ehdollinen syyttämättä jättäminen. Runsas neljännes

tuomitaan Suomen tapaan yhdyskuntaseuraamuksiin. Myös ehdottomia vankeusrangaistuksia tuomitaan jotakuinkin yhtä paljon.

Liikennerikoksissa huomio kiinnittyy suuriin lukumääräeroihin. Eroa korostaa vielä se, että Suomen luvuista puuttuvat liikennevirhemaksut. Ei ole poissuljettua, että Norjassakin käytössä on jokin korvaava järjestely, mutta sellaisen olemassaolosta ei ole löytynyt kirjattua tietoa.

Tulokset vahvistavat päätelmän, jonka mukaan Suomen mittavaa sakotuskäytäntöä vastaa Norjassa sovittelu sekä ehdollinen syyttämättä jättäminen. Ehdolliseen syyttämättä jättämiseen sisällytettävistä tarkemmista ehdoista on vaikea saada tilastollista kuvausta. Joka tapauksessa on selvää, että vuonna 2015 käyttöön otettu ”nuorisoseuranta” on tässä merkittävässä roolissa. Seuraamuksen käyttöönoton jälkeen myös ehdollisten syyttämättä jättämisten määrä kasvoi tuntuvasti. Oikeustilastosta on myös saatavilla tieto tuon seurannan käytöstä osan eri seuraamuksia. Vuonna 2021 seuraamus määrättiin kaikkiaan 465 nuorelle. Näistä 245 liittyi ehdolliseen syyttämättä jättämiseen, 87 sovitteluun, 111 ehdolliseen vankeuteen ja 11 sakkorangaistukseen.

3.3.2 Vertailua Ruotsiin

Ikäryhmä 15–17. Ruotsista puuttuu mahdollisuus rikosspesifien rangaistustilastojen vertaamiseen ikäryhmässä 15–17. Ikäryhmän 15–20 osalta on tiedot kuitenkin ovat saatavilla Brån tilastosivuilta. Brån julkaisi myös tietoja ikäryhmän 15–17 tuomioiden prosentuaalisista jakaumista muutamista rikoksista vuoden 2011 nuorisoseuraamusten arviointiraportin yhteydessä. Viimeisin tieto oli vuodelta 2008 (ks. alla). Sen mukaan 58 % varkauksista johti yhdyskuntaseuraamuksiin, 11 % erilaisiin sakkoihin ja 31 % syyttämättä jättämiseen. Lukumäärätiedoiksi muutettuina tämä vastaisi vajaa 900 yhdyskuntaseuraamusta, 150 sakkoa ja 450 syyttämättä jättämistä. Pahoinpitelyn vastavat luvut olivat YKS 78 % (1 400), 16 % (300) ja 6 % (100) osalta.

Taulukko 36. Nuorten näpistykseen, varkauksiin, vahingontekoihin, pahoinpitelyihin ja ryöstöihin liittyvien tuomioiden jakautuminen vuosina 2008 ja 2004. Osuus prosentteina.

Tuomio	Näpistys		Varkaus		Vahingonteko	
	2008 (n=3 493)	2004 (n=3 077)	2008 (n=1 510)	2004 (n=1 475)	2008 (n=1 022)	2004 (n=844)
Syyttämättä jättäminen	85	48	31	26	33	9
Rangaistusmääräys	7	45	2	8	17	38
Tuomiolla määrätty sakko	6	7	9	19	23	39
Nuorten yhdyskuntaseuraamus	1	-	39	-	20	-
Nuorisohoito	0	1	18	41	7	13
Suojeluvalvonta/Ehdollinen tuomio	0	0	1	5	0	1
Suljettu nuorisohoito	0	0	0	0	0	0
Summa	100	100	100	100	100	100

Tuomio	Pahoinpitely		Ryöstö	
	2008 (n=1 800)	2004 (n=1 309)	2008 (n=254)	2004 (n=203)
Syyttämättä jättäminen	6	4	0	0
Rangaistusmääräys	2	5	0	0
Tuomiolla määrätty sakko	14	32	0	2
Nuorten yhdyskuntaseuraamus	54	-	31	-
Nuorisohoito	23	53	54	60
Suojeluvalvonta/Ehdollinen tuomio	1	5	4	10
Suljettu nuorisohoito	1	0	10	27
Summa	100	100	100	100

Lähde: muutettu talukoiksi kuvioista Brå 2011:10 s.23–24

Ruotsin eri tilastoja yhdistelemällä on myös mahdollista haarukoida ikäryhmän 15–17 rikoskohtaisia nykyisiä rangaistuslajeja seuraavasti. Brå julkaisee erillistä ”Nuorisoseuraamuksia” koskevaa tilasto (Brå Statistik 420La). Seuraamukset ovat käytettävissä tekohetkellä alle 21-vuotiaille, mutta käytännössä lähes 90 % nuorisopalvelua ja nuorisovalvontaa koskevista määräyksistä annetaan ikäryhmässä 15–17 (suljetun nuorisohoidon osalta ikäryhmän 15–17 osuus on noin 70 %). Siten tilaston ”420La” nuorisoseuraamuksista voidaan vajaan 90 % lukea ikäryhmän 15–17 ”piikkiin”, vaikkei tilasto erittele ikää. Yhdistämällä tämä tieto eri ikäryhmille eri rikoksista tuomittujen seuraamusten kokonaistilastoon (”450La”), voidaan esittää arvio siitä, kuinka suuri osa nuorten 15–17 seuraamuksista on kuvattuja erityisseuraamuksia, ja kuinka paljon jää muiden seuraamusten varaan. Ja kun näiden osalta yleistilasto jo kertoi, että ainoat erityisseuraamusten lisäksi sovellettavat seuraamukset olivat syyttämättä jättäminen ja sakko, niin erotus ”kaikki tuomitut – erityisseuraamukset” kertoo käytännössä syyttämättä jätettyjen tai sakkoon tuomittujen kokonaismäärän. Laskelma on ymmärrettävä suuntaa-antavaksi, mutta tämän esityksen tarkoituksiin riittäväksi. Taulukossa 37 ovat tähän laskelmaan perustuvat tiedot varkaus-, pahoinpitely- ja ryöstörikosten osalta. Taulukkoon on lisäksi merkitty tiedot rikosepäiltyjen määristä vuonna 2022.

Taulukko 37. Ruotsin ja Suomen rangaistuskäytäntöä rikoslajeittain ikäryhmässä 15–17

Ruotsi 15–17 (2023)	Varkaudet		Pahoinpitelyt		Ryöstöt	
	Varkaus	Törkeä varkaus	Pahoinpitely	Törkeä pp	Ryöstö	Törkeä ryöstö
Kaikki tuomitut (15–17)	399	14	702	81	185	.
Sluten ungdomsvård	.	.	.	8	5	.
Ungdoms övervaking	.	.	.	12	40	.
U. tjänst	170	.	384	30	49	.
U. vård	77	12	263	47	108	.
Summa	247	16	649	97	202	6
Erotus = sakko tai SJP*	152 (200)	-2 0	53 (100)	-16 (-6)	-17 (0)	-3 (-3)
Rikosepäilyt 2022		4 046		3 571		616
Tuomittujen osuus %		10,2		21,9		30,5

Suomi 15–17 (2022)	Varkaudet		Pahoinpitelyt		Ryöstöt	
	Varkaus	Törkeä varkaus	Pahoinpitely	Törkeä pp	Ryöstö	Törkeä ryöstö
Kaikki tuomitut (15–17)	111	.	378	39	115	26
Ehdoton vankeus	.	0	.	.	.	6
YKP	0	0	.	0	.	0
Ehdollinen	15	.	87	35	104	18
Nuorisorangaistus	0	0	.	0	.	.
Sakko	92	0	268	0	.	0
Rikosepäilyt 2022		484		1 626		674
tuomittujen osuus %		23,8		25,6		20,9

*Sulkeissa n. 10 % korjauksella lasketut luvut

Lähde: Koottu kansallisista tilastoista

Lopputuloksena laskelmasta on, että sakon osuus jäi kaikissa rikoksissa hajataapausten varaan. Ryöstöissä mentiin jo miinuksien puolelle. Tämä selittyy sillä, että tässä rikoksessa nuorisoseuraamuksia käytettiin myös 18 ikävuoden täyttäneisiin (mutta ”kaikki-ryhmä”, josta erityisseuraamukset vähennetään, sisältää vain tuomitsemishetkellä 15–17-vuotiaat).

Luvut poikkeavat huomattavasti vuoden 2008 Brå:n tiedoista. Varkauksien lukumäärät olisivat laskeneet kymmenesosaan (1 510 ► 333) ja samalla sakot olisivat hävinneet. Pahoinpitelyissä lasku olisi niin ikään tuntuva (1 800 ► 660). Nuorten tekemät rikokset ovat tunnetusti vähentyneet, mutta onko muutos näin suuri? Vai onko tässä kyse myös tapausten karsimisesta, joka heijastuu myös tuomittuihin rangaistuksiin (pienet sakkojutut jääneet pois)?

Lopputulos on joka tapauksessa analoginen Norjan tilanteen kanssa. Mutta sitten, että siinä missä alaikäisten rikokset Norjassa hoidetaan joko sovittelun tai ehdollisen syyttämättä jättämisen keinoin, asia Ruotsissa jätetään pitkälti sosiaaliviranomaisten toimenpiteiden varaan. Se, mitä tämä tarkkaan ottaen pitää sisällään, riippuu nuorisohoidon ja nuorisopalvelun tarkemmasta sisällöstä. Vakavammassa rikoksissa (ryöstöt) mukaan tulee kuitenkin yhä enemmän myös Kriminalvårdin kontrollipainotteiset toimet nuorisovalvonnan muodossa. Tuon seuraamuksen osuus tulee kasvamaan nyt nähtävistä luvuista noin 4-kertaiseksi.

Suomen vertailutaulu tuo lisävalaistusta lähinnä rikosepäiltyjen ja tuomittujen välisen suhteen osalta. Varkauksista ja pahoinpitelyitä tuomiolle päätyy Suomessa Ruotsia suurempi osa. Ryöstörikoksissa tilanne on päinvastainen. Tämä tuskin johtuu toimenpiteistä luopumisesta (syyttämättä jättämisestä), joka tässä rikosryhmässä on erittäin harvinaista. Luultavampaa on, että ryöstöiksi kirjatut rikosepäillyt ovat prosessin myötä muuntuneet varkauden ja pahoinpitelyn (tai laittoman uhkauksen) yhdistelmiksi.

Ikäryhmä 15–20. Ruotsin nykyinen tilasto antaa mahdollisuuden myös verrata ikäryhmien 15–20 tuomioita rikoskohtaisesti. Taulukkoon on laskettu ikäluokan kokoon suhteutetut tiedot kaikista rikoksista, väkivaltarikoksista, varkausrikoksista ja liikenne rikoksista.

Taulukko 38. Ikäluokan kokoon suhteutetut tuomiotiedot ikäryhmässä 15–20 rikostyyppin ja rangaistuslajin mukaan Suomessa ja Ruotsissa vuonna 2021. Luvut /10 000

Ruotsi 15–20 pop=690 000	Kaikki /pop	Henki ym. /pop	Varkaus /pop	Liikenne /pop
Laitos	9,5	1,8	2,1	0,4
Yhdyskunta	68,5	15,0	12,8	3,4
SakkoT	84,2	1,8	6,3	16,7
SakkoSum	66,3	0,2	5,1	25,5
SJP	53,6	0,4	24,7	1,6
Kaikki	282,1	19,2	50,9	47,6
Rikosepäilyt 2022 (N)	35 325	6 845	6 946	5 730

Suomi 15–19 pop=358 000	Kaikki /pop	Henki ym. /pop	Varkaus /pop	Liikenne /pop
Laitos	6,4	1,3	0,7	1,4
Yhdyskunta	34,8	4,1	2,5	11,3
SakkoT	97,6	10,1	15,8	39,6
SakkoSum	375,6	0,7	28,9	278,6
TJ	1,6	0,5	0,1	0,1
Kaikki	516,3	16,7	48,0	331,1
Rikosepäilyt 2023 (N)	53 975	4 459	6 994	22 698

Lähde: Koottu kansallisista tilastoista

Ikäryhmän 15–20 nuorista tuomitaan Suomessa vuosittain 5,2 % ja Ruotsissa 2,8 %. Ero syntyy summaaristen sakkojen käytössä, joita Suomessa langetetaan 10-kertainen määrä. Tuomioistuinsakkoja sen sijaan käytetään yhtä paljon. Yhdyskuntaseuraamuksia taas käytetään ikäryhmässä lähes puolta vähemmän (35 vs. 69 / 10 000).

Perinteisen rikollisuuden (väkivalta ja omaisuusrikokset) välillä ei ole yleisiä lukumääräeroja. Sen sijaan tuomiot jakautuvat eri rangaistuslajien välillä poikkeavasti. Yhdyskuntaseuraamusten osuus ja määrä on kautta linjan Ruotsissa suurempi ja sakkojen osuus/määrä vastaavasti pienempi.

Liikenne rikosten profiili poikkeaa tästä mallista. Ensinnäkin tuomittujen kokonaismäärä (/pop) on Suomessa noin 7-kertainen. Lukumäärien myötä myös tuomittujen yhdyskuntaseuraamusten määrä on meillä Ruotsia suurempi (1,3 vs. 4,3), tuomioistuinsakkojen määrä yli kaksinkertainen ja summaaristen sakkojen määrä 10-kertainen. Summaaristen sakkojen osalta Ruotsista puuttuvat järjestyssakot, mutta niistä puuttuvat myös Suomen rikesakot sekä liikennevirhemaksut. Lisäselityksiä voi löytyä rikollisuuden tasoeroista erityisesti liikennejuopumuksen osalta (niitä on enemmän Suomessa – mutta kertooko tämä pikemminkin liikennekontrollin suuntaamisesta).

3.3.3 Vertailua Tanskaan

Tanskan tilastosta on saatavilla ikäkohtaiset tiedot rikosryhmittäin ja osin yksittäisiä rikoksia koskevana. Tilasto ei tarkkaan kerro mitä rikoksia kuhunkin ryhmään sisältyy. Ohessa käytetty rikosryhmiä ”kaikki väkivaltarikokset” ja ”kaikki omaisuusrikokset”. On luultavaa, että jälkimmäiseen sisältyvät ainakin petokset, mutta mahdollisesti myös ryöstöt. Suomen vertailukategorioina ovat RL 21 ja 28 luvun rikokset. Lisäksi Tanskan osalta on laskettu yhteen tieliikenne rikokset ja rattijuopumus, ja Suomen osalta vastaavasti RL 23 luvun rikokset. Rangaistuslajien käyttö on kuvattu absoluuttilukuina, suhteellisina osuuksina sekä ikäluokan kokoon suhteuttaen.

Taulukko 39. Ikäryhmän 15–17 seuraamukset Tanskassa ja Suomessa eri rikosryhmissä v. 2021

15–17 v (2021) Rangaistuslajit	Tanska				Suomi			
	Kaikki	Väki- valta	Omaisuus	Liikenne	Kaikki	Väki- valta	Omaisuus	Liikenne
Ehdoton	182	80	72	.	33	16	.	.
Nuorisorangaistus	17	10	7	0	12	.	.	.
Yhdyskuntapalvelu	47	22	21	0	.	.	0	0
Ehdollinen	749	414	199	.	422	107	23	60
Sakko	5 013	22	1 170	1 936	10 434	313	1 294	6 754
SJP	153	65	33	0	500	..	..	..
Yhteensä	6 161	613	1 502	1 939	11 404	442	1 320	6 816

15–17 v (2021) Rangaistuslajit %-osuudet	Tanska				Suomi			
	Kaikki %	Väki- valta %	Omaisuus %	Liikenne %	Kaikki %	Väki- valta %	Omaisuus %	Liikenne %
Ehdoton	3,0	13,1	4,8	.	0,3	3,6	.	.
Nuorisorangaistus	0,3	1,6	0,5	0,0	0,1	.	.	.
Yhdyskuntapalvelu	0,8	3,6	1,4	0,0	.	.	0,0	0,0
Ehdollinen	12,2	67,5	13,2	.	3,7	24,2	1,7	0,9
Sakko	81,4	3,6	77,9	99,8	91,5	70,8	98,0	99,1
SJP	2,5	10,6	2,2	0,0	4,4	..	..	..
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

15–17 v (2021) Rangaistuslajit / 10 000 pop	Tanska				Suomi			
	Kaikki /pop	Väki- valta /pop	Omaisuus /pop	Liikenne /pop	Kaikki /pop	Väki- valta /pop	Omaisuus /pop	Liikenne /pop
Ehdoton	8,9	3,9	3,5	.	1,8	0,9	.	.
Nuorisorangaistus	0,8	0,5	0,3	0,0	0,7	.	.	.
Yhdyskuntapalvelu	2,3	1,1	1,0	0,0	.	.	0,0	0,0
Ehdollinen	36,5	20,2	9,7	.	23,2	5,9	1,3	3,3
Sakko	244,5	1,1	57,1	94,4	573,3	17,2	71,1	371,1
SJP	7,5	3,2	1,6	0,0	27,5	..	..	..
Yhteensä	300,5	29,9	73,3	94,6	626,6	24,3	72,5	374,5

Lähde: Koottu kansallisista tilastoista

Tanska eroaa muista Pohjoismaista ehdottomien vankeusrangaistusten runsaalla käytöllään. Se näkyy paitsi väkivaltarikoksissa, myös omaisuusrikoksissa. Lukujen vertailtavuutta kuitenkin heikentää merkittävästi se, että nuorille tuomitut vankeusrangaistukset pannaan täytäntöön lastensuojelulaitoksissa (tai niitä vastaavissa olosuhteissa), jolloin niiden erottaminen lastensuojelullisista toimista jää jossain määrin tulkinnanvaraiseksi. Toiseksi merkittävä osa ehdottomina vankeusrangaistuksina tuomituista rangaistuksista pannaan täytäntöön sähköisenä valvontana, jolloin se vastaa asiallisesti Suomen valvontarangaistusta. Kolmas vertailussa huomioonotettava seikka on, että valtaosa määrättyistä ehdottomista vankeusrangaistuksista on yhdistelmä-rangaistuksia, joissa ehdottoman vankeuden osuus jää säännönmukaisesti hyvin lyhyeksi.

3.4 Huomioita ja pohdintoja

3.4.1 Muista Pohjoismaisten erityisesti

3.4.1.1 Huomioita Tanskasta

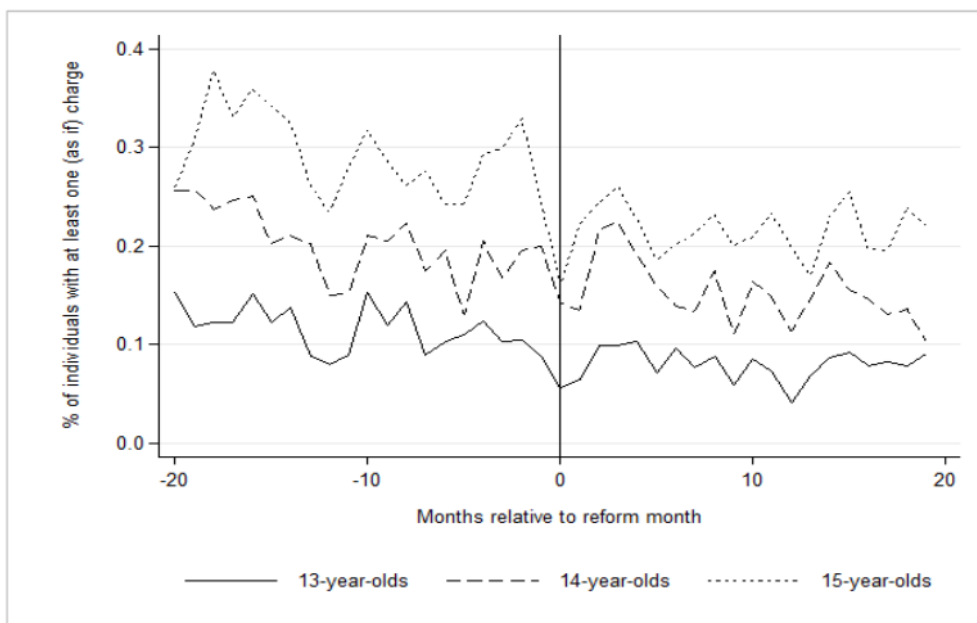
Tanskan (ja pitkään myös Norjan) runsaalla ehdottomien vankeusrangaistusten käytöllä on historialliset perinteensä, jotka kytkeytyvät erillisen, vasta 2000-luvun taitteessa hylätyn arestirangaistuksen (Haefte) käyttöön. Arestirangaistuksen perinne näyttäytyy vieläkin Tanskan tuomitsemiskäytännöissä. Tuon perinteen haittavaikutuksia on sitten yritetty loiventaa täytäntöönpanopuolella panemalla nuorten vankeusrangaistukset täytäntöön lastensuojelulaitoksissa. Ehdottoman vankeuden käyttöä on säädelty myös laajemmin määrittämällä sähköinen valvonta vankeuden täytäntöönpanomuodoksi. Lukuisten lyhyiden ehdottomien vankeusrangaistusten käyttö on ollut Tanskalle ongelma, josta se on yrittänyt päästä irti erityisesti yhdyskuntaseuraamusjärjestelmää laajentamalla.

Nuoria koskevia seuraamusuudistuksia leimaa Tanskassa vahva politiikkavetoisuus. Muutos on luonteeltaan yleisempi ja näkyy mm. siinä, että 1960-luvulla perustetun Rikoslakikomission rooli valmistelusta vastaavana organina on merkittävästi heikentynyt. Poliitiikkavetoisuus merkitsee linjan tiukennusta ja tämä pätee myös 2000-luvulla toteutettuihin nuorisorikosuudistuksiin. Tästä oli merkkejä jo 1990-luvun nuorisosopimusta koskevassa reformissa, jossa ”sovitteluhakuisuudesta” huolimatta oli asiallisesti kyse toimenpiteistä luopumisen rajoittamisesta (Vestergaard 1994). Vuonna 2007 hallitus asetti nuorisorikoskomitean ehdotuksia nuorisorikollisuuden torjumiseksi.⁴¹ Komitean mukaan rikosvastuun ikärajan alentamiselle (joka oli yksi harkittavista toimenpiteistä) ei ollut perusteita. Vastoin suosituksia hallitus päätyi kuitenkin vuonna 2010 laskemaan rikosvastuun ikärajan 14:vuoteen (taustalla oli uuden lainvalmistelun sijaan hallituksen tukipuolueena toimineen Tanskan Kansanpuolueen asettama ehto budjetin hyväksynnälle). Laaditun seurantatutkimuksen mu-

⁴¹ Ks. Betænkning om Indsatsen mod ungdomskriminalitet Afgivet af Kommissionen vedrørende ungdomskriminalitet. <https://www.ft.dk/samling/20081/almDel/SOU/bilag/477/731057/index.htm>

kaan lainmuutos ei ollut tavoiteltua yleispreventiivistä vaikutusta kohderyhmänsä rikoskäyttäytymiseen.⁴² Sen sijaan ilmeni, että rikosvastuun piiriin siirtyneen uuden ikäluokan koulumenestys heikkeni ja uusintarikollisuus lisääntyi, oletettavasti rikosoikeusjärjestelmän leimautumisvaikutuksen seurauksena (Damm et al 2017 s. 30). Hallituksen vaihduttua ikäraja palautettiin 20 kuukauden kuluttua ennalleen. Ohessa asiaa koskevan seurantaraportin ydintulos.

Kuvio 43. Ikäryhmien 13-14 ja 15 rikokset (syytteet ja tavanomaisen syytekynnyksen ylittävät tapaukset) ennen ja jälkeen lainuudistuksen.

Lähde: Kuvakaappaus, Damm et al 2017 s.19

Politiikkavetoisuus leimaa myös muita toteutettuja uudistuksia. Osittaiseen laitostäytäntöönpanoon perustuva nuorisorangaistus 2007 oli yksittäisten seksu-

⁴² Anna Piil Damm, Britt Østergaard Larsen, Helena Skyt Nielsen and Marianne Simonsen (2017). Lowering the minimum age of criminal responsibility: Consequences for juvenile crime and education. Economics Working Papers 2017-10. University of Aarhus. [https://pure.au.dk/portal/en/publications/lowering-the-minimum-age-of-criminal-responsibility-consequences-for-juvenile-crime-and-education\(dbf04782-242f-49c3-9b12-7588d0299974\).html](https://pure.au.dk/portal/en/publications/lowering-the-minimum-age-of-criminal-responsibility-consequences-for-juvenile-crime-and-education(dbf04782-242f-49c3-9b12-7588d0299974).html). Ks. myös Storgaard, A. (2022) »Børn og unge imellem hjælp og straf« Teoksessa Andersson, R. & Wahlgren, p. (red.) A life in criminology: Festschrift to Jerzy Sarnecki. Uppsala: Iustus, s. 173–184

aalirikosten nostattama poliittinen vastareaktio. Pitkät laitосajat ja suhteellisuusperiaatteen loukkaukset muiden yksittäisen pulmien kanssa nostivat tutkimuskritiikin (Storgaard 2009) ja myös tuomioistuinten into seuraamuksen käyttöön väheni ajan myötä. Nuorisopaneelien tausta-ajatuksena olevaa yhteistoininnan lisäämistä poliisiin ja sosiaalitoimen välillä voi pitää lähtökohtaisesti toimivana ajatuksena. Sen sijaan tilanne ehkä muuttuu, jos uudistuksen lähtökohtana ja tavoitteena oli – kuten kritiikki esittää (Storgaard 2020) – vahvistaa poliisin roolia toimijana, joka määrittää alle 15-vuotiaiden lastensuojelutarpeen. Lautakuntien toiminnasta on sittemmin laadittu useampiakin seurantaraportteja.⁴³

3.4.1.2 Huomioita Ruotsista

Viimeisinä vuosina Ruotsin kriminaalipoliitikkaa on sävyttänyt jengiväkivallan ja aseellisten konfliktien (ampumiset, räjäytykset) luomat pelkotilat, ja näkyvät myös tehdyissä lainmuutoksissa sekä poliittisissa linjauksissa. Tähän ryhmään kuuluvat mm. lukuisat henkirikoksia sekä ampuma-aserikoksia koskeneet kovennukset, ikäryhmän 18–20 lievennysten poisto sekä juuri annettu esitys useampikertaisten rikosten rangaistusten kovennuksista. Tähän samaan kuvaan asettuu myös vuonna 2021 voimaan tullut nuorisovalvonta. Ikäryhmälle 15–17 tahdottiin nuorisohoitoa ja nuorisopalvelua tiukemman kontrollin tarjoama sanktio.

Ruotsin nuorisoseuraamusjärjestelmä poikkeaa rakenteiltaan kotimaisesta. Se rakentuu sosiaalitoimen varaan. Merkittävässä osassa tapauksia (käsillä ei ole analyysia, kuinka suuressa osassa tarkalleen) sosiaalitoimi määrittelee seuraamusten käyttöalan (suosituksillaan) ja seuraamusten sisällön, sekä vastaa myös täytäntöönpanosta. Tuomioistuimet ovat kyllä tässä mukana, mutta on vaikea saada täsmällistä kuvaa siitä, millaiseksi tuo tuomioistuinten rooli lopultakin muodostaa (esim. kuinka usein tuomioistuimet poikkeavat sosiaalitoimen suosituksista). Yhtä kaikki, rakenne-erojen vuoksi Ruotsin järjestelmä tarjoaa

⁴³ Anne-Julie Boesen-Pedersen Maria Libak Pedersen, Ungdomskriminalitetsnævnet – erfaringer fra Danmark. Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab – nr. 3; Mikkel Lindberg Laursen, Emilie Thage og Nina Cheesman Pallesen (2022). Ungdomskriminalitetsnævnet I Et Menneskeretligt Perspektiv. https://menneskeret.dk/files/media/document/Ungdomskriminalitetsn%C3%A6vnet_juni2022_accessible.pdf; Katrine Barnekow Rasmussen Genoprettende ret i det danske ungdomskriminalitetsnævnet? Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab – nr. 3/2023 <https://tidsskrift.dk/NTfK/article/view/141461/185290>

sittenkin varsin niukasti suoraan ”soveltamiskelpoisia” ratkaisuja meille. Jollei sitten olla valmiita siirtymään järjestelmään, jossa kunnille voidaan suoraan osoittaa velvollisuus huolehtia nuorille tuomittujen yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta.

Ruotsissa lainvalmistelu on hyvin resursoitu ja uudistuksille laaditaan mittavat taustaperustelut. Samalla valmistelu on voimakkaassa poliittisessa ohjauksessa, mikä näkyy valmistelun toimeksiannoissa. Toimeksiannot määrittävät työn lopputuloksen käytännössä varsin pitkälle. Tai sitten niihin on saatettu liittää varauma ja pyydetty valmistelijoilta perusteltu esitys tietyksi ratkaisumaliksi, siinäkin tapauksessa, etteivät valmistelijat ole valmiita tuota ratkaisua suosittamaan.⁴⁴ ”Tietoon perustuva toimintapolitiikka” saa tässä asetelmassa uuden merkityksen.⁴⁵

3.4.1.3 Huomioita Norjasta

Norjan nuorisorikosoikeusjärjestelmä on kokenut perinpohjaisen muutoksen viimeisen 10–15 vuoden aikana. Muutosta leimaa voimakas siirtymä kohden restoratiiviselle oikeudelle tunnusomaisia käytäntöjä, joihin kuitenkin yhdistyy sosiaalityön ja kontrollin elementit. Järjestelmän tosiasiallisesta sisällöstä ei ole mahdollista antaa tarkempaa arviota tutustumatta nykyisiin täytäntöönpanokäytäntöihin. Numeerisesti tarkasteltuna kyse on kuitenkin massiivisesta siirtymästä erilaisten diversiomuotojen suuntaan. Nykyisellään tuomioistuinrangaistuksia langetetaan ikäryhmälle 15–17 kaikkiaan n. 500, syyttämättä jäää noin 2000 nuorta ja saman verran tuomitaan erilaisia kiinteitä maksuseuraamuksia. Vastaavat luvut Suomessa ovat 2400 tuomioistuinrangaistusta, n. 500

⁴⁴ Ks. käynnissä olevan rangaistusjärjestelmän kokonaisarvioinnin toimeksiantoa Dir. 2023:115. Sen mukaan tehtävään määrätyn selvityshenkilön on laadittava toimeksiantoon sisältyvät rangaustustasoa eri tavoin koventavat yksittäiset ehdotuksensa ”oavsett ställningstagande i sak” (ks. eri kohdin En översyn av straffskalorna samt ett reformerat och mer rättvist påföljdssystem Beslut vid regeringssammanträde den 20 juli 2023 Dir 2023:115 [https://www.regeringen.se/contentassets-bea4823cb3ce40e1957690a2ceb9cbbbe/en-oversyn-av-straffskalorna-samt-ett-reformerat-och-mer-rattvist-pafoljdssystem-dir.-2023115.pdf](https://www.regeringen.se/contentassets/bea4823cb3ce40e1957690a2ceb9cbbbe/en-oversyn-av-straffskalorna-samt-ett-reformerat-och-mer-rattvist-pafoljdssystem-dir.-2023115.pdf)).

⁴⁵ Ruotsin nuorisorikosoikeuden ja kriminaalipolitiikan tämän hetken tilannetta on tuoreeltaan analysoitu kirjoituksessa Anderberg A.ö (2023) ‘Caught between a rock and a hard place’ – några aktuella åtgärder mot omyndiga lagöverträdare i Sverige. Nordisk Tidsskrift för Kriminalvidenskab – nr. 3/2023.

syyttämättä jättämistä ja n. 10 000 summaarista sakkoa. Mutta vielä siten, että Suomen luvuista puuttuvat liikennerikkeet.

3.4.2 Suomesta erityisesti

3.4.2.1 Vertailuja muihin

Nuorten seuraamusjärjestelmän kansallinen erityispiirre on sakkojen massakäyttö. Kyse ei ole vain siitä, että meillä nuorista paljon suurempi osa (käytännössä yli 90 %; Ruotsissa ja Norjassa 36 % ja Tanskassa 83 %) tulee määrättyksi tai tuomituksi sakkoon. Kyse on myös siitä, että Suomessa määrätään alaikäisille lukumääräisesti enemmän seuraamuksia. Tai yksinkertaisemmin, Suomessa tuomitaan nuoria muita Pohjoismaita useammin rangaistuksiin – yli kaksinkertainen määrä – ilman, että tälle on rikosperustaisia syitä. Nuorisoriikollisuuden tasoeroista on tosin saavilla varsin niukasti ajantasaista tietoa. Aikaisempien vuoteen 2010 ulottuvien kyselyjen vertailu ei anna aihetta olettaa, että Suomen nuorisoriikollisuuden taso olisi muita pohjoismaita korkeampi (ks. Kivivuori & Bernburg 2012). Käynnissä oleva pohjoismainen tutkimus nuorten liittymisestä katujengeihin vuorostaan kertoo osallistumisasteen olevan Helsingissä merkittävästi Tukholmaa matalamman.⁴⁶

Toinen, pienempi, eroavaisuus liittyy diversiomuotojen säästeliäämpään käyttöön Suomessa. Syyttämättä jätettyjen määrä on Suomessa vajaa puolet Ruotsin vastaavasta ja viidennes Norjan luvuista.⁴⁷ Näin siitä huolimatta, että sovittelu on Suomessa lukumääräisesti yleisempää kuin Norjassa. Diversioratkaisujen sisältö kuitenkin eroaa Suomen ja Norjan välillä tavalla, joka ei oikeuta niiden suoraa rinnastamista. Norjan syyttämättä jättäminen sisältää toimintavelvoitteita, toisin kuin Suomessa. Suomen lukumääräisesti runsas sovittelu ei suoraan korvaa rikosprosessia, toisin kuin Norjassa.

⁴⁶ Markus Kaakinen, Kim Moeller, Heidi Mork Lomell, Margrét Valdimarsdóttir, Lars Westfelt, and Amir Rostami (2024) Street Gang Involvement Among Nordic Youth: A comparative study on prevalence and risk-factors in Nordic countries.

<https://www.nsfk.org/wp-content/uploads/sites/10/2023/07/policy-brief-2024-1.pdf>

⁴⁷ Esitutinnan rajoittamisen mahdollisuutta käytetään kaikissa maissa, mutta vertailtavaa tietoa ei juuri ole käytettävissä.

Vastaavaa rakenne-eroa ei ole havaittavissa muiden seuraamusten käytössä. Yhdyskuntaseuraamuksia käytetään lukumäärisesti Suomessa ja Norjassa yhtä paljon, mutta vain kolmannes Ruotsin luvuista (ja myös hieman vähemmän kuin Tanskassa). Näistä kahteen kolmesta liittyy Suomessa jonkinlaista toiminnallista sisältöä, tavallisimmin ehdollisen vankeuden valvonnan muodossa. Tässä suhteessa tilanne vastaa Norjan tilannetta, kuitenkin niin, että Norjassa annetaan nelinkertainen määrä ehdollisia syyttämättä jättämissä, joihin niin ikään saatetaan liittää mukaan toiminnallisia velvoitteita. Ero Ruotsin järjestelmään on tässä kohdin sen sijaan tuntuva. Ruotsissa jokseenkin kaikki nuorille määrättyt seuraamukset ovat sosiaalipainotteisia ja toimintavelvoitteisia, pois lukien syyttämättä jättämiset, joita siellä käytetään Suomeen nähden 2–3-kertaisesti, sekä sakot, joita taas käytetään Suomeen verrattuna vain murto-osa.

Laitosrangaistusten osalta nämä kolme maata vastaavat toisiaan, mitä tulee tuomioistuimissa määrättyihin ehdottomiin laitosrangaistuksiin. Erot syntyvät täytäntöönpanotasolla sekä nimikkeiden puolesta. Tässä ovat vaikuttaneet myös kansainväliset paineet ja lasten vankeustuomioiden herättämä kritiikki. Ruotsi nimesi nuorille tuomittavan ehdottoman vankeuden uudelleen suljetuksi nuorisohoidoksi ja täytäntöönpanopaikaksi määrättiin vankeinhoitolaitoksesta erillisen viraston alaiset lastensuojelulaitokset. Tanska oli jo tätä ennen siirtänyt alaikäisten rangaistusten täytäntöönpanon erityislaitosten huoleksi. Mutta on tästä huolimatta – vaiko juuri tästä syystä – pitkään käyttänyt ehdottomia vankeusrangaistuksia muita Pohjoismaita enemmän ikäryhmässä 15–17.

Laitosseuraamusten käytön vertailussa on otettava huomioon lastensuojelun ja rikosoikeuden rajapintojen erilainen määrittely Pohjoismaissa. Ruotsissa ja Tanskassa lastensuojelulaitoksilla on jopa muodollinen rooli rangaistusten täytäntöönpanossa, ja lastensuojeluseuraamukset kirjautuvat myös rangaistustilaston puolelle. Suomessa ja Norjassa järjestelmät toimivat erillään, joskin jonkinlaista yhteistoimintaa näiden välille ilmeisesti on syntymässä myös laitos-täytäntöönpanon puolella. Ruotsin osalta taas uusimmat tiedot kertovat hallituksen kiinnostuksesta palata suljetun nuorisohoidon (”Sluten Ungdomsvård”)

piiristä jälleen takaisin nuorisovankilaksi määriteltävän seuraamuksen suuntaan. Se, missä määrin mahdollinen muutos olisi myös sisällöllinen jää – ainakin tässä vaiheessa – vielä pimentoon.⁴⁸

3.4.2.2 Sakoista lähemmin

Jatkopohdintaa vaativat kysymykset eivät Suomen osalta ilmeisestikään rajoitu nuorisorangaistuksen vähäisen käytön syiden pohdintaan. Nuorten ylenmääräinen sakotushalukkuus on kansainvälisessä vertailussa kotimainen erityispiirre, jonka tarve ja mielekkyys olisi syytä ottaa kriittisen tarkastelun alle. Ensimmäisenä päätelmänä ei välttämättä tulisi olla muiden nykyisen seuraamusten suurempi käyttö sakon sijasta. Suomessa tuomitaan nuorille moninkertainen määrä sakkoja, mutta nuorille tuomittujen muiden rikosseuraamusten määrä on jotakuinkin samaa tasoa muiden kanssa. Poikkeuksena sosiaalityöpainotteisten seuraamusten suurempi määrä Ruotsissa, jossa ero selittyy rakenne-eroin (sosiaalityö on määritelty rikoslaissa osaksi rangaistuksia). Laitosseuraamusten osalta poikkeuksen muodostaa taas Tanska, jossa taustalla aidosti osin samat syyt (Tanskan vankeusrangaistukset pannaan täytäntöön lastensuojelulaitoksissa).

Nuorten sakotusjärjestelmään ei aikaisemmassa valmistelussa ole laajemmin puututtu, joskin se on aika-ajoin noteerattu. Korvaavaa keinoa ei ole löytynyt, ehkei sellaiselle ole välttämättä koettu olevan suurempaa tarvettakaan. Masasakotettavat rikkeet ovat pieniä eivätkä perustele sen suurempia rikosoikeudellisia toimia. Nuoren mahdolliset muut pulmat ovat taas lastensuojelun asia.

Nuorisorikostoimikunnan mietintö (osa II kom. 2003:2 s. 151) kommentoi sakon käyttöä lyhyesti todeten, ettei sakkoon oltu toimikunnan toimeksiannossa nimenomaisesti kiinnitetty huomiota. Toimikunta myös katsoi, ettei sakkorangaistuksen perusteellisempaan arviointiin ollut tässä yhteydessä tarvetta. Kuitenkin todettiin myös: *”Nuorisorikostoimikunnan käsityksen mukaan ehdollinen syyttämättä jättäminen sekä toimikunnan ehdottamalla puhuttelulla (oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun uusi 7 a §) vahvistettu nykyuo-*

⁴⁸ ”Kriminalvården får i uppdrag att förbereda för ungdomsfängelser.” <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2023/09/kriminalvarden-far-i-uppdrag-att-forbereda-for-ungdomsfangelser/>

toinen tuomitsematta jättäminen saattavat painokkaina varoituksina olla hyödyllisempiä ja tarkoituksenmukaisempia seuraamuksia kuin sakko, jota nuorella rikosentekijällä ei ole varaa suorittaa ja jolta sen vuoksi puuttuu tuntuvuus seuraamuksena” (korostus alkup.).

Mietinnössä ehdotettu ehdollinen syyttämättä jättäminen jäi kuitenkin toteuttamatta. Tuomitsematta jättämisen käyttöala on vuorostaan laskenut murtoosaan mietinnön kirjoittamisen aikaisista luvuista. Tuomitsematta/syyttämättä jättäminen olisi luontevasti se väline, jolla nykyjärjestelmässä olisi mahdollista korvata nyt määrättäviä sakkoja. Nämä seuraamukset kuitenkin kärsinevät (nykyisessä kriminaalipoliittisessa ilmapiirissä) ”imagohaitoista”, jotka osaltaan ovat olleet myös johtamassa niiden soveltamisalueen kaventumiseen.

3.4.2.3 Rangaistusvaroituksesta

Toisen – ja täydentävän – keinon saattaisi tarjota aikaisemmassa valmistelussa usein esillä ollut rangaistusvaroitusta. Nuorisoriikostoimikunnan mietintö II (2003:2) s. 151–152 listaa aikaisemmat rangaistusvaroitusta koskevat ehdotukset (mm. Kriminaalityöryhmä 1973, rikosoikeuskomitea 1976, nuoria rikosentekijöitä koskevan lainsäädännön uudistamissuunnitelmassa OM 1977, oikeusministeriön työryhmä 1978 ja rikoslakiprojektin seuraamustyöryhmä 1981 ja 1987). Käsitys rangaistusvaroituksen paikasta rangaistusjärjestelmässä sekä sen kohderyhmästä oli näissä esityksissä vaihdellut. Joissakin tapauksissa se on nähty tuomitsematta jättämisen vaihtoehtona, joissakin tapauksissa ehdollisen rangaistuksen tai sakon vaihtoehtona ja joissakin tapauksissa epämääräisemmin rangaistuskenttään sijoittuvana. Nuorisoriikostoimikunta ei nähnyt sille toimivaa paikkaa. Rangaistusvaroituksen etuna voidaan pitää jo nimestä ilmenevää rikosentekijään kohdistuvaa moitetta, mutta toimikunnan mielestä tuo elementti sisältyy jo nykyiseen tuomitsematta jättämiseen. Toisena perusteena seuraamuksesta luopumiselle mietinnössä esitettiin, ettei se tuo mitään lisää järjestelmään, johon on tarkoitus sisällyttää myös uusi ehdollinen syyttämättä jättäminen. *”Rangaistusjärjestelmän yksinkertaisuuden ja selkeyden kannalta katsottuna siihen ei ole syytä ottaa sellaista uutta rangaistusta, joka ei riittävästi poikkea ehdollisesta tuomitsematta jättämisestä tai ehdollisesta vankeusrangaistuksesta.”* (korostus alkup.) -- Mutta ehdollista tuomitsematta jättämistä koskevat ehdotukset eivät nekään toteutuneet.

Lisäperusteena toimikunta totesi, ”ettei rangaistusvaroituksesta myöskään olisi mahdollista tehdä ehdollista vankeusrangaistusta tuntuvampi seuraamus.” Rangaistusvaroitusta koskevat ehdotukset liittyivätkin toimikunnan mukaan ”aikaan, jolloin vuodesta 1997 kokeiltavana ollut nuorisorangaistus ei vielä ollut näköpiirissä. *Tarkoituksena on, varsinkin toimikunnan ehdottamien muutosten myötä, että nuorisorangaistuksella vastataan mainittujen ongelmanuorten asettamaan haasteeseen. Nuorisorangaistukseen sisältyy myös niitä piirteitä, joita on ehdotuksissa liitetty rangaistusvaroitukseen.*” (korostus alkup.) – Mutta nuorisorangaistus ei sekään saavuttanut tavoitteitaan.

Viimeisin nuoria koskeva ehdotus nuorten seuraamusjärjestelmän kokonaisuudistukseksi esiteltiin OM:n Nuorisoriikostyöryhmän mietintö (OM Työryhmämietintö 2004:12). Mietintö ei enää sisällyttänyt rangaistusvaroitusta pohdittaviin vaihtoehtoihin. Sen sijaan ehdotettiin muuttaa toimenpiteistä luopumisen muotoa, syyteharkinnan lykkäämistä. Sen mukaan syyttäjä voisi jättää syyttämättä ja tuomioistuin tuomitsematta sosiaalista selviytymistä edistävään hankkeeseen osallistumisen vuoksi. Syyttäjä voisi myös lykätä syyteratkaisuaan epäillyn sosiaalistavaan toimintaan osallistumisen vuoksi. -- Nämäkään ehdotukset eivät toteutuneet.

Lopputilanne on, että ehdotukset, joiden on ajateltu täyttävän saman tehtävän kuin rangaistusvaroitusta, tai joiden on ajateltu korvaavan ylenmääräiseksi koetun sakkorangaistuksen käytön, ovat järjestäen jääneet toteutumatta. Samalla taas jo olemassa olevan samaa tehtävää palvelevan instrumentin (tuomitsematta jättäminen) soveltamisala on ennestään kaventunut. Perusteet, joilla rangaistusvaroitusta pudotettiin eri vaiheissa pois seuraamusvalikoimasta, eivät enää päde (eivätkä välttämättä päteneet tuolloinkaan). Tämä koskee myös rikoslakiprojektin työssä kuluessa keskeiseksi muodostunutta rangaistusvaroitusten torjunta-argumenttia: varoituksen perusluonteen katsottiin edellyttävän sen rekisteröintiä. Kun tällaista rekisteriä ei ollut käytössä, eikä erillisen rekisterin perustamista pidetty mahdollisena/aiheellisenä, putosi pohja myös itsenäisen varoitusseuraamuksen käyttönotolta. -- Tämäkin tilanne on muuttunut poliisin sakkorekisterin myötä.

4 Nuorisorangaistuksen käytön yleisyys 1997–2021 ja seuraamuksen käyttöpotentiaali

Nuorisorangaistusta koskevan keskustelun pääkysymykseksi on muodostunut seuraamuksen tavoiteltua vähäisemmäksi jäänyt käyttö. Lainsäätäjän ensimmäinen arvio (rauenneessa hallituksen esityksessä) oli kolmannes vuosittain tuomittavista noin 2000:sta ehdollisesta (ja osin ehdottomista) vankeusrangaistuksista. Arviota pudotettiin kuitenkin nopeasti ja vakinaistamislain perusteluissa (HE 102/2004) kerrotun mukaan ”kokeilulain säätämisen yhteydessä arvioitiin, että kysymyksessä olevia rangaistuksia tuomittaisiin vuosittain noin 100”. Hallituksen esityksen 102/2004 oma arvio sittemmin oli, että ”uuden lain soveltamisen päästyä täyteen vauhtiin nuorisorangaistuksia tullaan tuomitsemaan vuosittain 300”. Tuomioistuinkäytännössä päädyttiin kuitenkin lopulta 5–10 tuomitun vuositason -- noin kolmeen prosenttiin arvioidusta.

Ensimmäisessä jaksossa tarkastellaan nuorisorangaistuksen lukumäärämuutoksia 1997–2021 aikaisemman tutkimuksen ja uudemman tilastoaineiston valoissa.

Toiseen jaksoon on koottu osin aiempaan tutkimuskirjallisuuteen perustuvat ja osin tämän analyysin myötä syntyneet vaihtoehtoiset selitykset nuorisorangaistuksen vähäiselle käytölle.

Kolmannessa jaksossa tarkastellaan näistä yhtä, eli selvitetään tilastollisten aineistojen pohjalta nuorisorangaistuksen potentiaalin kohdejoukon kokoa. Tämä tarkastelu tarkentaa ja täydentää samaa teemaa, jota on käsitelty toisessa osaselvityksessä.

4.1 Lukumäärämuutoksia 1997–2021

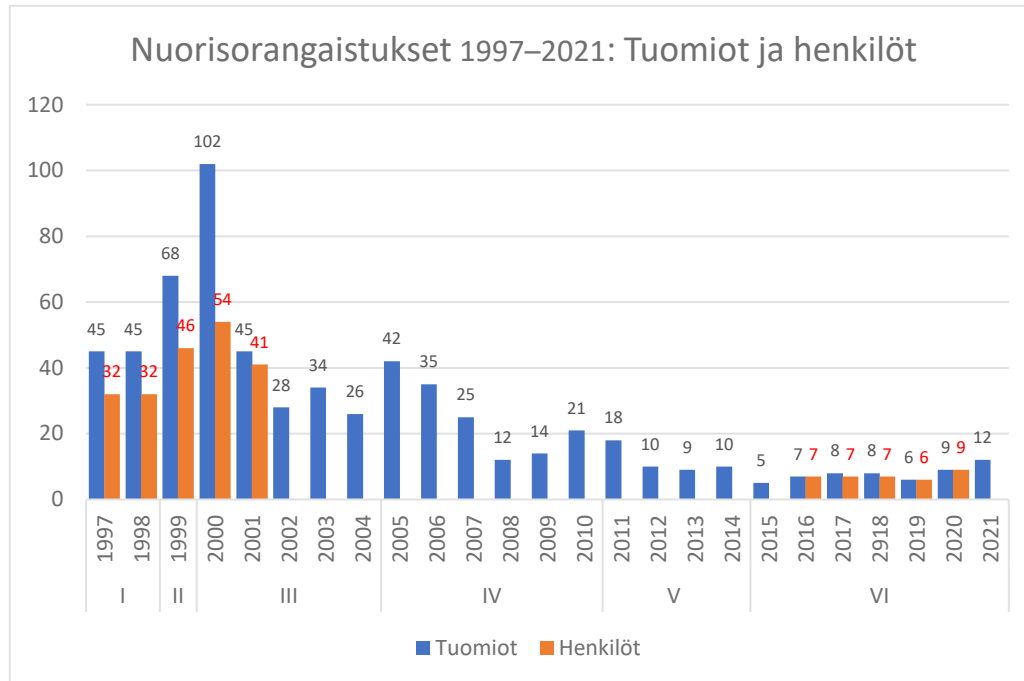
Kokeiluvaiheen kokemuksista julkaistiin vuosina 1999 ja 2002 ensimmäiset nuorisorangaistuksen seurantatutkimukset Virolainen 1999 ja Marttunen & Takala 2002. Jälkimmäinen kattoi soveltamisperiodin 1.2.1997–1.10.2000. Tutkimus valaisee uuden seuraamuksen käyttöönoton ensivaiheita, mukaan lukien seuraamuksen käyttöedellytyksiä koskevan 1.4.1999 voimaan tullut lainmuutoksen vaikutuksia. Vuonna 2007 julkaistiin kaksi seurantaraporttia, joissa paino oli vuosien 2005–2006 soveltamiskäytännössä sekä seuraamuksen 1.1.2005 tapahtuneen vakinaistamisen vaikutusten analyysissä (Marttunen & Keisala 2007 sekä Keisala & Marttunen 2007). Jälkimmäisissä raporteissa tuomioistuinkäytännön ohella selvityksen kohteena olivat myös prosessiin, toimeenpanoon ja seuraamuksen sisältöön liittyvät kysymykset. Nuorisorangaistuksen myöhempää soveltamiskäytäntöä (vuodesta 2007 eteenpäin) on analysoitu lähinnä maisteritason ja ammattikorkeakoulujen opinnäytteissä. Näistä seuraavassa hyödynnetään erityisesti Eemeli Sillanpään HY:ssä v. 2016 tekemää gradua.⁴⁹

4.1.1 Tuomiot ja henkilöt 1997–2021

Kuviosta 44 näkyy nuorisorangaistustuomioiden lukumäärä seuraamuksen käyttöönotosta (vuodesta 1997) lähtien (sininen pylväs). Vuosilta 1997–2001 sekä 2016–2020 on lisäksi tiedot tuomittujen henkilöiden lukumäärästä (oranssi pylväs).

---

⁴⁹ Sillanpää Eemeli 2016. Nuorisorangaistuksen vähäisen käytön syyt lainopillisesta ja empirisestä näkökulmasta. Helsingin yliopisto, 2016) <http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-201611103013>, <http://hdl.handle.net/10138/169811>

Kuvio 44. Langetetut nuorisorangaistukset ja tuomitut henkilöt 1997–2021

4.1.2 Tapausmäärien nousu 1998–2000

Tuomittujen nuorisorangaistusten lukumäärä kohosi aloitusvuosien 1997–1998 45:stä ensin 68:aan vuonna 1999, ja tämän jälkeen sataan vuonna 2000. Tämän jälkeen ilman lainmuutoksia tapausmäärät laskivat 26:een vuonna 2004 (vaihe III).

Uusimisen arviointi. Nousu vuosina 1999 ja 2000 on kytkettävissä vuoden 1999 uudistukseen, jolla lievennettiin (tässä tapauksessa hallituksen esityksen perustelujen tasolla) aikaisemmin sovellettua uusimisehtoa (ks. edellä jakso ja Marttunen & Takala 2002 s.49). Marttunen & Takalan vertailu aikaisempien ehdollisten rangaistusten osuudesta ennen ja jälkeen lainmuutoksen näkyy taulukosta.

Taulukko 40. Nuorisorangaistukseen tuomittujen aikaisemmat ehdolliset tuomiot 1997–2001

Tekijän aikaisemmat rangaistukset	Marttunen & Takala 2002	
	Ennen v. 1999 uudistusta 1997–1999 %	V. 1999 uudistuksen jälkeen 1999–2001 %
Ei aikaisempia ehdollisia	4	52
Aikaisempia ehdollisia	96	48
Yhteensä N	70	83
Tuomioita/v	33	55
Ajanjakso	1.2.1997–31.3.1999	1.4.1999–1.10.2000

Ennen uudistusta käytännössä kaikilla (96 %) nuorisorangaistukseen tuomituilla oli takanaan ainakin yksi (käytännössä yksi tai kaksi) ehdollista vankeusrangaistusta. Vuoden 1999 uudistuksen jälkeen ehdollisen suhteen ensikertalaisia oli puolet (ei aikaisempia ehdollisia) ja aikaisemmin ehdolliseen tuomittuja niin ikään puolet.

Muita selityksiä. Lisäselityksenä tapausmäärien kasvulle on nähty myös seuraamuksen tunnettuisuuden kasvu myös sosiaalityöntekijöiden keskuudessa. Marttunen & Takala ottavat esille myös oikeusministeriön kokeiluhankkeen lasten ja nuorten rikosten käsittelyaikojen nopeuttamiseksi.⁵⁰ Hankkeen tavoitteena oli nuorisorangaistuksen tavoin integroida erilaisia tukitoimenpiteitä nuorten rikosten käsittelyyn, ja se myös itsessään herätti keskustelua nuorisorangaistuksesta (mts. 63).

Prosessikokeilun merkitys? Kuviossa 44 kiinnittyy huomio tuomio- ja henkilö- määrien erilaiseen kehitykseen vuosina 1998–2000. Asetelmaa on tarkennettu alla taulukossa 41. Taulukkoon on merkitty tuomiot, henkilöt sekä nuorille tuomittujen nuorisorangaistustuomioiden lukumäärä (montako tuomiota/nuori). Lisäksi taulukkoon on laskettu prosentuaaliset muutokset edellisvuodesta.

⁵⁰ Hanke toteutettiin vuosina 2000–2001 Helsingissä, Tampereella, Vaasassa ja Joensuussa (ks. OM julkaisu 2003:3).

Taulukko 41. Kokeiluvaiheen lukumäärämuutokset tuomio- ja henkilötasolla 1997–2002

Vuosi	Tuomiomuutokset		Henkilötason muutokset		
	Tuomiot	Muutos edellisvuodesta %	Henkilöt	Muutos edellisvuodesta %	NR-tuomiota / nuori
1997	45	-	32	-	1,4
1998	45	0,0	32	0,0	1,4
1999	68	51,1	46	43,7	1,5
2000	102	50,0	54	17,4	1,9
2001	45	-55,9	41	-24,1	1,1
2002	28	-37,7	[25]	[-44,4]	[1,1]

Tuomioiden määrä nousi vuonna 2000 50 %, mutta henkilötasolla kasvua oli vain 17 %. Vuosina 1998–1999 nousu oli sen sijaan samaa tasoa molemmissa ryhmissä (44–51 %). Vuonna 2000 tuomittiin samoille nuorille useampia nuorisorangaistuksia (keskimäärin 1,9, edellisvuosina luku oli 1,4–1,5).

Ilmiötä ei pohdita Marttusen & Takalan tutkimuksessa. Yksi mahdollisuus on, että vuonna 2000 tuomioiden kasvuun ovat vaikuttaneet oikeusministeriön kokeiluhankkeen panostukset prosessin nopeuttamiseksi, joskin eri tavoin kuin oli ajateltu. Kun tavoitteena on saattaa nuoren juttu mahdollisimman nopeasti tuomioistuimeen, ei ole aikaa jäädä odottelemaan mahdollisesti työn alla olevia muita rikoksia. Ne tulevat sitten myöhemmin erikseen tuomiolle. Eli jutut vietiin tuomiolle nopeammin, josta myös seurasi, että samat nuoret kävivät vuoden 2000 aikana kahteen kertaan tuomiolla. Selitys on looginen, joskaan sen paikkansapitävyyttä ei ole mahdollista jälkikäteen tarkistaa ilman merkittävää lisätyötä.

4.1.3 Tapausmäärien lasku 2000–2004

Tapausmäärien kasvu jäi lyhyeksi. Huippu osui jo vuoteen 2000 ja vuonna 2001 oli palattu jo lähtötilanteeseen (45 tuomiota, laskua 56 %; 41 nuorta, laskua 24 %). Seuraavana vuonna 2002 tuomioita oli 28 eli laskua 38 %.

Henkilötason tieto vuodelta 2002 puuttuu, mutta muutoksen vähimmäismäärä voidaan laskea käyttäen vuoden 2001 suhdelukua 1,1 tuomiota/nuori. Tuo luku on sittemmin säilynyt samana myöhemmissä vuosia 2016–2020 koskevissa mittauksissa. Näin laskien henkilötasolla laskua olisi vuonna 2020 ollut 44 %. Tämä laskelma tasoittaa aikaisempaa kuvaa tapausmäärien vähenemisen ajoittumisesta. Henkilötasolla suhteellinen muutos oli itse asiassa suurin vuosina 2001–2002 ja tuomiotasolla vuosina 2000–2001. Mutta mistä tämä lasku johtui?

Risen käytäntö ja nuorisorangaistussuosituksien lasku. Marttunen & Takala näkivät tapausmäärien laskun ensisijaisena selityksenä alustavien toimeenpanosuunnitelmien (siis seuraamussuosituksien) vähentymisen. Taulukkoon on merkitty laadittujen alustavien toimeenpanosuunnitelmien (seuraamussuosituksien) kehitys vuodesta 1997–2004.

Taulukko 42. Risen seuraamussuosituksien sekä tuomioiden lukumääräinen kehitys

Vuosi	Alustavat toimeenpanosuunnitelmat (Risen suositukset) N	Tuomiot N	Tuomioiden osuus toimeenpanosuunnitelmista (suosituksista) %
1997	96	45	46,9
1998	89	45	50,6
1999	111	68	61,3
2000	125	102	81,6
2001	52	45	86,5
2002	58	28	48,3
2003	56	34	60,7
2004	72	26	36,1

Vuonna 2000 suunnitelmia laadittiin 125 ja mutta vuonna 2001 enää 52. Koska rangaistusta ei käytännössä tuomittu ilman (silloista) alustavaa toimeenpanosuunnitelmaa, on riidatonta, että Risessä laadittujen suunnitelmien

lukumäärän radikaali lasku vuonna 2001 selittää teknisesti nuorisorangaistuksen käytön vastaavan laskun. Mutta se ei vielä vastaa siihen, miksi toimeenpanosuunnitelmien määrä väheni. Syyksi kirjoittajat arvelevat KHL:n kyllästymisen useaan otteeseen jatkettuun työlääseen kokeiluun” (joka vei 4 % Kriminaalihuollon resursseista). Tästä oli kirjoittajien mukaan indisiona seuraamukseen KHL:n piirissa esitetty kritiikki ja kriittinen arvio sen tarpeellisuudesta (s. 65).

Tuomioistuinkäytäntö ja uusimisehdon soveltaminen? Taulukko kertoo myös sen, että myös *nuorisorangaistustuomioiden osuus suosituksista aleni* vuonna 2002 noin puoleen 80–85 %:n tasosta. Vastaava pudotus löytyy myös vuonna 2004 (36 %). Myös tuomioistuimet sovelsivat nuorisorangaistusta aiempaa harvemmin. Miksi siis tuomioistuimet muuttivat käytäntöään?

Marttunen & Takala arvioivat, että muutos heijastaa tuolloin tapahtunutta siirtymää jälleen kohden (alkuperäistä) tiukempaa uusimisehdon soveltamista (mts. 65). Vuoden 2002 tutkimuksen tulosten vertaaminen vuotta 2005 koskevaan myöhempään analyysiin ei kuitenkaan tue tätä päätelmää. Edellistä taulukkoa 40 on jatkettu taulukossa 43 lisäämällä vertailuun tiedot aikaisemmin ehdolliseen tuomittujen osuudesta myös vuonna 2005.

Taulukko 43. Nuorisorangaistukseen tuomittujen aikaisemmat ehdollistuomiot 1997–2005

Tekijän aikaisemmat rangaistukset	<i>Marttunen & Takala 2002</i>		<i>Marttunen & Keisala 2007</i>
	Ennen v. 1999 uudistusta 1997–1999 %	V. 1999 uudistuksen jälkeen 1999–2001 %	2005 %
Ehdolliset	4	52	51
Ei (ensikertal.) aikaisempia	96	48	49
Total N	70	83	42
Tuomioita /v	33	55	42
Ajanjakso	1.2.1997–31.3.1999	1.4.1999–1.10.2000	2005

Aikaisemmin ehdolliseen tuomittujen osuudet olivat pysyneet samalla tasolla vuosina 1999–2000 ja 2005 (48–49 %). Soveltamisosuuksien lasku vuosien 2000–2001 tasosta ei ilmeisestikään johtunut uusimistulkintojen muutoksista.

Tapausmäärät jatkoivat sittemmin tasaista laskuaan kokeiluvaiheen loppuun päätyen vuonna 2004 kokeiluvaiheen alimmalle tasolle 26. Tähän ei tuomioiden ja henkilöiden lukumääräsuhteiden muutoksilla enää ollut vaikutusta, sillä jo vuonna 2001 oli saavutettu (mitä ilmeisimmin myös jatkunut) taso, jossa henkilöille määrättiin yksi nuorisorangaistus vuosittain.

4.1.4 Vakinaistaminen 2005 ja sen jälkeinen kehitys

Seuraamus vakinaistettiin ja valtakunnallistettiin vuonna 2005. Samalla prosessin käynnistäjäksi tuli syyttäjän selvityspyyntö. Pyyntöjä esitettiin ensivaiheessa (vuonna 2005) 120. Myös tuomittujen määrä kasvoi lähes kaksinkertaiseksi (2004=26; 2005=42). Nousu jäi lyhyeksi ja seuraavina kahtena vuonna tuomioiden määrät palasivat vakinaistamista edeltäneelle pohjatasolle (2007=25). Taustalla oli vastaava syyttäjien tekemien pyyntöjen määrän puoltuminen.

Taulukkoon 44 on kerätty avaintiedot tehdyistä pyynnöistä, Risen lausunnoista sekä tuomioistuimen ratkaisuksista. Taulukko 42 jatkaa taulukon 41 sarjaa, mutta sitä lukiessa on huomattava vuoden 2005 tuomat uudistukset. Vanhassa järjestelmässä (ennen 2005) toimeenpanosuunnitelma tarkoitti KHL:n positiivista kantaa ja suositusta nuorisorangaistuksen tuomitsemiseen. Vuodesta 2005 eteenpäin on sen sijaan tilastoitu erikseen syyttäjien esittämät toimeenpanosuunnitelman pyynnöt, tehdyt selvitykset sekä niiden ratkaisut. Vuodesta 2005 eteenpäin tapaukset, joissa Rise päätyi suosittamaan nuorisorangaistusta sekä Risen (omasta aloitteestaan) tekemät toimeenpanosuunnitelmat vuoteen 2004 kertovat siten keskenään samasta asiasta. Taulukkoon on merkitty myös kunkin vuoden nuorisorangaistustuomiot ja niiden osuus saman vuoden suosituksista (mutta on huomattava, että osa tuomioista voi perustua edellisen vuoden suosituksiin ja osa suosituksista tulee ratkaistuiksi vasta seuraavana vuonna).

Taulukko 44. Toimeenpanosuunnitelmat, lausuntopyynnöt, lausunnot ja nuorisorangaistustuomiot 1997–2021

Vuosi	KHL	Syyttäjä	RISE				Tuomioistuin	
	Alustavat toimeenpanosuunnitelmat N	Tehdyt lausunto-pyyntöt N	Lausuntoa ei voitu laatia N	Ei perusteltua tuomita N	NR tuomitseminen on perusteltua N	Suosittelusten osuus (%) tehdystä %	NR tuomiot N	Osuus saman vuoden suosituksista %
1997	96	-	-	-	96	100,0	45	46,9
1998	89	-	-	-	89	100,0	45	50,6
1999	111	-	-	-	111	100,0	68	61,3
2000	125	-	-	-	125	100,0	102	81,6
2001	52	-	-	-	52	100,0	45	86,5
2002	58	-	-	-	58	100,0	28	48,3
2003	56	-	-	-	56	100,0	34	60,7
2004	72	-	-	-	72	100,0	26	36,1
2005	-	120	7	54	59	52,2	42	71,2
2006	-	116	18	57	41	41,8	35	85,4
2007	-	73	5	34	34	50,0	25	73,5
2008	-	44	.	21	20	48,8	12	60,0
2009	-	46	.	16	29	64,4	14	48,3
2010	-	53	12	25	16	39,0	21	131,3
2011	-	54	6	23	25	52,1	18	72,0
2012	-	40	.	22	14	38,9	10	71,4
2013	-	24	5	6	13	68,4	9	69,2
2014	-	38	5	15	18	54,5	10	55,6
2015	-	24	7	12	5	29,4	5	100,0
2016	-	-	-	-	-	-	7	-
2017	-	-	-	-	-	-	8	-
2018	-	7+15+1*	.	9	15	62,5	8	53,3
2019	-	15+8+1	.	10	10	50,0	6	60,0
2020	-	12+10+1	.	7	17	70,8	9	52,9
2021	-	28+10+2	.	18	19	51,3	12	63,2

Osa lausunnoista on ns. yhdistelmälausuntoja. Nämä on eritelty vuodesta 2019 alkaen syyttäjää koskevassa sarakkeessa seuraavassa järjestyksessä: Nuoren seuraamusselvitys + Nuorisorangaistus; Nuoren seuraamusselvitys + Nuorisorangaistus + Yhdyskuntapalvelu; Pelkkä nuorisorangaistus. Koska samaan pyyntöön voi liittyä useampi lausunto, syyttäjän pyyntöt ja tehdyt lausunnot eivät välttämättä täsmää.

Lähde: 1997–2004 Marttunen & Keisala 2008; 2005–2015 Sillanpää (Rise); 2019–2020 Rise (Laurila)

Marttunen & Keisala (2007) analysoivat tuoreeltaan vuoden 2005 jälkeisen kehityksen. Heidän ilmoittamansa luvut poikkeavat jossain määrin taulukon vastaavista (lähteenä Risen keskushallintoyksikkö). Marttunen & Keisalan mukaan ensimmäisenä uuden lain voimaantulovuonna kriminaalipuoltoa tilattiin 146 toimeenpanosuunnitelmaa. Näistä valmistui saman vuonna 113 suunnitelmaa. Näistä hieman yli puolessa (58 kpl, 51 %) KHL katsoi nuorisorangaistuksen tarkoituksenmukaiseksi.⁵¹ Tutkijoiden päätelmänä on, että tuomittujen nuorisorangaistusten vähäisen lukumäärän syynä on, että ”äärimmäisen harkittun ja jopa tiukan linjan nuorisorangaistuksen suosittamisessa” (mts. 53). Vuonna 2006 pyydettyjen ja tehtyjen määrä oli laskenut alle sadan (97) ja Risen positiivisten kantojen osuus jo 40 %:n tuntumaan.

Lukusarjan jatkoa tarkastellessa ilmenee lisäksi, että myös syyttäjien pyynnöt jatkoivat laskuaan 40–50:n tasolla vuosikymmen loppuun mennessä, ja tämän jälkeen tasolle 20–30/v. Risen positiivisten kantojen osuus on pyörinyt kautta koko periodin 50 %:n molemmin puolin. Vastaavasti tuomittujen nuorisorangaistusten osuus saman vuoden suosituksista on vaihdellut välillä 36–85 % keskiarvolla 63 %. Koska suositukset ja tuomiot eivät välttämättä osu samalle vuodelle, tarkempi analyysi edellyttäisi, suositusten tarkoittamien tapausten seuraamista tuomioistuimissa. Tästä hieman tietoja alempana. Laskemalla useamman vuoden luvut yhteen lausuntojen ja tuomioiden sijoittumisella eri vuosille ei enää juurikaan ole tulosten kannalta merkitystä. Taulukko 45 koostaa periodin 2005–2015 lukemat yhteen. Lausuntopyynnöistä joka kymmenes jää tekemättä saavutettavuusongelmien vuoksi. Tehdyistä selvityksistä Rise on päätenyt positiiviselle kannalle joka toisessa tapauksessa. Tuomioistuimet vuorostaan seurasivat nuorisorangaistussuosituksia noin 70 %:ssa tapauksista.

---

⁵¹ Hämmäävää tässä käsitteistössä on, että Marttunen & Keisala (s. 53) puhuvat toimeenpanosuunnitelmista myös tapausten yhteydessä, jossa KHL on katsonut, ettei nuorisorangaistusta katsota tarkoituksenmukaiseksi. Mikä mieli on laatia toimeenpanosuunnitelma, jos seuraamusta ei pidetä järkevänä kyseisessä tilanteessa (ja onko sellaisia laadittu)?

Taulukko 45. Vuosien 2005–2015 kokonaisluvut

Nuorisorangaistuksen selvityspyynnöt, lausunnot ja tuomiot 2005–2015	N	%	Osuus / toimenpide	N/v (ka)
Pyynnöt	632	-	-	57,5
Ei saatu tehdyksi	73	11,6	pyydetyistä	6,6
Tehty	559	88,4	pyydetyistä	50,8
Ei perusteltua	274	49,0	tehdystä	24,9
Perusteltua	285	51,0	tehdystä	25,9
Tuomiot	201	70,5	suositetuista	18,3

Taulukko 46. Periodin 2018–2021 kokonaisluvut

Nuorisorangaistuksen selvityspyynnöt, lausunnot ja tuomiot 2018–2021	N	%	Osuus / toimenpide	N/v (ka)
Pyynnöt	140	-	-	35,0
Ei saatu tehdyksi	9	6,4	pyydetyistä	2,3
Tehty	105	75,0	pyydetyistä	26,3
Ei perusteltua	44	41,9	tehdystä	11,0
Perusteltua	61	58,1	tehdystä	15,3
Tuomiot	35	57,3	suositetuista	8,8

Lopputulos vuoden 2005 syyttäjävetoisesta järjestelystä oli, että syyttäjien soveltuvuuspyynnöt laskivat vuosien 2005–2006 runsaan sadan tapauksen tasosta noin kolmannekseen vuosina 2014–2015. Ja tästä edelleen vielä noin kolmanneksella vuosina 2019–2020. Risen suositusprosentti on pysynyt 50 %:ssa. Tuomioon taas päättyy runsaat kaksi kolmesta suositetuista nuorisorangaistuksista.

Toisin sanoen, tapausmäärien lasku vuoden 2004 jälkeen selittyi syyttäjien pyyntöjen vähenemisellä. Niukka soveltamistaso on taas seurausta, paitsi harvoista selvityspyynnöistä, myös siitä, että puolet tapauksista karsiutuu Risen arviointivaiheessa. Tuomioistuimeen päätyvistä suosituksista vuorostaan keskimäärin 70 % näyttäisi johtavan nuorisorangaistukseen.

Viimeistä karsiutumisvaihetta (tuomioistuintaso) on analysoitu vanhemmilla aineistoilla. Marttunen & Takala ovat verranneet vuosien 1997–2001 aineistoilla, mihin lopputulokseen on päädytty tilanteessa, jossa KHL on esittänyt nuorisorangaistusta (laatinut alustavan toimeenpanosuunnitelman). Tulosten mukaan nuorisorangaistukseen päädyttiin 57 %:ssa tapauksia, ehdolliseen vankeuteen 24 %:ssa ja sakkoihin 10 %:ssa. Ehdottoman vankeuden osuus oli 5 % ja YKP:n 3 % (Marttunen & Takala 2002 s. 54). Vastaava vertailu tehtiin myös vuoden 2005 osalta. Sen mukaan kaikista 149 tapauksesta, joissa Rise suositti nuorisorangaistusta välillä 1.1.2005–28.2.2006, tähän vaihtoehtoon päädyttiin 72 %:ssa tapauksia. Ehdollisten osuus oli 20 %, sakon 3 % (Marttunen & Keisala 2007 s. 54–55).

Periodin 2018–2021 luvut eivät juurikaan eroa edeltävästä vaiheesta. Merkittävin ero on pyyntöjen lukumääräinen vähentyminen, joka tulee nähdä myös osana tapausmäärien yleistä laskua. Hyväksymisprosentit ovat nekin pysytelleet melko lailla samalla tasolla.

Nykytilanteen tarkempi analysointi edellyttäisi tapausten seurantaan Marttunen ja Takalan tavoin Risestä tuomioistuimeen. Nuorisorangaistuksen kokonaiskäytön kannalta vaihe ei kuitenkaan ole merkittävä, sillä pääosa karsinnasta on tapahtunut edeltävissä vaiheissa. Eri portaissa noudettavan soveltamiskynnyksen paikantamisen kannalta tämäkin tieto (eli mihin seuraamukseen tuomioistuimet ovat päätyneet tapauksissa, joissa Rise on suosittanut nuorisorangaistusta ja millä perusteella) olisi kuitenkin tarpeen.

Tiivistäen: Vähäistä käyttöä selittää nykyisellään ensi vaiheessa teknisesti se, että soveltuvuutta tiedustellaan vain runsaassa 20:ssä tapauksessa. Näistäkin vain joka toisessa Rise suosittaa seuraamusta.

4.1.5 Uusimisehdon muuttunut tulkinta tapausmäärien vähentymisen taustalla?

Käsillä oleva materiaali antaa mahdollisuuden myös arvioida uusimisehdon soveltamisessa mahdollisesti tapahtuneita muutoksia. Taulukko vertaa aikaisemmin eri rangaistuksiin tuomittujen prosenttiosuuksia vuonna 2005 sekä vuosina 2016–2020. Aiemmasta vertailusta poiketen mukana ovat ehdollisten

vankeusrangaistusten lisäksi kaikki aikaisemmat tuomiot sekä pelkät aikaisemmat sakkorangaistukset (pl. summaariset sakot).

Taulukko 47. Nuorisorangaistukseen tuomittujen uusimistaustat 2005 ja 2016-2020

Tekijän aikaisemmat rangaistukset	Marttunen & Keisala 2007	Krimodata	
	2005 %	2016–2020 N	%
Kaikki			
Ei	24	10	27
Aikaisempia	76	27	73
Sakot			
Ei	38	19	51,4
Aikaisempia	62	18	48,6
Ehdolliset			
Ei	51	13	35,1
Aikaisempia	49	24	64,9
Total N	42	37	-
Tuomioita/v	42	7,4	-
Ajanjakso	2005	2016–2020	-

Jos tarkasteluun otetaan kaikki aikaisemmat tuomiot, aikaisemmin rangaistuja oli vuonna 2005 76 % ja vuonna 2016–2020 73 %. Eli joka neljännellä ei ole lainkaan aikaisempia tuomioita. Tämä tilanne on säilynyt saman vuodesta 2005.

Aikaisempien ehdollisten vertailu kertoo hienoisesta muutoksesta. Vuonna 2005 joka toisella nuorisorangaistukseen tuomitulla oli aikaisempi(a) ehdollinen, ja joka toisella ei. Tämän hetken tilanne on, että kahdella kolmesta nuorisorangaistukseen tuomituista on aikaisempi ehdollinen. Tämä viittaisi siihen, että soveltamisessa olisi tapahtunut hienoista siirtymää kohden alkuperäistä

asetelmaa, joskin siitä ollaan vielä varsin kaukana. Ennen vuoden 1999 uudistusta lähes kaikilla nuorisorangaistukseen tuomituista oli takanaan aikaisempi(a) ehdollinen vankeus.

Selittäisikö havaittava soveltamiskynnyksen vähittäinen nousua tuomittujen tapauksien lukumääräistä laskua? Vuonna 2005 tuomittiin yhdessä vuodessa enemmän nuorisorangaistuksia kuin vuosina 2016–2020 yhteensä. Jos soveltamiskynnys olisi ehdollisen vankeuden osalta samalla tasolla kuin vuonna 2005, olisi se tuonut 1–2 tapauksen lisän. Ja vastaavasti ennen vuoden 1999 uudistusta, jolloin jotakuinkin kaikilta nuorisorangaistukseen tuomituilta edellytettiin aikaisempaa ehdollista vankeustuomiota, keskimääräinen vuosittainen tuomiomäärä kokeilupaikkakunnilla oli 33, kun se vuosina 2016–2020 oli 7,4. Uusimisehdon soveltaminen ei selitä laskua, eikä se selitä myöskään nykyistä alhaista soveltamistasoa. Ilman muita muutoksia nykyisiin käytäntöihin, uusimisehdon löysentäminen toisi arvioilta muutaman tapauksen lisän.

4.2 Nuorisorangaistuksen vähäisen käytön kootut selitykset

Edellä on tarkasteltu tapausmäärien muutoksia ja niihin mahdollisesti vaikuttaneita tekijöitä. Havaittiin, että uusimisehdon soveltamisessa tapahtuneet muutokset selittivät osaltaan seuraamuksen käyttöalan lyhytaikaista nousua vuosituhatvaihteessa, mutta nousu oli osin myös puhtaasti tilastollinen. Tapausmäärät kuitenkin jatkoivat laskuaan ja tasolle, jota ei voida selittää uusimisehdon mahdollisin tulkintamuutoksia. Mikä selittää itse lopputulosta, joka on säilynyt sellaisenaan viimeiset 15 vuotta?

Tapauksien vähäiseksi jääneeseen lukumäärään on viimeisen 20 vuoden aikana etsitty vastauksia ulkopuolisten analyysien sekä toimijoille suunnattujen

kyselyjen avulla.⁵² Jälkimmäisten osalta leimaavaa on, että vastaukset vaihtelevat käytettyjen lähteiden ja sen mukaan, miltä taholta asiaa on tiedusteltu. Marttunen & Keisalan 2007 mukaan vähäisen käytön pääsyy löytyy Risen noudattamasta tiukasta seulasta seuraamusselvitysten laadinnassa. Risen piiristä annetut arviot heittävät pallon syyttäjille ja tuomareille (sekä osin lainsäätäjälle). Syyttäjien ja tuomareiden vastauksissa korostuu tapausten erityisluonne. Joko tapaukset ovat liian ”helppoja”, ja siis rikokset turhan lieviä, tai sitten ne ovat ”liian vaikeita”, eli menestymisen mahdollisuudet näyttävät liian heikoilta.

Selvää on, että karsintaa tapahtuu eri vaiheissa, ja myös syyt vaihtelevat eri vaiheissa. Nuorisorangaistuksen tuomitseminen tapahtuu neljän tahon – ja kolmen ”filtterin” – tuloksena, jossa jokaisen toiminta ja sitä koskeva sääntely vaikuttaa lopputulokseen. Alla karkea hahmotelma kullakin portaalla mahdollisesti vaikuttavista syistä ja selityksistä kussakin portaassa.

4.2.1 Miksi niin vähän seuraamusselvityspyyntöjä?

Kahden viimeisen vuoden aikana (2019–2020) jotka koskevat tiedot ovat kirjoittajan käytössä, syyttäjät esittivät yhteensä 49 selvityspyyntöä (edellä taulukko 44). On siten riidatonta, että tällä hetkellä vähäisen käytön perussyynä on selvityspyyntöjen pieni määrä. Vaikka kaikki saataisiin arvioiduksi ja niistä kaikista seuraisi nuorisorangaistus, jäisi rangaistusten lukumäärä 25:een. Selvityspyyntöjen vähäisen määrän syiksi voidaan esittää ainakin seuraavat:

---

⁵² Ks. edellä Marttunen & Takala 2002, Marttunen & Keisala 2007 sekä Keisala & Marttunen 2007 Lind, H & Vogt-Airaksinen, T. 2015. Keskustelua: Voidaanko nuorisorangaistus elvyttää? Haaste 1/2015. <http://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiar-kisto/haaste12015/keskusteluavoidaankonuorisorangaistuselvyttaa.html>. Opinnäytetöiden osalta: Sillanpää, Eemeli: Nuorisorangaistuksen vähäisen käytön syyt lainopillisesta ja empiirisestä näkökulmasta. OTM-tutkielma. Helsingin yliopisto 2016. Heikkilä, E. 2012. Nuorisorangaistus – voimaantulosta nykypäivään. Lapin yliopisto. Oikeustieteiden tiedekunta. Pro Gradu -tutkielma. <https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/60116/Heikkilä.Eija.pdf?sequence=1>. Honkanen, Annina 2017. Nuorisorangaistuksen vähäinen käyttö. Oulun ammattikorkeakoulu. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/137073/Honkanen_Annina.pdf?sequence=1&isAllowed=y

1. Perusjoukon pienuus. Nuorten rikokset ovat pääosin niin lieviä, että niistä voidaan tuomita sakkoa. Vastaavasti vain harvalla nuorella on niin rankka rikoshistoria, että edellyttäisi ehdollisen yläpuolelle sijoittuvaa seuraamusta.
2. ”Työekonomia” ja seuraamuksen heikko tunnettisuus ja heikko ”tuntuma” syyttäjien keskuudessa. On turvallisempaa (ja vähemmän työlästä) pysytellä tutuissa seuraamuksissa.
3. Syyttäjillä ei prosessin tässä vaiheessa ole riittävästi tietoa nuorisorangaistuksen kannalta keskeisistä seikoista ja nuoren elämäntilanteesta. Eli ”aloitevalta” on väärällä taholla: selvitystä pitäisi pyytää taho, joka parhaiten selvillä nuoren oloista.
4. Nuorisorangaistuksen läheinen yhteys lastensuojelutoimiin, jonka vuoksi seuraamukseen ei kiinnitetä syyttäjäportaassa huomiota tilanteissa, joissa nuori on jo huostaanotossa tai sijaishuollossa.
5. Syyttäjien työtaakka sekä myös puutteellinen alan koulutus.
6. Kuntatalouden heikko tilanne, joka on vaikeuttanut toimivien viranomaisyhteistyön muotojen kehittymiseen.

4.2.2 Miksi niin vähän myönteisiä arvioita (suosituksia)?

Vuosina 2005–2015 pyydetyistä 632 nuorisorangaistus selvityspyynnöstä Rise sai tehdyksi 559 (88 %). Näistä päädyttiin myönteiseen arvioon 51 %:ssa tapauksia (ja 45 % pyydetyistä, ks. taulukko 45 edellä). On siten selvää, että selvitysvaiheessa karsituminen on toinen perussyy seuraamuksen vähäiselle käytölle. Mahdollisia selityksiä/syitä ovat:

1. Rise on omaksunut arvioissaan (yli)kriittisen kannan.
2. Lausuntopyyntö tulee Rikosseuraamuslaitokselle liian myöhään, jolloin nuoren rikoskierre on liian vakava siihen nähden, että nuorisorangaistusta pystyttäisiin suosittelemaan sen riittämättömyyden vuoksi. Vakavassa syrjäytymiskiarteessä olevalla nuorella ei myöskään ole enää valmiuksia tai motivaatiota sitoutua nuorisorangaistuksen kaltaiseen tukeen.
3. Vastaaaja on haastavaa tavoittaa toimeenpanosuunnitelman laatimista varten.

4. Risen oman toiminnan passiivisuus siinä, etteivät seuraamusselvityksen laatimisesta vastaavat ota itsenäisemmin kantaa nuorisorangaistuksen soveltuvuuteen myös tilanteissa, joissa syyttäjä ei ole tätä pyytänyt.

4.2.3 Miksi niin vähän tuomittuja rangaistuksia (suosituksista huolimatta)?

Vuosina 2005–2015 langetettiin 201 nuorisorangaistusta, samalla kun myönteisten lausuntojen määrä samana aikana oli 285. Tuomiot vastaavat 70 % myönteisistä lausunnoista (edellä taulukko 45). On siten ilmeistä, että myös tuomioistuinvaiheessa tapahtuu karsintaa, olkoonkin, ettei tiedossa ole mihin lopputulokseen tuomioistuimet näissä tilanteissa päätyvät. Syitä tapausten lisäkarsinnalle tuomioistuinvaiheessa voisivat olla:

1. Tuomareilla ei ole kehittynyt tuntumaa rangaistuksen käytössä. On siten ammatillisestikin ”turvallisempaa” käyttää seuraamuksia (virkavirheen välttäminen), joita koskevan sääntelyn tuntee tarkasti.
2. Tilanteessa, jossa rikos edellyttää yli vuoden mittaista ehdollista vankeutta, enimmillään 12 kuukauden mittainen nuorisorangaistus ei tuo riittävästi ilmi rikoksen moitittavuutta, jolloin vaihtoehdoksi jää oheisseuraamuksin tehostettu ehdollinen.
3. Käynnissä olevan lastensuojelun laitossijoituksen vuoksi jokin muu rangaistus on nuorisorangaistusta tarkoituksenmukaisempi.
4. Nuorisorangaistus tilanteessa liian vaativa sen edellyttämän sitovuuden vuoksi.
5. Seuraamus on soveltajalle hämmentävä sen sisältämien lastensuojelutyölle ominaisten piirteiden vuoksi.
6. Tuomareilla ei ole tarvittavaa kykyä arvioida seuraamuksen tarkoituksenmukaisuutta.
7. Sääntelyn epäselvyys rikkomistilanteessa (ei selvää, mitä tuomitaan nuorisorangaistuksen sijaan) vähentää halukkuutta seuraamuksen käyttöön.

Tämän paperin tehtävänä ei ole arvioida esitettyjen selitysten pätevyyttä. Ne on kuitenkin kirjattu listoihin niiden otaksutun painon mukaisessa järjestyksessä. Jotkut selityksistä ovat myös kulloiseenkin sääntelyyn ja aikaan sidottuja, ja myöhempi kehitys on myös voinut muuttaa tilannetta. Marttusen & Keisalan 2007 pääselitys nuorisorangaistuksen vähäisestä käytöstä (Risen tiukka seula) ei luonnollisestikaan voi toimia pääselityksenä tilanteessa, jossa Riiseen ei ylipäättään saavu selvityspyyntöjä. Mikä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö selitys silloisessa tilanteessa (2007) olisi ollut hyvinkin validi osaselitys (ja voi olla sitä edelleen). Lista ei välttämättä ole myöskään tyhjentävä. Vähäiselle käytölle voi löytyä muitakin syitä. Nuorille tuomittujen rangaistusten yleistrendit vaikuttavat nekin tuomittujen nuorisorangaistusten lukumääriin. Niinpä ehdollisten vankeusrangaistusten määrä on pudonnut neljännekseen tasosta, jonka vallitessa asetettiin ensimmäiset nuorisorangaistusten tuomitsemistavoitteet ja alle puoleen siitä millaisena tiulanne nähtiin vakinaistamislain aikaan. ”Päivitetty” tuomitsemistavoitteet olisivat siten aiempia olennaisesti matalampia.

Yhtä kaikki, näiden – ja mahdollisten muiden – hypoteesien testaaminen on erillisen selvityksen tehtävä. Käsillä olevat aineistot antavat mahdollisuuden lähinnä kohdan A.1. oletuksen testaamiseen. Eli sen selvittelyyn, kuinka suuri tuo nuorisorangaistuksen potentiaalinen kohdejoukko nykyisin olisikaan?

4.2.4 Väliarvio

Osa selityksistä on arvioitavissa suoraan käsillä olevien faktatietojen kautta. Tähän ryhmään kuuluvat etenkin väitteet kohderyhmän suhteellisesta pienuudesta (A.1) ja vastaajien tavoitettavuusongelmista (B.3). Jälkimmäisen osalta käsillä olevat tilastot viittaisivat siihen, että noin 10 % ”nuorisorangaistuskandidaateista” karsiutuu saavutettavuusongelmien takia (lopullinen vaikutus tuomioiden määriin lienee kuitenkin pienempi, koska tämän ryhmän karsiutumisprosentti selvitysvaiheessa olisi sekin luultavasti keskimääristä korkeampi). Kohderyhmän koosta on laadittu alustavia arvioita jo paperissa 1, mutta asia tulee tarkempaa käsittelyyn jaksossa III alla.

Lastensuojelusijoitusten vaikutusta nuorisorangaistuksen käyttöön (C.3) on mahdollista kartoittaa esim. kyselyin. Tämän ohella asiaan saadaan osittaista valaistusta myös tuomioperustelujen analyysin kautta. Näihin palataan omassa paperissa 5.

Osa "alikäytön" selityksiltä vaikuttaa uskottavilta ilman erillistä lisänäyttöä. Työekonomia ja tuttujen rutiinien seuranta (A.2. ja C.1, mutta myös B.4) ohjaavat ymmärrettävästi sekä syyttäjien, tuomioistuinten, että täytäntöönpanoviranomaisten toimintaa. Ratkaiseva kysymys kuuluu, ohjaavatko ne sitä liikaa ja tulisiko tilanteeseen puuttua koulutuksen tai tiedotuksen keinon.

Osassa tarjotuista selityksistä on hieman "selittelyn makua" (A.5 syyttäjien liiallinen työtaakka), osa luonteeltaan kovin yleisiä (A.6) ja osa verraten spekulatiivisia ja joka tapauksessa vaikeasti todennettavia (C.6 ja osin C.7).

Jatkopohdintojen ja seuraamusjärjestelmän kehittämisen kannalta mielenkiintoisimmat selitykset liittyvät järjestelmän rakenteisiin sekä viranomaiskäytännössä noudatettuihin tulkinta- ja soveltamislinjoihin. Suoraan nykyisen sääntelyn rakenteisiin liittyvät arviot, joiden mukaan portinvartijana on väärä taho (A.3). Kun kyseessä on erityispreventiivisesti orientoitunut seuraamus, jossa paino on kuntoutustarpeessa ja sosiaalisessa selviytymisessä, valikoitumista ei pitäisi ohjata rikoksen vakavuuden ja aikaisempien tuomioiden pohjalta. Jos näin on (mikä ei välttämättä ole varmaa), portinvartijaa pitää vaihtaa, tai sitten syyttäjäportaassa noudatettuja valikointikriteereitä pitää laventaa.

Oman ryhmänsä muodostavat myös selitykset, joissa pohjimmiltaan on kyse nykyisten soveltamiskäytäntöjen kriminaalipoliittisesta arvioinnista: Onko Risen "seula" liian tiukka (B.1), vai onko kyse siitä, että tapaukset tulevat arvioitaviksi "liian myöhään" (B.2.). Ja mikäli nuorisorangaistus jää soveltamatta rikoksissa, jotka edellyttävät vuotta pidempää ehdollisista vankeusrangaistusta (C.2), kertooko tämä virheellisesti rajatusta nuorisorangaistuksen asteikosta (eli nuorisorangaistuksen keston tulisi voida ylittää 12 kk). Vai onko "virhe" tapahtunut siinä, että seuraamusten keskinäiset ankaruussuhteet on hahmotettu erheellisesti.

4.3 Nuorisorangaistuksen käyttöalan haarukointia vuoden 2018 tilastoaineiston pohjalta

Seuraavien tarkastelujen lähtökohtia on selostettu Paperi 2:n osassa D. Tämä esitys tarkentaa ja jatkaa tuota analyysia vuoden 2018 aineiston pohjalta.

Nuorisorangaistuksen mahdollista käyttöalaa voidaan hahmottaa kartoittamalla (1) nyt tuomitun rangaistuksen, (2) aikaisempien tuomittujen rangaistusten sekä (3) nyt tuomittavana olevien rikosten lukumäärän perusteella, sekä myös näiden muuttujien eri yhdistelmien avulla.

4.3.1 Rajausperusteena nyt tuomittu rangaistus

Vuonna 2018 käräjäoikeuksissa tuomittiin rangaistukseen 2193 nuorta henkilöä (tekohetkellä 15–17 v). Näistä valtaosa (77 %) tuomittiin sakkoihin, vajaa prosentti ehdottomaan, 0,4 % nuorisorangaistukseen sekä 18 % ehdollisen eri yhdistelmiin. Nuorista jäi 3,1 % rangaistukseen tuomitsematta. Ehdollisten rangaistusten kokonaismäärä oli 394. Jos ajatellaan, että neljännes nykyisistä ehdollisista tuomittaisiin nuorisorangaistuksina, vastaisi tämä noin sadan tuomion vuositasoa.

Kaikki ehdolliseen vankeuteen tuomitut nuoret eivät kuitenkaan edusta nuorisorangaistuksen potentiaalista kohderyhmää. Nuoren elämäntilanteeseen ja taustaan tulee liittyä seikkoja, joiden perusteella seuraamukselle on erityinen erityispreventiivinen tarve. Yksi indikaattori näistä olosuhteista on, että nuori on määrätty ehdollisen vankeuden ohella valvontaan. Näitä tapauksia on vuositasolla vajaa 200. Jos joka neljäs tällainen nuori määrättäisiin ehdollisen ja valvonnan sijasta nuorisorangaistukseen, odotettavissa olevien nuorisorangaistustuomioiden lukumäärä putoaisi noin 50:een.

Taulukko 48. Nuorille 15–17 vuonna 2018 tuomitut rangaistukset

Rangaistukset	N	%
Tuomitsematta j.	68	3,1
Sakko	1 683	77,6
Ehdollinen (pelkkä)	167	7,7
Ehdollinen ja oheissakko	31	1,4
Ehdollinen ja valvonta	169	7,8
Ehdollinen, valvonta ja oheissakko	11	0,5
Ehdollinen ja YKP	8	0,4
Ehdollinen, YKP ja valvonta	8	0,4
Nuorisorangaistus	8	0,4
Yhdyskuntapalvelu	.	.
Ehdoton vankeus	15	0,7
Total (valid)	2 169	100,0
Tieto puuttuu	24	1,1
Yhteensä	2 193	-

Molemmat lukemat vaikuttavat aikaisempiin arvioihin nähden pieniltä. Yhtenä selityksenä on, että siinä vaiheessa, kun nuorisorangaistuksen käyttöalaa ensi kerran haarukoitiin 1990-luvun alussa, rangaistukseen tuomittujen nuorten määrä oli moninkertainen. Vuonna 1992 rangaistukseen tuomittiin kaikkiaan 6 935 nuorta. Näistä vankeusrangaistuksia oli kaikkiaan 30 %, eli 2 000. Näistä ehdottomia oli vuorostaan 17 %, eli 350. Eli tuossa vaiheessa ehdollisia vankeusrangaistuksia langetettiin ikäryhmässä 15–17 noin 1 700. Lukumäärät alenivat nopeasti, mutta vielä vuonna 200, jolloin nuorisorangaistuksen kokeiluvaihe oli käynnissä ja arvioitavana, ehdolliseen tuomittuja nuoria oli vajaa tuhat (993, Kom. 2003:2 s. 241). Tapausmäärien yleinen lasku tulee ottaa huomioon, kun pohditaan kuinka realistisia aikaisemmat lukumäärätavoitteet ovat nykylukujen valossa.

4.3.2 Rajausperusteena aikaisemmat tuomiot

Toisen käyttöalan arviointiperusteena ovat aikaisemmat tuomiot. Aikaisempia tuomioita on seuraavassa kuvattu laskemalla mukaan kaikki aikaisemmat tuomiot (myös sakot) sekä ottamalla tarkasteluun vain sakkoa ankarammat rangaistukset (ns. ”rikosrekisterituomiot”). Nämä tarkastelut voidaan myös yhdistää rangaistuslajeja koskeviin tarkasteluihin (sekä edelleen myös rangaistusten pituutta koskeviin tarkasteluihin) katsomalla mikä on eri rangaistuslajeihin (ja eri pituisiin rangaistuksiin) tuomittujen nuorten tuomiotausta.

4.3.2.1 Yleiset jakaumat

Vuonna 2018 tuomituista nuorista henkilöistä (N=2193) 18 %:lla (N=385) oli takanaan jokin tuomio. Yleensä kyseessä oli aikaisempi sakko. Jos mukaan otetaan vain sakkoa ankarammat rangaistukset, aikaisemmin rangaistukseen tuomittujen määrä oli 92 (4,2 %). Käytännössä kyse on aikaisemmista ehdollisista vankeusrangaistuksista.

Taulukko 49. Aikaisempien tuomioiden lukumäärä. 15–17 v

Aikaisemmat tuomiot (lkm): 15–17	Myös sakot		Ei sakkoja (RikRek)	
	N	%	N	%
0	1 808	82,4	2 101	95,8
1	232	10,6	61	2,8
2	102	4,7	25	1,1
3	28	1,3	.	.
4	12	0,5	.	.
5	.	.	.	.
6	.	.	.	.
7	.	.	.	.
8	.	.	.	.
9	.	.	.	.
Yhteensä	2193	100,0	2193	100,0

4.3.2.2 Aikaisemmat tuomiot ja nyt tuomitun rangaistuksen lajit

Suurin osa nuorista (78 % yllä) tuomitaan sakkoihin. Jos lähtökohtana on, että nuorisorangaistuksen käyttöala tulee etsiä nykyisiä sakkorikoksia törkeämpien tekojen puolelta, on tarkastelu suunnattava taulukossa sakkoja ankarampiin rangaistuksiin. Taulukot 50 ja 51 kuvaavat aikaisempien tuomioiden lukumäärän kussakin rangaistusluokassa.

Niitä nuoria, jotka on tuomittu sakkoa ankarampaan rangaistukseen ja joilla on aikaisempia tuomioita, oli vuonna 2018 kaikkiaan 102 kun mukaan luetaan myös aikaisemmat sakot (T50). Ja jos mukaan otetaan ne sakkoa ankarampaan rangaistukseen tuomitut, joilla on takanaan sakkoa ankarampi rangaistus, luku putoaa 32:een (T51). Ja jos kriteerinä pidetään lisäksi, että ehdollisen vankeusrangaistuksen tulee olla pituudeltaan vähintään 4 kuukautta (mikä vastaa nuorisorangaistuksen vähimmäiskesto), puolittuisi vielä tämäkin luku (ks. tarkempia laskelmia osaselvityksessä 1 D).

Taulukko 50. Aikaisemmat tuomiot (ml. sakot) ja tuomittu rangaistuslaji: 15–17

Rangaistuslaji ja aikaisemmat tuomiot myös sakot) 15–17 v	Uusijat <3 v (myös sakot)				Yht.
	Ei	1–2	3–5	6-yli	
Tuomitsematta j.	61	7	.	.	68
Sakko	1 415	235	31	.	1 683
Ehdollinen (pelkkä)	141	21	5	.	167
Ehdollinen ja oheissakko	25	6	.	.	31
Ehdollinen ja valvonta	120	41	7	.	169
Ehdollinen, valv. ja oheissakko	5	6	.	.	11
Ehdollinen ja YKP	8	.	.	.	8
Ehdollinen, YKP ja valvonta	6	.	.	.	8
Nuorisorangaistus	.	.	.	.	8
Yhdyskuntapalvelu	.	.	.	.	.
Ehdoton vankeus	7	6	.	.	15
Yhteensä	1 792	328	44	5	2 169

Taulukko 51. Aikaisemmat tuomiot (ei sakkoja) ja tuomittu rangaistuslaji: 15–17

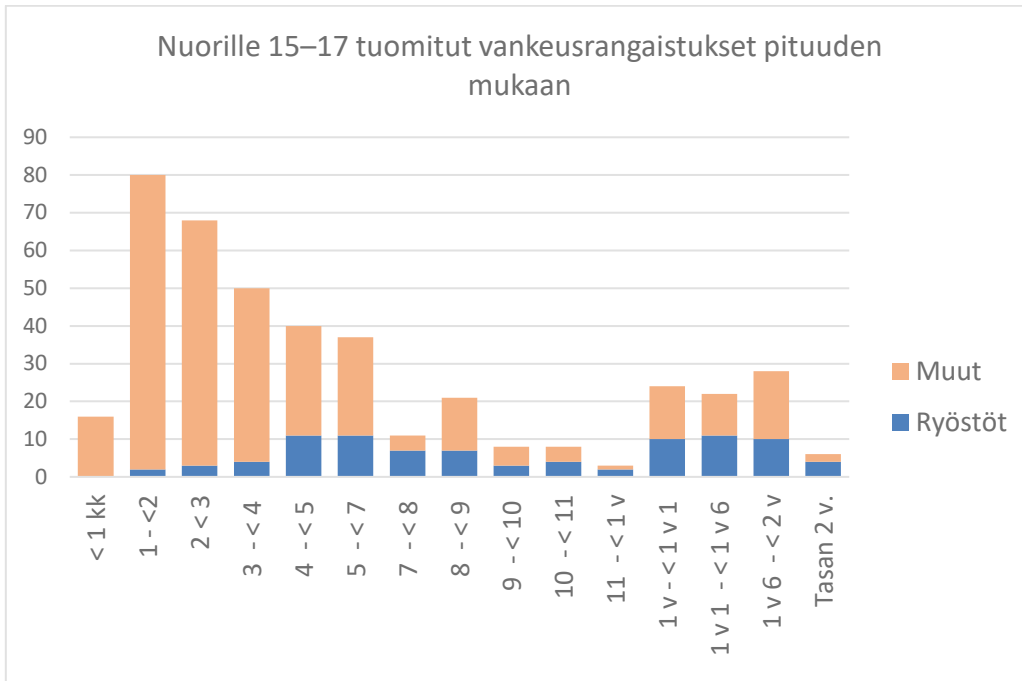
Rangaistuslaji ja aikaisemmat tuomiot 3 v (ei sakkoja)	Uusijat <3 v (ei sakkoja)				Yht.
	Ei	1–2	3–5	6-yli	
Tuomitsematta j.	68	.	.	.	68
Sakko	1 627	55	.	.	1 683
Ehdollinen (pelkkä)	159	8	.	.	167
Ehdollinen ja oheissakko	31	.	.	.	31
Ehdollinen ja valvonta	159	9	.	.	169
Ehdollinen, valv. ja oheissakko	8	.	.	.	11
Ehdollinen ja YKP	8	.	.	.	8
Ehdollinen, YKP ja valvonta	7	.	.	.	8
Nuorisorangaistus	.	.	.	.	8
Yhdyskuntapalvelu	.	.	.	.	1
Ehdoton vankeus	9	.	.	.	15
Yhteensä	2 081	84	.	.	2 169

4.3.2.3 Rajausperusteena nyt tuomitun rangaistuksen pituus ja rikoslaji

Nuorisorangaistuksen vähimmäispituus on neljä kuukautta ja enimmäiskesto 1 vuosi. Ehdollisen vankeusrangaistuksen asteikko on vuorostaan 14 vrk–2 vuotta. Nuorisorangaistuksen kestoalueelle 4–12 kk sijoittuu käytännössä vain runsas kolmannes (vuonna 2018 36 % eli 152/455) ikäryhmälle 15–17 tuomituista ehdollisista vankeusrangaistuksista. Näistä kolmannes on tuomittu ryöstöistä (ks. kuvio 45 ja taulukko 52).

Kuvio 45. Nuorille 15–17 tuomitut vankeusrangaistukset pituuden mukaan

Taulukko 52. Syytekohtien lukumäärä tuomiossa

Ehdollisen pituus	Kaikki	Varkaus törkeä.v.	Ryöstöt	Törkeä pahoinp.	Pah.pit.	LSH	Raiskaus	Virkam. vv.vast.	Törkeä liik.v.	Huum. rikokset
< 1 kk	16	.	.	.	.	.	.	.	.	.
1– <2	80	5	.	.	25	.	.	.	10	6
2 < 3	68	6	.	.	21	.	.	5	6	11
3– < 4	50	.	.	.	15	.	.	10	.	6
4– < 5	40	.	11	.	6	.	.	14	.	.
5– < 7	37	.	11	.	10	5	.	.	.	.
7– < 8	11	.	7	.	.	.	.	.	.	.
8– < 9	21	.	7	.	5	.	.	.	.	.
9– < 10	8	.	.	.	.	.	.	.	.	.
10– < 11	8	.	.	.	.	.	.	.	.	.
11– < 1 v	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
1 v – < 1 v 1	24	.	10	8	.	.	.	.	.	.
1 v 1 – < 1 v 6	22	.	11	5	.	.	.	.	.	.
1 v 6 – < 2 v	28	.	10	.	.	.	12	.	.	.
Tasan 2 v	6	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Kaikki (15–17 v)	422	20	89	21	84	23	18	35	23	34
4kk–1 vuosi	152	.	55	14	22	16	.	20	.	8

Nuorisorangaistuksen soveltamisalan rajaaminen ehdollisen vankeuden vastaavalle pituusalueella (4–12 kk) rajaisi siis merkittävästi seuraamuksen soveltamisalaa. Tällaista suositusta ei toisaalta ole missään suoraan muotoiltu. Nuorisorangaistuksen koulutustilaisuuksissa tosin suositettiin, ettei nuorisorangaistusta käytettäisi tilanteissa, joissa ”ehdollinen vankeus tuomittaisiin aivan vankeusasteikon alaosista”, vaan pikemminkin tilanteissa ”joissa muuten tuomittaisiin vähintään useiden kuukausien ehdollinen vankeusrangaistus” (ks. Marttunen 2008 s. 282 viitteineen). Koska ehdollisen vankeuden sanktiosisältöön vaikuttaa myös aina kestoaltaan vaihteleva koeaika sekä osassa tapauksia 1 vuoden 3 kuukauden mittainen valvonta, kovin kaavamaiseen tuomion

pituuksiin pohjaaviin rajauksiin tuskin on aihetta (myös Marttunen 2008 s. 283). Aihe kaipaa kuitenkin muutaman lisähuomion.

Ehdolliseen vankeuteen aina samanmittaisena kuuluva valvonta muodostaa olennaisen osan seuraamuksen sanktiosisällöstä. Mutta koska se pysyy pituudeltaan samana, se tavallaan ”litistää” ehdollisen vankeuden sanktiosisällön variointia (musiikkitermein: kompressoit, eli leikkaa huiput pois molemmista päistä). Siten, esimerkiksi kahden ja neljän kuukauden ehdollisilla vankeusrangaistuksilla ei ole sanottavaa sanktioeroa. Näin lyhimmät nuorisorangaistukset olisivat käyttökelpoisia myös lyhempien ehdollisten ”korvaajina”, mikäli vertailuperusteena käytetään valvonnalla tehostettuja ehdollisia.

Ehdollisesta poiketen nuorisorangaistuksen intensiteetti sen sijaan muuntuu keston mukana. Siten tuomioiden pituuden kasvaessa ehdollisen ja nuorisorangaistuksen välinen ero korostuu, sillä kesto varioi suoraan nuorisorangaistuksen vaatavuutta ja intensiteettiä (kun taas valvonnalla tehostetun ehdollisen vankeuden ”peruskomponentti” (valvonta) säilyy samana). Jos olisikin niin, että 4 kuukauden ehdollinen valvontoinen ja 4 kuukauden nuorisorangaistus vastaisivat suurin piirteiden sanktioankaruudeltaan (mikä ei välttämättä pidä paikkaansa), ei tästä seuraisi, että myös 12 kuukauden ehdollinen ja 12 kuukauden nuorisorangaistukset olisivat ankaruudeltaan samanarvoisia. Päinvastoin on hyvin ajateltavissa, että 12 kuukauden mittainen nuorisorangaistus on sanktioankaruudessaan ja vaatavuudessaan selvästi ohittanut samanmittaisen ehdollisen vankeuden valvontoinen. Toisin sanoen, nuorisorangaistuksen käyttöalaa haarukoitaessa on hyvät perusteet laskea mukaan myös 12 kuukauden ylittävät ehdolliset vankeusrangaistukset.

4.3.2.4 Syyttäjien näkemykset seuraamusten ankaruuseroista

Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin kyselytutkimus valotti syyttäjien käsityksiä eri seuraamusten ankaruuseroista. Asiaa tiedusteltiin kahden vertailun avulla, jossa toisessa vertailtavana oli samanmittainen (6 kk) nuorisorangaistus ja ehdollinen vankeus valvontoinen. Toisessa vertailussa vastakkain asetettiin 12 kuukauden nuorisorangaistus sekä vuoden ja 6 kuukauden mittainen ehdollinen vankeus valvontoinen. Vastaukset jakaantuivat seuraavasti.

Taulukko 53. Syyttäjien näkemykset eri pituisten nuorisorangaistusten ja ehdollisten vankeusrangaistusten ankaruussuhteista

Kumpi on ankarampi seuraamus: 6 / 12 kuukauden pituinen nuorisorangaistus vai 6 kuukauden / 1 vuoden ja 6 kuukauden pituinen ehdollinen vankeus valvonta tehostenaan?	NR 6 kk vs. Ehdollinen + valvonta 6 kk		NR 12 kk vs. Ehdollinen + valvonta 1v k 8 kk	
	N	%	N	%
Ehdollinen vankeus valvontatehostenaan on ankarampi	3	6,1	11	22,4
Nuorisorangaistus on ankarampi	39	79,6	30	61,2
Seuraamukset ovat yhtä ankaria	6	12,2	6	12,2
Yhteensä	48	98,0	47	95,9
Tieto puuttuu	1	2,0	2	3,9

Lähde: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Katsauksia 56/2023.

Valtaosa syyttäjistä pitää nuorisorangaistusta ehdollista ankarampana. Tämä koskee myös vertailua nuorisorangaistusta selvästi pidempään ehdolliseen, olkoonkin, että tässä vertailussa jo runsas viidennes piti ehdollista nuorisorangaistusta ankarampana.

Kyselyssä tiedusteltiin myös, oliko syyttäjillä omia kokemuksia nuorisorangaistuksen käytöstä.⁵³ on seuraamusten ankaruusvertailun tulokset sen mukaan, onko syyttäjille omakohtaisia kokemuksia nuorisorangaistuksen käytöstä. Taulukossa on laskettu yhteen edellisten kysymysten vastaukset kussakin ryhmässä.

⁵³ Vastaajista 39 % vastasi myöntävästi kysymykseen "Oletko toiminut syyttäjänä asiassa, jossa 15–17-vuotias alaikäinen on tuomittu nuorisorangaistukseen tai nuoren soveltuvuudesta nuorisorangaistukseen on pyydetty selvitys RISE:lta?".

Taulukko 54. Syyttäjien näkemykset eri pituisten nuorisorangaistusten ja ehdollisten vankeusrangaistusten ankaruussuhteista nuorisorangaistuksen käyttöä koskevien kokemusten mukaan

Syyttäjien näkemykset ankaruussuhteista	Kokemuksia		Ei kokemuksia	
	N	%	N	%
Ehdollinen vankeus valvontatehosteenaan on ankarampi	2	5,3	12	21,1
Nuorisorangaistus on ankarampi	33	86,8	36	63,2
Seuraamukset ovat yhtä ankaria	3	7,9	9	15,8
Yhteensä	38	100,0	57	100,0

Lähde: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Katsauksia 56/2023.

Nuorisorangaistuksen käyttökokemuksilla näkyy olevan yhteys ankaruusarvioihin. Seuraamusta soveltaneet näkevät sen ankarampana kuin soveltamatta jättäneet. Mahdollisista kausaalisuhteista vertailu ei vielä kerro, mutta olisi johdonmukaista ajatella, että syyttäjät, jotka näkevät seuraamuksen ”liian lieväksi”, myös käyttävät sitä vähemmän.

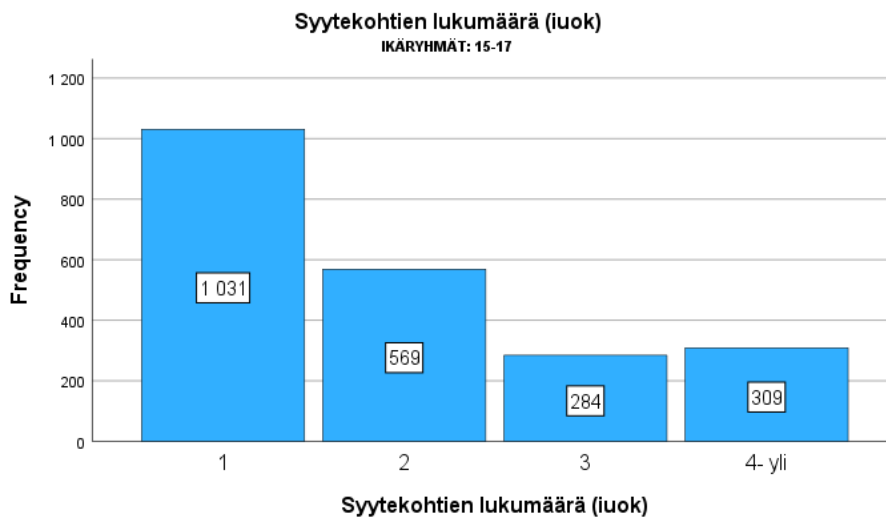
4.3.3 Rajausperusteena rikosaktiivisuus (rikoskierre)

4.3.3.1 Syytekohtien lukumäärä

Nuorisorangaistuksen soveltamissuosituksissa on kuitenkin tuotu esille myös mahdollisuus käyttää seuraamusta myös ensikertalaisiin, eritoten ns. rikoskierretapausten yhteydessä. Rikoskierteelle ei ole yksiselitteistä määritelmää, eikä käytössä ole yksinkertaista määrällistä menetelmää nuoren tämänhetkisen rikosaktiivisuuden kuvaamisessa. Aikaisemmat tuomiot ovat tästä yksi indikaattori, mutta ne eivät välttämättä kerro käsillä olevasta tilanteesta. Tuomioon sisältyvien syytekohtien määrä tarjoaa täydentävän indikaattorin. Mitä useampia syytekohtia tuomioon sisältyy, sitä aktiivisempi rikoskäyttäytymisen vaihe. Syytekohtien yleinen jakauma näkyy taulukosta 55 ja kuvioista 46-

Taulukko 55. Syytekohtien lukumäärä tuomiossa

Syytekohtia tuomiossa: 15–17 v	N	%	Kumulatiivinen %
1	1 031	47,0	47,0
2	569	25,9	73,0
3	284	13,0	85,9
4	132	6,0	91,9
5	52	2,4	94,3
6	33	1,5	95,8
7	20	0,9	96,7
8	20	0,9	97,6
9	6	0,3	97,9
10–15	26	1,2	99,1
16–20	9	0,3	99,5
21-yli	11	0,4	100,0
Yhteensä	2 193	100,0	-

Kuvio 46. Syytekohtien lukumäärä (ikäryhmä 15–17)

Valtaosassa (53 %) nuorten 15–17 v tuomioissa syytekohtia on enemmän kuin yksi. Keskimäärin syytekohtia on 2,4. Vajaalla 6 %:lla (157 nuorta) syytekohtia oli vähintään 5 ja vajaalla prosentilla vähintään 10. Tuon ryhmän koko liikkuu 50:n vaiheilla.

4.3.3.2 Syytekohtien lukumäärän ja rangaistuslajin mukaan

Edellisessä arviossa mukana olivat kaikki vuonna 2018 rangaistukseen tuomitut nuoret rangaistuslajiin katsomatta. Jos pidetään kiinni vaatimuksesta, että nuorisorangaistus tulee sovellettavaksi vain nykyisiä sakkoja ankarammin rangaistavien tekojen yhteydessä, on katse suunnattava jälleen seuraamusportaidon ylemmille askelmille. Tiedot ovat taulukossa 56.

Taulukko 56. Syytekohtien lukumäärä ja rangaistuslajit

Rangaistuslaji ja syytekohtien lukumäärä: 15–17 v	Syytekohtien lukumäärä (iuok)				
	1	2	3	4– yli	Yht.
Tuomitsematta j.	51	12	.	.	68
Sakko	863	447	214	159	1 683
Ehdollinen (pelkkä)	47	47	26	47	167
Ehdollinen ja oheissakko	.	8	12	7	31
Ehdollinen ja valvonta	42	44	15	68	169
Ehdollinen, valv. ja oheissakko	.	.	5	.	11
Ehdollinen ja YKP	.	.	.	.	8
Ehdollinen, YKP ja valvonta	.	.	.	.	8
Nuorisorangaistus	.	.	.	.	8
Yhdyskuntapalvelu	0	0	0	.	.
Ehdoton vankeus	.	0	.	12	15
Yhteensä	1 017	563	281	308	2 169

Vuonna 2018 tuomittiin sakkoa ankarampaan rangaistukseen kaikkiaan 147 sellaista nuorta, joiden tuomioissa oli vähintään 4 syytekohtaa.

Jos kuitenkin ajatuksena on, nuorisorangaistuksen tulisi hakea käyttöalansa siitä ryhmästä, joka tuomitaan vähintään 4 kuukauden mittaiseen ehdolliseen vankeusrangaistukseen, tämäkin luku putoaa alle puoleen.

Taulukko 57. Syytekohtien lukumäärä ja ehdollisen vankeuden pituus

Ehdollinen vankeus luokitettuna ja syytekohtien lukumäärä: 15–17 v	Syytekohtien lukumäärä (iuok)				Yht.
	1	2	3	4– yli	
<1	6	7	.	.	16
1	19	23	21	25	88
2	10	12	8	22	52
3	12	8	10	14	44
4	17	10	.	14	42
5	5	11	.	10	30
6	7	7	.	.	19
7	.	.	.	.	7
8	.	5	.	.	11
9	.	.	.	6	11
10	5	.	.	5	11
11	.	.	.	.	7
12	.	.	6	6	17
14	.	7	.	7	19
18	6	.	.	6	15
24	.	.	.	.	5
Yhteensä	99	104	61	130	394

Vuonna 2018 ikäryhmässä 15–17 tuomittiin kaikkiaan 66 sellaista nuorta vähintään 4 kuukauden ehdolliseen vankeuteen, joilla tuomiossa oli vähintään 4 syytekohtaa. Jos syytekohtien rajausperusteen on vähintään 3 syytekohtaa, tuomittuja oli 88.

4.3.3.3 Aikaisemmat tuomiot ja syytekohtien lukumäärä

Olisi myös ajateltavissa, että nykyisen rangaistuksen sijaan keskiössä ovat pelkästään aikaisemmat tuomiot ja syytekohtien lukumäärä. Eli nuorisorangaistuksen kohderyhmää etsittäisiin myös lievemmistä rikoksista, sillä edellytyksellä, että nuorella on käynnissä rikoskierre, jota indikoi sekä syytekohtien lukumäärä ja aikaisemmat tuomiot.

Taulukosta 58 näkyy kaikkiin vuonna 2018 rangaistukseen tuomittujen nuorten henkilöiden lukumäärä aikaisempien tuomioiden sekä tuomioon sisältyneiden syytekohtien lukumäärien eri yhdistelmissä.

Taulukko 58. Syytekohtien lukumäärä ja aikaisempien tuomioiden määrä

A. Aikaisemmat tuomiot (myös sakot) ja syytekohtien lukumäärä

Uusijat <3 v (myös sakot)	Syytekohtien lukumäärä (iuok)				Yht.
	1	2	3	4– yli	
Ei	880	473	222	233	1 808
1–2	134	81	56	63	334
3–5	14	14	5	11	44
6-yli	.	.	.	.	7
Yhteensä	1 031	569	284	309	2 193

B. Aikaisemmat tuomiot (ei sakkoja) ja syytekohtien lukumäärä

Uusijat <3 v (ei sakkoja)	Syytekohtien lukumäärä (iuok)				Yht.
	1	2	3	4– yli	
Ei	1 000	547	267	287	2 101
1–2	29	21	17	19	86
3–5	.	0	0	.	.
6-yli	.	.	0	.	.
Yhteensä	1 031	569	284	309	2 193

Aineistossa on kaikkiaan 138 nuorta, joilla oli takanaan vähintään yksi aikaisempi sakkotuomio ja tuomiossa syytekohtia vähintään kolme. Ja jos syytekohtia on vähintään neljä, tapauksia on 75. Jos mukaan lasketaan vain aikaisemmat rikosrekisterituomiot, ryhmän koko laskee 39 (3 syytekohtaa) tai 22 nuoreen (4 syytekohtaa).

4.4 Kokoavia havaintoja arviointia

4.4.1 Vähäisen käytön syyt

Tekninen pääselitys vähäiselle käytölle on syyttäjien tekemien esitysten vähäisyys. Vuosina 2019–2020 syyttäjät esittivät yhteensä 49 selvityspyyntöä (eli 25 pyyntöä/v). Toinen syy on Risessä tapahtuva karsinta. Vuosina 2005–2015 pyydetyistä 632 nuorisorangaistus selvityspyynnöstä Rise sai tehdyksi 559 (88 %). Näistä päädyttiin myönteiseen arvioon 51 %:ssa tapauksia (ja 45 % pyydetyistä). Tämän jälkeen vielä noin 30 % esityksistä karsiutuu tuomioistuin-vaiheessa.

Tavoiteltua alhaisemmaksi jäänyt soveltamiskäytäntö on prosessissa vaikuttavana kolmen filtterin yhteistulos. Vastaavasti ”alikäytön” selityksiä on syytä tarkastella kullakin portaalla erikseen: Miksi niin vähän esityksiä, miksi niin vähän suosituksia ja miksi niin vähän tuomioita? Paperissa esitellään kysymyksiin aiemmassa tutkimuksessa tarjotut vastaukset ja kommentoidaan niitä alustavasti. Koska näiden kysymysten lähempi analyysi oli Krimossa laadittavan liitäntäistutkimuksen tehtävä, tässä selvityksessä otettiin lähempään tarkasteluun seuraamuksen potentiaalinen kohderyhmän koon arviointi. Tätä koskeva tieto antaa mahdollisuuden arvioida nykyisen ”alikäytön” laajuutta. Ja siitä on apua myös seuraamusta koskevien sääntelyvaihtoehtojen pohdintoissa. Kohderyhmän koon arviointi perustui erityyppisiin rikoksiin syyllistyneiden nuorten rikostaustasta saatuihin tietoihin sekä nuorisorangaistuksen lainmukaisiin soveltamisedellytyksiin. Arviot antava erilaisen tuloksen (liukuman) sen mukaan, miten soveltamisedot käytännössä määritettäisiin.

Kriteereistä riippuen nuorisorangaistuksen potentiaalinen kohderyhmä liikkuu 30–80 nuoren välillä, edellyttäen, että käyttö on sidottu nykyisiin soveltamis-edellytyksiin. Tämä tarkoittaa myös, että nuorisorangaistuksen käyttö olisi mahdollista lisätä nykyisestä vaikuttamalla soveltamisrutiineihin, lakia muuttamatta. Soveltamisalan laventaminen sakon suuntaan toisi sen sijaan asetelmaan mittaluokan muutoksen. Sama pätee ikärajan nostoon.

4.4.2 Nuorisorangaistuksen kohderyhmästä ja sen koosta

Jos nuorisorangaistuksen käyttöalaa rajataan ainoastaan vuosittain tuomittavien eri rangaistuslajien perusteella ja alarajaksi asetetaan ehdollinen vankeusrangaistus, mahdollisia tapauksia olisi lähes 400. Jos kuitenkin lähdetään siitä, että tekijän elämäntilanteeseen tulee liittyä sen kaltaisia piirteitä, jotka nykykäytännössä johtavat valvontamääräykseen, potentiaalisen joukon koko putoaa 200:aan. Jos taas edellytetään ainoastaan, että tekijällä on takanaan aikaisempi ehdollinen vankeusrangaistus, kohdejoukko on kooltaan vajaa 100. Mutta jos tämän joukon osalta edellytetään, että tekijän uusi rikos johtaa vähintään ehdollisen tasoiseen rangaistukseen, luku putoaa 30:n pintaan. Jos lisäksi edellytetään esimerkiksi, että rikoksen törkeys edellyttää vähintään 4 kuukauden ehdollista, tämäkin luku puolittuu.

Saman mittaluokan lukuihin päädytään, jos haarukointi tehdään yksinomaan aikaisempien tuomioiden lukumäärän sekä rikoskierrettä indikoivien tuomioon sisältyvien syytekohtien lukumäärätietojen nojalla. Nyt saatu kohderyhmän koko koskeva arvio on aikaisempia olennaisesti pienempi. Eroa selittää ensi vaiheessa tuomittujen nuorten lukumääräinen yleinen lasku. Ehdollisiin rangaistuksiin tuomittujen nuorten joukko on nyt puolta pienempi kuin vakinaistamislain aikaisia arvioita tehtäessä. Tällä perusteella aikaisemmat arviot voisikin karkeasti puolittaa. Aiemmat arviot ovat olleet myös nyt tehtyjä summittaisempia sikäli, ettei laskelmia ole perustettu uusimistietojen tarkemaan analyysiin. Kumpitakaan seikat eivät kuitenkaan selitä toteutuneen ja aikoinaan arvioidun soveltamiskäytännön välistä suurta eroa. Tähän on muut syyt. Ensivaiheessa syyttäjien varauksellinen suhtautuminen seuraamuksen käyttöön, toisessa vaiheessa Risen suorittama seulonta. Kumpikin osavaihe edellyttäisi omaa analyysia. Tämä koskee myös karsintaa tuomioistuinvaiheessa. Tätä koskevat analyysit edellyttävät tapausten seurantaan Risestä tuomioistuimiin

(tai vaihtoehtoisesti kaikkien nuoria koskevien tuomioistuinratkaisujen perustelujen koodaamista). Sen sijaan niiden ratkaisujen analyysi, joissa tuomioistuin on päätenyt nuorisorangeistukseen, on mahdollista suoraan kohdennetun poiminnan avulla. Tästä on oma erillinen paperi 5.

Kriteeristöstä riippuen nuorisorangeistuksen potentiaalın kohderyhmä liikkuu 30–80 nuoren välillä, edellyttäen, että käyttö on sidottu nykyisiin soveltamis-edellytyksiin. Tämä tarkoittaa myös, että *käyttöä tulisi olla mahdollista lisätä nykyisestä vaikuttamalla soveltamisrutiineihin, kajoamatta kuitenkaan itse annettuihin normatiivisiin ohjeisiin*. Soveltamisalan laventaminen sakon suuntaan toisi sen sijaan asetelmaan mittaluokan muutoksen. Sama pätee ikärajan nostoon. Jos taas seuraamuksen sisältöön lisätään ”rankaisullisia elementtejä”, se muuttaa muotoaan, ilman, että sen käyttöala ikäryhmässä 15–17 olennaisesti muuttuisi. Nuorisorangeistus mielletään jo nyt lainsoveltajien piirissä valvonnalla tehostetun ehdollisen yläpuolelle asettuvaksi vaativaksi seuraamukseksi, jonka vuoksi lainsoveltajat tuntevat ”kevyemmissä tapauksissa” preferoivan mielellään ehdollista valvontoiheen. Sisällön intensiteetin nostaminen ei tätä asetelmaa muuttaisi nuorisorangeistuksen käyttöä lisäävään suuntaan. Sen sijaan se kyllä antaisi mahdollisuuden laajentaa seuraamusta nykyisten vuoden ja kahden vuoden väliin sijoittuvien ehdollisten vankeusrangeistusten alueelle. Näitä tosin on lukumääräisesti hyvin pieni määrä.

Nuorisorangeistuksen soveltamisalan *laajentaminen käyttöehtoja muuttaen* on sitten viime kädessä tavoiteltavaa soveltamisalaa koskeva (kriminaali)poliittinen ratkaisu. Työn keskeisiin haasteisiin silloinkin kuuluu järjestelmän sisäisen johdonmukaisuuden säilyttäminen. Niinpä esimerkiksi seuraamuksen käyttökynnyksen alentaminen ja sen intensiteetin samanaikainen lisääminen ovat toimintavaihtoehtoiheen sillä tavoin erisuuntaisia, ettei molempia voida saavuttaa saman seuraamuksen sisällä ilman, että hämärretään eri seuraamusten väliset suhteet sekä seuraamusjärjestelmän sisäinen logiikka ja johdonmukaisuus.

4.4.3 Toimintavaihtoehtoista ja nuorisoseuraamusten vaikutusanalyyseista

Pitävät päätelmät eri seuraamusten vaikuttavuudesta edellyttävät aineistoja ja metodiikkaa, johon kotimaassa ei nuorten seuraamusten osalta ole juurikaan

ollut mahdollisuuksia. Viitettä on kuitenkin saatavissa kansainvälisestä tutkimuskirjallisuudesta.⁵⁴ Nuorisorangaistuksen kaltaisten sosiaalista toimintakykyä tukevien yhdyskuntaseuraamusten edut suhteessa vankeuteen ovat kiistattomat. Kansainväliset meta-analyysit (analyysit, joihin kootaan useiden tutkimusten tulokset yhteismitalliseen yhteistarkasteluun) piirtävät laitოსvaltaisen rikosoikeusjärjestelmän tehottomuudesta nuorten uusintarikollisuuden ehkäisijänä johdonmukaisen kuvan. Ensikertalaisten ja matalan riskin uusijoiden osalta diversio-ohjelmien selkeät edut rikosoikeusjärjestelmän sijaan on kirjattu sekä koe-asetelmissa⁵⁵ että pitkittäistutkimuksissa⁵⁶. Uusimmasta tutkimuskirjallisuudesta on osoittaa mm. seuraavat esimerkit.

Eri rangaistuslajien välisiä uusimiseroja nuorten ikäryhmissä kartoittaneen 23 tutkimusta kattaneen meta-analyysin (yhteisotos vajaa 10 000 tapausta) mukaan uusiminen on laitოსrangaistusten jälkeen tavallisempaa, kun vertailukohdina olivat yhdyskuntapalvelu sekä käyttäytymismuutokseen tähtäävät interventiot.⁵⁷ Viimeisin alan tutkimus selitti kvasikokeellisen tutkimusasetelman pohjalta uusimiseroja vuosina 2015 ja 2016 Hollannissa laitოსrangaistuksiin ja yhdyskuntaseuraamuksiin tuomittujen 4 425 nuorta käsittävän otoksen pohjalta. Uusimistarkastelut eriytettiin mm. uusimisen vakavuuden ja tekijöiden riskiryhmien mukaan.⁵⁸ Yhdyskuntaseuraamuksiin tuomittujen yleinen uusimisriski oli vankeusryhmää alempi. Eritoten tämä koski vakavaa uusimista.

⁵⁴ Lyhyt kokoava katsaus pohjoismaisista vaikuttavuustutkimuksista löytyy myös julkaisusta Villman & Kaakinen 2024 s.46–51.

⁵⁵ Diversio-ohjelmia koskevista meta-analyyseista ks. Wilson HA and Hoge R (2013) The effect of youth diversion programs on recidivism: A meta-analytic review. *Criminal Justice and Behaviour* 40(5): 497–518 sekä Wilson DB, Brennan I and Olaghery A (2018) Police-initiated diversion for youth to prevent future delinquent behavior: A systematic review. *Campbell Systematic Reviews* 14(1): 1–88

⁵⁶ Ks. kansainvälisistä pitkittäisasetelmista, ks. McAra L and McVie S (2007) The impact of system contact on patterns on desistance from offending. *European Journal of Criminology* 4(3): 315–345 sekä Harrison AJ, Jakubowski JA, Abram KM, Teplin LA and Welty LJ (2020) Patterns of incarceration among youth after detention: A 16-year longitudinal study. *Children and Youth Services Review* 108(1): 1–11.

⁵⁷ Koops-Geuze & Weerman 2023, Community sanctions in youth justice compared to other youth crime responses: A meta-analysis. *European Journal of Criminology* 2023 Vol. 20(2). Vastaava aikuisia koskevan uusimman 116 tutkimusta kattavan meta-analyysin mukaan seuraamuslajilla ei joko ollut vaikutusta, tai sitten uusiminen oli laitოსrangaistusten jälkeen yhdyskuntaseuraamuksiin verrattuna tavallisempaa (ks. Petrich, Pratt, Jonson & Cullen 2021. *Custodial Sanctions and Reoffending: A Meta-Analytic Review*. *Crime and Justice* vol 50.

⁵⁸ Koops-Geuze, Wermink, Weerman 2023, A Quasi-Experimental Study on the Effects of Community versus Custodial Sanctions in Youth Justice. *Youth Violence and Juvenile Justice* 2023, Vol. 21(2) 106–129

Vaikutukset vaihtelivat eri riskiryhmissä, mutta olivat kaikissa ryhmissä samansuuntaiset.⁵⁹

Avotäytöntöönpanon edut suhteessa suljettuun hoitoon on nuorten osalta dokumentoitu uusimisen osalta Pohjoismaissa viimeksi Ruotsin suljettua nuorisohoitoa koskevassa tutkimuksessa vuodelta 2017. Ryhmien samankaltaistamisen jälkeen suljetussa nuorisohoidossa olleet uusivat rikostuomiota seuranneen viiden vuoden aikana vertailuryhmää useammin, ero oli erityisen merkittävä korkeamman rikosriskin sekä vakavamman uusimisen ryhmässä (Petersson 2017 s. 130–146).

Samana mittaluokana analyysia ei ole Suomessa toteutettu, eikä niihin nuorisorangaistuksen osalta ole tapausmäärien vuoksi juuri mahdollisuuksiakaan. Ai-noassa erillistutkimuksessa selvitettiin vuosina 1997–2005 nuorisorangaistukseen sekä ehdolliseen ja ehdottomaan vankeuteen tuomittujen nuorten uusimista.⁶⁰ Tulosten mukaan uusiminen oli nuorisorangaistuksen jälkeen ehdontonta vankeutta vähäisempää, mutta ero hälveni ajan myötä. Ero suhteessa ehdolliseen oli pienempi.⁶¹

---

⁵⁹ "Findings indicate that youth subject to community sanctions are less likely to recidivate overall, and less likely to recidivate seriously than youth subject to custodial sanctions. Community sanctions were found to be particularly beneficial for preventing very serious recidivism among low risk youth. Additionally, it was found that medium-high risk youth subject to community sanctions are less likely to recidivate overall, and less seriously than medium-high risk youth subject to custodial sanctions." Koops-Geuze et al 2023.

⁶⁰ Huttunen, Kristiina and Pekkala Kerr, Sari and Mälkönen, Ville, The Effect of Rehabilitative Punishments on Juvenile Crime and Labor Market Outcomes. IZA Discussion Paper No. 8403, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2492430> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2492430>. Selvityksessä tarkasteltiin lisäksi seuraamusten vaikutuksia työllistymiseen ja koulutukseen. Tulokset olivat samansuuntaiset uusimisen kanssa, joskin mittaluokaltaan pienemmät.

⁶¹ Kirjoittajien päätelmä kuului: "Regardless of the much more rehabilitative nature of the new punishment and its individually tailored content we find that the juvenile punishment had at most modest and not very enduring effects on reoffending. Likewise, we find small and mostly insignificant effects on schooling and labor market outcomes." (Huttunen et al 2014 s.20).

Uusimisvaikutusten ohessa tutkimuskirjallisuudessa on laajasti mitattu myös seuraamusten muita sosiaalisia vaikutuksia. Näiden tiedostaminenhan on tavallaan myös yksi laitosseuraamusten kritiikin taustalähtökohtia.⁶² Ehkä merkittävin kotimaisiin olosuhteisiin sovellettava tulos on saatu Tanskasta vertailtaessa sähköisen valvonnan ja vankeuden vaikutuksia perhesuhteisiin sekä kouluttautumiseen.⁶³ Luonnollisen koeasetelman mahdollistamassa analyysissä ilmeni, että keskenään verrannollisissa ryhmissä sähköiseen valvontaan määrättyjen kouluttautumistaso nousi merkittävästi vankeusryhmän tasoa korkeammaksi rangaistusta seuranneen kolmen vuoden aikana. Myös avioerojen määrä oli valvontaryhmässä vankeusryhmää pienempi.⁶⁴ Seuraamusten koulutus- ja työllistymisvaikutuksia nuorille on meillä pyritty kartoittamaan vain satunnaisesti (mutta ks. Huttunen et al. 2014). Sen sijaan Keisalan & Marttusen (2007) eri toimijoille suunnatut kysely- ja haastatteluaineistot antoivat kaikissa olennaisissa kohdin kuvan, joka on myönteisyydessään linjassa kansainvälistä vertailuista saatavien tietojen kanssa.

Jos nuorten seuraamuksilta etsitään vaikuttavuutta, vankeus ei tutkimuslöydösten mukaan ole ratkaisu. Jos käytännön toimintavaihtoehtoina olisivat joko ehdottoman vankeuden tai nuorisrangaistuksen käytön lisääminen, sekä uusimisvaikutukset kuin seuraamuksen laajemmat sosiaaliset vaikutuksetkin viittaavat yhtäläisesti nuorisorangaistuksen suuntaan.

---

⁶² Laitosrangaistusten haitoista nuorille ks. Fagan J and Kupchik A (2011) Juvenile incarceration and the pains of imprisonment. *Duke Forum for Law and Social Change* 3(1): 29–61 sekä Harrison AJ, Jakubowski JA, Abram KM, Teplin LA and Welty LJ (2020) Patterns of incarceration among youth after detention: A 16-year longitudinal study. *Children and Youth Services Review* 108(1): 1–11. Myös Huttunen et al. 2014 pyrki selvittämään

⁶³ Ks. Britt Østergaard Larsen, Educational Outcomes After Serving with Electronic Monitoring: Results from a Natural Experiment, *33 J. Quantitative Criminology* 157, 157–78 (2017).

⁶⁴ Id. at 172.

5 Nuorisorangaistuksen käyttöedellykset ja lajivalinnan perustelminen

Viimeinen osaselvitys sisältää laadullisen analyysin nuorisorangaistuksen soveltamisperusteista tuomioistuinkäytännössä 2016–2020. Vastausta etsitään kysymyksiin, kuinka tuomioistuimet ovat perustelleet nuorisorangaistuksen käyttöä eri tilanteissa ja miten lakiin kirjattuja perusteita arvioidaan käytännössä.

5.1 Yleistä

5.1.1 Nuorisorangaistuksen määräämisen edellytykset

Rikoslain 6 luvun 10a §:n mukaan ”alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta tuomitaan nuorisorangaistukseen, jos: 1) sakko on rikoksen vakavuus, rikoksesta ilmenevä tekijän syyllisyys ja tekijän aikaisemmat rikokset huomioon ottaen riittämätön rangaistus eivätkä painavat syyt vaadi ehdottoman vankeusrangaistuksen tuomitsemista; ja 2) ehdollista vankeutta valvontoineen ei ole pidettävä riittävänä tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi tai uusien rikosten ehkäisemiseksi.”

1-kohdan mukaiset edellytykset kytkeytyvät ensi sijassa moitittavuusarviointiin, kun taas 2-kohdassa säädelyissä edellytyksissä on kyse erityispreventiivisesti orientoituneesta tarkoituksenmukaisuusarviointista.

5.1.1.1 Moitittavuusarviointi

1-kohdan edellytykset asemoivat nuorisorangaistuksen paikkaa seuraamusportaukolla rajaamalla seuraamuksen käyttöä ”alasuunnassa” sakkoihin ja ”yläsuunnassa” ehdottomaan vankeuteen. Suhteessa sakkoihin on ensi vai-

heessa kysyttävä, onko sakko ”riittämätön” rikoksen vakavuuteen, syyllisyyteen sekä aikaisempiin rikoksiin nähden. ”Riittävyyttä” arvioidaan tässä sanktioankaruuden merkityksessä (eli ”riittämätön” rangaistus on liian lievä rangaistus). Suhteessa ehdottomaan vankeuteen on vuorostaan varmistettava, ettei käsillä ole ”painavia syitä” ehdottoman vankeuden käyttöön.

Nuorisorangaistuksen käyttö on ”yläsuunnassa” sidoksissa ehdottoman vankeuden käytön yleisiin edellytyksiin ikäryhmässä. Vuonna 1988 ehdottoman vankeuden käytön yleiseksi edellytykseksi ikäryhmässä 15–17 asetettiin, että laissa edelleen mainitut ”painavat syyt” (tuolloisessa hallituksen esityksessä vielä ”erityisen painavat”). Painavien syiden tulkinnasta annettiin vuoden 1988 hallituksen esityksessä viitteenomaisia ohjeita. Noita suosituksia on kuitenkin syytä arvioida aikaansa vasten (jolloin ehdottomia vankeusrangaistuksia tuomittiin nuorille vuosittain useampia satoja). Sittenmin oikeuskirjallisuus on etsinyt johtoa lähinnä korkeimman oikeuden käytännöstä (Marttunen 2008 s. 268–270 sekä Matikkala 2021 s. 118–119).

Vuoden 1988 sääntelyä täydentää tärkeällä tavalla rikoslain 6 luvun 9a §:ään vuonna 2015 otettu lisäys. Sen mukaan ”painavan syyn merkitystä harkittaessa otetaan huomioon rikosentekijän sijoitus lastensuojelulain mukaiseen lastensuojelulaitokseen. Yksityiskohtaisissa perusteluissa lisäyksen johdosta todetaan lyhyesti: ”Lastensuojelulaitossijoitus otettaisiin huomioon ehdolliseen vankeuteen tuomitsemista puoltavana tekijänä. Säännöksen tarkoituksena olisi muun muassa ohjata seuraamusvalintaa toimivaksi todettuun järjestelyyn, jossa lastensuojelun ja ehdollisen vankeuden valvonnan keinot voisivat yhdessä saada aikaan tehokkaan ja vaikuttavan kontrollin ja tuen kokonaisuuden.” (HE 215/2014).

5.1.1.2 Erityispreventiivinen tarkoituksenmukaisuusarviointi

Arvioinnin toisessa vaiheessa laki edellyttää, että ”ehdollista vankeutta valvontoineen ei ole pidettävä riittävänä tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi tai uusien rikosten ehkäisemiseksi” (6:10a § 2 kohta). Kyseessä on kaksi erityispreventiiviseen vaikuttavuuteen kytkeytyvää erillistä kriteeriä, sosiaalisen selviytymisen edistäminen sekä uusien rikosten estäminen. Nämä ehdot erotettiin vuoden 2015 uudistuksen yhteydessä itsenäisiksi ja toisilleen vaihtoehtoisiksi. Ensin mainittua voi luonnehtia tarveperustaiseksi ehdoksi;

siinä keskiössä on tukitoimien tarve (kuinka tarpeellisia ne ovat henkilön senhetkisessä elämäntilanteessa). Jälkimmäistä luonnehtii enemmän riskiajattelu, käsillä oleva uusien rikosten riski ja mahdollisuudet tuon riskin alentamiseen nuorisorangaistuksen sisällön avulla. Perusteiden erottelun taustalla oli ajatus madaltaa nuorisorangaistuksen käyttökynnystä (nyt jompi kumpi riittäisi) ja näin lisätä seuraamuksen soveltamista. Näin ei käytännössä tapahtunut (ja onkin luultavaa, ettei näin hienovaraisilla erotteluilla käsillä olevan aineiston valossa juurikaan ole tuomitsemistoiminnassa merkitystä).

Vuonna 2014 nuorisorangaistuksen käyttöedellytyksiin tehtiin toinenkin muutos. Aikaisempi erityispreventiivinen soveltamisehto edellytti vain, että ”nuorisorangaistuksen tuomitsemista on pidettävä perusteluna tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi ja uusien rikosten ehkäisemiseksi”. Vuonna 2014 ehtoon liitettiin viittaus ehdolliseen vankeusrangaistukseen. Nyt on arvioitava ehdollisen vankeuden ja sen valvonnan erityispreventiivisen tehon riittävyys, ja päädyttävä nuorisorangaistukseen, jos tässä on havaittavissa puutteita (”ehdollista vankeutta valvontoiheen ei ole pidettävä riittävänä...”). Lisäystä perusteltiin esitöissä lyhyesti: ”Tuomitsemisen edellytyksiä koskevaan 2 kohtaan esitetään täsmennystä, jonka mukaan nuorisorangaistukseen tuomitsemista harkittaessa tulisi todeta, onko ehdollista vankeutta valvontoiheen pidettävä riittävänä tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi tai uusien rikosten ehkäisemiseksi. Säännös varmistaisi seuraamusvaihtoehtojen kokonaistarkastelun sekä osoittaisi selkeästi seuraamusten keskinäisen ankaruustason.” (HE 215/2014 yksityiskohtaiset perustelut). Jälkimmäinen viittaus ankaruussuhteeseen erityispreventiivisen vaikuttavuuden yhteydessä on ongelmallinen, jollei sitten ajatella, että seuraamuksen ankaruus on keino tukea sosiaalista selviytymistä ja vähentää uusimista. Perusteluista huolimatta lienee paikallaan katsoa, että 2-kohtaan ”riittävyys”-pohdinnat eivät liity seuraamusten ankaruuden arvottamiseen vaan niihin sisältyvään erityispreventiiviseen vaikuttavuuteen.

Tältä osin on lisäksi huomattava, että ehdolliseen vankeuteen liitettävän valvonnan käyttöedellytykset on määritelty samoin sanamuodoin. Rikoslain 6 luvun 10 §:n 3 momentin mukaan ”rikoksen alle 21-vuotiaana tehnyt voidaan tuomita ehdollisen vankeuden tehosteeksi valvontaan yhden vuoden kolmen kuukauden ajaksi, jos tätä on pidettävä perusteltuna tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi tai uusien rikosten ehkäisemiseksi.” Sanamuotojen

identtisydestä huolimatta sisällölle annettavat merkitykset eroavat. Nuorisorangaistusta kun tulee käyttää, milloin ehdollinen vankeus valvontoiheen on ”erityispreventiivisesti riittämätön” (ks. yllä). Viittaus ilmentääkin seuraamusten eroja ja sitä, että ”nuorisorangaistuksessa erityispreventiivinen sosiaalis-valvonnallinen intensiteetti on voimakkaampi” (Matikkala 2021 s. 173 viitteinen).

Eli nuorisorangaistus tulee sovellettavaksi, milloin käsillä on suurempi tuen ja ohjauksen tarve kuin mihin ehdollinen valvontoiheen kykenee. Tuomioistuimien on tässä asetettu haastavan tehtävän eteen, jossa sille kuitenkin tarjotaan apuvälineeksi seuraamusselvitystä. Selvitys sisältää täytäntöönpanoviranomaisen kannanoton siitä, onko nuori nuorisorangaistuksella tarjottavan tuen ja ohjauksen tarpeessa. Arviota, joka perustuu nuoren tilanteen seikkaperäiseen ja jäsenneltyyn selvitykseen (Risen ohjeiden mukaan), tuomioistuimen on vaikea kiistää, ainakaan tekijän olosuhteita koskevilla tiedollisilla perusteilla. Avoimeksi jää, olisiko se mahdollista tehdä joillakin muilla perusteilla.

Selkeän poikkeamismahdollisuuden tarjoavat tilanteet, joissa tuomioistuin katsoo, että painavat syyt edellyttävät ehdotonta vankeutta. Teoriassa on mahdollista, että tuomioistuin katsoisi, että pelkkä ehdollinen tai ehdollinen valvontoiheen riittää, vaikka Rise suosittaa nuorisorangaistusta. Mutta koska tämä osa harkintaa liikkuu seuraamuksen tarvetta ja vaikuttavuutta koskevalla ulottuvuudella, jossa asiantuntemus on Risessä, tällaisten ratkaisujen mielekkäisyys on enemmän kuin kyseenalainen. Edelleen olisi mahdollista, että tuomioistuin riitauttaa suosituksen mukaisen seuraamuksen 1 kohdan moitittavuusperusteella ja katsoo, että sakko on rikoksesta riittävä rangaistus – olkoonkin, että nuoren elämäntilanne voisi muutoin perustella nuorisorangaistuksen käytön.

1-kohdan mukainen ”riittävyys” viittaa jokseenkin selvästi sanktioankaruuteen ja rikoksen törkeysarvosteluun kytkeytyvään suhteellisuusperiaatteeseen. Milloin riittävyttä 2-kohta edellyttää?

5.1.1.3 Rikosuran ja aikaisempien rangaistusten merkitys

Aikaisemmat tuomiot (uusiminen) ovat keskeinen yleinen rangaistuksen määräämisen ja lajivalinnan peruste. Uusiminen on yksi moitittavuusarvioinnissa vaikuttavista perusteista ja seikka, johon tulee kiinnittää huomiota, kun pohditaan, onko sakko ”riittävä” seuraamus (ks. yllä). Aikaisemmat rikokset ovat myös yksi ehdottoman vankeuden käyttöä ohjaavista yleisistä perusteista (RL

6:9.1), jonka arviointi kuitenkin nuorten ryhmässä paljolti tyhjentyä nuoria koskevan erityisen edellytyksen ”painavat syyt” kautta (ks. myös Marttunen 2008 s. 265–266). Nuorisorangaistuksen käytössä aikaisemmat tuomiot ovat kuitenkin saaneet aivan erityisen merkityksen seuraamuksen sääntelyhistorian kautta. Nuorisorangaistuksen käyttöönotto perustui ehdollista rangaistusta koskevaan kritiikkiin ja tarpeeseen uusi seuraamus niille nuorille, joihin ehdollinen vankeus ei ole ”tehonnut” (laajasti Marttunen & Takala 2002). Tätä kautta nuorisorangaistuksen edellytykseksi ensi vaiheessa asetettiin vaatimus nuorelle aikaisemmin tuomitusta ehdollisesta vankeudesta. Vaatimus ei ollut ehdoton, mutta sitä seurattiin alkuvaiheessa tarkasti (ks. paperi 4).

Sittemmin soveltamisohjeita täsmennettiin vakinaistamislain perusteluissa. Tämä koski sekä suhdetta ehdolliseen vankeuteen mahdollisena seuraamusevaihtoehtona että myös suhdetta aikaisemmin tuomittuihin ehdollisiin vankeusrangaistuksiin. Ensin mainitussa suhteessa todettiin: ”Ehdollinen vankeus valvontoiheen voi tulla sovellettavaksi, jos nuoren ongelmat ovat hoidettavissa nuorisorangaistusta vähemmän tuntuvalle seuraamuksella. Tuolloin on kysymys lähinnä siitä, että nuorella on tarvetta saada ehdollisen vankeuden valvonnalle ominaista ohjausta ja tukea. Ehdollisen vankeuden asemesta nuorisorangaistusta tulisi puolestaan käyttää silloin, kun uusimisriski on korkea. Uusimisriskiä voidaan arvioida tekijän elämäntilanteen lisäksi hänelle aikaisemmin tuomittujen rangaistusten perusteella (HE 102/2004).”

Suhdetta aikaisempiin ehdollisiin taas tarkennetaan: ”Nuorisorangaistukseen tulisi tuomita siihen ongelmaryhmään kuuluvat rikosentekijät, joille ehdollinen vankeus valvontoiheen ei ilmeisestikään ole riittävä varoitus rikollisen toiminnan jatkamisen suhteen. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että nuorisorangaistukseen tuomittavalla tulisi olla yksi tai useampi aikaisempi ehdollinen vankeusrangaistus. Esimerkiksi [edellä jo mainittu] rikoskierteen katkaiseminen saattaa edellyttää nuorisorangaistuksen tuomitsemista ilman aikaisempaa ehdollista vankeusrangaistusta.”

Rikoskierteen yhteydessä esitöissä tuotiin esille myös mahdollisuus tuomita nuorisorangaistus myös ensimmäisenä rangaistuksena: ”Huomioon on otettava se, että esimerkiksi rikoskierteen katkaisemiseksi tekijä voitaisiin tuomita nuorisorangaistukseen myös silloin, kun hän ei ole aikaisemmin syyllistynyt rikoksiin ja kun nuorisorangaistuksen tuomitsemisen edellytykset muutoin täyttyvät. Rikoskierteen olemassaoloa arvioitaessa voidaan ottaa huomioon myös

tekijän toiminta ennen rikosoikeudellisen vastuukärajan saavuttamista.” (HE 102/2004).

Nuorisorangaistuksen käyttöä koskeva tilastoanalyysi osoitti, että 35 %:lla (13/37) nuorisorangaistukseen tuomituista ei ollut tilillään aikaisempia rikosrekisterituomiota (Taulukko 11). Syyttäjien kantaa tiedusteltaessa, lähes saman suuruinen osuus Krimon kyselyyn vastanneista syyttäjistä oli sitä mieltä, ettei seuraamuksen soveltaminen välttämättä edellytä ainoatkaan aikaisempaa ehdollista tuomiota. Toisaalta yli puolet oli sillä kannalla, että aikaisempia ehdollisia pitäisi olla vähintään kaksi. Kaiken kaikkiaan tulokset osoittavat, että kannat seuraamuksen soveltamiseksi tuloksesta eroavat suuresti.

Taulukko 59. Syyttäjien kanta aikaisempia tuomiota koskevaan soveltamiseksi

Kuinka monta ehdollista vankeusrangaistusta (mahdollisine valvontoineen) 15–17-vuotiaalla alaikäisellä voi mielestäsi karkeasti ajateltuna olla ennen kuin harkitset nuorisorangaistusta?

Syyttäjien näkemys	N	%
Ei välttämättä yhtään	13	26,5
1 ehdollinen vankeusrangaistus	8	16,3
2 ehdollista vankeusrangaistusta	25	51,0
3 ehdollista vankeusrangaistusta tai enemmän	3	6,1
Yhteensä	49	100,0

Lähde: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Katsauksia 56/2023.

5.1.2 Soveltamisedellytykset päätöspäätöseluissa: yleisiä huomioita

Lain mukaan nuorisorangaistuksen käyttö edellyttää neljän kriteerin täyttymistä: (1) sakko ei rangaistuksena ”riitä”, (2) mutta painavat syyt eivät vaadi ehdotonta, (3) ehdollinen valvontoinen ei anna riittävästi tukea tai ole riittävän tehokas uusimisriskin vähentämisen kannalta, ja (4) nuorisorangaistus on

tarpeen sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi tai uusien rikosten ehkäisemiseksi. Täydellinen perustelu ottaisi kantaa jokaiseen ehtoon. Näin ei käytännössä tapahdu, vaan perustelut yleensä rajautuvat osaan listan ehdoista. Vaihtelua esiintyy siinä, millä tarkkuudella nuo ehdot käydään läpi ja tuodaanko esille ylipäätään asiaperusteluja, joiden katsotaan kulloinkin antavan näyttöä jonkin (tai joidenkin) laissa edellytetyn soveltamisedon käsillä olosta. Vaihtelua esiintyy mm. seuraavissa suhteissa:

Lakiin kirjattu fraasi ”edistää hänen sosiaalista selviytymistä ja/tai ehkäistä uusien rikosten tekemistä” toistuu eri muodoissaan lähes kaikissa perusteluissa. On huomattava, että merkittävässä osassa aineistoa ratkaisut ovat ajalta, jolloin erityispreventiiviset harkintakriteerit oli määritelty kumulatiivisesti. Molempien piti täytyä.

Perusteluissa tuodaan säännönmukaisesti esille myös tietoja aikaisemmasta rikollisuudesta ja aikaisemmista tuomioista. Niiden osalta tehdään paikoin myös selko nyt tuomittavien rikosten ajallinen suhde aikaisempiin tuomioihin ja siihen, onko rikokset tehty ennen tuomioita vai niiden jälkeen. Ensin mainitussa tapauksessa tieto on esitetty tarkoituksessa, ettei tekojen jälkeisillä tuomiolla tulisi antaa samaa painoarvoa (kyseessä ns. ”vanhat rikokset”). Edelleen on tuotu esille tekojen sijoittuminen aikaisempien ehdollisten koeajalle (joka taas perustelee kantaa, jonka mukaan nuorisorangaistus on ehdollisen ”jälkeen” sovellettava seuraamus).

Nyt tuomittavien rikosten merkitys lajivalinnassa tuodaan usein esille lyhyellä toteamuksella, jonka mukaan ne eivät ole sakolla sovitettavissa. Joskus lausuman jatkeeksi myös lisätään, etteivät ne myöskään vaadi ehdotonta vankeusrangaistusta.

Seuraamusselvitykseen viittaaminen vaihtelee. Selvässä valtaosassa tapauksia selvityksen käsillä olo ja siihen kirjattu kanta kerrotaan perusteluissa. Toisaalta joukossa on myös yksittäisiä tapauksia, joissa seuraamusselvitystä ei mainita lainkaan. Ääripäin taas tapaukset, joissa selvityksen sisältö ja siihen mahdollisesti liittyvät pro/contra -argumentointi käydään yksityiskohtaisesti läpi.

Yksittäisiä poikkeamia lukuun ottamatta, tuomistuin on päättänyt selvityksen mukaiselle kannalle. Kahdessa tapauksissa on kuitenkin tuomittu NR, vaikka Rise on suosittanut ehdollista valvontoiheen.

Muilta osin perusteluissa ei havaittavissa selkeitä yhteisiä rakenteita. Niiden laajuus vaihtelee tapauksittain (ja tuomioistuimittain). Myös perusteluissa esiin nostetut ulottuvuudet ja niiden lukumäärät vaihtelevat. Niukimmillaan perustelut ovat toteavia viittauksia asianomaisiin lainkohtiin. Vajaa kuudennes (9/63) tapauksista oli luettavissa tähän ryhmään. Valtaosassa päätöksiä oli sitten nostettu esille jokin tapaukseen liittyvä ulottuvuus, johon lajivalinnassa oli kiinnitetty huomio. Arvioinnin ytimessä oli aikaisemman rikollisuuden ja aikaisempien tuomioiden merkitys. Nämä näkökohdat olivat esillä lähes kaikissa tuomioissa. Niiden rinnalla sitten eriasteisesti tuotiin esille tekijän sen hetkinen elämäntilanne, mahdollinen rikoskierre, kuntoutuksen tarve ja tekijän motivaatioon liittyvät seikat.

Perusteluissa syntyi variointia myös suhteessa seuraamusselvitykseen. Perustilanne on, että nuoresta on tehty seuraamusselvitys, joka (tässä aineistossa) puoltaa nuorisorangaistuksen tuomitsemista. Tuomioistuin vastaavasti perustelee lajivalintaa yleensä yksinkertaisesti tuohon selvitykseen viittamalla. Kahdessa tapauksessa on kuitenkin tuomittu nuorisorangaistus, vaikka Rise on suosittanut ehdollista valvontoiheen. Kahden tapauksen perusteluista näkyy, että selvitys on pyydetty vasta pääkäsittelyn jälkeen. Yhdessä tapauksessa on tuomittu nuorisorangaistus sosiaalityöntekijän lausunnon perusteella, vaikkei selvitystä yrityksistä huolimatta saatu tehtyä. Selvityksen sisältöä sitten referoitu perusteluissa vaihtelevassa laajuudessa. Myös nuoren asennoitumista itse tekoon sekä mahdolliseen rangaistukseen on kuvailtu vaihtelevasti. Tavanomaisin tieto on, että nuori suhtautuu myönteisesti seuraamukseen (ja ”suostuu” siihen). Yhdessä tapauksessa rangaistus on tuomittu nuoren vastustaessa seuraamusta.

Tarkemman kuvan seuraamuksen käyttötilanteista ja esitetyistä perusteluista saa oheen liitetystä tapauskuvauksista. Mukana ovat ne nuorisorangaistus päätökset vuosilta 2013–2020, joista saatiin itse tuomioperustelut. Aineisto on varsin kattava, ja siitä puuttuu lähinnä hajatapauksia.

Tuomioperustelut on ryhmitelty teemoittain. Perusteluihin on merkitty tapausnumero sekä tiivistetyt tapaustiedot koodeina (rikoksen alkukirjain ja taustat, siltä osin kuin asia ilmenee tuomion perusteluista).

5.2 Nuorisorangaistuksen perustelujen tyypittelyä

Vaikka perustelut vaihtelivat laajuudeltaan, nuorisorangaistukseen käyttöä perusteltiin yleensä varsin seikkaperäisesti. Laajimmillaan lajivalintaa koskevat perustelut olivat 1–2 sivun mittaiset, joskin suuren osan tekstistä vei normiston ja esitöiden esittely. Sisältöanalyysissa erottui verraten helposti muutama pääteema. Toisaalta osa ratkaisuista oli sellaisia, ettei niiden luokittaminen onnistunut nyt käytetyn luokituksen puitteissa. Perustelujen pääteemat voidaan koota seuraavasti:

1. "Normiperustelut" toistavat sellaisenaan jonkin osan lakitekstistä.
2. "Aikaisempi ehdollinen ei toiminut". Ryhmässä nuorisorangaistuksen käyttö on perustettu siihen, että tekijä on syyllistynyt uuteen rikokseen aikaisemma(i)sta ehdollisesta rangaistuksesta. Variointia on lähinnä sen suhteen, onko aikaisempia rangaistuksia useampia ja onko tuotu esille teko aika (suhteessa koeaikaan).
3. "Rikoskierre". Ryhmän tapauksissa tekijälle ei ole aikaisempia ehdollisia, tai ne ovat perustuneet ns. "vanhoihin" rikoksiin. Nuorisorangaistuksen käytön perusteena on ennen kaikkea sen hetkinen elämäntilanne, lukuista lievemmät rikokset ja/tai mahdollisesti tulossa olevat uudet syytteet.
4. "Kuntoutuksen tarve". Tapauksissa tekijöillä on aikaisempaa rikostaustaa, mutta perustelujen pääpaino on aikaisempien tuomioiden esittelyn sijasta tekijän elämäntilanteessa, hänen osallistumisessaan (aiempaan) kuntoutukseen sekä hänen motivaatioonsa. Tämä ryhmä on lukumääräisesti merkittävin.
5. "Tuomittava rikoksen moitearvo". Muutamissa (harvoissa) tapauksissa rangaistuksen käyttö perusteltiin yksinomaan tuomittavan rikoksen moitittavuudella.
6. Rajaus ehdottomaan ja "painavan syy" arviointia. Osassa ratkaisua harkinta on koskenut valintaa ehdottoman ja nuorisorangaistuksen välillä. Käytännössä kyse on ollut aikaisemman rikollisuuden ja uuden rikoksen vakavuuden arvottamisesta.

Tapausten perusteluosiot on tiivistetty alle ryhmittäin. Alkuun on merkitty tapausnumero. Lisäksi tapaukseen on liitetty rikosnimikettä koskeva koodi (R=ryöstö, HR=huumausainerikos, L=Liikenne-rikos, V=varkausrikos, PP/TPP=pahoinpitelyrikokset). Nuorisorangaistuksen pituus on merkitty kuukausina. Ja milloin kyseessä on ensikertalainen (ei aikaisempia tuomioita), koodina on EK. Jos aikaisemmasta rikollisuudesta tai tuomioista on tieto, se on kuvattu perusteluissa. Eli ensimmäisen tapauksen koodi 23TPP 8kk ei EK tarkoittaa: törkeä pahoinpitely, 8 kk nuorisorangaistus, ei ensikertalainen (mutta ei tarkempaa tietoa aikaisemmasta rikollisuudesta).

5.2.1 Normiperustelut

5.2.1.1 Tyhjä normiperustelu – lain sanamuodon (osittainen) toistaminen

23TPP 8kk ei EK: ”rikokset edellyttäisivät lähtökohtaisesti vankeusrangaistuksen tuomitsemista. ... H:n aikaisempi rikollisuus ei edellyttäisi vankeusrangaistuksen tuomitsemistakaan ehdottomana, mikä puoltaisi vankeusrangaistuksen määräämistä ehdolliseksi. ... Ottaen kuitenkin huomioon sen, että H:n osalta on tarpeen edistää hänen sosiaalista selviytymistä ja ehkäistä uusien rikosten tekemistä, nuorisorangaistuksen tuomitsemista on pidettävä perusteltuna.

2R 12kk EK: H on kasvot peitettynä kankaalla mennyt kauppaliikkeessä suoraan kassalle ja osoittanut aidolta näyttävällä käsiaseella myyjänä toiminutta M:ää ja vaatinut ”laittaa rahaa tonne”: ”H on edelleen 15-vuotias. Hänestä on tehty nuoren seuraamus selvitys sekä nuorisorangaistuksen toimeenpanosuunnitelma. Nuorisorangaistuksen tuomitseminen on perusteltua.”

23R 8kk ei EK: ”Oikeudenmukainen rangaistus J:n syyksi luetuista rikoksista on niiden vahingollisuus ja vaarallisuus, vastaajan syyllisyys sekä rangaistuskäytännön yhtenäisyys huomioon ottaen vuoden pituinen nuorisorangaistus. **Sakkoa ei voida pitää riittävänä seuraamuksena teon vakavuuteen nähden ja ehdollista vankeutta valvontoineen ei voi pitää riittävänä seuraamuksena uusien rikosten ehkäisemiseksi.** Toisaalta painavat syyt eivät

edellyttä ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitsemista. Tehdyn selvityksen mukaan nuorisorangaistus olisi hyödyllinen ... uusien rikosten ehkäisemiseksi”.

5.2.1.2 NR vastoin seuraamusselvitystä, perusteluna lain sanamuoto

28P 6kk: ”H:n syyksi luetut teot eivät siten olisi sakolla sovitettavissa. H:n rikosrekisteriotteesta ilmenevä aikaisempi rikollisuus ei edellyttäisi vankeusrangaistuksen tuomitsemista ehdottomana, mikä puoltaisi vankeusrangaistuksen määräämistä ehdolliseksi. Rikosseuraamuslaitoksen H:sta antama lausunto ei puolla nuorisorangaistukseen tuomitsemista. Ottaen kuitenkin huomioon sen, että H:n osalta on tarpeen edistää hänen sosiaalista selviytymistä ja ehkäistä uusien rikosten tekemistä, nuorisorangaistuksen tuomitsemista on pidettävä perusteltuna”.

5.2.2 Aikaisempi ehdollinen ”ei toiminut”

5.2.2.1 Tehty aikaisemman ehdollisen jälkeen

36V 6kk: ”K on tuomittu käräjäoikeuden ... antamalla tuomiolla ehdolliseen vankeusrangaistukseen. Koska K:n nyt syyksi luetuista rikoksista vakavimpana pidettävä rikos nuorena henkilönä varkaudesta ... **on tehty sanotun ehdollisen vankeusrangaistuksen jälkeen, ehdollinen vankeusrangaistus ei enää tule kyseeseen.**”

38V 5kk: ” H on aiemmin tuomittu kahdesti ehdolliseen vankeusrangaistukseen. Seuraamusselvityksen ... nojalla nuorisorangaistukseen tuomitseminen olisi perusteltua ja H on antanut tähän suostumuksensa”

7R 6kk (lievä): Vastaaja on **kahdesti aiemmin tuomittu vankeusrangaistuksiin**, jotka ovat olleet ehdollisia. Vastaaja on samalla määrätty myös valvontaan. Aiemmillä tuomioilla tuomituista rikoksista viisi ovat olleet ryöstöjä. Ehdollista valvontoiheen ei ole tässä tilanteessa enää pidettävä riittävänä seuraamuksena tekijän sosiaalisen selviytymisen ja uusien rikosten ehkäisemiseksi.

5.2.2.2 ”Ei ole ottanut ojentuakseen”

4R 12kk: ”**R ei ole ottanut ojentuakseen hänelle määrätystä ehdollisesta vankeusrangaistuksesta.** Asiassa ei ole kuitenkaan esitetty sellaisia painavia syytä, joiden vuoksi R tulisi määrätä ehdottomaan vankeusrangaistukseen. R:stä laaditun nuoren seuraamusselvityksessä R:n tuomitsemista nuorisorangaistukseen on pidetty perusteltuna. Käräjäoikeus pitää yhteiseen nuorisorangaistukseen tuomitsemista perusteltuna R:n sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi ja uusien rikosten ehkäisemiseksi.”

9R 5kk: ”**K ei ole ottanut ojentuakseen hänelle määrätystä ehdollisesta vankeusrangaistuksesta ja valvonnasta huolimatta.** Asiassa ei ole kuitenkaan esitetty sellaisia painavia syytä, joiden vuoksi hänet tulisi määrätä ehdottomaan vankeusrangaistukseen. ... laaditun seuraamusselvityksen mukaan nuorisorangaistusta on pidetty perusteltuna. K on ilmoittanut suostuvansa nuorisorangaistukseen”

5.2.2.3 ”Syyllistynyt uuteen rikokseen koeajalla”

20R 9kk: ”P on aikaisemmin tuomittu kahdesta ryöstöstä yhden vuoden ja kolmen kuukauden pituiseen ehdolliseen vankeusrangaistukseen ja oheisvalvontaan. Hän **on syyllistynyt nyt käsiteltävänä olevaan ryöstöön mainitun tuomion koeajalla. Näin ollen voidaan pitää selvänä, että ehdollista vankeutta valvontoineen ei voida pitää riittävänä** ... sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi tai uusien rikosten ehkäisemiseksi. Myös laaditussa nuorisorangaistuksen seuraamusselvityksessä nuorisorangaistus on arvioitu tarkoituksenmukaisimmaksi rangaistusmuodoksi P:lle ja sen tuomitsemista on pidetty perusteltuna.

45V 6kk: ” Ottaen huomioon, **että E on syyllistynyt uusiin rikoksiin ehdollisen vankeusrangaistuksen koeajalla ja hänelle tuomitun valvonnan aikana,** käräjäoikeus katsoo, että ehdollista vankeutta valvontoineen ei ole pidettävä riittävänä tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi tai uusien rikosten ehkäisemiseksi.

5.2.2.4 Lisänäyttöä ehdollisen riittämättömyydestä

26PP 9kk: .... I on tuomittu kerran ehdolliseen vankeuteen ja valvontaan, **mutta hän ei ole käynyt säännöllisesti valvontatapaamisissa.** Asiassa ei ole kuitenkaan esitetty sellaisia painavia syitä, jotka edellyttäisivät ehdottoman vankeusrangaistuksen tuomitsemista. Käräjäoikeus katsoo näillä perusteilla, että nuorisorangaistukseen tuomitsemista on pidettävä perusteltuna tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi ja uusien rikosten ehkäisemiseksi.

5.2.3 Rikoskierre

5.2.3.1 Ensikertalaisia

1R 8kk EK: Tekosarjassa 4 ryöstöä, yksi yritys ja yksi pahoinpitely. Ryöstöt yhden kuukauden sisällä. ”Käräjäoikeus katsoo **tekojen lukuisuus ja vaka-vuus huomioon ottaen,** että R on tuomittava kahdeksan kuukauden nuorisorangaistukseen”

3R 9kk EK: K on 15-vuotias. Rikosrekisterin osatteen mukaan K:ta ei ole aiemmin tuomittu rikoksista vankeuteen. K on ollut huostaanotettuna laitok-sissa vuodesta 2012 lähtien. K on ollut vaikeuksia sitoutua laitoksessa asumi-seen. **K:n epäillään syyllistyneen lukuisiin rikoksiin karkumatkoillaan. Tällä hetkellä hänellä on poliisin tutkinnassa kymmenen avointa eri rikos-asiaa.**

30P 5kk EK: Teon jälkeinen epäsuotuisa kehitys ”V on rikokset tehdessään ol-lut ja on edelleen alle 18-vuotias. Hänen syykseen luetuista rikoksista moititta-vin on pahoinpitely, josta seuraamukseksi tulee tuomita vankeutta. **Huomioon ottaen elämäntilanteesta esitetty, erityisesti se että hän on ajautunut uu-destaan ongelmalliseen ja väkivaltaiseen käyttäytymiseen nyt syyksi lu-ettujen rikosten jälkeen lastensuojelun tukitoimista huolimatta,** ehdollista vankeutta valvontoiheen ei ole pidettävä riittävänä seuraamuksena”

5.2.3.2 Aikaisemmin tuomittuja

21R 9kk ei EK: ” Rikosrekisteristä ilmenee, että vastaaja on esillä oleviin tekoi-hin ... nähden vain hieman aiemmin ... tuomittu käräjäoikeudessa nuorena

henkilönä ryöstön yrityksestä ja laittomasta uhkauksesta 4 kuukauden ehdolliseen vankeusrangaistukseen. **Vastaajasta laaditusta seuraamusselvityksestä ilmenee, että hänellä on vielä joitakin avoimia rikosasioita. Tähän nähdn käräjäoikeus katsoo, että vastaajan rikoskierteen katkaisemiseksi** nuorisorangaistus on tarkoituksenmukainen rangaistus. Vastaajasta laaditussa seuraamusselvityksessä on katsottu, että nuorisorangaistuksen tuomitseminen on perusteltua. Vastaaja on suhtautunut myönteisesti nuorisorangaistukseen.”

25R 12kk ei EK: ” Brottspåföljdsmyndighetens påföljdsutredning ger för handen att **P verkar vara inne i någon form av brottsspiral av det allvarligare slaget.** Klart är att sagda brottsspiral behöver få ett slut. Av utlåtandet att döma har P skött övervakarkontakten på ett tillfredsställande sätt, vilket enligt utlåtandet är en av de omständigheter som talar för att han kan antas klara av ett ungdomsstraff. Enligt påföljdsutredningen har P uppgett att han är motiverad till ungdomsstraff om det är ett möjligt alternativ till ett ovillkorligt fängelsestraff. Brottspåföljdsmyndighetens utlåtande är att ungdomsstraff är motiverat för P:s del.

51L 4kk ei EK (lukuisia liikenne rikoksia): ”**J on ennen tutkintavankeuteen joutumistaan ollut ilmeisessä rikoskierteessä.** J:sta laaditusta seuraamusselvityksestä ilmenee, että hänen elämänhallintansa on ollut ongelmallista. J:n epäsäännöllinen elämä ja päihdetausta voivat motivoida jatkamaan rikollista toimintaa. Koska on oletettavissa, että nuorisorangaistukseen sisältyvät tukitoimet tukevat vankeutta paremmin J:n elämänmuutoksen edellytyksiä ja edistävät hänen sopeutumistaan yhteiskuntaan”

5.2.3.3 Selvitystä ei voitu laatia: Ensikertalaisen kuntoutuksen tarve ja rikoskierre

33 TPP 10kk EK: ” K:sta on yritetty laatia selvitystä uudelleen tässä edelleenkään onnistumatta, koska K on jäänyt tavoittamattomiin lähdettyään uudelleen karkuun lastensuojelulaitoksesta. Pääkäsittelyssä ei ole myöskään ilmoituksesta huolimatta ollut paikalla ... sosiaalitoimen edustusta tai huoltajaa, jolta tilanteesta olisi voitu tarkemmin tiedustella. ... Selvityksessä on todettu, ettei lausuntoa nuorisorangaistukseen tuomitsemisesta ole voitu laatia, koska K:ta ei ole tavoitettu. Myöskään K:n suostumusta taikka soveltumistaan yhdyskun-

tapalveluun ei voitu selvittää. Lausunnossa on kuitenkin tuotu esille, että ainakin valvonnan tarve on ilmeinen ottaen huomioon K:n epävakaa elämäntilanne. K:lla on selvityksen mukaan vakava-asteinen ja haittoja tuottava päihde- ja huumeongelma sekä edelleen muuta K:n mielenterveyteen liittyvää ongelmaa. Edelleen syrjäytymisriski on todettu merkittäväksi ja todettu vielä, että vaikeudet sijaishuollon toteutumisessa ovat merkittävä uhka K:n ikätasoiselle psykososiaaliselle kehitykselle. K:lla on poliisin tiedoissa olevia avoimia rikosasioita ja K:lla on todettu alttius rikoksiin.

Edellä lausuttu selvitys huomioiden K:n tilanne näyttää erittäin huolestuttavana. Tuomittavan rangaistuksen tarkoituksena olisi ehkäistä mahdollista uusintarikollisuutta. Vaikka K on pääkäsittelyssä pyytänyt asianomistajalta anteeksi, kärjäoikeus ei ole seuraamusselvityksessä esiin tuodut, etenkin avoimia rikosasioista koskevat seikat huomioiden vakuuttanut siitä, että K olisi täysin ymmärtänyt tekonsa vakavuutta. Huolimatta siitä, ettei K:ta ole aiemmin tuomittu vankeusrangaistukseen kärjäoikeus katsoo, että tässä tapauksessa nuorisorangaistuksella pystytään todennäköisesti huomattavasti paremmin edistämään ja tukemaan sosiaalista selviytymistä sekä hankkimaan apua ja tukea päihde- ja muihin elämänhallinnan ongelmiin ja tehokkaammin estämään uusintarikollisuutta sekä paremmin ohjaamaan häntä kohti rikoksetonta elämää kuin ehdollisen vankeuden oheen tuomittavalla valvonnalla. Edelleen ja vaikka kykyä selviytyä nuorisorangaistuksen velvoitteista ei ole voitukaan selvittää, minkä vuoksi arviointi sen suhteen on vaikeaa, kärjäoikeus pitää tästä huolimatta nuorisorangaistusta edellä kerrotut seikat huomioiden erittäin perusteltuna.

5.2.3.4 Uusimisriski ja ehdollisen erityispreventiivinen ”riittävyys”

22R 10kk EK: ”Kärjäoikeus arvioi, että V:n ikä ja ensikertalaisuus huomioiden tässä asiassa painavat syyt eivät vaadi V:n tuomitsemista ehdottomaan vankeuteen. Siten on ratkaistava, **tuleeko V tuomita ehdolliseen vankeuteen valvontoineen vai nuorisorangaistukseen.**

Ehdollisen vankeusrangaistuksen puolesta puhuvina seikkoina voidaan pitää sitä, että V on alle 18-vuotias, eikä häntä ole aiemmin tuomittu vankeusrangaistukseen. ... Nuoren seuraamusselvityksen mukaan ehdollisen vankeuden valvonta on tarpeellinen. Nuorisorangaistus selvityksen mukaan myös V:n tuomitseminen nuorisorangaistukseen on perusteltua. Selvityksen mukaan V on

motivoitunut suorittamaan nuorisorangaistuksen. **Selvityksen mukaan V:n riski syyllistyä uusiin rikoksiin on kohtuullisen suuri ja hänellä on myönteinen asenne rikollisuutta kohtaan.** Selvityksen mukaan nuorisorangaistus mahdollistaa intensiivisen ja tiiviin työskentelyn nuoren kanssa toimeenpanon ajan. Siten nuorisorangaistus voisi edesauttaa paremmin V:n sosiaalisen selviytymisen edistämistä ja ennalta ehkäistä uusien rikosten tekemistä....

Koska V on syyllistynyt kahteen vakavaan rikokseen lyhyen ajan sisällä ja ottaen huomioon nuorisorangaistuselvityksestä ilmenevät edellä mainitut seikat, kärjäoikeus katsoo, **ettei ehdollista vankeutta valvontoineen ole pidettävä riittävänä** tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi tai uusien rikosten ehkäisemiseksi. Siten V tuomitaan alle 18-vuotiaana tehdyistä rikoksista nuorisorangaistukseen tuomiolauselmalta ilmenevällä tavalla.

5.2.4 Kuntoutuksen tarve ja (tarveperustainen) erityispreventiivinen harkinta

5.2.4.1 Tiiviin ohjauksen ja tuen tarve

18R (replika aseella, ensikertalainen): ”laaditun nuorisorangaistusselvityksen mukaan T:n tuomitseminen nuorisorangaistukseen on perusteltua, koska T on vahvan muutosmotivoinnin sekä tiiviin tuen ja ohjauksen tarpeessa. T ei ole vastustanut nuorisorangaistuksen tuomitsemista.”

5.2.4.2 Elämäntilanteen muutos ja myönteisen kehityksen turvaaminen

27P 4kk: ”Rangaistusta on syytekohtaan 2 osalta kovennettu, koska K:n aikaisemman rikollisuuden ja uusien rikosten suhde rikosten samankaltaisuuden ja monilukuisuuden vuoksi osoittaa K:ssa ilmeistä piittaamattomuutta lain kielloista ja käskyistä. K:n aikaisempi rikollisuus huomioon ottaen sakkorangaistus ei ole riittävä rangaistus. Seuraamusharkinta on täten tehtävä nuorisorangaistuksen ja ehdottoman välillä. K on kertonut haluavansa eroon aikaisemmasta rikollisesta elämäntilanteestaan ja **olevansa nykyään aktiivisesti mukana Kriminaalihuollon tukisäätiön KRITSin toiminnassa. Hän on työkeilussa, käy päivittäin töissä ja lisäksi opiskelee. Päihteiden käyttö on vähäistä.** KRITSin projektipäällikkö ... on kertonut, että K:ssa on tapahtunut

selvä muutos aikaisempaan. Lisäksi (hän) ilmoitti uskovansa, että K:n elämänmuutos pysyy. Osana ohjelmaa on myös kouluttaminen pois väkivallasta.

Myös KRITSin jenginuorten rikostentorjuntahankkeen projektityöntekijä ... on ... antamassaan kirjallisessa lausunnossa ilmoittanut K:n ottaneen vastuuta omasta elämännhallinnastaan. K on työkokeilussa ja käy peruskoulun yhdeksättä luokkaa. Lisäksi hovioikeus on ... antamallaan tuomiolla muuttanut kärjääoikeuden K:lle tuomitseman ehdottoman 10 kuukauden pituiseksi nuorisorangaistukseksi. Näillä perusteilla kärjääoikeus katsoo, että painavat syyt eivät vaadi ehdottoman tuomitsemista ja nuorisorangaistuksen tuomitseminen on perusteltua K:n sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi ja uusien rikosten ehkäisemiseksi. K:sta on ... laadittu nuorisorangaistuksen toimeenpanosuunnitelma.

5.2.4.3 Tuen tarve ja motivaatio (joko ehdollinen+ valvonta tai nuorisorangaistus)

19R: ”B on tuomittu useista varsin moitittavista ja sinänsä vakavana pidettävistä teoista, mikä puoltaisi vankeusrangaistuksen tuomitsemista ehdottomana. Ehdollisen vankeuden puolesta puhuisi taas se, että B:a ei ole aiemmin tuomittu vankeusrangaistukseen. Lisäksi erityisesti se, että B on suurimman osan teoista tehdessään ollut alaikäinen, puoltaa hyvin vahvasti ehdollista vankeusrangaistusta. ... **Kärjääoikeus on pääkäsittelyn jälkeen pyytänyt Rikosseuraamuslaitosta laatimaan B:sta seuraamusselvityksen** ja nuorisorangaistusselvityksen. Rikosseuraamuslaitos on kärjääoikeuteen toimittamassaan selvityksessä katsonut, että **B tarvitsee tukea irrottautukseen rikollisesta elämäntavasta, joten joko ehdolliseen vankeusrangaistukseen liitettävä valvonta tai nuorisorangaistus ja sen sisältö olisi tarkoituksenmukainen** B:n tämänhetkisessä elämäntilanteessa. **Selvityksen mukaan B oli haastatteluissa tuonut ilmi myös itse olevansa motivoitunut asioimaan Rikosseuraamuslaitoksessa ja suorittamaan nuorisorangaistusta.** Rikosseuraamuslaitos on tekemässään kokonaisarviointissa katsonut, että B voisi hyötyä Rikosseuraamuslaitoksen valvonnan kaltaisesta erityisestä tuesta tai nuorisorangaistuksesta, sillä valvonnalla tai nuorisorangaistuksen avulla voitaisiin tukea muun ohella hänen sosiaalista selviytymistään sekä rikoksista irtautumista. ... B:n syyksiluetut lukuisat rikokset, B:n olosuhteista esitetty selvitys sekä Rikosseuraamuslaitoksen näistä seikoista tekemät johtopäätökset

huomioon ottaen käräjäoikeus katsoo, että ehdollista vankeutta ei edes valvontoiheen ole tässä tapauksessa pidettävä riittävänä B:n sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi tai uusien rikosten ehkäisemiseksi. B ei ole vastustanut sitä, että hänelle määrätään nuorisorangaistus.”

5.2.4.4 Kehittymässä olevan motivaation tukeminen ja uusimisriski (EK)

11R EK (teknisesti) vakava rikos: Käräjäoikeus katsoo, että M:n syyksi luettujen rikosten laatu ja määrä sekä niistä ilmenevä M:n syyllisyys huomioiden sakkoa tai ehdollista vankeutta ei voida pitää riittävänä seuraamuksena.... Selvityksessä on todettu, että **M ei ole aikaisemmin rekisteröity rikoksesta, mutta poliisiasiain tietojärjestelmästä ilmenee, että hänellä on aikaisempaa rikostaustaa, joka sisältää myös vakavampaa rikollisuutta. M on parhaillaan tiukkojen lastensuojelun toimenpiteiden kohteena.** Selvityksen tekijä on arvioinut, että M ei ymmärrä tekojensa rikosoikeudellista merkitystä ja vankilaan joutumisella olisi hänelle lukuisia kielteisiä seurauksia. **M:lle on kehittymässä motivaatio saada aikaan muutos elämässään, mutta ilman voimakasta puuttumista M:n uusimisriskin on todettu olevan suuri.** Selvityksen laatijan mukaan M:n tapauksessa nuorisorangaistukseen tuomitseminen olisi hänen sosiaalisen selviytymisensä edistämiseksi ja uusien rikosten ehkäisemiseksi sopivin yhdyskuntaseuraamus. M on kykenevä ja halukas suorittamaan rangaistuksen yhdyskuntaseuraamuksen avulla. ... Käräjäoikeus katsoo edellä mainituilla perusteilla, että oikeudenmukainen seuraamus M:n syyksiluetuista rikoksista on nuorisorangaistus. **Ehdollinen vankeusrangaistus mahdollisine oheisseuraamuksineen ei ole riittävä eikä M:n henkilökohtaisiin olosuhteisiin nähden tehokas seuraamus.** Ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitseminen sen sijaan olisi seuraamusselvityksessä todetuin tavoin usealla tavalla haitallinen seuraamus eikä sen voida myöskään katsoa edistävän sosiaalista selviytymistään tai vähentävän M:n rikosten uusimisriskiä.

5.2.4.5 Kuntoutuksen tarve ja alkava/paheneva päihdeongelma

29P 4kk: ”Tämän ja nyt käsiteltävien asioiden käsittelyn yhteydessä V:stä hankitun ... päivätyn nuorisorangaistus selvityksen mukaan V on ilmoittautunut hänelle ... tuomitun ehdollisen vankeuden ohella määrättyyn valvontaan asianmukaisesti ja **käynyt tapaamisissa sovitusti.** V on tapaamisten aikana vaikuttanut motivoituneelta suorittamaan valvontaa. Rikosseuraamuslaitoksen

poliisilta saamien tietojen mukaan V ei ole syyllistynyt uusiin rikoksiin nyt kysymyksessä olevan rikosepäilyjen jälkeen. **Selvityksen mukaan V:n päihteiden käyttö on viime aikoina saanut huolestuttavia piirteitä ja sillä vaikuttaa olevan vahva yhteys rikosten uusimisiriskiin. Selvityksessä on arvioitu, että juuri nuorisorangaistuksen ja sen sisältö olisi tarkoituksenmukainen V:n tämänhetkisessä elämäntilanteessa.** Nuorisorangaistuksen tuomitsemista pidetään selvityksen mukaan V:n tapauksessa perusteltuna. V:lle laaditussa rangaistusajan suunnitelman mukaan V:n kohdalla nuorisorangaistus tulisi sisältämään valvojan kanssa käytävät rikoskeskustelujen lisäksi Suuttumuksen hallinta -ohjelman sekä Päihdekeskustelut. Työhön ja työelämään perehtyminen ei olisi V:n painopistealueena. Tavoitteena nuorisorangaistuksen aikana olisi tukea V:ä jatkamaan rakennusalan opintojaan. Nuorisorangaistus toteutuisi tiiviissä yhteistyössä eri viranomaisten ja vanhempien kanssa. V on ilmoittanut olevansa halukas ja motivoitunut suorittamaan nuorisorangaistusta. ... Käräjäoikeus katsoo, että nuorisorangaistuksen tuomitseminen V:lle on tässä tapauksessa perusteltua.

10R 10kk (sama tekijä kuin edellä 29). ”nuorisorangaistusselvityksen mukaan V on ilmoittautunut hänelle ... tuomitun ehdollisen vankeuden ohella **määrättyyn valvontaan asianmukaisesti ja käynyt tapaamisissa sovitusti. V on tapaamisten aikana vaikuttanut motivoituneelta suorittamaan valvontaa.** ... Rikosseuraamuslaitoksen poliisilta saamien tietojen mukaan V ei ole syyllistynyt uusiin rikoksiin nyt kysymyksessä olevan epäilyn jälkeen. Selvityksen mukaan **V:n päihteiden käyttö on viime aikoina saanut huolestuttavia piirteitä ja sillä vaikuttaa olevan vahva yhteys rikosten uusimisiriskiin.** Selvityksessä on arvioitu, että juuri nuorisorangaistuksen ja sen sisältö olisi tarkoituksenmukainen V:n tämänhetkisessä elämäntilanteessa. Nuorisorangaistuksen tuomitsemista pidetään selvityksen mukaan V:n tapauksessa perusteltuna. V:lle laaditussa rangaistusajan suunnitelman mukaan V:n kohdalla nuorisorangaistus tulisi sisältämään valvojan kanssa käytävät rikoskeskustelujen lisäksi Suuttumuksen hallinta ohjelman sekä Päihdekeskustelut. Työhön ja työelämään perehtyminen ei olisi V:n painopistealueena. Tavoitteena nuorisorangaistuksen aikana olisi tukea V:ä jatkamaan rakennusalan opintojaan. Nuorisorangaistus toteutuisi tiiviissä yhteistyössä eri viranomaisten ja vanhempien kanssa. V on ilmoittanut olevansa halukas ja motivoitunut suorittamaan nuorisorangaistusta. ... Käräjäoikeus katsoo, että nuorisorangaistuksen tuomitseminen on tässä tapauksessa perusteltua V:n sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi ja uusien rikosten ehkäisemiseksi”

5.2.4.6 Nuorisorangaistuksesta tukea lastensuojelulle?

56 HR 4kk (syyttäjä vaati ehdotonta): ”S on nyt ratkaistavana olevista rikoksista vakavampaa, eli kohdan 3 huumausainerikosta, edeltävästi **tuomittu kaksi kertaa aiemmin lyhyin väliajoin ehdolliseen vankeusrangaistukseen**. Käräjäoikeuden arvion mukaan ehdollinen vankeusrangaistus ole enää riittävä seuraamus.... **Rangaistusjärjestelmän logiikka edellyttää rangaistusten ankaroitumista** tilanteessa, jossa rikollista menettelyä jatketaan aiemmista rangaistuksista huolimatta. ... **sosiaali- ja terveyslautakunnan edustaja, sosiaalityöntekijä H on ... esittänyt näkemyksensä, että mikäli S tuomitaan vankeusrangaistukseen, kyseessä tulisi olla jokin muu rangaistuslaji kuin ehdoton vankeusrangaistus. H:n mukaan S:n edun mukaista olisi, että hän voisi saada asianmukaisia lastensuojelullisia tukitoimia. H:n käsityksen mukaan nuorisorangaistus olisi S:n itsenäistymisen ja kuntoutumisen kannalta tarkoituksenmukainen ja perusteltu seuraamus.** ... Saadun selvityksen perusteella nuorisorangaistus edistäisi S:n sosiaalista selviytymistä. Käräjäoikeuden arvion mukaan nuorisorangaistusta voidaan pitää oikeudenmukaisena ja vielä riittävänä seuraamuksena nyt ratkaistavana olevista rikoksista.

5.2.4.7 Nuorisorangaistus ilman selvitystä, ilmeinen tukitoimien tarve

57 HR 5kk (tehty SS mutta ei NSS): ” Syyttäjä on katsonut, että H:lle on nyt tuomittava ehdollinen vankeusrangaistus valvonnalla. **Nuorisorangaistuksen tuomitsemisen syyttäjä on jättänyt käräjäoikeuden harkintaan.** ... H oli aikaisemmin tuomitun nuorena henkilönä tehdyin huumausainerikoksen koekäynnillä ja alle neljän kuukauden kuluttua tästä rikoksesta saamastaan tuomiosta syyllistynyt uudelleen huumausainerikokseen nuorena henkilönä ja lisäksi huumausaineen käyttörikokseen nuorena henkilönä. Ehdollisella tuomiolla **ei ollut selvästi** rikosten tekoa ehkäisevää vaikutusta H:n toimille **käytännössä lainkaan**. Käräjäoikeus katsoo, että nyt syyksi luetun nuorena henkilönä tehdyin huumausainerikoksen vakavuus ja rikoksesta ilmenevä H:n syyllisyys sekä H:n mainittu aikaisempi tuomio huomioon **ottaen sakko on täysin riittämätön** rangaistus H:lle mutta nyt kysymyksessä olevassa tapauksessa ei ole myöskään perusteita määrätä ehdotonta vankeusrangaistusta. ... H:sta **oli yritetty tehdä nuoren seuraamusselvityksen ohella nuorisorangaistus selvitystä. Nuorisorangaistus selvityksen laatiminen ei ollut kuitenkaan**

onnistunut, koska H:ta ei ollut tavoitettu lastensuojelulaitoksesta tapahtuneen luvattoman poistumisen jälkeen. H:sta laaditun seuraamusselvityksen perusteella on ilmeisen selvää, että hän tarvitsee ehdollisen vankeusrangaistuksen valvontaa tehokkaampia tukitoimia rikoksentekokierteen katkaisemiseksi ja sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi. Seuraamusselvityksessä kannanottona on esitetty, että nuorisorangaistuslausunnon laatiminen olisi ollut tärkeää, koska H varmasti hyötyisi nuorisorangaistuksen sisällöstä, jos hän olisi niihin kykenevä sitoutumaan. Asiassa kuultu ... sosiaaliviranomainen on kertonut seuraamusselvityksen tietojen pitävän paikkansa. **Vaikkei nuorisorangaistusselvitystä ole laadittu, käräjäoikeus katsoo, ettei tämä muodosta estettä tuomitsemiseen nuorisorangaistukseen. Rangaistusajan suunnitelma pystytään edelleen laatimaan. H on kysyttäessä kertonut olevansa halukas ja pystyvänsä sitoutumaan nuorisorangaistuksen sisältöön ja suorittamiseen.** Koska ... ehdollista vankeusrangaistusta valvontoiheen ei voida pitää riittävänä rangaistuksena ja koska nuorisorangaistuksen tuomitseminen seuraamusselvityksestä ilmenevä H:n tilanne huomioon ottaen on **erittäin perusteltua**, H tuomitaan viiden kuukauden pituiseen nuorisorangaistukseen.

5.2.4.8 Kuntoutustarve ja riskit

60 VVV 5kk: ”K on tuomittu kaksi kertaa aikaisemmin ehdolliseen vankeusrangaistukseen muun ohella virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta. Nyt kysymyksessä olevat rikokset on tehty ehdollisten rangaistusten koeaikana. Virkamiehen väkivaltaisessa vastustamisessa on kysymys varsin vakavasta rikoksesta. K:sta laaditussa nuorisorangaistuksen toimeenpanosuunnitelmassa on todettu **nuorisorangaistuksen suorittamiseen liittävän tiettyjä riskejä, mutta toisaalta sen olevan tarpeen** K:n sosiaalisen tilanteen edistämiseksi ja uusintarikollisuuden vähentämiseksi. Toimeenpanosuunnitelman mukaan nuorisorangaistuksen tuomitseminen on perusteltua. Käräjäoikeus päättyy samaan johtopäätökseen.

5.2.5 Tuomittavan rikoksen moitittavuusarviointi

52L 6kk: ”Rikosrekisterin mukaan vastaajaa ei ole aikaisemmin tuomittu vankeusrangaistukseen. Huomioon ottaen vastaajan ikä rikosten tekoaikaan ja te-

kotapa kohdassa 1, vastaajan päihtymystila kohdassa 2 sekä rikoksen vaarallisuus ja vahingollisuus kohdassa 4 on oikeudenmukainen seuraamus 6 kuukauden pituinen nuorisorangaistus. Rikosseuraamuslaitoksen selvityksen mukaan vastaajalla on edellytykset siitä suoriutua. Hän on antanut siihen suostumuksensa.”

24TPP 12kk: ” Ö on vielä nuori henkilö. Hänellä ei ole aikaisempaa rikollisuutta. Vaikka teot ovat vakavia, asiassa ei ole erityisiä syitä tuomita alle 18-vuotiasta Ö:tä ehdottomaan vankeuteen. Tekojen vakavuus puoltaa kuitenkin nuorisorangaistuksen käyttöä, vaikka Ö on sitä itse vastustanut. Asiassa hankitusta rikosseuraamuslaitoksen lausunnosta ilmenee, että nuorisorangaistuksen tuomitsemista on pidettävä perusteltuna” (syytetty vastustaa)

13R 9kk: P on viimeksi ... tuomittu 1 vuoden 7 kuukauden pituiseen ehdolliseen vankeusrangaistukseen.... Jos hän olisi ollut täysi-ikäinen teot tehdessään, hänet olisi nyt tuomittava ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Näin olleen käräjäoikeus katsoo, että asiassa on perusteet tuomita P nuorisorangaistukseen, vaikka Rikosseuraamuslaitoksen seuraamusselvityksessä ehdollista vankeusrangaistusta tukitoimineen on pidetty riittävä seuraamuksena P:lle”. (Vastoin Risen kantaa)

5.2.6 Rajaus ehdottomaan ja ”painavan syyn” arviointia

Tarkastelua ehdottoman vankeuden käyttöedellytyksistä käsin (eli miksi ehdoton ei ole tilanteessa tarpeen).

5.2.6.1 Aikaisempi rikollisuus ja rikosten ”laatu”

12R: ”K:n rikosrekisteristä ilmenee, että K on tuomittu aikaisemmin ... neljän kuukauden ehdolliseen vankeusrangaistukseen, ... neljän kuukauden nuorisorangaistukseen ja samana päivänä neljän kuukauden ehdolliseen vankeusrangaistukseen. Rikosrekisterin mukaan K:n syyksi luetut rikokset koostuvat pääasiassa moottorikulkuneuvon käyttövarkauksista, kulkuneuvon oikeudetta kuljettamisista sekä varkauksista ja näpistyksistä. Hovioikeus toteaa, että **vaikka**

K on useasti rekisteröity samanlaisista rikoksista, eivät rikokset ole olleet laadultaan sellaisia, että ne edellyttäisivät tässä tapauksessa K:n tuomitsemista ehdottomaan vankeusrangaistukseen.

5.2.6.2 Uusiminen valvonnan aikana ja ”kokonaisrikollisuus”

41V 4kk (hovi): ”K:n syyksi nyt luetut rikokset on tehty hänelle ehdollisen vankeuden tehosteeksi tuomitun valvonnan aikana, mitä voitaisiin lähtökohtaisesti pitää yhdessä rikosten uusimisen kanssa osoituksena piittaamattomuudesta lain säännöksistä ja siten painavana syynä ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitsemiselle. Toisaalta rikokset eivät ole laadultaan erityisen vakavia ja ne on tehty noin yhden vuoden eli suhteellisen lyhyen ajanjakson kuluessa, mikä viittaa siihen, että tekoihin on voinut vaikuttaa nuoresta iästä johtunut ajattelemattomuus. Hovioikeus katsoo, ettei edellä selostettu kokonaisrikollisuus ole laadultaan niin vakavaa, että se edellyttäisi tuomitsemista ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Myöskään se, että K:lla on seuraamusselvityksistä ilmeneviä elämänhallintaan liittyviä ongelmia, ei anna aihetta päätyä toisenlaiseen arvioon.”

5.2.6.3 Uusimisen nopeus ja uuden rikoksen vakavuus

54THR 11kk: ”Sinänsä vastaajan aikaisempi rikollisuus puoltaisi ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitsemista etenkin, kun nyt syyksiluettu **uusintarikos on tapahtunut varsin pian edellisestä teosta ja on samankaltainen aikaisemman rikoksen kanssa**. ... Nyt kysymyksessä oleva törkeä **huumausainerikos ei kuitenkaan ole luonteeltaan törkeiden huumausainerikosten luokassa vakavammasta päästä**. Vastaajan menettely on **moitittavaa etenkin, kun hän on uusinnut saman rikoksen**. Nuorisorangaistuksen toimeenpanosuunnitelmasta ilmenee, että vastaajan tuomitseminen nuorisorangaistukseen olisi perusteltua hänen sosiaalisen selviytymisensä edistämiseksi ja uusien rikosten ehkäisemiseksi.”

5.2.6.4 Uusimisen nopeus ja samankaltaisuus

55 HR 4kk: ”Koska vastaaja on syyllistynyt nyt syyksi luettuun huumausainerikokseen noin **kuukauden kuluttua koeajan alkamisesta** ja ehdollista vankeutta koskeva tuomio on nuorena henkilönä tehty huumausainerikos, joka on liittynyt **nimenomaisesti ekstaasitabletteihin**, käräjäoikeus katsoo, että

vaikka kyseessä on nuori henkilö, ehdollinen vankeusrangaistus ei ole riittävä seuraamus nyt syyksi luetusta teosta. Ottaen huomioon vastaajan syyksi nyt luetut teot, käräjäoikeus katsoo oikeudenmukaiseksi seuraamukseksi 4 kuukautta vankeutta. Vastaaja tuomitaan **ehdottoman** vankeusrangaistuksen sijasta saman mittaiseen nuorisorangaistukseen.

5.2.6.5 Vankeuden välttäminen: Nuorisorangaistus pelastaa uhkaavalta pitkältä ehdottomalta

8R 12kk (vakava rikos ja paljon taustaa): ”Ehdollisen rangaistuksen tuomitseminen V:lle ei tule enää kysymykseen. Sanotusta täytäntöönpantavasta ehdollisesta vankeusrangaistuksesta ja nyt kysymyksessä olevassa rikoksesta määrättävä yhteinen ehdoton vankeusrangaistus olisi huomattavan pitkä. V:stä on hankittu seuraamusselvitys, mukaan hänen kohdallaan nuorisorangaistuksen tuomitseminen olisi perusteltua. Ottaen huomioon erityisesti nyt kysymyksessä olevan rikoksen tekemisessä käytetyn väkivallan uhan vähäisyys ja teko-olosuhteet kokonaisuudessaan, painavat syyt eivät vaadi ehdottoman vankeusrangaistuksen tuomitsemista. Lisäksi nuorisorangaistuksen tuomitsemista on pidettävä perusteltuna.”

5.2.7 Muita tilanteita

5.2.7.1 NR toistuvien lievien rikosten seuraamuksena?

39V 8kk (varkaus arvo 21 euroa!) ”T:llä on useita aiempia tuomioita vastaavista teoista kuin mistä nyt on kysymys. Nämä huomioon ottaen asiassa on T:n **nuoresta iästä huolimatta edellytykset koventamisperusteen soveltamiseen**. T on tuomittu lukuisia kertoja moottorikulkuneuvon käyttövarkauksista, viimeksi ... Kysymys on samankaltaisista teoista kuin mistä tässä asiassa on kysymys. Tämä osoittaa T:ssä selvää piittaamattomuutta lain kielloista ja käskyistä rikoslain 6 luvun 5 tarkoittamalla tavalla. ... **T on tuomittu jo kolmesti yhdyskuntapalveluun sekä kerran nuorisorangaistukseen. T on vasta 16-vuotias. Seuraamusselvityksen mukaan hänellä on edellytykset selviytyä nuorisorangaistuksesta**, minkä lisäksi T saattaisi myös hyötyä siitä merkittävästi, sillä nuorisorangaistukseen kuuluu T:n tarpeisiin suunniteltua tiivistä yhteydenpitoa viranomaistahoihin. Myös ... sosiaali- ja ter-

veyspiirin edustaja on kuultaessa puoltanut nuorisorangaistukseen tuomitsemista. Näin ollen käräjäoikeus katsoo, että T voidaan vielä tuomita nuorisorangaistukseen.”

42V 4kk (saman tekijän toinen tuomio): ” Koventamisperusteen soveltamisen edellytykset ovat vahvasti läsnä, sillä T on rikosrekisterin osatteen tietojen mukaan tuomittu ennen nyt käsiteltävinä olleita tekoja kahdesti ehdolliseen vankeuteen ... sekä kerran yhdyskuntapalveluun ... samankaltaisista teoista kuin mistä tässä asiassa on kyse ja syyksi luettujen rikosten lukumäärä on huomattava. Tämä osoittaa T:ssa selvää piittaamattomuutta lain kielloista ja käskyistä rikoslain 6 luvun 5 §:n 1 momentin 5 -kohdan tarkoittamalla tavalla. Nämä seikat huomioiden T:lle tuomittaisiin 4 kuukauden vankeusrangaistus. ... **Vaikka T on tuomittu aiemmin yhdyskuntapalveluun, jota on pidettävä astetta ankarampana rangaistuksena kuin nuorisorangaistusta, voidaan hänet tuomita nuorisorangaistukseen kun sellaiseen häntä ei ole aiemmin tuomittu** ja kun T:sta ... laaditun seuraamusselvityksen kyseisen rangaistuksen tuomitseminen on perusteltua edelleen kun nuorisorangaistus tarkoittaa suhteellisen tiivistä yhteyttä viranomaistahoihin mikä edelleen edesauttaisi T:n sosiaalista selviytymistä ja voisi ehkäistä uusia rikoksia. Vaikka T on nuoresta iästään huolimatta tuomittu jo useampaan kertaan lukuisista eri rikoksista ehdollisiin vankeusrangaistuksiin sekä yhdyskuntapalveluun, on erityisesti hänen ikänsä huomioiden perusteltua tuomita hänet nuorisorangaistukseen mitä hänelle ei ole aiemmin tuomittu eikä siksi asiassa ole painavia syitä tuomita häntä ehdottomaan vankeuteen.

5.2.7.2 Systemaattisuuden pyrkivä kattava perustelu hovioikeudessa

6R 8kk: Hovioikeuden ratkaisussa otettiin kantaa monipolvisesti nuorisorangaistuksen käyttöedellytyksiin:

”Ehdollinen rangaistus, nuorisorangaistus ja yhdyskuntapalvelu sijoittuvat kaikki seuraamusten sakon ja ehdottoman vankeuden välille. Ehdollinen rangaistus ja nuorisorangaistus vastaavat ankaruudeltaan toisiaan. Yhdyskuntapalvelurangaistus on näitä ankarampi seuraamus. Yhdyskuntapalvelua voidaan toisaalta tuomita enintään kahdeksan kuukauden ehdottoman sijasta. ... Harkittaessa valintaa ehdollisen vankeuden ja nuorisorangaistuksen välillä huomiota on kiinnitettävä erityisesti siihen, onko ehdollista vankeutta valvontoineen ja mahdollisine oheisseuraamuksineen pidettävä riittävänä toisaalta

tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi ja toisaalta uusien rikosten ehkäisemiseksi vai onko sanottujen tavoitteiden saavuttamiseksi perusteltua tuomita nuorisorangaistus.”

(EV valvontoiheen ei riittävä): ”hänet on nyt käsiteltävänä olevan käräjäoikeuden tuomion jälkeen vielä ... tuomittu ehdolliseen rangaistukseen väkivaltarikoksesta, joka on tehty ... ja ... alkaneiden koeaikojen aikana. **Ehdollinen vankeus valvontoiheen ei siten ole ollut riittävä** seuraamus uusien rikosten ehkäisemiseksi eikä AM sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi. **Hovioikeuden arvion mukaan nämä tavoitteet eivät ole saavutettavissa myöskään oheisseuraamuksen liittämisellä ehdollisena** tuomittavaan rangaistukseen. Näin ollen ehdollisen rangaistuksen tuomitseminen AM:lle ei ole enää perusteltua”

(Kuntoutustarve): Rikosseuraamuslaitoksen ... päivätyn nuorisorangaistusselvityksen mukaan riski AM syyllistymisestä uusien rikoksiin on huomattava huolimatta siitä, että hänen elämäntilanteessaan on viime aikoina tapahtunut positiivista kehitystä. Uusimisriskin taustalla vaikuttavat seikat huomioon ottaen AM on arvioitu hyötyvän nuorisorangaistuksesta. AM tuomitsemista nuorisorangaistukseen onkin pidetty selvityksessä perusteltuna. Edellä lausuttuun nähden ja koska ehdollista vankeutta valvontoiheen ei edellä todetuin tavoin ole pidettävä riittäväenä AM sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi eikä uusien rikosten ehkäisemiseksi, hovioikeus päätyy siihen, että AM tulee tuomita rikoksistaan nuorisorangaistukseen.”

5.2.7.3 Poukkoilevaa perustelemista

31 PP 4,5kk: ”Ottaen huomioon syyksi luettujen rikosten lukumäärä ja se, ettei kysymys ole vain tietyn tyyppisistä rikoksista vaan H:n **syyllistyminen useisiin erilaisiin rikostyypeihin osoittaa selkeää piittaamattomuutta lain kielloista ja käskyistä**. Toki ottaen huomioon H:n iän tekohetkillä kysymys saattaa osittain olla nuoren ihmisen uhmakkuudesta ja rajojen hakemisesta, mutta joka tapauksessa kysymys on ollut rikoslaissa rangaistaviksi säädettyistä menettelyistä.

H:n tilanne on näyttäytynyt käräjäoikeudelle **erittäin huolestuttavana**, johon on puututtava jo H:n oman tulevaisuudenkin vuoksi. Rikosseuraamuslaitoksen

laatimassa seuraamusselvityksessä on todettu H:n uusimisriskin olevan korkea. **Hän ei ole haastatteluhetkellä katunut tekojaan ja oli kertonut hänelle olevan aivan sama jääkö hän kiinni rikoksista.** Seuraamusselvityksen mukaan **poliisin tiedoissa on H:lle avoinna rikosepäilyjä.** Seuraamusselvityksessä on katsottu nuorisorangaistuksen tuomitsemisen olevan perusteltua. Rangaistuksen tarkoituksena olisi ehkäistä H:n uusintarikollisuutta. Lisäksi seuraamusselvityksessä on katsottu, että ehdollisen vankeuden ohella tuomitettava valvonta on tarpeellinen, mikäli nuorisorangaistusta ei tuomita.

Sosiaalitoimen edustaja on kärjäoikeuden pääkäsittelyssä tuonut esiin H:n **tilanteen olevan jossakin määrin parempi** tällä hetkellä kuin seuraamusselvityksen haastatteluhetkellä. Myös H:n isän mukaan H:n tilanne on parempi tällä hetkellä. **H on itse kärjäoikeuden pääkäsittelyssä ilmoittanut katu- vansa tekoja. Kärjäoikeus kuitenkin katsoo, että hänen käyttäytymisensä pääkäsittelyn loppupuolella osoittaa kuitenkin edelleen uhmakkuutta eikä kärjäoikeus ole vakuuttunut siitä, että H täysin ymmärtäisi tekojensa vakavuutta.** Kärjäoikeus katsoo, että nuorisorangaistuksella pystytään todennäköisesti paremmin edistämään H:n sosiaalista selviytymistä ja tehokkaammin estämään uusintarikollisuutta, **ja näin paremmin ohjaamaan häntä kohti rikkeetöntä elämää** kuin ehdollisen vankeuden oheen tuomittavalla valvonnalla.”

5.3 Pääkohtia ja päätelmiä

Lain mukaan nuorisorangaistuksen käyttö edellyttää neljän kriteerin täyttymistä: (1) sakko ei rangaistuksena ”riitä”, (2) mutta painavat syyt eivät vaadi ehdotonta, (3) ehdollinen valvontoinen ei anna riittävästi tukea tai ole riittävän tehokas uusimisriskin vähentämisen kannalta, ja (4) nuorisorangaistus on tarpeen sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi tai uusien rikosten ehkäisemiseksi.

Täydellinen perustelu ottaisi kantaa jokaiseen ehtoon. Näin ei käytännössä tapahdu, vaan perustelut yleensä rajautuvat osaan listan ehdoista. Vaihtelua esiintyy siinä, millä tarkkuudella nuo ehdot käydään läpi ja tuodaanko esille ylipäättään asiaperusteluja, joiden katsotaan kulloinkin antavan näyttöä jonkin (tai joidenkin) laissa edellytetyn soveltamisedhon käsillä olosta.

Niukimmillaan perustelut toistavat osan lakiin kirjatusta ehdoista, tuomatta sen enempää lisätietoa itse arvioitavasta tapauksesta. Näitä oli vajaa kuuden tapauksista. Mutta selvässä valtaosassa päätöksiä oli nostettu esille jokin tapaukseen liittyvä ulottuvuus, johon lajivalinnassa oli kiinnitetty tarkemmin huomiota. Keskiössä oli tavallisimmin aikaisemman rikollisuuden ja aikaisempien tuomioiden merkitys. Niiden rinnalla on eriasteisesti tuotu esille tekijän sen hetkinen elämäntilanne, mahdollinen rikoskierre, kuntoutuksen tarve, sekä tekijän motivaatioon liittyvät seikat. Tutkimuksessa perustelut tyypitettiin kuuteen osittain päällekkäiseen luokkaan.

Päällimmäinen havainto aineistosta on, ettei nuorisorangaistusta todellakaan ole ”ylikäytetty”. Tekijöillä oli joko takanaan verraten tukeva rikoshistoria tai vähintään sellainen oli kehitteillä. Huomattavan suuressa osassa tapauksia tuotiin selkeästi esille myös tekijän elämäntilanne- ja kuntoutuksen tarpeesta ja mahdollisuuksista kertovat olosuhteet. Tilanteissa, joissa seuraamusta on käytetty, sen soveltamisedellytykset näyttävät hyvinkin olleen käsillä. Kysymyksiä herättää lähinnä muutama omaisuusrikoksista langetettu tuomio. Havainto liittyy alempana esiteltyyn huomioon tuomioistuinkohtaisista eroista.

Perustelujen laadussa ja laajuudessa esiintyy huomattavia eroja. Mukana on muutama ratkaisu, jossa perustelut ovat selvästi riittämättömät ja/tai joissa jätetään huomiotta merkittävä osa seuraamuksen lakiin kirjattuja käyttöedellytyksiä (ryhmät A ja E). Vastaavasti perusteluista löytyy lukuisia yksittäisiä lausumia, jotka eivät välttämättä kestäisi rangaistuksen määräämisperiaatteista lähtevää kriittistä analyysia. Ja löytyy myös perusteluja, joissa lähes oppikirjamaisen analyttisesti eritelleen seuraamukseen käyttöön oikeuttavia syitä ja olosuhteita.

Perustelut antavat myös viitteitä tuomioistumissa vallitsevista painotuseroista. Ryhmän D ratkaisuihin erityispreventiiviset kuntoutusnäkökohdat on sisäistetty vahvasti, kun ryhmän B ratkaisuihin tarkastelu lähtee korostetusti uusimisankaroitumisen näkökulmasta (ja ryhmässä E painottuu rikoksen vakavuus). Kaikilla näillä on tuki arvioissa merkityksensä. On myös mahdollista, että valittu perustelutapa kertoo vain tuomittavan tapauksen ominaispiirteistä. Ei kuitenkaan, ole poissuljettua, etteikö ne kertoisi myös perusasenoituminen eroista. Painotuserot akselilla ”kuntoutustarve – uusimisen osoittama piittaamattomuus” vaikuttaa siihen, mitkä seikat arvioissa asetetaan ratkaisevaksi.

Aineiston pieni koko kuitenkin esti tähän ulottuvuuteen keskittyvän tarkemman analyysin.

Yhtäkaikki, näinkin niukka aineisto antoi viitteitä selvistä eroista nuorisorangaistuskynnyksen tulkinnassa. Rangaistuksen käytössä ovat alkuvuosien omaisuusrikosten sijaan nyttemmin painottuneet ryöstöt ja myös muut väkivaltarikokset, samalla kun varkausrikosten osuus on laskenut. Huomionarvoista myös on, että tässä aineistossa jokseenkin kaikki varkausrikoksista langetetut nuorisorangaistukset tulivat yhdestä ja samasta tuomioistuimesta. Ja samalla omaisuusrikokset olivat ainoa rikostyyppi, josta tuota seuraamusta tuomioistuimissa käytettiin (tapausta 52 lukuun ottamatta). On ilmeistä, että seuraamuksen soveltamiskäytännöissä on merkittävää tuomioistuinkohtaista vaihtelua ja eroja.

Myös seuraamusselvitykseen viittaaminen vaihtelee. Selvässä valtaosassa tapauksia selvityksen käsillä olo ja siihen kirjattu kanta kerrotaan perusteluissa. Toisaalta joukossa on myös yksittäisiä tapauksia, joissa seuraamusselvitystä ei mainita lainkaan. Ääripäinä taas tapaukset, joissa selvityksen sisältö ja siihen mahdollisesti liittyvät pro/contra-argumentointi käydään yksityiskohtaisesti läpi. Yksittäisiä poikkeamia lukuun ottamatta, tuomioistuin on päätenyt selvityksen mukaiselle kannalle. Kahdessa tapauksissa on kuitenkin tuomittu nuorisorangaistus, vaikka Rise on suosittanut ehdollista valvontoiheen.

Aineisto ei anna mahdollisuutta verrata lajivalinnan johdonmukaisuutta nuorisorangaistuksen ja ehdollisen vankeuden välillä nyt tarkastelluissa tilanteissa. Tämä aineisto ei siis kerro siitä, kuinka paljon vastaavia asetelmia esiintyy niissä tapauksissa, joissa on päädytty muihin rangaistuslajeihin. Tämä olisi edellyttänyt tyyppitapausanalyysia sekä myös muut rangaistuslajit mukaan ottavaa rangaistuksen määräämistutkimusta. Perustelujen kirjoitustapa kuitenkin kertoo, että nuorisorangaistus nähdään ehdollisesta seuraavana seuraamuksena, oli kyse sitten rikoksen moitittavuusarvioinnista tai kuntoutuksen tarpeesta. Yhdistyneenä nuorisorangaistuksen valikoitumisprosessia koskeviin aikaisempiin havaintoihin aineisto ei tue päätelmää, jonka mukaan seuraamuksen vähäinen käyttö kytkeytyisi yleisesti sen lieväksi koettuun sanktiosisältöön. Poikkeuksen tästä saattavat muodostaa lähinnä tilanteet, joissa rikoksen vakavuus edellyttäisi vuotta pidempää ehdollista vankeutta (jolloin

nuorisorangaistuksen 12 kuukauden enimmäiskesto asettaisi sen muodollisessa vertailussa ehdollisen alapuolelle (ks. tältä osin pohdintoja edellä osaselvityksessä 4).

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.justitieministeriet.fi

ISSN 2490-0990 (PDF)
ISBN 978-952-400-153-3 (PDF)